

1992. Nr. 3/4 (63/64)

MARTS
APRILIS

AVOTS

ISSN 0235—1420

PROZA DZEJA DRAMATURGIJA PUBLICISTIKA KRITIKA

AVOTS

Žurnāls jaunatnei

Iznāk kopš 1987. g., reizi mēnesī.

REDAKCIJA:

ANDRIS NĀTRIŅŠ,
GUNTARS GODIŅŠ,
NORMUNDS NAUMANIS.

KOREKTORE
DINA KANDROVIČA.

MĀKSLINIECISKĀ REDAKTORE
SARMITE MĀLIŅA.

TEHNISKĀ REDAKTORE.
INĀRA JURJĀNE.

MAŠĪNRAKSTĪTĀJA
AGITA BERZIŅA.

SATURS

Alfreds Žari. „Ibī-Karalis“	(1. lpp.)
Žaks Prevērs. Dzeja	(20. lpp.)
Pols Eliārs. Dzeja	(23. lpp.)
Saruna ar franču kinorežisoru	
Klodu Lelušu	(26. lpp.)
Džilberts Haiets. „Dzen noslēpums“	(33. lpp.)
Jāns Kaplinskis. „Jaunās pasaules“	(37. lpp.)
Juris Strenga. „Uz Kanādu pēc Latvijas“	(40. lpp.)
Saruna ar angļu režisoru Nilu Bartletu	(50. lpp.)
Hanss Magnuss Encensbergers.	
„Poļu nejaušības“	(52. lpp.)
Anita Uzulniece. „Tīkls pāri	
nesaprašanās bezdibenim“	(60. lpp.)
Diks Higinss. „Mīlas aina“	(64. lpp.)

Vāku veidojusi HELENA HEINRIHSONE

Manuskriptus pieņem divos eksemplāros mašīnrakstā,
nerecenzē un atpakaļ neizsniedz.

Redakcijas adrese: 226050, Rīgā, Palasta ielā 8.

Vēstulēm: 226081, Balasta dambī 3, a. k. 35.

Telefoni: 225654, 210030, 227208.

Iespiests a/s „Preses nams“ tipogrāfijā, 226081 Rīgā, Balasta dambī 3.

Reģ. apl. 0641. Tirāža 10 000 eks. Formāts 60x84/8. Ofseta tehnika. Pasūt. Nr. 353. Cena 5 rbļ.

ALFRED JARRY

UBU ROI

ALFREDS ŽARĪ

IBĪ-KARALIS

No franču valodas tulkojis Uldis Krastiņš

Drāma prozā piecos cēlienos. Pilnībā atjaunota sākotnējā veidā tā,
kā to spēlēja leļļu izrādē Phinansu teātrī 1888. gadā.

Šī grāmata veltīta Marselam Švobam.

Šitentā Ibī tēvs pašūpoja savējo bumbieri, kas turplikām no angļiem tika godināts
par Šekspīru, un zem šī vārda viņš ir saskrīvējis daudzas smukas tragoedijas.

FILIPA DIMĀ ilustrācijas

JURIS ZVIRGZDIŅŠ

ALFREDA ŽARĪ PATAFIZISKA BIOGRĀFIJA

„Lielais dramatisks konsultāciju kabinets plaši atver
jums savas bīstamās durvis.“

Šarls Grivēls. Ievads grāmatai „Viss Ibī“

Alfreds Žarī (*Alfred Jarry*) dzimis 1873. gada 8. septembrī Lavalā, Bretaņā.

Pirmie dzīves gadi: aktīvi laiž siekalu burbuļus, taisa autiņos un apgūst dzimto franču valodu. Tālāk seko neizbēgamie skolas gadi, kur A. Ž. iegūst pirmās prēmijas matemātikā, angļu un latīņu valodā.

1888. gadā 15 gadu vecumā (*sic!*) uzraksta IBĪ-KARALI (*UBU ROI*) — drāmu piecos cēlieņos prozā.

1890. gadā dodas uz Parīzi, kur iestājas *Ecole Normale Supérieure*. 1896. gadā IBĪ-KARALĀ pirmuzvedums teātrī. Pacēlas priekšskars, atskan Ibī tēva pirmā replika — *SūRdi! (MerdRe!)* — un publika saprot: TAS IR SKANDĀLS! — un attiecīgi reaģē.

Žarī braukā ar velosipēdu, apmeklē fizikultūras zāles, šauda ar revolveri, lieto alkoholu, kas tam patiesi garšo, un četri, kas iemidzina, tik jauki smaržo un ko var lietot kā traipu tīrīšanas līdzekli. Naktis paiet kafējnīcās kopā ar sliktu kompāniju — Andrē Salmonu, Anrī Tulūzu-Lotreku, Gijomu Apolinēru.

Pēc nepārbaudītiem datiem, tieši tad Doktors Viljams Elsons, A. Žarī darba „*Surmale*“ varonis, veic savu filantropisko atklājumu — padara uģensvada ūdeni dzeršanai nederīgu, to lietot var tikai tualetē, jo vienīgais higiēniskais dzēriens ir spirts! Varbūt vēl — absints, kam krāsas uzlabošanai piejauktas pāris pīles sarkanās tintes... Sievietes? Jā, labprāt! Un lielos daudzumos! Kā liecina *Madame Rachilde*, literārā žurnāla *Mercure de France* izdevēja sieva, Žarī ir kļuvis *Le surmale des lettres* (literatūras supervīrietis).

Garām slīd *la belle époque*, Žarī turpina rakstīt savu Ibī ciklu, dzejoļus, prozu. Absints, četeris, vientulība, slava.

Pēdējie mūža gadi paiet, sacenšoties ar ātrvilcieni. Protams, uzvar Žarī, vilcienam sadeg visi vagoni, kurtuve vairs nespēj uzņemt *toniku*, lokomotīve saplok kā gaisa balons, un uz sava piecritenī velosipēda 1907. gada 1. novembrī, 34 gadu vecumā, Alfreds Žarī uzbrauc debesīs! Īsi pirms tam viņš vēl palūdz zobu bakstāmo — stils tiek izturēts...

Skan aplausi, viņu sagaida Rablē un Šekspīrs, uz koka velosipēda pretī brauc Jēzus.

Post scriptum I

Sēkla ir iesēta un, ar absintu bagāti laistīta, dod augļus. Pēc I Pasaules kara pasaulē nāk un žagojas dadaisms, kafējnīcās un žurnālos huligāniski uzvedas sirreālisms. Pēc II Pasaules kara (cik ērti hronoloģijai!) ar patafiziku nodarbojas Borī Viāns. Semjuels Bekets un Ežēns Jonesko pat saņem Nobela prēmijas, izknibinājuši dažas rozīnes no A. Žarī ceptā kļiņģera.

Vienmēr, kad kādā pasaules nostūrī *sūRdi* jau smēlas mutē, piem., Polijā 1956., Čehoslovākijā 1968., uz teātra skatuves uznāk Ibī tēvs un pasludina — *SūRdi!*

Līdz šim Latvijā A. Žarī nav tulkots — laikam pārāk csam pieraduši pie *sūRdu* smakas un to pat nemanām...

Bet — NEBŪTU POLIJAS, JA NEBŪTU POĻU!

Post scriptum II

Patafizika ir zinātne, kas pēta likumus un likumības izņēmumu pasaulē un izskaidro to Visumu, kas papildina mūsējo.

Patafizika ir ceļojums uz kāpostu lapas, ceļojums telpā bez jebkādiem mērinstrumentiem.

Patafizika ir jauna fizikas nozare, ko spēj saprast jebkurš, kas skolā kaut ko ir mācījies.

(Informācija par patafiziku pēc *Charles Grivel* ievada *Tout Ubu*)

DARBOJOŠĀS PERSONAS

IBĪ TĒVS

IBĪ MĀTE

KAPTEINIS BORDĪRS

KARALIS VENCESLAVS

KARALIENE ROZĀMICE

BOLESLAVS

VLADISLAVS VIŅU DĒLI

PEDISLAVS

ĢENERĀLIS LASĪ

STAŅISLAVS LEŠČIŅSKIS

JANS SOBESKIS

NIKOLAJŠ RENSKIS

IMPERATORS ALEKSEJS

ŠĶĒLUMS

ĢERBONIS MIETSPRAUŽI

LENTĪTE

SAZVĒRŅIEKI UN ZALDĀTI

TAUTA

MIŠELS FJODOROVICŠ

AUGSTMAŅI

TIESNEŠI

PADOMNIEKI

FINANSISTI

PHINANSU DIENDERI

ZEMNIEKI

VISA KRIEVU ARMIJA

VISA POĻU ARMIJA

IBĪ MĀTES SARGKAREIVJI

VIENS KAPTEINIS

LĀCIS

PHINANSU ZIRGS

SMADZEŅU ŠĶAIDĀMĀ MAŠĪNA

EKIPĀŽA

KOMANDIERIS

Personnages

PIERRE UBU

MÈRE UBU

CAPITAINE BORDURE

L'EMPEREUR ALEXIS

GIRON
PIERRE
COÛTE
Palotins

LE ROI VENCESLAS

LA REINE ROSEMONDE

BOLESLAS
LADISLAS
leurs fils

PEUPLE

NOBLES

BOUGRELAS

LE GÉNÉRAL
LASCY

STANISLAS
LECZINSKI

JEAN
SOUTESKI

NICOLAS
RENSKY

LARBINS DE PHYNANCES

PAYSANS

CONJURÉS ET SOLDATS
MICHEL FÉDÉROVITCH

MAGISTRATS

CONSEILLERS
FINANCIERS

TOUT L'ARMÉE
RUSSE

TOUTE L'ARMÉE
POLONAISE

LES GARDES
DE LA MÈRE UBU

L'ÉQUIPAGE

LE COMMANDANT

L'OURS

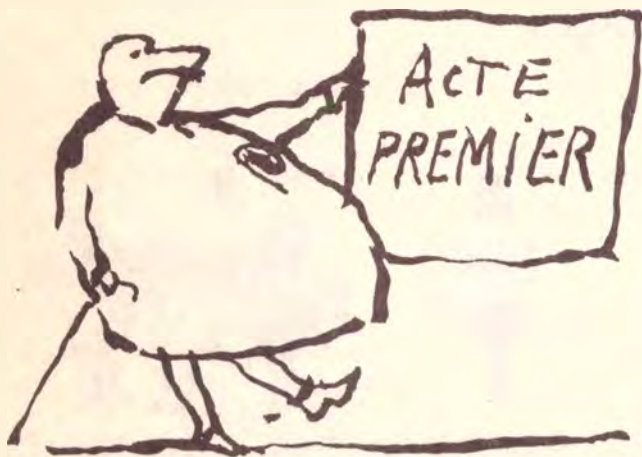

LE CHEVAL A
PHYNANCES

UN CAPITAINE

LA MACHINE A DÉCERVER

PIRMAIS CĒLIENS

PIRMĀ AINA

IBĪ TĒVS, IBĪ MĀTE

IBĪ TĒVS. Sūrds!

IBĪ MĀTE. Ak! cik skaisti, Ibī tēv, jūs būtum viens gauži liels dauzoņa.

IBĪ TĒVS. Ka es tevīm nenositu, Ibī māt!

IBĪ MĀTE. Nevis mani, Ibī tēv, bet vienu citu vajadzētu nosist.

IBĪ TĒVS. Pic maniem zaļajiem puņķiem, es neko nesapro-

tu.

IBĪ MĀTE. Kā tad tā, Ibī tēv, jūs būtum apmierināts ar savu dzīvi?

IBĪ TĒVS. Pic maniem zaļajiem puņķiem, sūrds, kundze, tik tiešām es esmu apmierināts. Pietiktu pat, ja būtu mazāk: dragūnu kapteinis, karaļa Venceslava uzticamais virsnieks, apbalvots ar Polijas Sarkanā Ērgļa ordeni, turklāt bijis Aragonas karalis, ko tad vēl jūs gribat?

IBĪ MĀTE. Kā tad tā! Jūs bijāt Aragonas karalis, bet tagad apmierināties ar to, ka komandējat parādēs piecdesmit ar cūku duramiem tuteņiem bruņotus sulaiņus, kaut gan Aragonas troņa vietā jūs uz sava ķobja varētu nēsāt Polijas troņi?

IBĪ TĒVS. Ak! Ibī māt, es neko nesaproto, ko tu man saki.

IBĪ MĀTE. Tu esi tik stulbs!

IBĪ TĒVS. Pic maniem zaļajiem puņķiem, karalis Venceslavs taču vēl ir pavisam dzīvs; un pat ja pieņemsim, ka viņš nomirst, vai tad viņam nav vesels bars bērnu?

IBĪ MĀTE. Kas tad tev liedz nogalināt visu ģimeni un ieņemt viņu vietu?

IBĪ TĒVS. Ak! Ibī māt, jūs mani apvainojat, un es jūs tūdaļ nosautēšu.

IBĪ MĀTE. Vai! Manu nelaimīgo nabadziņ, ja tu mani nosautēsi, kas tad lāpis tavu cauro bikšu dibenu?

IBĪ TĒVS. Nu tiešām! Kas tad būs? Vai tad man nav tāds pats dibens kā visiem citiem?

IBĪ MĀTE. Ja es būtu tavā vietā, tad gribētu šo dibenu novietot uz troņa. Tu varētu neskaitāmas reizes vairo savas bagātības, jo bieži mīloties ar cūkas dēsu un braukāt apkārt ar karieti.

IBĪ TĒVS. Ja es būtu karalis, tad liktu sev uztaisīt tādu lielu kapuci, kāda man bija Aragonā un ko tie sasodītie spāņi man nēkaunīgi nozaga.

IBĪ MĀTE. Tu varētu dabūt arī lietussargu un garu, līdz potītēm sniedzošos apmetni.

IBĪ TĒVS. Ak! Es padodos kārdinājumam. Sūrdu velns, velna sūrds, ja es viņu reiz satikšu nomaļā meža nostūrī, tad vienu britiņu viņš pastenēs.

IBĪ MĀTE. Ak! Jauki, Ibī tēv, nu tu runā kā īsts virietis.

IBĪ TĒVS. Uī, nē! Lai es, dragūnu kapteinis, noslepkavotu Polijas karali! Tad jau labāk mirt!

IBĪ MĀTE (sāpūs). Uī! Sūrds! (Skaļi.) Tad tu paliksi plīks kā žurka, Ibī tēv?

IBĪ TĒVS. Misiņvēders, pic maniem zaļajiem puņķiem, labāk būt plīkam kā liesai un drosmīgai žurkai nekā bagātam kā ļaunam un nobarotam kaķim.

IBĪ MĀTE. Un kapteinis? Un lietussargs? Un lielā kapuce?

IBĪ TĒVS. Nu un tad, Ibī māt?

Aiziet, aizcirdams durvis.

IBĪ MĀTE (palikusi viena). Āāā, sūrds, viņš turējās stingri, bet — hāā! — sūrds, lickas, es viņu tomēr iekustināju. Ar Dieva un pašas palīgu pēc astoņām dienām es varbūt būšu Polijas karalienē.

OTRĀ AINA

Uz skatuves istaba Ibī tēva mājā, kur uzklāts bagāts galds.

IBĪ TĒVS, IBĪ MĀTE

IBĪ MĀTE. Vai! Mūsu viesi stipri kavējas.

IBĪ TĒVS. Jā, pic maniem zaļajiem puņķiem. Es mirstu no bada. Ibī māt, tu šodien izskaties tik neglīta. Vai tāpēc, ka būs ciemiņi?

IBĪ MĀTE (paraustot plecus). Sūrds.

IBĪ TĒVS (paņemot ceptu cāli). Klau, esmu izsalcis. Es iekodišu šo putnu. Tas, šķiet, ir cālis. Nav slikts.

IBĪ MĀTE. Ko tu dari, nelaimīgais? Ko ēdis mūsu viesi?

IBĪ TĒVS. Viņiem paliks pietiekami daudz. Es vairs neko neaiztikšu. Ibī māt, paraugies taču pa logu, vai nenāk viesi.

IBĪ MĀTE (aiziedama pie loga). Nevienu neredz.

Pa to laiku Ibī tēvs nočiepj gabaliņu teļa ciskas.

IBĪ MĀTE. Ak! Re, kur nāk kapteinis Bordīrs ar saviem vīriem. Ko tu tur ēd, Ibī tēv?

IBĪ TĒVS. Neko, drusku teļa ciskiņas.

IBĪ MĀTE. Ak! Ciskiņa! Ciskiņa! Ciskiņa! Viņš ir apēdis ciskiņu! Palīgā!

IBĪ TĒVS. Pic maniem zaļajiem puņķiem, es tev izduršu acis.

Atveras durvis.

TREŠĀ AINA

IBĪ TĒVS, IBĪ MĀTE, KAPTEINIS BORDĪRS UN VIŅA VĪRI

IBĪ MĀTE. Labdien, kungi, mēs jūs ar nepacietību gaidījām. Sēdieties.

KAPTEINIS BORDĪRS. Labdien, kundze. Bet kur tad Ibī tēvs?

IBĪ TĒVS. Re! Re! Pic joda, pic maniem zaļajiem puņķiem, es tomēr esmu diezgan resns.

Visi apsēžas.

IBĪ TĒVS. Ak, vēl drusku, un būtu ielauzis savu krēslu.

KAPTEINIS BORDĪRS. Ak! Ibī māt! Ko labu jūs mums šodien pasniegsiet?

IBĪ MĀTE. Lūk, ēdienkarte.

IBĪ TĒVS. O! Tas mani interesē.

IBĪ MĀTE. Zupa poļu gaumē, žirkiņu ribiņas, teļa gaļa, cālis, suņa aknu pastēte, tītara tūplītis, šarlote krievu gaumē...

IBĪ TĒVS. Nu jau pietiks, man šķiet. Vai ir vēl kaut kas?

IBĪ MĀTE (*unpinādama*). Saldējums, salāti, augļi, deserts, vārīta gaļa, topinambūri, puķukāposti ar sūdiem.

IBĪ TĒVS. Eī, ei! Vai tu mani turi par Ķīnas imperatoru, atļaudamās tādus izdevumus?

IBĪ MĀTE. Neklausieties viņu, viņš ir muļķis.

IBĪ TĒVS. Ai, kā es uzasināšu zobus pret taviem stilbiem.

IBĪ MĀTE. Labāk ēd, Ibī tēv. Lūk, poļu zupiņa.

IBĪ TĒVS. Jupis, cik tā ir ricīga.

KAPTEINIS BORDĪRS. Tā tiešām nav laba.

IBĪ MĀTE. Ak jūs, arābu varza, ko jums vajag?

IBĪ TĒVS (*piesīzdams pie pieres*). O! Man ir ideja. Es tūda! atgriczīšos.

Viņš aiziet.

IBĪ MĀTE. Kungi, nogaršojiet teļa gaļu.

KAPTEINIS BORDĪRS. Tā ir ļoti garšīga, nu gan pietiks.

IBĪ MĀTE. Tagad nogaršojiet tūplūs.

KAPTEINIS BORDĪRS. Smalki, smalki! Lai dzīvo Ibī mātē!

VISI. Lai dzīvo Ibī mātē.

IBĪ TĒVS (*atgriezdamies*). Tūlīt jūs kliegsiet — lai dzīvo Ibī tēvs.

Viņš tur rokā no vienas vietas izvilkts brunčus, tad met tos uz dzīvu galda.*

IBĪ MĀTE. Nožēlojamais, ko tu dari?

IBĪ TĒVS. Nogaršojiet drusciņ.

Daži nogaršo un saindējušies nokrīt gar zemi.

IBĪ TĒVS. Ibī māt, pasniedz man žirkiņu ribiņas, es visus pacienāšu.

IBĪ MĀTE. Lūk, te tās būs.

IBĪ TĒVS. Vācieties visi ārā! Kapteini Bordīr, man ar jums ir jārūnā.

PĀRĒJIE. Vai! Mēs neesam pačduši.

IBĪ TĒVS. Kā, jūs neesat pačduši! Ārā, visi ārā! Bordīr, palicci.

Neviens nekust ne no vietas.

IBĪ TĒVS. Jūs vēl neesat aizgājuši? Pic maniem zaļajiem puņķiem, es jūs nositīšu ar žirkiņu ribiņām.

Viņš met tās.

VISI. Ai! Vai! Palīgā! Aizstāvēsimies! Nelaime! Es esmu beigts!

IBĪ TĒVS. Sūrds, sūrds, sūrds. Ārā! Tūlīt jūs man redzēsiet.

VISI. Glābjas, kas var! Nožēlojamais Ibī tēvs! Nodevējs, plikadīda un skandālists!

IBĪ TĒVS. Āā! Beidzot aizgājuši. Varu uzelpot, bet es esmu tik slikti pačdis. Nāciet, Bordīr.

Viņi aiziet kopā ar Ibī māti.

CETURTĀ AINA

IBĪ TĒVS, IBĪ MĀTE, BORDĪRS

IBĪ TĒVS. Nu tā, kaptein, vai jūs labi pačdāt?

KAPTEINIS BORDĪRS. Ļoti labi, kungs, izņemot sūrdus.

IBĪ TĒVS. Ak! Sūrdi nebija slikti.

IBĪ MĀTE. Par gaumi nestrīdas.

IBĪ TĒVS. Kapteini Bordīr, esmu nolēmis jūs iecelt par Lictuvas hercogu.

KAPTEINIS BORDĪRS. Kā, man šķita, jūs esat liels plikadīda, Ibī tēv.

IBĪ TĒVS. Ja jums nav nekas pretī, pēc dažām dienām es būšu Polijas valdnieks.

KAPTEINIS BORDĪRS. Jūs gribat nogalināt Venceslavu?
IBĪ TĒVS. Viņš nav dumjš. Ak, šis viltnieks, viņš ir uzmiņjis.

KAPTEINIS BORDĪRS. Ja runa ir par Venceslava nogalināšanu, es esmu par. Esmu viņam nāvīgs ienaidnieks un ar saviem vīriem nāksu talkā.

IBĪ TĒVS (*metas viņam virsū, lai apkamptu*). Ai! Ai! Es jūs tā milu, Bordīr.

KAPTEINIS BORDĪRS. Ei! Jūs smirdat, Ibī tēv. Vai tad jūs nekad nemazgājaties?

* Franču tekstā: *balai innomable* — tualetes birste; *rotir le balai* — izlaidīgi dzīvot (burtiski: cept birsti). Lai saglabātu kādas gastronomiskas asociācijas, latviešu valodā birste pārvērtusies par „no vienas vietas izvilktiem brunčiem“, no kuriem varētu pagatavot brunču deni. (*Tulk. piez.*)

IBĪ TĒVS. Reti.
IBĪ MĀTE. Nckad!
IBĪ TĒVS. Es tev tūlīt uzkāpšu.
IBĪ MĀTE. Resnais sūrds.
IBĪ TĒVS. Ejiet, Bordīr, mēs esam beiguši. Bet, pie maniem zaļajiem puņķiem, zvēru pie Ibī mātes, es jūs pataisišu par Lietuvas hercogu.
IBĪ MĀTE. Bet...
IBĪ TĒVS. Apklusti, mans maigais bērns...
Visi aiziet.

PIEKTĀ AINA

IBĪ TĒVS, IBĪ MĀTE, VĒSTNESIS

IBĪ TĒVS. Kungs, ko jūs vēlaties? Vācieties, jūs mani nogurdināt.
VĒSTNESIS. Kungs, jūs aicina karalis.
Viņš aiziet.
IBĪ TĒVS. Ak! Sūrds, pie visuaugstā raga, pie maniem zaļajiem puņķiem, es esmu atmaskots, man nocirtis galvu! Vaimandieniņ! Vaimandieniņ!
IBĪ MĀTE. Kāds lupata! Un laiks negaida.
IBĪ TĒVS. O! Man ir ideja: es teikšu, ka tie ir Ibī māte un Bordīrs.
IBĪ MĀTE. Ak, tu resnais I.T., ja tu to izdarīsi...
IBĪ TĒVS. Hā! Tā arī darīsim.
Aiziet.
IBĪ MĀTE (*skriedama viņam nopakaļ*). Ei! Ibī tēv, es tev iedošu cūkas desu.
Aiziet.
IBĪ TĒVS (*no kulisēm*). Ak! Sūrds! Pati tu esi cūkas desa.

SESTĀ AINA

Karaļa pilī.

KARALIS VENCESLAVS, SAVU VIRSNIEKU IELENKTS; BORDĪRS; KARALA DĒLI — BOESLAVS, VLADISLAVS UN PEDISLAVS, vēlāk IBĪ

IBĪ TĒVS (*nākot iekšā*). Vai! Jūs zināt, tas neesmu es, tā ir Ibī māte un Bordīrs.
KARALIS. Kas tev lēcies, Ibī tēv?
BORDĪRS. Viņš ir pārāk daudz dzēris.
KARALIS. Tāpat kā es šorīt.
IBĪ TĒVS. Jā, es esmu pillā, jo izdzēru pārāk daudz franču vīna.
KARALIS. Ibī tēv, es gribu tevi atalgot par daudzajiem pakalpojumiem, ko tu man esi sniedzis kā dragūnu kapteinis, un es šodien tevi ieceļu par Sandomiras grāfu.
IBĪ TĒVS. O! Venceslava kungs, nezinu, kā jums pateikties.
KARALIS. Nepateicies, Ibī tēv, un esi rīt no rīta lielajā parādē.
IBĪ TĒVS. Es būšu, bet pieņemiet visžēlīgi šo mazo stabulīti.
Pasniedz karalim stabulīti.
KARALIS. Ko tad es darišu ar stabulīti? Es to atdošu Pedislavam.
JAUNAIS PEDISLAVS. Viņš ir stulbs, šis Ibī tēvs.
IBĪ TĒVS. Un tagad es tīnu makšķeres. (*Pagrieždamies nokrīt.*) Ui! Ai! Palīgā! Pie maniem zaļajiem puņķiem, man ir pārplisusi zarna un bundzulis pagalam.
KARALIS (*pieceldamies*). Ibī tēv, vai ar jums kas sliktas noticis?

IBĪ TĒVS. Jā, noteikti, skaidrs, ka es nosprāgšu. Kas notiks ar Ibī māti?
KARALIS. Mēs par viņu parūpēsimies.
IBĪ TĒVS. Jūs tomēr esat pārāk labsirdīgs. (*Aiziet.*) Jā, bet tevi, karali Venceslav, nogalinās tik un tā.

SEPTĪTĀ AINA

Ibī mājā.

ŠĶELUMS, ĢERBONIS, LENTĪTE, IBĪ TĒVS, IBĪ MĀTE, SAZVĒRNIKI UN ZALDĀTI, KAPTEINIS BORDĪRS

IBĪ TĒVS. Tā! Mani draugi, ir beidzamais laiks izstrādāt sazvērestības plānu. Izsakiet katrs savas domas. Vispirms es izteikšu savas, ja atļausit.
KAPTEINIS BORDĪRS. Runājiet, Ibī tēv.
IBĪ TĒVS. Un tā, mani draugi, pēc manām domām, karali vajag noindēt, piejaucot arsēnu viņa brokastīm. Kad viņš gribēs ko iekost, tad būs beigts, un es tādējādi kļūšu karalis.
VISI. Fui, mērķaķis!
IBĪ TĒVS. Ak, jums nepatīk? Nu, tad lai Bordīrs izklāsta savu viedokli.
KAPTEINIS BORDĪRS. Man liekas, viņam vajag cirst ar vienu lielu zobenu tā, lai viņu pāršķeltu no galvas līdz jostasvietai.
VISI. Jā! Lūk, kurš ir cēls un drosmīgs.
IBĪ TĒVS. Un ja nu viņš sāk spārdīties? Man tagad nāk prātā, ka viņš uz parādēm velk ar dzelzi apkaltus zābakus, no kuriem dikti sāp. Ja tā, tad vajadzētu skriet jūs atmaskot, lai tiktu ārā no šīs netīrās afēras, un rādās, ka par to es varētu dabūt labu naudiņu.
IBĪ MĀTE. Ak! Nodevējs, glēvulis, zemisks un truls sikstulis.
VISI. Kauns Ibī tēvam!
IBĪ TĒVS. Ei! Kungi, liecieties micrā, ja negribat apmeklēt manu maisu. Galu galā es esmu gatavs riskēt jūsu labā. Bet tev, Bordīr, jāuzņemas pārcirst karali uz pusēm.
KAPTEINIS BORDĪRS. Vai nebūtu labāk, ja mēs visi mestos viņam virsū kliegdami un brēkdami? Tad mums rastos iespēja iesaistīt savā pusē karaspēku.
IBĪ TĒVS. Nu tad tā. Es centīšos uzkāpt viņam uz kājām, viņš pretosies, bet es viņam tad teikšu — **SŪRDS** — un jūs, izdzirduši šo signālu, metīsieties viņam virsū.
IBĪ MĀTE. Jā, un tiklīdz viņš būs beigts, tu dabūsi viņa zizli un kroni.
KAPTEINIS BORDĪRS. Un es ar saviem vīriem notveršu karaļa ģimeni.
IBĪ TĒVS. Jā, un īpašu uzmanību es iesaku pievērst jaunajam Pedislavam.
Viņi aiziet.
IBĪ TĒVS (*skriedams pakaļ un likdams atgriezties*). Kungi, mēs aizmirsām par kādu pilnīgi nepieciešamu ceremoniju — mums jāzvēr, ka cinīsimies drosmīgi.
KAPTEINIS BORDĪRS. Ko nu mēs iesāksim? Mums taču nav mācītāja.
IBĪ TĒVS. Ibī māte viņu aizvietos.
VISI. Labi, lai tā būtu.
IBĪ TĒVS. Tad jūs pa istam zvērat nogalināt karali?
VISI. Jā, mēs zvēram. Lai dzīvo Ibī tēvs!

PIRMĀ CĒLIENA BEIGAS

OTRAIS CĒLIENS

PIRMĀ AINA

Karaļa pili.

VENCESLAVS, KARALIENE ROZĀMICE, BOESLAVS, VLADISLAVS UN PEDISLAVS

KARALIS. Pedislava kungs, jūs šorīt bijāt ļoti rupjš pret Ibi kungu, manu uzlīcāmo bruņinieku un Sandomiras grāfu. Tāpēc es jums aizliedzu piedalīties parādē.

KARALIENE. Bet, Venceslav, tev nekad nebūs par daudz aizstāvju.

KARALIS. Kundze, es nekad neatceļu savus lēmumus. Jūs mani nogurdināt ar savām blēņām.

JAUNĀIS PEDISLAVS. Es pakļaujos, tēva kungs.

KARALIENE. Galu galā, augstība, jūs joprojām gribat ict uz to parādi?

KARALIS. Kāpēc gan ne, kundze?

KARALIENE. Bet es vēlreiz atkārtāju, ka redzēju sapnī, kā viņš jums belz ar savu kaujas vāli un iemet Vislā un kā tas ērglis, kas ir Polijas ģerbonī, uzlick viņam kroni uz galvas.

KARALIS. Kam?

KARALIENE. Ibi tēvam.

KARALIS. Kādi murgi! De Ibi kungs ir jo augstdzimtīgs vīrs, kas ļautu sevi saraustīt gabalos, lai tikai man pakalpotu.

KARALIENE UN PEDISLAVS. Kādi maldi.

KARALIS. Aplūstiet, jaunais mērkaķi. Un lai jums, kundze, parādītu, cik maz es baidos no Ibi kunga, es iešu uz parādi tāpat, bez zobena un jēlkāda ieroča.

KARALIENE. Liktenīga neuzmanība, dzīvu es jūs vairs neredzēšu.

KARALIS. Nāciet, Vladislav, nāciet, Boeslav.

Viņi aiziet. Karaliene un Pedislavs pieiet pie loga.

KARALIENE UN PEDISLAVS. Lai Dievs un svētais Nikolajs jūs sargā.

KARALIENE. Pedislav, nāciet ar mani uz kapelu, lūgsim par jūsu tēvu un brāļiem.

OTRĀ AINA

Parāžu laukums.

POLIJAS ARMIJA, KARALIS, BOESLAVS, VLADISLAVS, IBĪ TĒVS, KAPTEINIS BORDĪRS UN VIŅA VĪRI, ŠĶELUMS, ĢERBONIS, LENTĪTE

KARALIS. Labdzimtība Ibi tēv, nāciet šurp ar savu svītu, un inspicēsīm karapulkus.

IBĪ TĒVS (savējiem). Visiem uzmanību. (*Karalim.*) Mēs ejam, kungs, mēs ejam.

Ibi cilvēki aplenc karali.

KARALIS. Ak! Lūk, Dancigas jātnieku gvardes pulks. Viņi ir tik smuki, nu tiešām.

IBĪ TĒVS. Jums tā šķiet? Man viņi liekas nožēlojami. Paskatieties uz šito. (*Zaldātam.*) Cik ilgi tu necsi mazgājies, čermīgais pretekli?

KARALIS. Bet šis zaldāts taču ir ļoti tīrs. Kas jums lēcies, Ibi tēv?

IBĪ TĒVS. Lūk, kas.

Uzkāpj karalim uz kājas.

KARALIS. Nožēlojamais!

IBĪ TĒVS. Sūrds. Šurp, mani ļaudis!

BORDĪRS. ūrā! Uz prickšu!

Visi sit karali, viens Mietspraudis uzsprāgst.

KARALIS. Vai! Palīgā! Svētā Jaunava, es esmu beigts.

BOESLAVS (Vladislavam). Kas te notiek? Pie ieročiem!

IBĪ TĒVS. Ak! Man ir kronis! Tagad ķerieties pie pārējiem.

KAPTEINIS BORDĪRS. Cui, ņemiet ciet nodevējus!!!

Karaļa dēli metas bēgt, visi dzenas viņiem pakāļ.

TREŠĀ AINA

KARALIENE UN PEDISLAVS

KARALIENE. Beidzot es sāku nomierināties.

PEDISLAVS. Jums nav no kā baidīties.

Arpusē šausmīgs troksnis.

PEDISLAVS. Vai! Kas tad tas? Abiem maniem brāļiem brūk virsū Ibi tēvs ar saviem vīriem.

KARALIENE. Ak, mans Dievs! Svētā Jaunava, viņi atkāpjas, viņi zaudē.

PEDISLAVS. Visa armija seko Ibi tēvam. Karali vairs neredz. Šausmas! Palīgā!

KARALIENE. Boeslavs ir miris! Viņš ir nošauts.

PEDISLAVS. Ei! (*Vladislavs pagriežas.*) Aizstāviēs! Urā, Vladislav!

KARALIENE. Vai! Viņš ir aplenkts.

PEDISLAVS. Ar viņu ir cauri. Bordīrs nupat viņu pāršķēla uz pusēm kā desas luņķi.

KARALIENE. Ak vai! Viņi nāk iekšā pili, viņi kāpj augšā pa trepēm.

Troksnis kļūst skaļāks.

KARALIENE UN PEDISLAVS (uz ceļiem). Mans Dievs, aizstāvi mūs!

PEDISLAVS. Ak! Šis Ibi tēvs! Negēlis, nožēlojamais blēdis, ja viņš nonāktu manās rokās...

CETURTĀ AINA

TIE PAŠI

Durvis izlauztas. IBĪ TĒVS un viņa saniknotie vīri nāk iekšā.

IBĪ TĒVS. Ei! Pedislav, ko tu gribēji ar mani darīt?

PEDISLAVS. Lai slavēts Dievs! Es aizstāvēšu māti līdz nāvei! Pirmo, kas spers kaut soli, es nogalināšu.
IBĪ TĒVS. Vai! Bordir, man bail! Ļaujiet man iet.
KĀDS ZALDĀTS. Pedislav, padodies.
JAUNAIS PEDISLAVS. Saņem, negēli! Te tev būs!

Pāršķel viņam galvaskausu.

KARALIENE. Turies, Pedislav, turies!

VAIRĀKI VĪRI (*tuvojas*). Pedislav, mēs tev apsolām saglabāt dzīvību.

PEDISLAVS. Nelicīši, alusmucas, algotie mērkaķi!

Ar zobenu rokā viņš griežas kā vilciņš, radīdams veselu liķu kaudzi.

IBĪ TĒVS. O! Man tomēr izdosies novest to lietu līdz galam.

PEDISLAVS. Māt, bēdz pa slepenajām kāpnēm.

KARALIENE. Un tu, mans dēls, un tu?

PEDISLAVS. Es tev sekošu.

IBĪ TĒVS. Mēģiniet notvert karalieni. Ak! Viņa ir prom. Ak tu, nožēlojamā!...

Viņš iet pie Pedislava.

PEDISLAVS. Ak! Lai slavēts Dievs! Es atriebsos! (*Viņš uzšķērš tam bunci ar briesmonīgu zobena cirtiem.*) Māt, esuju.

Viņš aiziet pa slepenajām kāpnēm.

PIEKTĀ AINA

Ala kalnos.

Ienāk **JAUNAIS PEDISLAVS**, viņam seko **ROZĀMICE**.

PEDISLAVS. Šeit mēs būsim drošībā.

KARALIENE. Jā, es ceru! Pedislav, atbalsti mani!

Viņa nokrīt sniegā.

PEDISLAVS. Vai! Kas tev noticis, māt?

KARALIENE. Esmu ļoti slimā, tici man, Pedislav. Man atlicis dzīvot ne vairāk kā divas stundas.

PEDISLAVS. Ak! Vai tu esi saaukstējusies?

KARALIENE. Tu domā, ka es varu izturēt tik daudzus triecienus? Karalis nogalināts, mūsu ģimene izputināta, un tu, mans augstdzimušais bērns, esi spiests ķerties pie zobena, slēpties kalnos kā kontrabandists.

PEDISLAVS. Un kas pie tā vainīgs, mans Dievs! Kas? Tā nicība Ibī tēvs, diez no kurienes uzradies avantūrists, pretīgais izvirtulis, kaunu zaudējušais klaidonis. Un, kad es iedomājos, ka mans tēvs viņu apbalvoja un padarīja par grāfu, bet nākamajā dienā tam nelietim nav kauna pacelt roku pret savu labdari.

KARALIENE. Ak, Pedislav! Kad es atceros, cik laimīgi mēs bijām pirms šī Ibī tēva icrašanās! Bet tagad, ak vai! Viss ir mainījies!

PEDISLAVS. Ko lai dara! Saglabāsim cerību un nekad neatteiksimies no mūsu tiesībām.

KARALIENE. Es tev to novēlu, mans mīlais bērns, kaut gan es šo laimīgo dienu nekad nepieredzēšu.

PEDISLAVS. Vai! Kas tev kaš? Viņa paliek bāla, viņa krīt, palīgā! Bet es esmu tuksnesī! Ak, mans Dievs! Viņas sirds vairs nepukst. Viņa ir mirusi! Vai tas ir iespējams? Vēl viens Ibī tēva upuris! (*Paslēpj seju plaukstās un raud.*) Ak, mans Dievs! Cik skumji ir palikt vienam pašam četrpadsmit gadu vecumā, kad priekšā stāv briesmīga atriebība.

Viņš nonāk aizvien stiprākā izmisumā.

Pa to laiku atā ienāk Venceslava, Boleslava, Vladislava, Rozānices Dvēseles. Viņu senči piepilda visu alu. Visvecākais pienāk pie Pedislava un maigi viņu modina.

PEDISLAVS. Ei! Ko es redzu? Visa mana ģimene, mani senči... Kas tie par brīnumiem?

ĒNA. Iegaumē, Pedislav, ka savas dzīves laikā es biju Kēnigsbergas valdnieks Matiass, mūsu dzimtas radītājs un pirmais karalis. Es tev uzlieku par pienākumu atriebties. (*Pasniedz lielu zobenu.*) Un lai šim zobenam nav micra, kamēr tas nebūs nonāvējis uzurpatoru.
Visi pazūd, un Pedislavs paliek viens ekstāzē.

SESTĀ AINA

Karaļa pili.

IBĪ TĒVS, IBĪ MĀTE, KAPTEINIS BORDĪRS

IBĪ TĒVS. Nē, es negribu! Vai jūs gribat mani izputināt šiem ākostiem par prieku?

KAPTEINIS BORDĪRS. Bet, Ibī tēv, vai tad jūs neredzat, ka tauta gaida dāvanas sakarā ar prēcīgo notikumu?

IBĪ MĀTE. Ja tu neizdalīsi gaļu un zeltu, tevi gāzīs divu stundu laikā.

IBĪ TĒVS. Gaļu var! Zeltu ne! Nokaujiet trīs vecus zirgus, ar to tiem mērkaķiem pietiks.

IBĪ MĀTE. Pats tu esi mērkaķis! Kur tādi lopi rodas?

IBĪ TĒVS. Es jums vēlreiz saku, es gribu palikt bagāts, es nešķiršos ne no viena sū.

IBĪ MĀTE. Kad tavās rokās ir visi Polijas dārgumi...

KAPTEINIS BORDĪRS. Jā, es zinu, ka kapelā ir milzu bagātības, mēs izdalīsim tās.

IBĪ TĒVS. Tu nožēlosi, ja to izdarīsi!

KAPTEINIS BORDĪRS. Bet, Ibī tēv, ja tu nedosi dāvanas, tauta negribēs maksāt nodokļus.

IBĪ TĒVS. Paticsi?

IBĪ MĀTE. Jā, jā!

IBĪ TĒVS. Nu, tad es visam piekrišu. Izdālājiet trīs miljonus, izcepiet simt piecdesmit vēršu un aitu, un es dabūšu vēl vairāk.

Viņi aiziet.

SEPTĪTĀ AINA

Pils pagalmu piepilda TAUTA.

IBĪ TĒVS ar kroni galvā, **IBĪ MĀTE**, **KAPTEINIS BORDĪRS**, **SULAIŅI** ar gaļu

TAUTA. Lai dzīvo karalis! Lai dzīvo karalis! Urā!
IBĪ TĒVS (*mezdams zeltu*). Ņemiet, te būs visiem. Man jau nav nekāda pricka jums dot naudu, bet Ibi māte tā gribēja. Vismaz tad nu apsoliet kārtīgi maksāt nodokļus.

VISI. Jā, jā!

KAPTEINIS BORDĪRS. Skat, Ibi māt, viņi plēšas par zeltu. Kāda ciņa!

IBĪ MĀTE. Ticšām, briesmīgi. Fui! Re, kur vienam jau pauri caurums.

IBĪ TĒVS. Kāda skaista izrāde! Atnesiet vēl zeltu.

KAPTEINIS BORDĪRS. Kā būtu, ja mēs sarikotu skriešanos?

IBĪ TĒVS. Jā, tā ir laba doma. (*Tautai.*) Mani draugi, redziet, tajā kastē ir trīs simti tūkstošu zelta monētu, labas proves poļu nauda. Tic, kuri grib skriet, lai nostājas pagalma viņā galā. Kad es pavicināšu savu kabalakatiņu, jūs sāksiet skriet, un pirmais dabūs visu kasti. Tic, kuri zaudēs, mieriņajumam saņems šo otru kasti, ko varēs sadalīt savā starpā.
VISI. Jā! Lai dzīvo Ibi tēvs! Kāds labs karalis! Venceslava laikā tā nebija.

IBĪ TĒVS. Viens, divi, trīs! Gatavi?

VISI. Jā! Jā!

IBĪ TĒVS. Starts!

Skrien klupdami krizdami. Kliegzieni un kuada.

KAPTEINIS BORDĪRS. Viņi tuvojas! Viņi tuvojas!

IBĪ TĒVS. Vai! Pirmais atpalick.

IBĪ MĀTE. Nē, viņš atkal ir prickšā.

KAPTEINIS BORDĪRS. Vai! Viņš zaudē, viņš zaudē! Finišs! Otrais!

Pirmais paliek otrais.

VISI. Lai dzīvo Mišels Fjodorovičs! Lai dzīvo Mišels Fjodorovičs!

MIŠELS FJODOROVČS. Augstība, es ticšām nezinu, kā pateikties Jūsu Majestātei...

IBĪ TĒVS. Ak, mans dārgais draugs, nicki. Ņem savu kasti, Mišel; un jūs sadaliet otru, ņemiet katrs pa monētai, kamēr kaste tukša.

VISI. Lai dzīvo Mišels Fjodorovičs! Lai dzīvo Ibi tēvs!

IBĪ TĒVS. Un jūs, mani draugi, nāciet pusdienot. Es šodien jums atveru pils durvis, man būs liels gods jūs uzņemt pie sava galda.

TAUTA. Ejam! Ejam! Lai dzīvo Ibi tēvs! Viņš ir viscēlākais valdnieks!

Viņi ieiet pili. Dzirdams orgājas troksnis, kas nenorimst līdz nākamajam rītam. Priekšskats.

OTRĀ CĒLIENA BEIGAS

TREŠAIS CĒLIENS

PIRMĀ AINA

Pilt.

IBĪ TĒVS, IBĪ MĀTE

IBĪ TĒVS. Pie maniem zaļajiem puņķiem, es esmu šis zemes karalis. Esmu jau dabūjis slimu kuņģi, un tūda! man atnesis lielo kapuci.

IBĪ MĀTE. No kā tā ir, Ibi tēv? Kaut arī esam valdnieki, mums jābūt taupīgiem.

IBĪ TĒVS. Cienmātīt, tā ir no aitādas, ar sprādzīti un suņa ādas lentīti.

IBĪ MĀTE. Cik skaisti, bet vēl skaistāk ir būt karalim.

IBĪ TĒVS. Jā, tev taisnība, Ibi māt.

IBĪ MĀTE. Mēs esam lielu patcību parādā Lietuvas hercogam.

IBĪ TĒVS. Kas tas tāds?

IBĪ MĀTE. Nu, kapteinis Bordīrs!

IBĪ TĒVS. Žēlo, Ibi māt, nekad nepicmini šo ākostu. Tagad, kad viņš man vairs nav vajadzīgs, viņš var izsliet vēderu, cik tik, bet hercogisti nedabūs.

IBĪ MĀTE. Tu aļojies, Ibi tēv, viņš nostāsies pret tevi.

IBĪ TĒVS. Ak, man ļoti žēl šo cilvēciņu, bet man viņš rūp tikpat daudz kā Pedislavs.

IBĪ MĀTE. Klau, tev šķiet, tu esi ticis galā ar Pedislavu?

IBĪ TĒVS. Protams, tas ir finansu zobens! Ko tad viņš, četrpadsmit gadu vecs mērkaķis, man var izdarīt?

IBĪ MĀTE. Ibi tēv, klausies, ko es tev saku. Tici man, labāk centies pielabināt Pedislavu.

IBĪ TĒVS. Atkal dot naudu? Nu nē, pagaidiet! Jūs jau man izšķērdējāt divdesmit divus miljonus.

IBĪ MĀTE. Dari, kā gribi, Ibi tēv, bet viņš tevi nosautēs.

IBĪ TĒVS. Labi, būsīm kopā vienā katliņā.

IBĪ MĀTE. Es tev vēlreiz saku, esmu pārliecināta, ka jaunais Pedislavs uzvarēs, jo taisnība ir viņa pusē.

IBĪ TĒVS. Ak, tu slampa! Ar ko tad netaisnība sliktāka par taisnību? Ak! Tu mani apvaino, Ibi māt, es tevi saplēsišu mazos gabaliņos.

Ibi māte bēg no Ibi tēva, kurš viņai dzenas pakaļ.

OTRĀ AINA

Lielā pils zāle.

IBĪ TĒVS, IBĪ MĀTE, VIRSNIEKI UN ZALDĀTI, ŠKE-LUMS, ĢERBONIS, LENTĪTE, VAŽĀS IEKALTI AUGSTMAŅI, FINANSISTI, TIESNEŠI, SEKRETĀRI

IBĪ TĒVS. Atnesiet man augstmaņiem domāto lādi, āķi, dunci un grāmatu! Pēc tam lieciet ievest augstmaņus.

Augstmaņus brutāli ieģrūž.

IBĪ MĀTE. Esi žēlsirdīgs, valdies, Ibi tēv.

IBĪ TĒVS. Man ir tas gods jums paziņot, ka ar nolūku vairot karaļvalsts bagātību es likšu iznīdēt visus augstmaņus un piesavināties viņu īpašumus.

AUGSTMAŅI. Šausmas! Palīgā, tauta! Palīgā, karavīri!

IBĪ TĒVS. Atvediet pirmo augstmaņi un pasniedziet āķi. Tos, kuriem tiks pīcspriests nāvēssods, es ieģrūdišu lūkā, un viņi nokritīs pazemē, kur atrodas Cūku kniebjamā istaba un Dārgumu kambaris. Tur viņiem sašķaidīs smadzenes. (*Augstmaņim.*) Kas tu esi, ākost?

AUGSTMANIS. Vitēnpiskas grāfs.

IBĪ TĒVS. Kādi ir tavi ienākumi?

AUGSTMANIS. Trīs miljoni krāmlāru.

IBĪ TĒVS. Vainīgs!

Uzsprauž uz āķa un iegriez caurumā.

IBĪ MĀTE. Kāda nešķīsta mežonība!

IBĪ TĒVS. Otrais augstmani, kas tu esi? (*Augstmanis neatbild.*) Vai tu, ākost, atbildēsi?

AUGSTMANIS. Pozenas lielhercogs.

IBĪ TĒVS. Lieliski! Lieliski! Viss skaidrs. Lūkā. Trešais augstmani, kas tu tāds esi? Tev ir netīra galva.

AUGSTMANIS. Kurzemes, Rīgas, Rēveles un Mitavas hercogs.

IBĪ TĒVS. Ļoti labi! Ļoti labi! Vairāk tev nekā nav?

AUGSTMANIS. Nēkā.

IBĪ TĒVS. Nu, tad lūkā. Ceturtais augstmani, kas tu esi?

AUGSTMANIS. Podoļas princis.

IBĪ TĒVS. Kādi ir tavi ienākumi?

AUGSTMANIS. Esmu izputējis.

IBĪ TĒVS. Par tādu sliktu ziņu — lūkā. Piektais augstmani, kas tu esi?

AUGSTMANIS. Tornas markgrāfs, Polockas vietvaldis.

IBĪ TĒVS. Diez kas nav. Vairāk tev nekā nav?

AUGSTMANIS. Ar to man pietika.

IBĪ TĒVS. Labi! Labāk maz nekā nekas. Lūkā. Ko tu tur čamarē, Ibī tēv?

IBĪ MĀTE. Tu esi pārāk ļauns, Ibī tēv.

IBĪ TĒVS. Ak! Es vairoju savas bagātības. Es likšu sarakstīt MANU īpašumu MANU sarakstu. Sekretār, nolasiet MANU īpašumu MANU sarakstu.

SEKRETĀRS. Sandomiras grāfiste.

IBĪ TĒVS. Sāc ar hercogistēm, stulbais sakārnī!

SEKRETĀRS. Podoļas hercogiste, Pozenas lielhercogiste, Kurzemes hercogiste, Sandomiras grāfiste, Vitenpiskas grāfiste, Polockas kņaziste, Tornas markgrāfiste.

IBĪ TĒVS. Un vēl?

SEKRETĀRS. Viss.

IBĪ TĒVS. Kā viss? Nu labi, nu tad, Augstmani, uz priekšu, un, tā kā es nekad nebeigšu vairoto savas bagātības, tad es likšu nokaut visus Augstmaņus un iegūšu visu viņu atstāto mantību. Aiziet, grūdiet Augstmaņus lūkā.

Grūž Augstmaņus lūkā.

Pastīdzieties, ātrāk, tagad es gribu taisīt likumus.

VAIRĀKI. Nu tik būs.

IBĪ TĒVS. Vispirms es izdarišu reformas tieslietās, bet pēc tam ķersimies pie finansēm.

VAIRĀKI TIESNEŠI. Mēs icbilstam pret jebkurām izmaiņām.

IBĪ TĒVS. Sūrds. Pirmām kārtām, tiesnešiem vairs nemaksās algu.

TIESNEŠI. No kā tad mēs dzīvosim? Mēs esam trūcīgi.

IBĪ TĒVS. Jūs saņemsiet tos naudas sodus, ko paši piespriedisiet, un to ļautiņu īpašumus, ko notiesāsiet uz nāvi.

VIENS NO TIESNEŠIEM. Šausmas.

OTRS. Negēliba.

TREŠAIS. Skandāls.

CETURTAIS. Nekrietnība.

VISI. Mēs atsakāmies spriest tiesu šādos apstākļos.

IBĪ TĒVS. Tiesnešus — lūkā!

Viņi veltīgi pretojas.

IBĪ MĀTE. Ei, ko tu dari, Ibī tēv? Kas tagad spriedīs tiesu?

IBĪ TĒVS. Pavci! Es. Tu redzēsi, ies kā pa sviestu.

IBĪ MĀTE. Jā, nu tik būs.

IBĪ TĒVS. Apklusti, ākostene. Tagad, kungi, ķersimies pie finansēm.

FINANSISTI. Neko nevajag mainīt.

IBĪ TĒVS. Kā, bet es gribu visu mainīt. Vispirms es gribu paturēt sev pusi no nodokļiem.

FINANSISTI. Par pieticību viņu nevarēs apvainot.

IBĪ TĒVS. Kungi, mēs uzliksim desmit procentu nodokli īpašumam, citu — tirdzniecībai un rūpniecībai, trešo — laulībām un ceturto — par miršanu, katru piecpadsmit franku apmērā.

PIRMAIS FINANSISTS. Bet tas ir stulbi, Ibī tēv.

OTRAIS FINANSISTS. Tas ir absurds.

TREŠAIS FINANSISTS. Tas nav ne cepts, ne vārīts.

IBĪ TĒVS. Jūs ņirgājaties par mani! Finansistus — lūkā.

Finansistus iegriez lūkā.

IBĪ MĀTE. Bet, Ibī tēv, kas tu par karali, tu apkauj visu tautu.

IBĪ TĒVS. Ek, sūrds!

IBĪ MĀTE. Vairāk taisnas tiesas, vairāk finanšu.

IBĪ TĒVS. Tev nav no kā būties, mans maigais bērns, es pats apstaigāšu visus ciemus un iekasēšu visus nodokļus.

TREŠĀ AINA

Zemnieku māja Varšavas apkaimē.

Sapulcējušies vairāki zemnieki.

KĀDS ZEMNIEKS (ienākot). Vai zināt pēdējos jaunumus? Karalis ir beigts, tāpat arī hercogi, bet jaunais Pedislavs ar savu māti ir paslēpies kalnos. Un Ibī tēvs sagrābis troni.

CITS. Man ir vēl citas ziņas. Es esmu no Krakovas, es tur redzēju, kā aizved trissimt augstmaņu un piecsimt tiesnešu likus, un rādās, ka nodokļi dubultosies un Ibī tēvs tos nāks iekasēt pats.

VISI. Ak Dievs! Kas nu būs? Ibī tēvs ir pretīgs mērkaķis, un viņa ģimene, kā runā, ir atbaidoša.

KĀDS ZEMNIEKS. Pag, klausieties: vai jums nešķiet, ka kāds klauvē?

KĀDA BALSS (no ārpuses). Bunčradziņ! Atveriet, pie sūrdiem, pie svētā Jāņa, pie svētā Pētera un svētā Nikolaja. Atveriet, finanšu zobens, finanšu rags, es nāku pēc nodokļiem. Durvis tiek izlauztas, Ibī ienāk kopā ar Badakāšiem.

CETURTĀ AINA

ZEMNIEKI, IBĪ TĒVS

IBĪ TĒVS. Kurš no jums ir visvecākais? (*Viens no zemniekiem panākas uz priekšu.*) Kā tevi sauc?

ZEMNIEKS. Staņislavs Leščinskis.

IBĪ TĒVS. Nu tā, bunčradziņ, klausies uzmanīgi, citādi šie kungi tev nogriezīs aisis. Tu mani klausīsies vai ne?

STAŅISLAVS. Bet jūsu Augstība vēl neko nav teikusi.

IBĪ TĒVS. Ko, es runāju jau veselu stundu. Tu domā, ka es te esmu atnācis salmus kulstīt?

STAŅISLAVS. Es nebūt tā nedomāju.

IBĪ TĒVS. Es tikko tev teicu, pavēlēju un norādīju, ka tev nekavējoties ir jāsatāisa un jāatklāj tavas finanses, pretējā gadījumā tevi nogalinās. Uz priekšu, finansu baukuļi, brauciet iekšā ar phinansu braucināmo.

Atnes braucināmo.

STAŅISLAVS. Augstība, mums listē ir ierakstīti tikai simt piecdesmit divi krāmlāri, kurus mēs jau esam nomaksājuši vēl pirms sešām nedēļām uz Matīšiem.

IBĪ TĒVS. Tas ir ļoti iespējams, bet es nomainīju valdību un liku nodrukāt avīzē, ka visi pašreizējie nodokļi palielinās divas reizes, bet nākamie — trīs reizes. Šādā vīzē es ātri palikšu bagāts, tad es visus nogalināšu un aiziešu.

ZEMNIEKS. Ibi kungs, želojiet, esiet iecietīgs pret mums. Mēs esam nabaga pilsoņi.

IBĪ TĒVS. Nospļauties. Maksājiet.

ZEMNIEKS. Mēs nevaram, mēs jau samaksājām.

IBĪ TĒVS. Maksājiet! Vai arī is jūs spīdzināšu un iebāzišu savā maisā, bet pēc tam nocirtīšu kaklu un galvu! Bunčradziņ, es varbūt tomēr esmu karalis!

VISI. Ak, tā! Pie ieročiem! Lai dzīvo Pedislavs, kuram Dievs lēmis būt par Polijas un Lietuvas karali.

IBĪ TĒVS. Uz priekšu, Finansu kungi, izpildiet savu pienākumu.

Sākas cīņa, māja sagrūst, un vecais Staņislavs aizbēg pāri laukiem. Ibī paliek savākt finanses.

PIEKTĀ AINA

Kazemāts Tomas nocietinājumos.

BORDĪRS, iekalts važās; **IBĪ TĒVS**

IBĪ TĒVS. Ai, pilsoni, re kā, tu gribēji, lai es tev maksāju to, kas tev pienākas, bet tad tu sadumpojies, jo es negribēju maksāt, un kūdīji uz sacelšanos, bet nu esi saņemts ciet. Ragu finanses, tas ir tik labi nostrādāts, ka tev pašam vajadzētu dikti patikt.

BORDĪRS. Piesargieties, Ibī tēv. Pa piecām dienām, kamēr jūs esat karalis, jūs esat izdarījis tik daudz slepkavību, ka Paradīzē nepietiktu svēto, lai pienācīgi jūs sodītu. Karaļa un augstmaņu asinis brēc pēc atriebības, un viņu balss tiks uzklusita.

IBĪ TĒVS. Ak, mans mīlais draugs, jums gan ir lokana mēle. Es nešaubos, ka gadījumā, ja jūs izbēgtu, tad sataisītu lielas nepatīkšanas, bet es tomēr nedomāju, ka Tornas kazemāti būtu palaiduši kādu no tos apciemojušajiem godavīriem. Tāpēc arlabunakti, dusiet saldi un mierīgi, kaut arī peles te lec polku uz nebēdu.

Aiziet. Dienderi aizslēdz visas durvis.

SESTĀ AINA

Pils Maskavā.

IMPERATORS ALEKSEJS UN VIŅA GALMS, BORDĪRS

CARS ALEKSEJS. Vai jūs bijāt tas nekrietnais avantūrists, kas nonāvēja mūsu brālēnu Venceslavu?

BORDĪRS. Augstība, piedodiet, mani pret paša gribu iesaistīja Ibī tēvs.

ALEKSEJS. Vai! Riebīgais melis. Galu galā, ko jūs gribat?

BORDĪRS. Ibī tēvs lika mani ieslodzīt cietumā it kā par piedalīšanos sāzvērestībā, bet man izdevās izbēgt un esāju piecas dienas un piecas nakts cauri stepi, lai izlūgtos Jūsu augstirdīgo žēlastību.

ALEKSEJS. Kāda ir tavas padevības ķīla?

BORDĪRS. Mans daudzpieredzējušais zobens un detalizēts Tornas pilsētas plāns.

ALEKSEJS. Es pieņemu zobenu, bet, pie svētā Jura, sadedziniet šo plānu, es negribu gūt uzvaru, pateicoties nodevībai.

BORDĪRS. Viens no Venceslava dēliem, jaunais Pedislavs, vēl ir dzīvs, es darišu visu, kas manos spēkos, lai atjaunotu viņa tiesības.

ALEKSEJS. Kāda dienesta pakāpe tev bija poļu armijā?

BORDĪRS. Es komandēju Vilņas 5. dragūnu pulku un rotu, kas bija pakļauta tieši Ibī tēvam.

ALEKSEJS. Labi, es tevi ieceļu par 10. Kazaku pulka jaunāko leitnantu, un piesargies, ja tu mani nodosi. Ja cīnīsies krietni, tiksi atalgots.

BORDĪRS. Lai nu kā, bet drosmes man netrūkst, Augstība.

ALEKSEJS. Labi, pazūdi no manām acīm.

Viņš aiziet.

SEPTĪTĀ AINA

IBĪ Sēžu zālē.

IBĪ TĒVS, IBĪ MĀTE, PHINANSU PADOMNIEKI

IBĪ TĒVS. Kungi, sēde ir atklāta, un pacentieties mierīgi visu noklausīties. Vispirms aplūkosim finansu lietas, bet pēc tam parunāsim par vienu sistēmu, ko esmu izdomājis laba laika vai lietus izsaukšanai.

PADOMNIEKS. Burvīgi, Ibī tēv.

IBĪ MĀTE. Cik viņš ir dumjš.

IBĪ TĒVS. Mana sūrdū kundze, piesargieties, jo es necietīšu jūsu muļķības. Tāpat es teicu, kungi, ar finansēm iet ciešami. Ievērojams skaits suņu ar visām savām zeķēm katru rītu nonāk uz ielas, un mietsprauži ir tādi malači. Visur to vien redz kā nodedzinātas mājas un ļaudis, kas sagumuši zem mūsu phinansu nastas.

PADOMNIEKS. Un, Ibī kungs, vai jaunie nodokļi ienāk labi?

IBĪ MĀTE. Nebūt ne. Laulību nodoklis ieņemts tikai 11 sū, kaut arī Ibī tēvs joprojām mēģina piespiest cilvēkus precēties.

IBĪ TĒVS. Finansu zobens, mana bunča radziņš, mana finansistes kundze, man ir aisis, lai runātu, un jums mute, lai mani klausītos. (*Smiekli.*) Laikam ne. Jūs man visu saputrojāt, un jūsu dēļ es esmu tik stulbs. Bet pie Ibī raga! (*Ienāk ziņnesis.*) Nu, kas tad vēl? Vācies, mērkaķi, vai arī es tevi iebāzišu maisā, pirms tam nocērtot galvu un izmežģijot kājas.

IBĪ MĀTE. Ak! Viņš ir prom, bet re, kur vēstule.

IBĪ TĒVS. Lasi. Šķiet, es zaudēju prātu vai arī vairs neprotu lasīt. Pasteidzies, ākoste, tā būs no Bordīra.

IBĪ MĀTE. Tiešām. Viņš raksta, ka cars uzņēmis ļoti labi un ka iekaros Valsti, lai atjaunotu Pedislava tiesības, un tevi nogalinās.

IBĪ TĒVS. Ha! Ha! Man bail! Ha! Es mirstu. Ak, es nabadziņš. Kas nu būs, Dieviņ tēti? Šis ļaunais cilvēks mani nogalinās. Svētais Anton un visi svētie, aizstāviet mani, es jums došu phinanses un dedzināšu svecītes par jums. Kungs, kas nu būs?

Raud un elso.

IBĪ MĀTE. Ir tikai viena izeja.

IBĪ TĒVS. Kāda, mana mīlā?

IBĪ MĀTE. Karš!

VISI. Lai slavēts Dievs! Cik cēli!

IBĪ TĒVS. Jā, bet es atkal saņemšu tricēkus.

PIRMAIS PADOMNIEKS. Steigsimies, steigsimies organizēt armiju.

OTRAIS. Un savākt provīziju.

TREŠAIS. Un sagatavot artilēriju un nostiprināt cietokšņus.

CETURTAIS. Un paņemt naudu armijai.

IBĪ TĒVS. Ak! Nē, pagaidiet! Es tevi nogalināšu. Es negribu dot naudu. Kas vēl nebūs! Agrāk es saņēmu algu par karošanu, bet tagad man pašam vajadzēs maksāt. Nē, pie manis zaļajiem puķiem, karosim, ja jau jums tā sagribējies, bet neizdosim ne sū.

VISI. Lai dzīvo karš!

ASTOTĀ AINA

Karaspēka noietne pie Varšavas.

ZALDĀTI UN MIETSPRAUŽI. Lai dzīvo Polija! Lai dzīvo Ibi tēvs!

IBĪ TĒVS. Ak! Ibi māt, dod manas bruņas un mazo koka spieķīti. Es esmu tā apkrāvēs, ka nevarēšu paskriet, ja man dzīsies pakal.

IBĪ MĀTE. Fui, glēvulis.

IBĪ TĒVS. Re, kur sūrdū zobens, kas slīd laukā, un finansu āķis, kas nēturas... Es nekad netikšu galā, krievi nāk virsū, un viņi grib mani nogalināt.

KĀDS ZALDĀTS. Jūsu augstība, jums tūlīt nokritis aisu griezāmās šķēres.

IBĪ TĒVS. Is tīvi nogalināšu ar sūrdū āķi un ģimja griežamo.

IBĪ MĀTE. Cik viņš ir skaists savās bruņās un ķiveri galvā — kā apbruņots citrons.

IBĪ TĒVS. Nu, tagad es kāpšu zirgā. Atvediet, kungi, finansu zirgu.

IBĪ MĀTE. Ibi tēv, zirgs tevi vairs nepancēs, viņš piecas dienas nēko nav ēdis un tikko velk dzīvību.

IBĪ TĒVS. Viņam nav nekādas vainas. Man katru dienu vajadzēja izdot 12 sū prickš šīs ķēves, un viņa nevar mani panest. Jūs jokojat, pie Ibi raga, vai arī mani apzogat? (Ibi

māte nosarkst un nolaiž acis.) Nu, tad lai atved citu lopu, bet ar kājām es nēiešu, būnčradziņ.

Atved milzīgu zirgu.

IBĪ TĒVS. Es kāpju augšā. Ak, drīzāk jāapsēžas! Jo es tūdaļ kritīšu. (Zirgs sāk iet.) Uī! Apturiet to manu lopu, Dievs tēti, es tūliņ nokritīšu un būšu beigts!!!

IBĪ MĀTE. Viņš tik tiešām ir stulbs. Ak, viņš ir augšā! Bet nu ir zemē.

IBĪ TĒVS. Pie fizikas rāģiem, es esmu pa pusci beigts! Bet, vīnalga, es dodos karā un visus nogalināšu. Pīcsargās, kas nēsoļos taisni uz prickšu. Is vīns icliks savā maisā, izmēžģīšu degunu un zobus un izraušu mēli.

IBĪ MĀTE. Labu veiksmi, Ibi kungs.

IBĪ TĒVS. Es aizmīrsu pateikt, ka nododu tev vadības grožus. Es pats uzņēmos finansu lietas, jo ļaunāk tev, ja tu mani apzodz. Par palīgu es tev dodu Mīcspaudi Šķēlumu. Ar Dievu, Ibi māt.

IBĪ MĀTE. Ar Dievu, Ibi tēv. Noteikti nogalini caru.

IBĪ TĒVS. Visādā ziņā. Izmežģīšu degunu un zobus, izraušu mēli un ar mazo koka spieķīti izbakstīšu aisis.

Annija aiziet fanfaru skaņu pavadījumā.

IBĪ MĀTE (palikusi viena).

Tagad, kad resnais ampelmanis ir prom, mēģināsim nokārtot savas lietas — nogalināt Pēdislavu un pievākt bagātības.

TREŠĀ CĒLIENA BEIGAS

CETURTAIS CĒLIENS

PIRMĀ AINA

Seno Polijas karaļu kapenes Varšavas katedrālē.

IBĪ MĀTE. Kur tad ir tās bagātības? Nēkur zem grīdas nevar saklausīt dobjū skaņu. Es taču noskaitīju trīspadsmit flīzes no Vladislava Lielā kapa un tad virzījos gar sienu, bet nekā nav. Mani būs piemānījuši. Tomēr zem šīs flīzes vajag būt tukšumam. Pie darba, Ibi māt. Nebaidies un cēl nost šo akmens plāksni. Tā turas stingri. Paņemsim un liksim liētā finansu āķi. Tā! Lūk, zelts starp karaļu kauļiem. Līckam visu mūsu maisā ickšā! Vai! Kas tas par troksni? Vai šajos

senajos mūros būtu arī kāda dzīva radība? Nē, nekā nav, steigsimies. Ņemam visu. Labāk šo naudu izvilkt dienas gaismā nekā atstāt starp mirušiem karaļiem. Lickam atpakaļ akmeni. Klau! Atkal šis troksnis. Šī vieta mani izraisa divainas bailes. Pārējo zeltu paņemšu citreiz, rit atnākšu atkal.

BALSS (no Jāņa Zigismunda kapa). Nekad, Ibi māt.

Paķērusi nozagto zeltu, Ibi māte pa galvu pa kaklu aizskrien pa slepenajām durvīm.

OTRĀ AINA

Laukums Varšavā.

PEDISLAVS AR SAVIEM PIEKRITEJIEM, TAUTA UN KARAVĪRI

PEDISLAVS. Uz priekšu, mani draugi! Lai dzīvo Venceslavs un Polija! Vecais nelietis Ibi tēvs ir prom, palikusi tikai ragana Ibi māte ar savu Mietspraudi. Es uzņemos jūs vadīt un atjaunot manu tēvu dzimtas tiesības.

VISI. Lai dzīvo Pedislavs!

PEDISLAVS. Un mēs atcelsim visus tos nodokļus, ko ievieš briesmonis Ibi tēvs.

VISI. Urā! Uz priekšu! Skrienam uz pili un sitam nost to izdzimteni.

PEDISLAVS. Lūk, kur uz lieveņa Ibi māte ar saviem sargkarcivjiem.

IBI MĀTE. Ko jūs vēlaties, kungi? Ak, tas taču Pedislavs.

Pūlis met akmeņus.

PIRMAIS SARGKAREIVIS. Visas rūtis izdauzītas.

OTRAIS SARGKAREIVIS. Svētais Juri, es esmu nogalināts.

TREŠAIS SARGKAREIVIS. Ragu milti, es mirstu.

PEDISLAVS. Metiet akmeņus, mani draugi.

MIETSPRAUDIS ŠĶĒLUMS. Hāā! Tā viņiem!

Izvelk pistoli un metas virsū, izraisot šaušalīgu slaktiņu.

PEDISLAVS. Cīnies ar mani! Aizstāvēties, glēvāies ērms!

Cīnās.

ŠĶĒLUMS. Es esmu beigts!

PEDISLAVS. Uzvara, mani draugi! Ņemiet ciet Ibi māti!

Dzirdamas tauris skaņas.

PEDISLAVS. Re, kur nāk Augstmaņi. Skrienam, ķeram ļauno harpiju!

VISI. Pa to laiku nožņaugsim veco bandītu!

Ibi māte bēg, un visi poļi viņai dzenas pakaļ. Šāvienī un akmeņu krūsa.

TREŠĀ AINA

Polijas armija pārgājienā Ukrainā.

IBI TĒVS. Ragu milti, dieviņ, kājiņ, goves pierē! Mēs aiziesim postā, jo mirstam no slāpēm un esam tik ļoti noguruši. Zaldāta augstība, esiet tik laipns un atnesiet finansu ķiveri, bet jūs, Ulān, paņemiet sūrdū šķēres un fizisko nūju, lai atvieglotu mūsu personas ciešanas, jo, es atkārtēju, mēs esam ļoti pickusuši.

Zaldāti izpilda prasīto.

ĢERBONIS. Hm! Kungiņ! Dīvaini, ka krievi nenāk.

IBI TĒVS. Ļoti žēl, ka mūsu finansiālais stāvoklis neatļauj iegādāties mūsu stāvoklim atbilstošu ekipāžu, jo, baidīdamies samaitāt aizjūgu, mēs visu ceļu nogājām kājām, vilkdami zirgu aiz iemauktiem. Bet, kad mēs atgriezīsimies

Polijā, tad ar fizikas zinātnes un mūsu padomnieku gara gaismas palīdzību izgudrosim ratus ar vēja motoru, ar ko varēsim transportēt visu mūsu armiju.

LENTĪTE. Lūk, steidzas Nikolajs Renskis.

IBI TĒVS. Kas šim zēnam atgadījies?

RENSKIS. Viss pagalam. Augstība, poļi sacēlušies, šķēlums nogalināts, un Ibi māte aizbēgusi kalnos.

IBI TĒVS. Naktsputns, nelaimes lops, zekāinā pūce. Kur tu izraki šīs blēņas? Atkal! Un kas to izdarīja? Deru, ka Pedislavs. No kurienes tu nāc?

RENSKIS. No Varšavas, jūsu žēlīgā augstība.

IBI TĒVS. Manu sūrdū zēn, ja es tev ticētu, tad pavēlētu visai armijai iet atpakaļ. Bet, zēnišķā augstība, uz taviem pleciem ir vairāk spalvu nekā smadzeņu un tu šīs muļķības esi nosapņojis. Ej uz priekšējo līniju, manu puisīt, mums drīz būs jāizklupinās ar ieročiem, kā ar phinansu, tā ar fizikas sūrdiem.

ĢENERĀLIS LASĪ. Ibi tēv, vai jūs ieclējā neredzat krievus?

IBI TĒVS. Tiešām, krievi! Esmu ķezā. Ja vēl būtu iespēja aizlaisties, bet kur nu, mēs ieņemam augstieņi un būsīm labs mērķis visiem viņu tricēniem.

ARMIJA. Krievi! Ienaidnieks!

IBI TĒVS. Uz priekšu, kungi, ieņemsim kaujas pozīcijas. Mēs nebūsīm muļķi un paliksīm uz pakalna, leclājā nekāpsīm. Es būšu vidū kā dzīva citadele, un jūs pārējie riņķosiet man apkārt. Es jums ieteiktu pieclādēt šautenes līdz pēdējai iespējai, jo ar 8 lodēm var nogalēt 8 krievus, kuri tad vairs nebūs man uz kakla. Kājniekus mēs noliksīm pakalna piekāvē, lai viņi sagaida krievus un tos pa druskai nogalina, aiz viņiem — kavalēriju, lai sēj sajukumu, bet artilēriju — šeit pie vēja dzirnavām, lai šauj visam tam baram virsū. Bet mēs nostiprināsimies dzirnavās un šausim no loģiem ar phinansu pistoli, kamēr durvis iebāzīsim fizisko nūju, un, kam sagribētos nakt iekšā, lai piesargās no sūrdū āķa!!!

VIRSNIEKI. Visas pavēles, Ibi augstība, tiks izpildītas.

IBI TĒVS. Ek! Viss iet kā pa sviestu, mēs uzvarēsim. Cik pulkstenis?

ĢENERĀLIS LASĪ. Vienpadsmit.

IBI TĒVS. Nu, tad ejam ēst, jo līdz pusdienas laikam krievi neuzbruks. Pasakiet zaldātiem, Ģenerāļa Augstība, lai viņi nokārtojas un nodzied Finansu Dziesmu.

Lasī aiziet.

ZALDĀTI UN MIETSPRAUŽI. Lai dzīvo Ibi tēvs, mūsu izcilais finansists! Bļem, bļem, bļem; bļem, bļem, bļem; bļem, bļem, bļebļem!

IBĪ TĒVS. Kas par brauļiem, kā viņi man patīk. (*Krievu lielgabala lode sadragā vienu dzīvavu spānu.*) Vai! Man bail. Dieviņ Tētīt, es esmu beigts! Nē, tomēr nē, nekā man nav.

CETURTĀ AINA

TIE PAŠI, KĀDS KAPTEINIS, VĒLĀK KRIEVU ARMIJA

KAPTEINIS (*ienākdams*). Ibi kungs, krievi uzbrūk.

IBĪ TĒVS. Nu, un ko tad tu gribi, lai es daru? Es viņiem to neesmu licis. Finansu Kungi, būs tomēr jāgatavojas kaujai.

ĢENERĀLIS LASĪ. Otrā lode!

IBĪ TĒVS. Ak! Es vairs nevaru. Te list svina un dzelzs lietus, kas varētu kaitēt mūsu augstajai personai. Kāpjām lejā.

Visi skriešus metas lejup. Sākusies kauja. Viņi pazūd dūmu mutuļos pakalnu piekāpjē.

KĀDS KRIEVS (*cirzdams ar zobenu*). Par Dievu un caru!

RENSKIS. Vai! Es esmu miris.

IBĪ TĒVS. Uz prickšu! Tūlīt tu man dabūsi, cienīts kungs, jo tu man izdarīji sāpīgi, vai dzirdi? Alusmuca! Un tava plinte nemaz nešauj.

KRIEVS. Nu, jūs man redzēsiet!

Sauj uz viņu ar revolveri.

IBĪ TĒVS. Ai! Ui! Es esmu ievainots, es esmu sazēvēlēts, es esmu izcaurumots, es esmu apstāvēts, es esmu apglabāts. Ui, bet tomēr! Āā! Rokā ir. (*Viņš to sit un plēš.*) Te tev būs! Vai tu vēl tā darīsi?

ĢENERĀLIS LASĪ. Uz prickšu, ar pilnu krūti pāri grāvim. Uzvara būs mūsu.

IBĪ TĒVS. Tu domā? Pagaidām es uz savas pieres vairāk jūtu punu, nevis lauru vainagu.

KRIEVU KAVĀLERISTI. Urā! Atbrīvot vietu caram!

Ierodas cars Bordīra pavadībā. Bordīrs pārģērbies tā, lai viņu nepazītu.

KĀDS POLIS. Vai! Dievs Tētīt! Glābjas, kas var, re, kur cars!

CITS POLIS. Ak, Dievs! Viņš nāk pāri grāvim.

VĒL CITS POLIS. Pif! Paf! Un vella leitnants jau noslaktējis četrus gabalus.

BORDĪRS. Ak! Jūs vēl neesat beiguši! Saņem, Jan Sobeski, te tev būs! (*Viņš to nogalina.*) Tagad nākamie!

Nomaiņā vēl vienu poli.

IBĪ TĒVS. Uz prickšu, mani draugi. Ņemiet ciet šo plikatu! Maskaviešus — kompotā! Mēs uzvarēsim. Lai dzīvo Sarkana is ērglis!

VISI. Uz prickšu! Urā! Dieviņ kājiņ! Ņemiet ciet šo lielo blēdi.

BORDĪRS. Pie svētā Jura, es esmu kritis.

IBĪ TĒVS. Ā, tas esi tu, Bordīr! Ak! Mans draugs! Mēs visi esam aplan laimīgi, ka esam tevi atkal satikuši. Es tevi izcepināšu uz mazas uguns. Finansu kungi, iekuriēt uguni. Ai! Vai! Ai! Es esmu beigts. Man ir trāpījuši vismaz ar lielgabalu. Ak! Mans Dievs, piedodiet manus grēkus. Jā, tas ir bijis vismaz lielgabala šāviens.

BORDĪRS. Tas bija no pistoles, kas pielādēta ar pulveri.

IBĪ TĒVS. Ak, tu vēl ņirgāsies par mani! Atkal! Apsluktērēsim!

Viņš metas tam virsū un sit, un plēš.

ĢENERĀLIS LASĪ. Ibi tēv, mēs visur virzāmi uz prickšu.

IBĪ TĒVS. Es jau redzu, es vairs nevaru, es esmu nospārdīts, es gribētu apstēties zemē. Ak, mana pudele!

ĢENERĀLIS LASĪ. Ejiet un paņemiet cara pudeli, Ibi tēv.

IBĪ TĒVS. Eh! Tūlīn pat! Aidā! Sūrdu zobem, dari savu darbu, un tu, finansu āķi, arī nepaliec nopakaļus. Lai fiziskā nūja jo naski sacenšas ar mazo koka spickīti par to godu nogalināt, izurbināt un iznīdēt Maskavas imperatoru. Uz prickšu, Finansu zirga kungs.

Metas virsū caram.

KĀDS KRIEVU VIRSNIEKS. Uzmanieties, Majestāte!

IBĪ TĒVS. Muti ciet! Oi! Ai! Ui! Bet tomēr. Ui! Piedodiet, kungs, lieciet mani micrā. Oi! Es to nedariju tišām.

Viņš bēg, cars metas pakāļ.

IBĪ TĒVS. Svētā Jaunava, tas trakais mani vajā! Ko tad nu es izdarīju, mans Dievs. Ā, labi, vēl jātick pāri grāvim. Ak, viņu es jūtu aizmugurē un grāvi — prickšā! Drosmi, aizvērsim acis!

Viņš pārlec grāvim pāri, bet cars tajā iekrīt.

CARS. Jauki, esmu iekritis!

POLIS. Urā! Cars ir nogāzies!

IBĪ TĒVS. Ak! Gandrīz vai bail pat paskatīties! Iekšā ir. Āā! Burvīgi, nu gan krāmēsim. Uz prickšu, poli, no visa spēka, viņam, nabagam, ir smuka muguriņa! Es neuzdrošinos pat skatīties! Un mūsu pareģojums tomēr ir pilnībā piepildījies, fiziskā nūja ir darījusi brīnumus, un nevienam nerodas ne vismazākās šaubas, ka es viņu būtu galīgi nogalinājis, ja vien neizsakāmas šaušalas nebūtu apturējušas un savaldījušas mūsu drosmi. Bet mums pēkšņi vajadzēja griezt kažokam otru pusi, un mūsu glābiņš bija mūsu jāšanas prasmē, tāpat mūsu finansu zirga kāju stiprumā — viņš ir tikpat nīprš, cik stiprs, un viņa vieglums līdzvērtīgs zvīgumam, kā arī dziļajā bedrē, kas veiksmīgi patrāpījās zem kājām mūsu dižā Phinansista icnaidnickam. Tas tik ir jauki, bet nevienš jau mani neklausās. Kas tad tas, viņi nāk atkal!

Krievu dragūni uzbrūk un atbrīvo caru.

ĢENERĀLIS LASĪ. Šorciz būs jālaižas lapās.

IBĪ TĒVS. Ak! Re, cik labs icmesls izlocīt kājas. Nu tad, poli kungi, uz prickšu. Vai drizāk — uz atpakaļu!

POLIS. Glābjas, kas var!

IBĪ TĒVS. Ejam! Cik daudz ļaužu, kā viņi bēg, kāda burzma, kā lai ticku ārā no šīs ķezas? (*Viņu grūsta.*) Ak, ei tu, uzmanīgāk vai arī tu izbaudīsi, uz kādiem resniem darbiem ir spējīgs mūsu dižais Phinansists. Ak, viņš ir projām, glābsimies labi aši, kamēr Lasi mūs neredz.

Aiziet, pēc tam redzams, kā cara armija dzenas pakāļ poli.

PIEKTĀ AINA

Zemīca Lietuvā. Snieg.

IBĪ TĒVS, GERBONIS, LENTĪTE

IBĪ TĒVS. Ak, laiks pēc suņa, tāds sals, ka zaķim acis sprāgst laukā un dižais Finansists stipri cieš!

GERBONIS. Ei! Ibi kungiņ, vai esat atguvies no savām bailēm un bēgšanas?

IBĪ TĒVS. Jā! Man vairs nav bailu, bet es vēl esmu bēgošs.

LENTĪTE(*sāpus*). Kāds cūka!

IBĪ TĒVS. Ei, jūsu augstība Lentītes kungs, kā klājas jūsu aisiņ?

LENTĪTE. Tik labi, kungiņ, cik labi vien var klāties, tad kad klājas slukti. Šamā sakarēbā svins to velk pie zemes, un es lodi nevarēju dabūt ārā.

IBĪ TĒVS. Skat, cik labi nostrādāts! Tu pats arī vienmēr gribēji citus slānīt. Tāpat es izrādīju vislielāko drosmi un,

sevi nepakļaujot briesmām, pats savām rociņām nogalināju četrus icnaidniekus, nemaz neskaitot tos, kuri jau bija beigti un kurus mēs beigās piebeidzām.

LENTĪTE. Vai jūs, Ģerboni, zināt, kas noticis ar mazo Renski?

ĢERBONIS. Viņš dabūja lodi pierē.

IBĪ TĒVS. Tāpat kā magonīti un pienēti visā krāšņumā nopļauj nežēlīgā plāvēja nežēlīgā izkaptis, kuras asmens pļauj bez kādas žēlastības — tāpat arī mazo Renski ir piemēklējis magonītes liktenis, kaut gan viņš ciniņās varonīgi, tomēr krievu bija pārāk daudz...

ĢERBONIS un LENTĪTE. Ei, kungiņ!

ATBALSS. He-hei!

ĢERBONIS. Kas tas ir? Ņemam mūsu dūčus.

IBĪ TĒVS. Vai! Nē! Par piemēru, atkal krievi, varu derēt! Man pietiek! Un galu galā tas ir tik vienkārši, ja viņi mani noķers, is vins icbāzīs maisā.

SESTĀ AINA

TIE PAŠI. *Ienāk lācis.*

LENTĪTE. Ei, Finansu kungiņ!

IBĪ TĒVS. O! Skat, kāds maziņš vavitis! Vai, cik viņš ir smukiņš.

ĢERBONIS. Piesargieties! Ak, kāds milzīgs lācis — šurp manas patronas!

IBĪ TĒVS. Lācis! Ak, kāds mežonīgs zvērs! Ai, viņš mani, nabadziņu, apēdis! Dievs, stāvi man klāt! Nē, Lentīte viņu ķer rokā. Ak! Varu uzelpot.

Lācis metas virsū Lentītei. Ģerbonis tam uzbrūk ar dunci. Ibī paglābjas uz klints.

LENTĪTE. Šurp, Ģerboni! Šurp! Palīgā, Ibī kungiņ!

IBĪ TĒVS. Nē! Nē! Tāc vien galā pats, draudziņ, mēs pa to laiku noskaitīsim tēvreizi. Katram savs laiks būt apēstam.

ĢERBONIS. Kārtībā, es viņu turu.

LENTĪTE. Stingrāk, draugs, viņš jau palaiž vaļīgāk.

IBĪ TĒVS. Sanctificetur nomen tuum.

LENTĪTE. Gļēvulis!

ĢERBONIS. Ai! Viņš man kož! Ak Kungs, glābiet mūs, es esmu beigts.

IBĪ TĒVS. Fiat voluntas tua!

LENTĪTE. Āā! Man izdevās viņu icvainot.

ĢERBONIS. Urā! Viņš zaudē asinis.

Starp Mietspraužu kliegzieniem lācis kauc aiz sāpēm, un Ibī turpina murnināt.

LENTĪTE. Turi stingri, un es krāmēšu ar savu eksplozīvo dūri.

IBĪ TĒVS. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

ĢERBONIS. Vai ickrāmēji? Es vairs nevaru.

IBĪ TĒVS. Sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.

LENTĪTE. Āā! Kārtībā!

Atskan sprādziens, un lācis nokrīt beigts.

ĢERBONIS un LENTĪTE. Uzvara!

IBĪ TĒVS. Sed libera nos a malo. Āmen. Tad beidzot viņš ir beigts? Tad es varu nokāpt no savas klints?

ĢERBONIS *(ar nīcinājumu).* Cik vien vēlaties.

IBĪ TĒVS *(kāpdams zemē).* Jūs varat būt lepni — ja jūs vēl esat dzīvi un midāt Lietuvas sniegu, tad tikai patcicoties dižā Finansista ekstraordinārajām spējām. Šis cēlais labdaris nopūlējās, pārmocijās un izblāva rikli, kad skaitīja tēvreizi, lai jūs glābtu, un viņš ar tādu pašu drosmi vicināja lūgšanu

spirituālo zobinu, kā jūs, šeit klātesošais Mietspraudi Ģerboni, veikli vicinājat savu eksplozīvo dūri. Mūsu pašuzpūrcšanās sniedzās vēl tālāk, jo mēs bez kādas vilcināšanās uzkāpām uz jo augstas klints, lai mūsu lūgšanas ātrāk nokātu debesīs.

ĢERBONIS. Sasodītais ēzelis!

IBĪ TĒVS. Vai, kāds liels lops. Patcicoties man, jums būs vakariņas. Kāds vēders, kungi! Gricīki tajā justos labāk nekā koka zirgā, un daudz netrūka, mīļie draugi, ka mēs paši savām acīm būtu pārbaudījuši tā ictilpību.

ĢERBONIS. Es mirstu no bada. Ko ēdīsim?

LENTĪTE. Lāci!

IBĪ TĒVS. Ak, nabaga ļautiņi, vai tad jūs viņu ēdisiet jēlu? Mums taču nav ar ko ickurināt uguni.

ĢERBONIS. Bet mūsu kramenīcas?

IBĪ TĒVS. Klau, patiesi. Un man liekas, netālu no šejienes ir mežs, kur jābūt sausiem zariem. Ejiet pameklējiet, jūs Lentītes augstība.

Lentīte aiziet pa sniegu.

ĢERBONIS. Un tagad, Jūsu augstība Ibī, sacērtiet lāci.

IBĪ TĒVS. Nu nē! Viņš vēl nav beigts. Tā kā tu jau esi pa pusci apēsts un visās maliņās sakosts, tad tas ir īstais darbiņš tev. Es tikmēr ickurināšu uguni, kamēr viņš atnes malku.

Ģerbonis sāk dalīt lāci.

IBĪ TĒVS. Ei, uzmanies! Viņš sakustējās.

ĢERBONIS. Bet, Jūsu augstība Ibī, viņš jau ir pavisam auksts.

IBĪ TĒVS. Žēl, labāk būtu ēst viņu siltu. Dižajam Finansistam samaitāsies vēders.

ĢERBONIS *(sāpūs).* Tas ir pretīgi. *(Skaļi.)* Palīdziet drusku, Ibī kungs, es viens netieku galā.

IBĪ TĒVS. Nē, man nav jaudas kaut ko darīt! Es taču esmu gluži pickusis!

LENTĪTE *(atgrieždamies).* Kāds sniegs, mani draugi, kā Kastilijā vai Ziemeļpolā. Sāk krēslot. Pēc stundas būs pavisam tumšs. Steigsimies, kamēr var redzēt.

IBĪ TĒVS. Jā, vai dzirdi, Ģerboni? Pasteidzieties, jūs abi! Uzduriet zvēru uz iesma, izcepict zvēru, es taču esmu izsalcis!

ĢERBONIS. Nē, tas ir par daudz galu galā. Vai nu strādā, vai nedabūsi nekā, dzirdi, tu, izēdāj?

IBĪ TĒVS. Ak, man vienai, tikpat labi es būtu ēdis jēlu, re nu, ickrītāt gan. Un vispār man nāk miegs.

LENTĪTE. Ko lai dara, Ģerboni? Taisīsim vakariņas vien pašiem. Viņš nedabūs. Viss. Vai arī dosim viņam kaulus.

ĢERBONIS. Labi. Re, uguns jau kuras.

IBĪ TĒVS. Vai, cik labi, tagad ir silts. Bet visur krievi. Kas par bēgšanu, ak Dievs! Ai, ai, ai!

Aizmidzis nokrīt gar zemi.

LENTĪTE. Es gribētu zināt, vai tas ir taisnība, ko teica Renskis — vai Ibī māte ticšām ir gāzta no troņa. Tas nav nekas neiespējams.

ĢERBONIS. Labāk ēdīsim vakariņas.

LENTĪTE. Nē, mums jāparunā par svarīgākām lietām. Es domāju, ka būtu jāpārbauda šis ziņas.

ĢERBONIS. Patiesi, vai pametam Ibī tēvu vai arī paliekam kopā ar viņu?

LENTĪTE. Rīts gudrāks par vakaru. Gulēsim, tad jau rīt redzēsim, ko darīt.

ĢERBONIS. Nē, aiziet labāk būtu pa nakti.

LENTĪTE. Nu, tad cjam.

Aiziet.

SEPTĪTĀ AINA

IBĪ (*runā pa miegam*). Ai, Krievu dragūniskā augstība, uzmanīgi, nešaujiet šeit, tie ir cilvēki. Ak, re, kur Bordīrs! Cik viņš ir slikts, kā tāds lācis. Un Pedislavs, kas man brūk virsū! Lācis, lācis! Ak, nu ir virsū! Cik viņš ir smags, Dievs Tētīt! Es vairs nejaudāju! Ej prom, Pedislav! Vai tu dzirdi, jocīgs, vai, esi? Un re, kur Renskis un cars! Vai, viņi man sitīs! Ari Ibīte! Kur tu dabūji visu šo zeltu? Tu, nožēlojamā, esi pievākusi zeltu, tu esi rakņājusies pa manu kapu Varšavas katedrālē, sēkojot Mēness stariem. Es jau sen esmu miris, Pedislavs mani nogalināja, un mani apglabāja Varšavā blakus Vladislavam Lielajam, un arī Krakovā, blakus Jānim Zigismundam, un arī Tornā, kazemātā kopā ar Bordīru! Atkal viņš. Prom, nolādētais lāci. Tu esi līdzīgs Bordīram. Vai dzirdi, Sātana izdzimums? Nē, viņš nedzird, Mītsprauži viņam nogriezuši aisis. Sašķaidiet smadzenes, nogaliniet, nogrieziet aisis, izraujiet finanses un izdzeriet līdz nāvei, tāda ir Mītspraužu dzīve, tāda ir dižā Finansista laime.

Apklust un gul.

CETURTĀ CĒLIENA BEIGAS

PIEKTAIS CĒLIENS

PIRMĀ AINA

Nakts.

IBĪ TĒVS *gul.*

Ienāk **IBĪ MĀTE**, bet viņu neierauga.

Pilnīga tumsa.

IBĪ MĀTE. Beidzot esmu drošībā. Es tie esmu viena, bet tā arī labāk, kas tas bija par traku stiepienu — četrās dienās cauri visai Polijai. Visas nēlaimes man uzbrukušas reizē. Tiklīdz tas vecais ēzelis bija projām, tā es gāju uz kapenēm pēc mantas. Drīz vien Pedislavs ar saviem nenormālajiem mani gandrīz nomētāja akmeņiem. Tad es pazaudēju savu bruņinīcku Mītspraudi Šķēlumu, kuram es biju tā iepatikusies, ka viņš gība no sajūsmas, mani icraudzīdams, un kā man apgalvoja — pat neredzēdams, un tā jau ir maiguma

augstākā izpausme. Viņš, nabaga zēns, būtu lāvis sevi pārcirst uz pusēm manis dēļ. To pierāda tas, ka Pedislavs viņu sacirta četros gabalos. Šņik, šņak — paukš! Ak, es laikam mirstu! Pēc tam es tālād bēgu, un man pakaļ dzenas satrakots pūlis. Es pametu pili, nonāku līdz Vislai, bet visus tiltus apsargā. Es peldu pāri, cērēdama tikt vaļā no vajātājiem. No visurienes pulcējas augstmaņi un dzenas man pakaļ. Es tūkstoš reižu gandrīz dabūju galu, kad nonācu nīknu poļu ielenkumā, kuri gribēja mani nokaut. Es viņus tomēr apmānīju, un pēc četrpadsmitu dienu bēguļošanas pa manas bijušās karaļvalsts sniegiem esmu atradusi patvērumu šeit. Četrpadsmit dienas neesmu ne ēdusi, ne dzērusi. Pedislavs jau bija tik tuvu... Beidzot esmu glābta. Ak, es mirstu no pārguruma un aukstuma. Tomēr gribētos zināt, kas noticis ar manu resno vēja slotu, tas ir, manu cienīto vīriņu. Viņa finanses gan esmu pievākusi. Krāmlārus nozagū. Apvedu ap stūri. Un viņa finansu zirgs mira aiz bada, jo nabaga lopiņš auzas jau nu bieži neredzēja. Vai, kas par dēku! Bet ak vai, esmu pazaudējusi visas bagātības! Tās palika Varšavā, un katrs var tās pievākt.

IBĪ TĒVS (*mozdamiens*). Ķeriet Ibī māti, grieziet nost aisis!

IBĪ MĀTE. Ak Dievs! Kur es esmu? Es zaudēju galvu. Ak, nē, Kungs!

Ibī tēvs gul blakām man,

Slava Dieviņam lai skan.

Iztaisīšos par labiņu. Nu, manu resno miļumiņ, vai tu labi čučēji?

IBĪ TĒVS. Ļoti slikti! Lācis bija ļoti ciets! Horiandricši* cīnījās pret kurdamonicšiem, un horiandricši rīja un aprija kurdamonicšus, kad uzausīs gaismā, jūs paši redzēsiet, vai dzirdat, cienītī Mītsprauži?

IBĪ MĀTE. Ko viņš tur murkšķ? Viņš ir palicis vēl stulbāks. Uz ko nu viņš ir meties?

IBĪ TĒVS. Lentīte, Ģerboni, atbildiet, atsaucieties, sūda brāļi! Kur jūs esat? Ak, man bail! Beidzot kaut ko saka. Kas to teica? Šķiet, ka tas nav lācis. Sūds! Kur ir mani sērkočiņi? Ak, es tos pazaudēju kaujā.

IBĪ MĀTE (*sāņus*). Izmantosim šo situāciju un tumsu, lai notēlotu pārdabisku parādību. Izspiedisim no viņa solījumu piedot mūsu zādzības.

* Izropļoti: Horiāciji — sena romiešu patriciešu dzimta. 7. gs. p.m.ē., kad notika cīņas par varu Lavijā, šīs dzimtas triņi uzvarēja Kuriāciju dzimtas triņus. (*Tulk. piez.*)

IBĪ TEVS. Bet pie svētā Antonija! Viņš runā. Dieviņ kājiņ! Es gribu, lai mani pakar!

IBĪ MĀTE (*nupjā balsī*). Jā, Ibi kungs, tiešām runā, un erceņģeļa pastardienas bazūne, kas no pelniem un pišķiem cels augšā mirušos, neskanēs citādi! Icklausieties šai bargajā balsī. Tas ir svētais Gabriēls, kas jums sniegs jo noderīgus padomus.

IBĪ TEVS. Ak tā, tiešām!

IBĪ MĀTE. Nepārtrauciet mani, citādāk būs klusums, ko es uztaisišu no tava taukāna.

IBĪ TEVS. Ak, mans punkulis! Es apklustu, es vairs nesaku neviena vārda. Turpiniet, Parādības kundze!

IBĪ MĀTE. Mēs teicām, Ibi tēv, ka jūs esat resns mīļumiņš!

IBĪ TEVS. Ļoti resns, tiešām, tā ir taisnība.

IBĪ MĀTE. Pie velna, apklustiet taču!

IBĪ TEVS. Vai! Eņģeļi taču nelamājas!

IBĪ MĀTE (*sāņus*). Sūrds! (*Turpina.*) Vai jūs esat precējies, Ibi kungs?

IBĪ TEVS. Jā, ar vienu kašķīgu veceni!

IBĪ MĀTE. Jūs gribējāt teikt, ka viņa ir šarmanta sieviete.

IBĪ TEVS. Šausmone. Viņai visās malās aug nagi, tā ka nezini, kur pieķerties.

IBĪ MĀTE. Vajag ar maigumu, Ibi augstība, tad jūs redzēsiet, ka viņa ir vismaz tāda pati kā Kapujas Venēra.

IBĪ TEVS. Kā jūs teicāt, kas ir puijs?

IBĪ MĀTE. Jūs jau neklausāties, Ibi kungs, saspicējiet ausis. (*Sāņus.*) Steigsimies, drīz ausīs gaisma. Ibi kungs, jūsu sieva ir valdzinoša un burvīga, viņai nav neviena paša trūkuma.

IBĪ TEVS. Jūs kļūdāties, nav neviena paša trūkuma, kura viņai nebūtu.

IBĪ MĀTE. Klusu! Jūsu sieva nav jūsu krāpusi!

IBĪ TEVS. Es gribētu redzēt to, kurš viņā varētu iemilēties. Viņa ir īsta harpija!

IBĪ MĀTE. Viņa nedzer!

IBĪ TEVS. Kopš es atņēmu pagraba atslēgas. Pirms tam septiņos no rīta viņa jau bija raibām acīm un sasmaržojusies ar sivo. Tagad viņa iesmaržojas ar aromātisko heliotropu un vairs tik slikti neož. Bet man vienalga. Taču tagad es pats esmu raibām acīm!

IBĪ MĀTE. Dumjš cilvēks! Jūsu sieva nav ņēmusi jūsu zeltu.

IBĪ TEVS. Nē, tie nu gan ir joki!

IBĪ MĀTE. Viņa nav aiztikusi ne sū!

IBĪ TEVS. Ir liecinieks — mūsu cēlais un nēlaīmīgais Phinansu zirgs, kurš karaceļos šķērsoja visu Ukrainu, kaut gan nebija barots veselus trīs mēnešus. Nabaga dzīvnieks gāja bojā, savu picnākumu pildīdams!

IBĪ MĀTE. Tie ir salti meli, jums ir paraugsieva, bet pats jūs esat briesmonis.

IBĪ TEVS. Tā ir tīra patiesība. Mana sieva ir blēde, bet jūs — mulķadesa!

IBĪ MĀTE. Piesargieties, Ibi tēv.

IBĪ TEVS. Ak jā, es aizmirsu, ar ko runāju. Nē, es jau neko nesaku!

IBĪ MĀTE. Jūs nogalinājat Venceslavu.

IBĪ TEVS. Es nekādā gadījumā neesmu vainīgs. Ibi māte tā gribēja.

IBĪ MĀTE. Jūs likāt nonāvēt Boleslavu un Vladislavu.

IBĪ TEVS. Tā viņiem vajadzēja! Viņi gribēja mani piekaut!

IBĪ MĀTE. Jūs nepildījāt Bordīram doto solījumu un likāt viņu nogalināt.

IBĪ TEVS. Man labāk patīk, ja Lietuvā valdu es, nevis viņš. Pagaidām gan ne viens, ne otrs. Tā ka jūs redzat, ka es neesmu vainīgs.

IBĪ MĀTE. Tādējādi jūs attaisnojat visas savas ļaundarības.

IBĪ TEVS. Kādas? Es esmu cieši nolēmis kļūt par svēto, es gribu būt biskaps un vēlos, lai manu vārdu ieraksta kalendārā.

IBĪ MĀTE. Vajag piedot Ibi mātei, ka viņa ir nozagusi drusku naudas.

IBĪ TEVS. Nuja! Es piedošu tad, kad viņa būs visu atdevusi, nopērtā un būs atdzīvinājusi manu finansu zirgu.

IBĪ MĀTE. Viņš ir nojūdzies ar to savu zirgu! Ak, es esmu pazudusi, diena jau aust.

IBĪ TEVS. Esmu ļoti priecīgs, jo tagad droši zinu, ka mana dārgā sieviņa mani apzaga. Tagad es to zinu no drošiem avotiem. *Omnis a Deo scientia*, kas nozīmē: *Omnis* — visas; *a Deo* — zināšanas; *scientia* — nāk no Dieva. Lūk, kāds ir fenomena izskaidrojums. Bet Parādības kundze vairs neko nesaka. Kā es varētu viņu uzmundrināt? Tas, ko viņa teica, bija ļoti interesanti. Re, paliek gaišs! Ak, Kungs, pie mana finansu zirga, tā ir Ibi māte!

IBĪ MĀTE (*nekaunīgi*). Tas nav tiesa, es tevi ekskomunicēšu.

IBĪ TEVS. Ak, maita!

IBĪ MĀTE. Kāda bezkaunība.

IBĪ TEVS. Ak, tas nu ir par daudz. Es ļoti labi redzu, ka tā esi tu, stulbā kašķe! Kāda velna pēc tu te esi atvilkusies?

IBĪ MĀTE. Šķēlums ir pagalam, un poļi mani padzina.

IBĪ TEVS. Bet mani padzina krievi — labi ļaudis vienmēr sastop visādas nelaimes.

IBĪ MĀTE. Saki labāk, ka viena laba ļauce ir sastapusi vienu ēzeli!

IBĪ TEVS. Ak tā, nu labi, tagad viņa sastaps pleznkāji.

Viņš met viņai virsū lāci.

IBĪ MĀTE (*nogāzdamās no lāča svara*). Ak, augstais Dievs! Kādas šausmas! Ak, es mirstu! Man nav elpas! Viņš man kož! Viņš mani aprij! Viņš mani sagremo!

IBĪ TEVS. Viņš ir beigts! Cik smieklīgi. Ei, bet patiešām varbūt ka nav! Ak, Kungs! Nē, viņš nav beigts, bēgam. (*Atkal uzkāpj uz klins.*) Pater noster qui es...

IBĪ MĀTE (*atbrīvodamās no lāča*). Klau, kur viņš ir?

IBĪ TEVS. Ak, Kungs! Atkal viņa! Nav nekādu iespēju atbrīvoties no šīs stulbās radības. Vai tas lācis ir beigts?

IBĪ MĀTE. Protams, stulbais ēzeli, viņš jau ir pavisam atdzisis. Kā viņš te ir gadījies?

IBĪ TEVS (*samulsis*). Es nezinu. Ak, es nezinu. Viņš gribēja apēst Ģerboni un Lentīti, bet es viņu nogalināju, trickdams Pater Noster.

IBĪ MĀTE. Ģerbonis, Lentīte, Pater Noster. Ko tas viss nozīmē? Pie finansēm, viņš ir sajucis!

IBĪ TEVS. Tā arī ir, kā es saku. Un tu esi idiote, mana taukāne!

IBĪ MĀTE. Stāsti, kas noticis, Ibi tēv.

IBĪ TEVS. Ak, sasodīts, nē! Tas ir pārāk garš stāsts. Es zinu tikai to, ka, par spīti manai neapstrīdamajai drosmei, visi mani ir situši.

IBĪ MĀTE. Kā, vai tad poļi arī?

IBĪ TEVS. Viņi kļiedza: „Lai dzīvo Venceslavs un Pedislavs.“ Es domāju, ka viņi grib mani saraut gabalos. Vai! Nenormālie! Un pēc tam viņi nogalināja Renski!

IBĪ MĀTE. Tas mani neinteresē! Tu jau zini, ka Pedislavs nogalināja Mietspraudi Šķēlumu!

IBĪ TEVS. Tas mani neinteresē! Un tad viņi nogalināja nabaga Lasi!

IBĪ MĀTE. Tas mani neinteresē!

IBĪ TĒVS. Ak, nu labi, nāc šurp maita! Meties ceļos tava kunga prickšā. (*Viņš to sagrābj un nospiež uz ceļiem.*) *Tev tiks izpildīts nāvēssods.*

IBĪ MĀTE. Ho, ho, Ibi kungs!

IBĪ TĒVS. O! O! O! Nu, tu beidzi? Es sāku: deguna izmežģišana, matu izraušana, aisu izbakstīšana ar mazo koka spickīti, smadzeņu izvilkšana caur kāju pēdām, dibena saplosīšana, mugurkaula smadzeņu daļēja vai pilnīga izņemšana (ja vien tā varētu izskaust bezmugurkaulību), neaizmirstot peldpūšļa saduršanu un atkārtotu galvas nociršanu Jānim Kristītājam, viss tas balstās uz ļoti svētajiem Rakstiem, kā Veco, tā Jauno Derību, sastādījis, izlabojis un uzlabojis jūsu dižais Finansists. Kā patik, muļķadēsa?

Viņš to rauj un plēš.

IBĪ MĀTE. Apžēlojieties, Ibi kungs!

Skaļš troksnis pie ieejas alā.

OTRĀ AINA

TIE PAŠI, PEDISLAVS

Kopā ar zaldātiem metas iekšā alā.

PEDISLAVS. Uz prickšu, mani draugi! Lai dzīvo Polija!

IBĪ TĒVS. O! O! Pagaidi drusku, poludēsa. Pagaidi, kamēr es būšu pabeidzis ar kundzi — manu otro pusi.

PEDISLAVS (*sizdams*). Saņem zaķapastala, lupatlasī, draņķi, bezdievi, musulmani!

IBĪ TĒVS (*pretodamies*). Saņem, Poludēsājs, dzērājs, izdzimtenājs, huzardājs, tatarājs, pārgudrājs, ošņātājs, glūnētājs, provincētājs, komunistājs!

IBĪ MĀTE (*arī sizdama viņu*). Saņem! Glēvulis, sivēnulis, nodevulis, ākstulis, māneklis, netīrelis, mikstelis!

Zaldāti metas vīrsū ibīstiem, kuri braši aizstāvas.

IBĪ TĒVS. Ak Dievs! Kādi tricccieni!

IBĪ MĀTE. Ar kājām, poļu kungi.

IBĪ TĒVS. Pie maniem zaļajiem puņķiem, vai beigu beigās tas vienreiz beigsies? Vēl viens. Ak, ja te būtu mans phinansu zirgs!

PEDISLAVS. Sitiet, sitiet taču!

BALSS NO ĀRPUSES. Lai dzīvo Ibjā tēvs, mūsu dižais Finansists!

IBĪ TĒVS. Āā! Viņi ir klāt. Urā! Re, kur Ibi tēvi. Uz prickšu, nāciet, jūs mums esat vajadzīgi, Finanšu kungi!

Atnāk Mietsprauži, kuri metas iekšā laužu mudžeklī.

LENTĪTE. Polji, uz prickšu, uz durvīm!

ĢERBONIS. Hci, mēs atkal esam satikušies, Finanšu kungiņ. Uz prickšu, grūdiet stiprāk, tieciet pie durvīm, jātieck ārpusē, un tad jau būs tik vien tā darba kā ņemt kājas pār pleciem.

IBĪ TĒVS. O! To es protu. Vai, kā viņš sit.

PEDISLAVS. Ak Dievs, es esmu ievainots!

STANISLAVS LEŠČINSKIS. Sīkums, augstība.

PEDISLAVS. Jā, esmu tikai apdullināts.

JANS SOBESKIS. Sitiet, sitiet, tic lupatlaši laužas pie durvīm.

LENTĪTE. Mēs tuvojamies, ejiet tik līdzī pūlim. Šamā sakarēbā es jau redzu debesis.

ĢERBONIS. Drosmi, Ibi augstība!

IBĪ TĒVS. Ak, es pictaisiju bikses. Uz prickšu, bunčradziņ! Nogaļiniet, izasiņojiet, nodirājiet, slepkavojiet, pie Ibi raga! Ak, viņu palick mazāk!

LENTĪTE. Palikuši tikai divi durvju sargi.

IBĪ TĒVS (*tos noslaktējot ar lāča sitieniem*). Viens un divi! Uf, esmu ārā! Bēgam! Ei, jūs tur, arī nāciet līdzī!

TREŠĀ AINA

Uz skatuves apsnūgusi Livonijas ainava.

IBISTI un viņu pakaļskrējēji bēg.

IBĪ TĒVS. Vai, es ceru, ka viņi mums vairs nedzenas pakaļ.

IBĪ MĀTE. Jā, Pedislavs ir aizgājis uz krončšanu.

IBĪ TĒVS. Es viņu nemaz neapskaužu tā kroņa dēļ.

IBĪ MĀTE. Ļoti prātīgi, Ibi tēv.

Abi izgaist tālumā.

CETURTĀ AINA

Kuģa klājs. Kuģis pilnā gaitā iet uz Baltijas jūru.

Uz klāja IBĪ TĒVS un visa viņa banda.

KOMANDIERIS. Ak, kas par spirtu brīzi!

IBĪ TĒVS. Tas ir fakts, ka mēs traucamies ar brīnumainu ātrumu. Mēs ejam ar ātrumu vismaz miljons mezglu stundā, un šie mezglī ir tik labi, ka nemaz neatsienas. Un, tiesa kas tiesa, vējš mums pūš no muguras.

ĢERBONIS. Kāds nožēlojams stulbenis.

Atskau skaļi smiekli, kuģis sasveras uz sāniem.

IBĪ TĒVS. Ui! Ai! Dievs! Mēs esam apgāzušies. Viss ir ačgārnī, tavs kuģis nokritis.

KOMANDIERIS. Visi zemvājā, uzvelciet foku!

IBĪ TĒVS. Vai, nē taču! Nedrūzmējieties visi vienā pusē! Tas ir bīstami. Iedomājieties — ja nu vējš maina virzienu, tad visi noiesim dibenā un zivis mūs apēdis.

KOMANDIERIS. Negrieziet krastā, nostipriniet buras!

IBĪ TĒVS. Jā! Jā! Atgriezieties! Es tā steigšos! Grieziet, vai dzirdat! Tā ir tava vaina, kapteinlops, ka mēs neatgriezāmies. Mums vajadzēja atgriezties! Ēcē, es komandēšu, tagad es! Pagriezt otru bortu! Ar Dievpal. Izmet enkuru, mainīt halzi, kreisā halze, labā halze. Pacelt buras, nolaist buras, stūri augšā, stūri apakšā, stūri uz sāniem. Redziet, cik labi iznāk. Brauciet cauri pelķei, un viss būs kārtībā.

Visi lokās no smiekliem, vējš pieņem spēcīgā.

KOMANDIERIS. Nolaist lielo foku, ierēvēt marsu!

IBĪ TĒVS. Nav slikti, pat tīri labi! Vai dzirdat, Ekipāžas kungs? Laidiet šurp lielo dogu un ierēvējiet kvasu.

Daži krīt gar zemi no smiekliem. Klāju pārskalo vilnis.

IBĪ TĒVS. Vai! Kādi plūdi! Jā, tā tieck pildītas mūsu dotās pavēles.

IBĪ MĀTE un ĢERBONIS. Cik jauki ir kuģot!

Pārslācas otrs vilnis.

ĢERBONIS (*slapjš*). Sargieties no Sātana un viņa sārņiem.

IBĪ TĒVS. Zēna augstība, atnesiet mums dzert.

Visi dzer.

IBĪ MĀTE. Ak, es tā priccājos, ka mēs drīz atkal redzēsim mīlo Franciju, vecos draugus un mūsu Mondragonas* pili.

IBĪ TĒVS. Jā, drīz mēs tur būsim. Nu jau mēs esam pie Helsingēras pils.

ĢERBONIS. No domas, ka drīz atkal redzēšu Spāniju, manī atgriežas agrākais mōžums.

LENTĪTE. Jā, un mēs apžilbināsim mūsu tautiešus, stāstīdami par saviem brīnumainajiem piedzīvojumiem.

IBĪ TĒVS. O, jā, protams! Un es Parīzē likšu sevi dēvēt par Dižo Finansistu.

IBĪ MĀTE. Tieši tā! Vai! Kāds grūdiens!

LENTĪTE. Tas nekas, mēs pabraucām garām Helsingēras zemes ragam.

* Mondragona atrodas Francijas dienvidos. (*Tulk. piez.*)

GERBONIS. Un tagad mūsu varenais kuģis pilnā ātrumā traucas pa Ziemeļjūras drūmajiem viļņiem.

IBĪ TEVS. Niknā un nelaipnā jūra apskalo zemi, ko dēvē par Vāciju, jo tās iedzīvotāji vāc vāciņu kolekcijas.

IBĪ MĀTE. Tā tik ir erudīcija! Tā esot ļoti skaista zeme.

IBĪ TEVS. Ak, kungi, nekur nav tik skaisti kā Polijā! Ja nebūtu Polijas, nebūtu arī poļu!

BEIGAS

Un nu, tā kā jūs esat vērīgi klausījušies un bijuši rātņi, mēs Jums nodziedāsim

DZIESMIŅU PAR SMADZEŅU ŠĶAIDIŠANU*

Galdnieks es biju ar rociņu lielu
Visu Svētajā draudzē, Marsa laukuma ielā,
Par modisti strādāja laulene mana
Mums vienādiņ bij' visa kā gana.
Svētku dienās ikreiz, kad vien saulīte spīd,
Tērpus črmīgi glaunos ejam pasauli izrādīt.
Smadzeņšķaidi — istu atpūtu garam
Plaucētā ielā mēs apskatīt varam.

Paskat, paskat, kā mašina gricžas,
Paskat, smadzenes laukā kā spicžas,
Paskat, Rantjē lai ncapmicžas!
(Koris) Hcijā, heisā, rāgi dīrsā, Ibī tēvs lai dzīvo sveiks!

* Atdzejojusi Regīna Olševska.

Delveri abi, kam zapte uz vaigiem,
Papīra rozumus vicina naigi,
Iebirst tic ratos mums blakus kā spaļi,
Laižam uz Plaucēto iclu mēs skaļi.
Kopā ar citiem pic barjeras gāžamies,
Pļaukas mums štrunts, pašā prickšā kad bāžamies.
Augšā akmeņu krājumā vienmēr es licu,
Nošķiest stulmeņus asinīm netik nudien.

Paskat, paskat, kā mašina gricžas,
Paskat, smadzenes laukā kā spicžas,
Paskat, Rantjē lai ncapmicžas.
(Koris) Hcijā, heisā, rāgi dīrsā, Ibī tēvs lai dzīvo sveiks!

Svaigo smadzeņu receklis apšļāc mūs aši,
Zeņķi rij tās, un izbailēs drebam mēs paši,
Redzot Mietspraudī dūci kratām kā traku,
Rupji gānoties, palaižot nelabu smaku.
Te pēkšņi pic mašinas pamanu vienu
Blēžģimi redzētu, šķiet, kādu dienu.
Klau, mūli, tavs saimnieks ir paradīs laupīt!
Tu apzagi mani, ne man tevi taupīt.

Paskat, paskat, kā mašina gricžas,
Paskat, smadzenes laukā kā spicžas,
Paskat, Rantjē lai ncapmicžas.
(Koris) Hcijā, heisā, rāgi dīrsā, Ibī tēvs lai dzīvo sveiks!

Pēkšņi jūtu, ka vecā mani aiz piedurknes rauj,
Tagad rādi, ko vari, muļķadēsa man blāuj,
Viņam šņukurā krietnu govspļeku bāz!
Ašāk, ašāk, kamēr Mietspraudis neskatās!
Lieliskā prātula kolīdz man celta bij' prickšā,
Vīra dūšu tūdaļ es saņēmu riekšās.
Rantjē es ar sūrdu vislielāko brāžu,
Bet Mietspraudim tas uz deguna gāžas.

Paskat, paskat, kā mašina gricžas,
Paskat, smadzenes laukā kā spicžas,
Paskat, Rantjē lai ncapmicžas.
(Koris) Hcijā, heisā, rāgi dīrsā, Ibī tēvs lai dzīvo sveiks!

Pāri barjerai mani pārsvicž uz pēdām
Pūlis asinskārs, grūsta un dunkā bez bēdām,
Un es metos ar galvu pa prickšu
Melnā bezgala caurumā iekšā,
No kura vairs ncārnāk mājās.
Lūk, kā notick, ja pastaigājas
Pa Plaucēto iclu, ar smadzeņu šķaidišanu tiksmīnājas,
Dodas uz Cūku knicbjamo vai Mauc — žņaudz:
Dzīvs aiziet, mājās nogalīnāts brauc.

Paskat, paskat, kā mašina gricžas,
Paskat, smadzenes laukā kā spicžas.
Paskat, Rantjē lai ncapmicžas.
(Koris) Hcijā, heisā, rāgi dīrsā, Ibī tēvs lai dzīvo sveiks!

ŽAKS PREVĒRS

JACQUES PREVERT

LAI RADĪTU PUTNA PORTRETU

No sākuma jāglezno būris
ar atvērtām durīnām
tad jāglezno
kaut kas skaists
kaut kas vienkāršs
un kaut kas jauks
kaut kas nodrīgs
putnam
pēc tam jānoliek audekls dārzā
pic koka
silā
vai mežā
jāslēpjas pašam aiz koka
jāklusē
jāsastingst...
Reizēm ātri vien atlido putns
citreiz jāgaida
gari gadi
Nezaudē cerības gaidi
ja vajag pat gadiem ilgi
gleznas izdošanās
nav atkarīga
vai atlidos ātrāk vai vēlāk
Kad atlidos putns
ja atlidos
tas visdziļākā klusumā jāvēro
jāgaida icejam krātīnā
un kad putns būs iegājis
viegli durīņas aizver ar otu
pēc tam
izdzēs režģus vienu pēc otra
sargies pieskarties putna spalvām
Vēlāk jāglezno koka portrets
jāmeklē skaistākais zars
putnam
jāglezno lapotne zaļa un vēsma
sauļes pīši
un kukaiņu trokšņi vasaras kvēlē
tad jāgaida kad putns sāks dziedāt
Ja nedzied ir slikta zīme
zīme ka glezna nav izdevusies
bet ja dzied tā ir laba zīme
zīme ka parakstīt varat
Tagad vieglītēm izrauļiet
vienu no putna spalvām
un uzrakstiet savu vārdu audekla stūrī.

„Vārdi“ (1946)

ĢIMENE

Māte ada
Dēls aizgājis karā
Un tas notiek ar mātes piekrišanu

Un tēvs ko tēvs tikmēr dara?
Tēvs kārto darījumus
Viņa sieva — adījumus
Viņa dēls ir aizgājis karā
Bet viņam ir darišanas
Un dēls un dēls
Ko dēls domā par to?
Viņš nedomā it neko absolūti neko
Viņa māte darina adījumus tēvs kārto darījumus viņš pats ir
aizgājis karā
Kad būs beigusies karošana
Viņam ar tēvu būs kopīgas darišanas
Karš turpinās māte turpina darināt adījumus
Tēvs turpina kārtot darījumus
Dēls ir nogalināts viņš vairs neturpina
Tēvs un māte uz kapsētu dodas
Un tas notiek ar viņu piekrišanu
Dzīve turpinās dzīve ar adīšanu karošanu un darišanām
Darišanas karošana adīšana karošana
Darišanas darišanas darišanas
Dzīve ar kapu laistīšanu.

„Vārdi“ (1946)

KAĶIS UN PUTNS

Ievainota putna dziesmu
Ciemats izmisis saklausīja
Tas ir vienīgais putns ciematā
Tas ir vienīgais kaķis ciematā
Kas pa pusi to saplosīja
Un putns vairs nedziedāja
Un kaķis vairs nemurrāja
Sev purniņu nēlaizīja
Ciems putnam tad sarīkoja
Apbrīnojamās bēres
Un kaķis kuru arī uzaicināja
Tūlīt aiz salmu zārciņa gāja
Kurā mirušo putnu
Maza meitene nesa
Viņa raudāt vēl neapstāja
Kaķis to micināja
Ja zinājis būtu ka tas tevi tā sarūgtinās
Es to apēstu visā pilnībā
Un tad būtu tev varējis stāstīt
Ka viņš spārnus savēcināja
Un aizlidoja uz pasaules malu
Tālu tik ļoti tālu
Ka nekad vairs viņš nepārnāktu
Tad tik ļoti tu nebūtu sarūgtināt
Vienīgi pilna skumju un nožēlu klusu

Nevienu darbu nekad nevajag darīt pa pusi

„Nostāsti“ (1946)

SLIŅKIS

Tēica nē viņš ar prātu
sirdi skanēja jā
viņš mīlotai sacīja jā
nē viņš sacīja skolotājam
viņš ir izsaukts
un viņam jautā
viņam izklāsta uzdevumu
pēkšņi neprāta smieklī to pārtrauc
viņš izdzēš visus
ciparus un vārdus
uzvārdus gadskaitļus
āķus un teikumus
un skolotājas piezīmēm par spīti
zem pazudušo dēļu svilpiņiem
ar dažādu krāsu kritiņiem
uz melnās nelaimes tāfeles
viņš uzzīmē laimes seju.

„Vārdi“ (1946)

Žaka Prevēra kolāža

Pikaso ilustrācija Žaka Prevēra dzejolim „Kaķis un putns“

TUR ES REDZĒJU DAUDZUS

Tur es redzēju kādu kas uz svešas cepures sēdēja
viņš bija bāls
viņš trīcēja
kaut ko viņš gaidīja... vienalga ko...
karu... pasaules galu...
viņš nespēja izteikt ne vārda nespēja izkustēties
un kāds cits
arī trīcošs
kas meklēja cepuri „savu“ un bija vēl bālāks
un atkātoja bez mitas
mana cepure... mana cepure...
un viņš ieraudājās.
Tur es redzēju kādu kas lasīja avīzes
tur es redzēju kādu kas karogam atdeva godu
kādu melnā ģērbtu vīru tur redzēju es
bija pulkstenis viņam
un pulksteņa ķēde
kabatasportfelis
pensneja
goda lēģiona ordenis.
Tur es redzēju kādu kas bērnu paņēma rokās un kļiedza
un kļiedza...
Tur es redzēju kādu raudam
tur es redzēju kādu ar zobenam līdzīgu spieķi
tur es redzēju kādu ar suni siksnīnā garā
tur es redzēju kādu ieejam baznīcā
tur es redzēju citu no tās iznākam ārā...

„Vārdi“ (1946)

INVENTĀRS

Viens akmens
divas mājas
trīs drupas
četri kaprači
ziedi

viens jenots
ducis austeru viens citrons viens maizes klaips
viens Saules stars
viena pamatu plāksne
seši muzikanti
vienas durvis ar salmu paklāju
viens ar goda leģiona ordeni apbalvots kungs
kāds cits jenots
viens skulptors kas veido Napolconus
viena puķe ko sauc par klingerīti
divi milnieki lielā gultā no rīta
trīs tītari viens krēsls viens nodokļu inspektors
viens garīdznieks viens augonis
viena lapsene
viena klejojošā niere
viens sacīkšu zirgu stallis
viens nežēlīgs dēls divi dominikāņu mūķi trīs sienāži viens
salickamais krēsls
divas priekā meitas viens Kipras onkulis
viena Šāpju Dievmāte trīs plānprātīgi papuciši divas Segēna
kunga kazas

viens Lui XV picis
viens Lui XVI atzveltnes krēsls
viena Anri II bufete divas Anri III bufetes trīs Anri IV bufetes
viens auklu ķamols divas spraužamادات viens pavečāks kungs
viena Samotraka Uzvara viens grāmatvedis divi grāmatveža
palīgi viens cilvēks no augstākās sabiedrības divi ķirurgi trīs
veģetārieši
viens kanibāls
viena koloniālā ekspedīcija viens vesels zirgs pus pintes
jautrības viena ce-ce-muša

viens omārs amerikāņu gaumē viens franču dārzs
divi āboli angļu gaumē
viens lornete viens nekrietns sulainis viens bārenis vienas
tērauda plēšas

viens goda diena
viens laipnības nedēļa
viens medusmēnesis
viens baigais gads
viens klusuma minūte
viens sekunde neuzmanības
un...

picci vai seši jenoti

viens mazs zēns kas raudādams ieiet skolā
viens mazs zēns smiedamies iznāk no skolas
viens skudra
divi ķieģeļi
septiņpadsmit ziloņi viens atvaļināts izmeklētājs atsēdies uz
salickamā krēsla

viens ainava ar zaļu zāli visapkārt
viens govs
viens vērsis
divas skaistas mīlestības trīs lielas ērģeles viena porcija
sautētas teļa gaļas baltvīna mērcē ar tomātiem
viens Austerlicas Saule
viens gāzēta ūdens sifons
viens citrona baltvīns
viens Mazais Pirkstiņš viena iela atvairošanās viena
akmens pieresvieta vienas virvju kāpnes
divas latīņu māšas trīs dimensijas divpadsmit apustuļi tūkstsots
un viena nakts trīsdesmit divas pozīcijas sešas pasaules daļas
piecas debespuses desmit gadu laba un godīga darba septiņi
nāves grēki divi rokas pirksti desmit pilieni pirms ēšanas
trīsdesmit dienas cietumsoda no kurām piecdesmit vieninieka
kamerā piecu minūšu pārtraukums
un...
vairāki jenoti.

„Vārdi“ (1946)

LAIMĪGAJĀM TAUTĀM VAIRS NAV VĒSTURES (Laika Gastronomija)

Reiz kādam liellam vīram, greznam un drosmīgam, nebija ne minūtes laika sev pašam, visu savu laiku viņš ziedoja vēsturci, nedomājot par aizvēstures cilvēku vēsturisko vienaldzību.

Jau rīt viņi pastaigājas dzīves ielās, savu pilsētu ielās, un reizēm tā ir Parīze.

Laiku pa laikam apstājas kāds nokavējies garāmgājējs un skumji jautā laiku citam garāmgājējam.

— Kad man prasa uguni, tas ir mazumiņš manas uguns, ko man prasa, kad man prasa laiku, tas ir mazumiņš mana laika, ko man atņem, — nopūzdamies atbild otrs.

Pēc tam, apmainījušies ar līdzvainīgu skatīenu, viņi nolemj viens otram piedāvāt pinti laba laika zem Veco Labo Laiku Izkārtnes. Un izkārtne attēlo traku veci, kas lido ar aizvēsturisku liķratu krāsas plaujmašīnu. Un tur, neapdzīvotajā pagrabā, viņi ieņem vietu starp neparastajiem apmeklētājiem: stundu dzērājiem, pulksteņa pendļu ēdājiem, izsmalcinātajiem varoņu hronometru un pārcēlušās hierarhijas degustatoriem.

Ar baudu viņi nesteidzīgi nogaršo 1870. gada Melnā Meža sienas pulksteņi ar dzeguzi, Golgātas astronomisko ciparnīcu trīsdesmit trīs gadus pēc Jēzus Kristus, uzsildītu ienaida pulksteņa pendeli, Vaterlo zvanu skaņas no pēdējiem saņiem, smilšu pulksteņi ar Esajas vasaras raibumiem, Svētās Inkvizīcijas ūdens pulksteņi vecā ādas piltuvītē vai arī Kārļa IX vēdlodziņu 1572. gada Svētā Bērtuļa naktī, Lui XVI modinātāju Giljotīnu 93, Vilhelma Tela runājošo pulksteņi, kas garantē Helvēcijai labu episko laikmetu.

Un, cenšoties praviētiskos radītājus norīt tik uzmanīgi kā zivs asakas, cepcša aukliņu vai sīkus cāļa kauliņus, viņi līdz sīkumam degustē savu laiku.

— Un desertā, protams, jūsu pēdējo stundiņu? — piclājīgi pajautāja oficiants.

Viņi laipni pamāj ar galvu un sabrūk uz cementa.

Ārā, dārzā, tik skaistā kā mežs, pie kalnu straute spēlējās bērni, un šis straute ietraucas drupās, kurām vārdu nejauda neviens.

„Lietus un saulains laiks“ (1955)

POLS ELIĀRS

PAUL ELUARD

KUR ZĪMUĻI FABRICĒJAS

Pēdējā bezdelīga
Lai uzpītu grozu

Gaismu lai aizturētu
Pēdējā lai uzzīmētu
Šo pamesto spožumu

Ciemata plaukstā
Nak vakars
Ēst dzīvnieku miega graudus

Domāšanai ar labu nakti

Un es klusumu saucu
Visdraudzīgākajā vārdā.

„Brīvās rokas” (1937)

FRESKA

Krūms kur dzīvnieks ir patiess
Kauja kur dzīvnieks ir sakropļots

Lauks kur zeme ir skaista
Ala kur zeme ir riebiga

Zeme kur laime sasniedz
Tuksnesis kur uzplijas nāve

Nakts kur pakļaujas cilvēks
Nakts kur cilvēks atbrīvojas

Nakts kur cilvēks darina dienu.

„Gulta galds” (1944)

1944. gada septembris, Parīzes atbrīvošana;
stāv (no kreisās): L. Millers, R. Panrozs, L. Aragons;
sēž (no kreisās): P. Pikaso, Nuša, P. Eliārs, E. Triolē. (No Lī Millera arhīva.)

KĀRAVA DĀMA

Būdams pavisam jauns, es šķīstībai atvēru skavas. Tas nebija nekas cits kā spārnu vēzieni manas bezgalības debesīs, kā iemilējušās sirds puksti savaldzinātās krūtīs. Krist es vairs nevarēju.

Mīlot mīlu. Patiesi, mani apžilbināja gaisma. Es to glabāju sevī tā, lai raudzītos naktī visu nakti, visas nakts.

Katra jaunava ir citādāka. Vienmēr es sapņoju par kādu jaunavu.

Skolā viņa melnā priekšautā sēž man tieši priekšā. Kad viņa pagriežas, lai man pateiktu uzdevuma atrisinājumu, viņas acu šķīstība tik ļoti mani samulsina, ka aiz līdzjūtības pret manu satraukumu viņa apvij man rokas ap kaklu.

Starp citu, viņa pamet mani. Viņa uzkāpj uz kuģa. Viens otram mēs esam gandrīz sveši, bet viņas jaunība ir tik cēla, ka viņas skūpstis nemaz nepārsteidz mani.

Vai arī, kad viņa ir slima, tā ir viņas roka, ko es turu savās, līdz viņa izdziest, līdz es pamostos.

Kopš baidos, ka varētu nepaspēt atnākt, pirms citas domas mani noslēpj manī pašā, uz randiņiem es skrienu vēl jo ātrāk.

Reiz pasaule mirs un mēs nebūsim uzzinājuši visu par mūsu mīlu. Glāstošām un nesteidzīgām galvas kustībām viņa meklēja manas lūpas. Tonakt es ļoti cerēju, ka dienā viņu atvedīšu atpakaļ.

Un vienmēr tā pati atzišanās, tā pati jaunība, tās pašas rokas man ap kaklu, tas pats maigums, tas pats cildenums.

Bet viņa nekad nav tā pati sieviete.

Kārtis saka, ka viņu es sastapšu dzīvē, bet neatpazīšu.

Mīlot mīlu.

*„Kādas dzīves aizkulises vai cilvēciskā piramīda“
(1926)*

GAISMAS PELDĒTĀJA TUMSĀ

Tās pašas dienas pēcpusdiena. Tu viegla kusties, kustas vieglas smiltis un jūra.

Mēs apbrīnojam lietu kārtību, akmeņu kārtību, gaismas kārtību, stundu secību. Bet šī ēna, kas izgaist, un šie mokošie elementi, kas izgaist.

Vakars, diženums aiziet šajās debesīs. Viss šeit saplok dziestošā ugunī.

Vakars. Vairs jūrai nav gaismas, un, kā senos laikos, tu varēsi jūrā dusēt.

*„Dzīves nepieciešamības un sapņu svarīgums“
(1921)*

Pols Eliārs un Nuša saulē. Man Ray foto

Pols Eliārs. Man Ray foto

Marka Šagāla zīmējums

BŪT

Piere kā zaudēts karogs
Tevī saraucu esot viens

Aukstās ielās
Istabās melnās
Klīdzot postam

Tās es negribu palaist vaļā
Tavas skaidrās un saliktās rokas
Manu roku slēgtajā spogulī dzimušās

Visas paliekas beigušās
Visas paliekas veltīgākas
Kā dzīve

Roku zemi zem tavas ēnas

Ūdensspogulis līdzās dzīlēm
Kur līdzīgi akmenim
Noslikt.

„Auglīgās acis” (1936)

No franču valodas atdzejoja
JĀNIS GAILIS

KLODS LELUŠS

SARUNA AR KINOREŽISORU KLODU LELUŠU

Jūs stāstījāt, ka filmu „Dienas un mēneši“ filmējāt tādiem skatītājiem, kuri aizies to noskatīties arī otrreiz. Jūsu publika sastāv no cilvēkiem, kuri ir regulāri kino apmeklētāji, ir jau iejutušies Jūsu tēlu un skaņu pasaulē...

Šiem skatītājiem piemīt kolektīva kinematogrāfiskā atmiņa. Kā lielākā daļa režisoru, es uzņemu filmas, kuras labprāt skatītos arī pats. Atceros to brīdi, kad nevarēju vairs kino repertuārā sameklēt nevienu filmu, kuru būtu gribējis noskatīties. Iespējams, ka tieši šajā brīdī iesākās mana kinematogrāfiskā karjera. Mani aizvien ir izbrīnījis tas, ka, noskatījies filmu, kura mani ir dziļi saviņņojusi, es allaž pie sevis nospricžu: „Lūk, tas ir kino!“ Un ikreiz pieķeru sevi pie domas — vai reiz piedzīvošu tādu brīdi, kad iznākšu no kinozāles, pie sevis prātodams: „Nē, tas nav kino, tā ir pati dzīve!“ Man patik iziet no kinoteātra saviņņotam, satrauktam.

Vai cēloņi šai parādībai meklējami Jūsu ciešajā saistībā ar dokumentālo kino?

Mans aicinājums ir būt par kinooperatoru, uzņemt reportāžas. Vicnmēr, kad atrodos pašā notikumu epicentrā, jūtu nepārvaramu vēlēšanos iejaukties tajā, to inscenēt. Esmu uzfilmējis kādas sešdesmit dažādas reportāžas, bet nekad neesmu bijis apmierināts ar sasniegto rezultātu, vienalga, vai būtu filmējis vienkārši ziedu pasniegšanu vai karu, kā tas bija Budapeštā. Arī tehniskās iespējas allaž bijušas ierobežotas, mūžīgi radās problēmas ar apgaismojumu, filmēt varēja tikai dienā. Lai izteiktu sevi, bija jāpārvar neskaitāmas grūtības, un, ja tās tomēr nebūtu samērā ātri uzveicamas, droši vien nebūtu filmu, kas uzņemtas tieši notikuma norises brīdī. Visa kino vēsture līdz pat 60. gadiem bijusi šīs

nepilnīgās tehnikas upuris. Ļaunākais ir tas, ka vēl līdz pat šim laikam kinoamatieriem liegta iespēja nopietni pievērsties kinohronikai. Kenedija noslepkavošana bija pirmais nozīmīgais notikums, kas filmēts ar 8 mm kameru. Analogiski tas ir arī mūsdienās — kadri par notikumiem Rumānijā vai Ķīnas studenti, kas aizšķērso ceļu tankam. Pasaules vēsture tiks uzfilmēta ar videokameras palīdzību; šāda kamera būs ikvienam cilvēkam. Ļaudim būs jāiemācās rakstīt ar kinokameru. Tas kļūs par nozīmīgu pagrieziena punktu kino attīstībā. Manuprāt, tiklīdz skatītāji sāks lasīt filmas, viņi daudz labāk sapratis kino. Kino izteiksmes līdzekļi kļūs aizvien modificētāki, vēl sarežģītāki nekā līdz šim. Pēc kāda laika skatītājiem, lai noskatītos filmu, būs nepieciešams tāds pats talants kā tiem, kas filmu veidojuši.

Gadsimta nogalē par dominējošo kino kļūs tehnoloģija: kadru asums, video utt. Taču mēs nezinām otru tik labvēlīgu periodu kino uzplaukumam, kādi bija 50., 60. gadi. Vai jūs nebauda tas, ka šī tehnoloģija radīs pārsātinātu publiku?

Būs zināmi sarežģījumi. Patlaban filmu var uzņemt ikviens. Kino būs vērojams tāds pats fenomens kā literatūrā: ikviens no mums prot gan rakstīt, gan lasīt, bet tikai retais laiž klajā grāmatu. Pienāks brīdis, kad ikviens cilvēks pratis rīkoties ar kameru, izmantos to, lai pavēstītu kaut ko citiem. Minēšu kādu piemēru: reiz kāds jauneklis atnesa man kaseti, kuru viņam bija atsūtījusi ligava. Tas bija fantastiski — pirmā audiovizuālā mīlestības vēstule! Kautrēdamās viņa nebija lūgusi draudzenes palīdzību. Kameru viņa bija atbalstījusi pret kāju, pati inscenējusi epizodes gan savā istabā, gan citās vietās. Viņa sarunājās ar savu iemīļoto, kuram tika

veltīta šī filma — vēstule. Viņa raudāja, stāstīdama viņam par savu mīlestību.

Šī notikuma iespaidā radās epizode, kurā Liotārs izjautāja mazo istabēni, kuru tēloja Žocla Migela (*Jolle Miguel*). Šajā videofilmā katrs visbanālākais mīlestības apliecinājums ieguva milzīgu spēku, svarīgs bija viss — apkārtējā vide, apģērbs, grims. Filma bija viens vienīgs tuvplāns, nekādu blakus efektu, kamera — visu laiku absolūti nekustīga. Mani fascinēja šāds kino izteiksmes veids, kurš apbrīnojami līdzinājās literatūrai. Liela mīlestība ir „literāra“ gan kino kadrā, gan grāmatas lappusē. Savā laikā kino un literatūra gribēja sarīkot sacensības, gluži tāpat kā kino un televīzija. Šāda cīkstēšanās ir bezjēdzīga.

Attēls ir gluži tāds pats izteiksmes līdzeklis kā jebkas cits. Tas uzliek lielus pienākumus tiem, kuri šajā profesijā grib darboties pēc labākās sirdsapziņas. Pieprasījums pēc labiem režisoriem ir radies tikai pēdējā laikā. Līdz šim režisori, kuriem bija labs scenārijs, labs tehniskais personāls un producenti, aizslēpušies aiz saviem personāžiem, varēja tīri labi izbaukt cauri.

Jūsu filmas atgādina piezīmju bloknota lappuses. Tās būtībā sastāv no atsevišķiem notikumiem, situācijām, kuras savstarpēji saistītas ar kinomākslas izteiksmes līdzekļu palīdzību. Tas rada mūsu apziņā patiesās realitātes un fikcijas sajaukumu.

Tas tā ir, un es nesaskatu šajā apstākli nekā sliktā. Esmu dziļi pārliecināts, ka visu nozīmīgu notikumu iedīgļi slēpjas apkārtējā pasaulē, tieši uz ielas. Visas sociālās slimības rodas „uz ielas“. Tiklīdz kāds politiķis sarauj savu saikni „ar ielu“, viņš atpaliek, nespēj vairs izsekot notikumu attīstībai. Viņam atliek tikai konstatēt notikušo — revolūcijas, streikus... Visvai-

rāk man patīk filmēt notikumu sākuma punktus. Kad es dodos filmēt, tad esju filmēt acij nemanāmo.

Pamanīju uz Jūsu rakstāmgalda Kunderas jaunāko grāmatu „*Nemirstība*“. Viņš atrada sevi, aizsākdams *eksakto romānu*, gluži tāpat kā Jūs atradāt sevi savās filmās. Arī viņš grib savienot cilvēku un Visumu. Viņš sāk ar bezgala mazo, lai parādītu divu gadsimtu šķērsgriezumu. Līdzīgas tendences vērojamas arī Fellīni, Vendersa daiļradē. Pārsteidzoši, ka visi autori izvēlējušies gandrīz vienu un to pašu ceļu. Rodas iespaids, it kā visi strādātu ar viena romāna materiālu.

Tieši tas jau ir fantastiski. Piemēram — bārenis. Visu savu mūžu ticējis uzzināt, kas bijuši viņa tēvs un māte. Mēs esam līdzīgā situācijā: mēs visi esam Visuma bāreņi. Mūs pārņēmusi nepārvarama vēlēšanās uzzināt, kur slēpjas mūsu saknes. Katru reizi, kad mākslinieks pēta ikdienas mehānismu, viņš ticksies nofilmēt to, kas paliek acīm apslēpts. To ir sapratuši gan Fellīni, gan Venderss. Uzņemdamas filmu „*Ilgu spārni*“, Venderss centās nofilmēt to, kas nav noliekams kameras prickšā.

Mani patlaban neinteresē tas, ko aktieris saka, bet gan — ko viņš domā. Aizvien biežāk es filmēju iekšējās norises. Tās ir tāds kino, kādu mēs gaidam. Tajā pašā laikā amatieri filmē ārējo pasauli. Man ir iecere — izveidot plašu televīzijas pārraidi, kura sastāvētu vienīgi no amatieru uzņemta-

jām filmām. Es ļaudīm teiktu: „No šī brīža filmējiet savu ikdienas dzīvi, un, ja man tas patiks, tā tiks parādīta uz ekrāna. Katru nedēļu to varētu noskatīties.“

Jūs esat cieši saaudzis ar Franciju, tās zemniecisko mitoloģiju, esat iedziļinājies arī tajā planetārajā loģikā, par ko mēs runājam iepriekš.

Man ļoti patiek pretstati. Mani vienlīdz interesē gan tas cilvēks, kurš stāsta par dzīvi savā kvartālā, gan tas, kurš stāsta par visu pasauli. 1965. gadā, lai uzņemtu filmu „Par dzelteno sporta kreklīnu“, uz motocikla piedalījās velobraucienā „Le Tour de France“. Šā brauciena laikā guvu vienus no spilgtākajiem iespaidiem manas kino karjeras laikā. Kļuva skaidrs, ka mani interesē vienīgi tie sportisti, kuri vai nu ir izvirzījušies brauciena priekšgalā, vai arī atrodas pašās beigās. Visvairāk apbrīnoju zaudētājus, jo viņiem pietiek drosmes neslēpties pārējo braucēju pūlī. Patiesību sakot, visi manu filmu varoņi ir vai nu uzvarētāji, vai zaudētāji, tāpat kā šie velosipēdisti. Filmā „Dienas... un mēneši“ uzfilmēju vienu dienu zaudētāja mūžā.

Jūs izvēlaties filmēšanai divainas vietas, piemēram, tādās kā šī viesnīca Garonorā netālu no Ruasi, parādāt vietējo kolorītu, no kā franču kino parasti cenšas izvairīties. Parunāsim nedaudz par Jūsu kino „virtuvi“. Kā Jūs izvēlaties filmēšanas vietu? Kā veidojat savus personāžus?

Personāži manās filmās ir pats galvenais. Iespējams, ka cilvēka raksturam, ar kuru kopā dodaties ceļojumā, ir daudz lielāka nozīme nekā pašam ceļojumam. Katrs personāžs diktē vidi, kurā darbosies. Tieši Liotāra atveidotā personāža raksturs bija tas, kas mani atveda uz šo viesnīcu netālu no Ruasi. Viņš bija atgriezies no Rio. Sieva negribēja, ka viņš apmestos pie viņas. Ja viņš dzīvotu rokzvaigzņu hotelī „Pic Morisa“, viņam ātri vien būtu līdz kaklam. Ja viņš apmestos mazā viesnīcīnā, tur viņu neviens nepazītu, nezinātu, kas viņš ir. Kad es aplūkoju telpas, man uzklupa kāda istabene. Radās vēlētānās ar viņu aprunāties, tā radās ideja epizodei, kas norisinās istabā. Es pie sevis nospriedu, ka šī viesnīca ir kā radīta, lai tajā patvertos laulības pārkāpēju pāriņi no Ruasi. Sākumā es uzmetu epizožu secību, tad sāku strādāt iecerētajā virzienā un galu galā uzrakstīju pavisam citu scenāriju. Lielu lomu spēlēja apkārtējā vide. Beigās redzēju, ka mans scenārijs bijis kā bāztin piebāzts dažādiem štampiem: tā kā man trūka jēlkādas izdomas, vienkārsi pārgāju no vienas pašsaprotamas situācijas pie otras tādas pašas. Tiklīdz sāku šos meklējumus, tiklīdz mana dzīve saplūda ar personāžu dzīvi, viss pilnīgi pārvērtās.

Jūs stāstījāt, ka Jūsu personāžu prototipi sastopami kafejnīcās, visur, kur Jūs pats mēdzat uzturēties, te Jūs izdzirdat frāzes vai novērojat situācijas, kuras vēlāk veido Jūsu ieceres karkasu.

Uz darbu kinostudijā „Films 13“ dodos ļoti agri no rīta, kafiju mēdzu dzert kādā kafejnīcā. Pulksten 6 no rīta šīs kafejnīcas pieder apkopējam. Es vēroju, kā viņas iemalko savu rīta kafiju, lasa. Es iepazīstu šo vidi atzīstot, ka tā ir ievērojama vērtība. Sievietes ir beigušas uzņemt telpas un stāsta anekdotes par šo biroju vadītājiem. Ja viņi dzirdētu, ko viņas par tiem stāsta! Te slēpās Kolinas Serro panākumi filmā „Romualds un Džuljeta“. Runā, ka apkopējam patīkot izpētīt papīrgrozu saturu. Kāda apkopēja reiz man stāstīja, ka viņa vākusi saplēstos papīra gabaliņus, bet vaka-

rā, nonākot savā istabā, likusi tos kopā un limējusi, gluži kā risinādama kādu atjautības uzdevumu. Galvenais bija mis-kastes! Tā bija satriccoša filmas pirmizrāde.

Pēc kādiem principiem Jūs vadāties, iekļaujot filmā dažādas atkāpes, epizodiskas lomas, ar kurām sastopamies tikai vienreiz: piemēram — epizodi, kurā darbība norisinās lidostā.

Šo scēnu tiku pats personīgi novērojis kādā lidostā. Atrad- dos tieši aiz muguras vīrietim, kurš, stāvēdams pie kases lodziņa, skatījās šķendējās. Beigās nevarēju to vairs izturēt un iejaucos, lai aizstāvētu lidostas darbinieci. Tomēr centos darbībā iesaistīties pēc iespējas vēlāk, lai šo izrādi paild- zinātu. Redzēju arī sievieti, kura anulēja savu vīra rezervēto vietu. Redzēju šo naidu, laulāto ķildu. Par šo sievieti varētu izveidot veselu filmu. Iedomājieties, kā viņa izseko savu vīru, kad tas pavada nedēļas nogali kopā ar mīlāko Mara- kcšā. Vīrs ierodas viesnīcā, bet viņam vairs nav numura, jo sieva to anulējusi pirms piecām minūtēm... Tā varētu būt fantastiska komēdija *a la Lubičs*. Kolīdz dzīve pati sāk fantazēt, es pilnīgi nonāku tās varā. Patiesību sakot, es ne mīkli neesmu pārstājis būt kinodokumentālists.

Visas šīs epizodes jūs pierakstāt biežā kladē...

Man patlaban pierakstītas, bet vēl nav izmantotas 564 šādas situācijas.

Runā, ka Jūs nekad nepaskaidrojat, kas norisinās pirms un kas — pēc epizodes.

Es uzskatu, ka laba epizode ir tāda, kuru var parādīt televīzijā ārpus jebkāda konteksta. Pabeigta epizode. Filmā „Dienas... un mēneši“ bija divdesmit tādu epizožu, kurām nebija vajadzīgs konteksts. Tās bija filmas pašas par sevi. Esmu pārliecinājies, ka pats vērtīgākais dzīvē ir laiks, kurš plūst. Tādēļ mēs gribam, lai ik sekunde būtu piesātināta. Man vairs nepatīk filmēt epizodes, kas it kā sagatavo ceļu citām epizodēm. Neskaitāmās filmās varam dzirdēt kādu nenozīmīgu frāzi, kura pēc tam tiek vēl vairākas reizes atkārtota. Šāds paņēmiens man patīk arvien mazāk.

Noskatoties filmu, skatītājs pārdzīvo gan tās sajūtas, kuras rodas filmas noskatīšanās laikā, gan arī tās, kuras viņā kāds grib izraisīt. Šis manipulācijas ar filmu izdarāt Jūs pats. Vai šī dualitāte savienojas tik harmoniski, patei- coties montāžai?

Pieņemsim, ka es saku: „Braukšu uz Nicu.“ Bet kuru ceļu es izvēlēšos? Var gadīties, ka braucu caur Ņujorku. Varu veikt ceļa gabalu 40 000 kilometru garumā, bet varu nokļūt galā, nobraucot tikai 1000 kilometrus. Kad sāku uzņemt filmu, varu izvēlēties garāko ceļu, lai sasniegtu galamērķi. Savās filmās aizvien atstāju valā kādu logu, pa kuru filmā ielauzties dzīvei. Dzīvei ar tās paradoksiem, pretrunām, šaubām...

Es vēlētos saņemt drosmi un uztaisīt filmu, kura sāktos ar uvertīru, un tieši šajā ievada epizodē noskaidrotos, cik daudz aktieru man būs vajadzīgi filmai. Realizēt šo ieceri būtu sarežģīti, jo tehniskā personāla sapulcēšana vien izska- tītos pēc armijas pārvietošanās.

Iedomājos, kā pirmdien uzfilmēju savu satriccošo pirmo epizodi. Otrdien es aplūkoju savu pūliņu rezultātus. Treš- dien es nodarbojos ar montāžu. Ceturtdien es izkārtāju materiālu. Ceturtdienas vakarā noskatos epizodes galīgo variantu. Piektdien rakstu turpinājumu. Sestdien un

svētdien uzrakstīto turpinājumu iesniedzu kinostudijai. Pirmdien filmēju otro epizodi. Ja viss notiktu tieši tā, režisors un producenti uzņemtu vislabākās filmas pasaulē. Taču ir nepieciešams vesels bars aktieru, vairāki scenāristi, un galu galā filmēšana velkas gadu, divus vai pat trīs.

Vai Jūs nebaida tas, ka varat pazaudēt daudzus gadus, iekams izdosies uzņemt šo ideālo filmu?

Kinomāksla ir māksla sakārtot epizodes. Ja divas blakus esošās epizodes mani apmierina, trešā epizode rodas it kā pati no sevis. Taču, ja otrā epizode ir izrādījusies neveiksmīga, atgriežos sākumpozīcijā. Sāku atkal visu no gala. Tā ir ideāla metode, bet par to dārgi jāmaksā, jo ļaudīm ilgāku laiku jāatrodas pastāvīgā sasprindzinājumā. Nevar virzīties tālāk, ja materiāls nav samontēts un sakārtots. Šo divu operāciju rezultātā var iegūt priekšstatu par uzfilmēto epizožu emocionālās iedarbības spēku.

Jums būs nepieciešamas lielas brīvu aktieru rezerves. Kā Jūs domājat tās sagādāt?

Manā jaunajā filmā, kuru gatavojos uzņemt un kuras nosaukums būs „Skaistais stāsts” („*La Belle histoire*”), tas tā ir. Man būs nepieciešami aktieri uz desmit gadus ilgu filmēšanās posmu. Darbs sāksies jau 1991. gada ziemā. Esmu iecerējis filmēt mūsu gadsimtenā pēdējo gadu desmitu. Filmā būs desmit darbojošos personu, kuru dzīvei ar savu kameru sekošu. Tie būs desmit savstarpēji pazīstami cilvēki, kuru starpā draudzīgas attiecības. Caur šo cilvēcis-ko attiecību prizmu gribu atspoguļot 90. gadu straujo plūsmu. Filmēšana nenotiks katru dienu, darbs risināsies ik gadus zināmu laika periodu. Esmu jau ticis ar aktieriem, kuri apsolījuši būt manā rīcībā četras nedēļas gadā.

Kas ir Jūsu ieceres pamatā?

Pirmām kārtām — uzfilmēt novecošanas procesu.

Vai Jūs pašu tas nebaida?

Nē, mani tas fascinē. Pilnīgi pieļauju iespēju, ka pats nemaz nenokļūstu līdz filmēšanas beigām.

Jūs esat nežēlīgs režisors!

Nē. Vēlos tikai filmēt savus varoņus. Sekošu zīdānim līdz viņa desmitajai dzimšanas dienai, citu varoni novērošu laika posmā no desmit līdz divdesmit gadiem, vēl citu — no divdesmit līdz trīsdesmit gadu vecumam utt.

Pastāv milzīgs risks, ka kāds no viņiem var nomirt...

Jā, bet arī tas ir ietverts mūsu kontraktā. Lielākā problēma, ka šāda nodrošinājuma nav arī pašai mūsu iecerei. Nav biznesmeņa, kas gribētu ieguldīt savu kapitālu uz desmit gadiem, lai finansētu šāda veida pasākumu. Šai filmai ir nepieciešami milzu līdzekļi. Ideāli būtu, ja tā iznāktu uz ekrāniem pēc desmit gadiem.

Jūs esat iecerējis uzņemt vairākas filmas?

Pilnīgi iespējams. Es šos cilvēkus novērošu visus desmit gadus, sekošu viņu attiecībām. Var būt, ka tā būs filma — reportāža. Es gribētu apbecēties ar viena pilsētas kvartāla ietvariem, taču ļoti iespējams, ka filmēšana notiks kaut kur otrā pasaules malā. Esmu izraudzījis desmit darbojošās personas, kuru klātbūtne filmā būs obligāta, kuras uzņemšanas gaitā tiks konfrontētas gan ar nozīmīgākiem, gan maznozīmīgākiem notikumiem. Filma būs muzikāla, tā varētu būt līdzīga operai. Parādot šī gadu desmita norises, nevarēšu izvairīties arī no gadsimtenā vēstures retrospekcijām.

Gan no tehniskā, gan no humānā viedokļa tā būs avantūra. Gribu ietvert šajā filmā visus savus ikdienas novērojumus, izveidot stāstījumu, kas attīstās no gada gadā, jo filmēšana notiks dažādos gadalaikos.

Jums būs nepieciešami vairāki scenāristi, lai istenotu savu ieceri?

Jā. Aicināšu palīgā speciālistus. Domāju, nāksies iesaistīt arī desmit scenāristus. Es mainīšos atkarībā no gadiem, tēmām, laikmetiem, profesijām. Būtu labi pabeigt pirmo daļu 1995. gadā, kino simtajā gadadienā.

Rodas iespāids, ka aktierus savām filmām Jums palīdz izvēlēties gadījums. Kā Jūs panākat aktiera pilnīgu saplūsmi ar atveidoto tēlu?

Tāpat kā visi citi cilvēki apmeklēju kinoteātrus, cenšos noskatīties jaunākās teātru izrādes, it īpaši uzvedumus, kuros piedalās debutanti. Reizi gadā sarīkoju kinoproves trīs dienu garumā tiem, kas atsūtījuši savu fotogrāfiju vai izteikuši vēlēšanos piedalīties. Tā atradu Karolini Miklu (*Caroline Micla*). Labi aktieri darbojas arī sliktās filmās. Kad redzu cilvēku, kas godam tiek no šīs ķezas laukā, tad nosprīžu pie sevis — tas ir labs aktieris. Labā filmā to nevar manīt. Tas paslēpts dramaturģijā, veiksmīgi izveidotos dialogos un epizodēs. Tieši neveiksmīgi uzņemtās epizodes ļauj man atrast aktierus, kurus man gribētos filmēt. Lanvinu (*Lawin*), piemēram, icraudziju ļoti sliktā filmā, kur viņš man šķita labs. Tādēļ sirdī jūtu dziļu pateicību pret visām franču un ārzemju sliktajām filmām, — tās ir mana pētnieciskā laboratorija.

Labs aktieris zemapziņā jūt, ka ir iekāpis neparcizā vilcienā, un šī sajūta pasargā viņu no trieciena. Atšķirība starp populāru aktieri un kinozvaigzni ir tāda, ka kinozvaigzne izķepurojas, lai kur arī nonāktu; kaut kas spiež samierināties ar stundām, ko tā pavada, filmējoties sliktā filmā. Populārs aktieris ir tāds aktieris, kas atnāk iepazīties ar notikumiem, kādi tiek piedāvāti labā filmā. Depardjē, piemēram, ir nepieciešama kvalitāte, inteliģence. Bet, ja Belmondo filmētos sliktā filmā, es tik un tā ictu skatīties.

Kad Jums kļūva skaidrs, kuri aktieri Jums būs nepieciešami šai filmai? Vai Jūs uzreiz atradāt visus lomu tēlotājus?

Jā. Zināju, ka manā filmā ir smagās mašīnas šofera loma un ārsta loma. Sākumā vajadzēja atrast ārsta lomas atveidotāju. Vienu brīdi biju domājis dot to Husteram, taču vēlāk uzticēju viņam kirē lomu, jo man likās, ka viņš būs oriģinālāks šā personāža atveidotājs. Bet Čestnejs būtu kā radīts šai ārsta — brunču mednīca lomai, kurš nemaz neizskatās pēc brunču mednīca un nekad nedomā par to, ko runā. Šis darbs man neļauj strādāt ar tradicionāliem paņēmieniem. Bieži vien parcižais atrisinājums rodas no pretējā.

Jūs strādājat ar aktieriem, kuri improvizē, bet būtībā ir labi sagatavoti, Jūs viņus labprāt nostādāt riskantās situācijās, cenšaties tos destabilizēt.

Ja kādā no maniem dialogiem ir frāze: „Tu zini, ka tava sieva tevi krāpj,” — aktieris par šo faktu uzzina tieši filmēšanas laikā, un tas viņu šokē. Ja viņš būtu izlasījis šo ainu astoņas dienas iepriekš, viņš jau būtu sevi sagatavojis: „Ahā! Šodien man būs jātēlo epizode, kurā es uzzinu, ka sieva man ir uzlikusi ragus.” Un viņš kļūst par korektu ragnesi.

Filmā „Dzīvot, lai dzīvotu” Annijs Žirardo uzņemšanas laukumā uzzināja, ka Montāns viņu krāpj; viņa raudāja, jo es viņai par to nebiju bildis ne vārda, viņa sev teica: „Mani

piekrāpis gan Montāns, gan Lelušs..." Žanna Moro man palīdzēja aptvert, ka neesmu tikai izdomājis, bet gan atklājis šo parādību, būdams labs novērotājs. Izmēģināju viņu lomu, kuru vēlāk atveidoja Annija Žirardo. Izstāstīju viņai sižetu, un, kad biju beidzis, viņa man teica: „Es nevaru spēlēt Jūsu filmā.“ Biju jau uzņēmis „Virietis un sieviete“ un biju režisors, pie kura visi labprāt filmējas. „Tas nevar būt, ka Montāns mani krāpj, neviens zālē tam nenoticēs.“ Tad es sapratu, ka nekad nevajag filmas sižetu izstāstīt iepriekš. Ja viņa par Montāna neuzticību būtu dabūjusi zināt tieši epizodes uzņemšanas brīdi, tas atstātu satricēšu iespaidu, jo viņas sejas izteiksme mirkli, kad stāstīju šo epizodi, bija tieši tāda, kādu es būtu vēlējies filmēt. Tādēļ Žirardo es iepriekš neko nestāstīju. Es vienkārši pateicu, ka tas ir stāsts par vīru un sievieti, kas izšķiras nodevības brīdī... Neko nestāstīju arī Montānam. Ja viņš jau no paša sākuma būtu zinājis, ka visu filmas laiku viņam būs jārikojas kā nelietim, viņš nemaz nebūtu piekritis filmēties.

Kādēļ aktieri, neraugoties uz šādiem noteikumiem, tomēr ir ar mieru filmēties pie Jums?

Tādēļ, ka viņi man uzticas, grib strādāt, un arī tādēļ, ka ikreiz viņi piedalās kinoavantūrās, kuras nekad neatkārtojas, nekad nelidzinās viena otrai.

Epizodē vilcienā, kurā Annija Žirardo uzzina, ka viņa tiek krāpta, es viņu vārda tiešajā nozīmē terorizēju. Es piekrāpju sievieti, kura man uzticējusies. Viņa dodas projām. Viņa raud. Un es filmēju un filmēju šīs asaras, izmantot paātrinājuma paņēmienus, jo baidos pārspīlēt, negribu, lai šīs asaras izraisītu līdzjūtību. Rezultātā — mirklis, pilns iekšējas magijas.

Cita epizode. Montāns un Žirardo sēž pie galda, viņiem nav nekā ko teikt viens otram. Aktieri cer, ka es viņiem kaut ko pateikšu, bet es nesaku neko, tikai filmēju šo klusumu, kas valda starp diviem cilvēkiem, kuriem vairs nav, par ko runāt. Iespējams, ka šī ir viena no manām labākajām epizodēm.

Vai Jūs kādreiz ir pārņēmusi sajūta, ka esat izvēlējusies nepareizo ceļu, esat kļūdījies?

Šāda sajūta man ir bijusi vairākās filmās. Tas režisoram nav nekas pārlicu traģisks — filmēšanas laikā saprast, ka esi kļūdījies. Pieļautās kļūdas vēlāk izlaboju filmā „Virietis un sieviete“ (vēlāk sapņemu arī Zelta palmas zaru), kurā man izdevās tas, kas pirms tam nebija izdevies filmā „Nozīmīgā brīdī“ („*Les Grands moments*“). Bieži vien baidos skatīties to režisoru filmas, kuri guvuši ievērojamus panākumus. Viņi mēdz atkārtoti izmantot to, kas jau agrāk ir spēcīgi iedarbojies uz skatītāju.

Trifo ir teicis: allaž ir jāuzņem filmas, kas būtu pretstats iepriekšējām.

Nepāšaubāmi, viņš labi izprata citu režisoru darbiņus.

Par filmu „Maršruts“ Trifo ir teicis: Jūs filmējat visās pasaules malās, bet visa skatītāju uzmanība ir piekalta epizodei kalpones istabā. Jāatzīst, ka patiesība dzimst tur, kur varoņi lūkoja viens otru.

Jā, tā bija arī filmā „Maršruts“. Atceros, „Virietis un sieviete“ iznāca uz ekrāniem vienlaicīgi ar „Doktoru Živago“. Šo filmu ienākumi bija apmēram vienādi. Mana filma izmaksāja man 500 000 franku, bet otra filma — miljardu, taču biļešu cenas kinoteātros bija vienādas abos gadījumos. Šī profesija laikam ir vienīgā pasaulē, kur starp pašizmaksu un peļņu nav ne mazākā sakara.

Trīsdesmit gadu laikā Jūs esat uzņēmis trīsdesmit vienu kinofilmu. Līdzās Šabrolam, Godāram Jūs esat viens no ražīgākajiem režisoriem. Esat guvis panākumus, bijušas arī neveiksmes. Jūs esat ieguvis brīvību, būdams producent. Kas, pēc Jūsu domām, patlaban notiek franču kino? Kā Jūs saprot citi kinematogrāfisti, un kā Jūs saprotat viņus?

Es jutos ļoti vientuļš. Kad biju vēl iesācējs savā profesijā, bieži lasīju kinožurnālu „*Cahiers du cinema*“, mani tas fascinēja, jo tur bija aprakstītas lietas, ko nebiju redzējis.

Tie bija 50. gadi?

Jā, apmēram 56. — 57. gads, kad šo žurnālu pirku regulāri. Tikko biju ienācis profesionāļu vidē un ar lielu uzmanību izturējos pret to, ko par mani saka. No pašiem pirmajiem mirkliem sajutu pret sevi vērstu nicinošu attieksmi, jo biju nācis no kinoamatieriem. Pirmajā rakstā, kur par mani bija dažas rindas, lasīju: „Klods Lelušs, iegaumējiet labi šo vārdu, jūs to nekad vairs nedzirdēsiet.“ Šāda attieksme lielā mērā ir aptumšojusi manu dzīvi. Rakstos par manu darbu vienmēr esmu atradis slepenus, naidīgus dzēlienus. Jutos izstumts no kinopasaules, ko biju jau paspējis no sirds iemīlēt.

Ar interesi sekoju Jaunajam vilnim franču kinomākslā, viņu uzņemtās filmas man patika. Trifo bija ieinteresējies par manu darbu. Tikos ar viņu personīgi trīs vai četras reizes, viņš vienmēr pateica kaut ko labu, lai mani uzmuntrinātu.

Jutu pret sevi naidīgu attieksmi arī citos kinožurnālos; kinokritiķi acīmredzot nevēlējās, lai es turpinātu nodarboties ar kino, uzņemtu jaunas filmas. Forestjē reiz par mani rakstīja: „Šogad franču kino ir labs gads, nav bijusi vēl neviena Leluša filma.“ Man patīk, ka manas filmas analizē, bet noklusēšana un naidīgums šķiet ļaunāks par visu.

Pret mani nostājušies visi, izņemot skatītājus. Ja tā nebūtu, tad mana pirmā filma droši vien būtu kļuvusi arī par pēdējo.

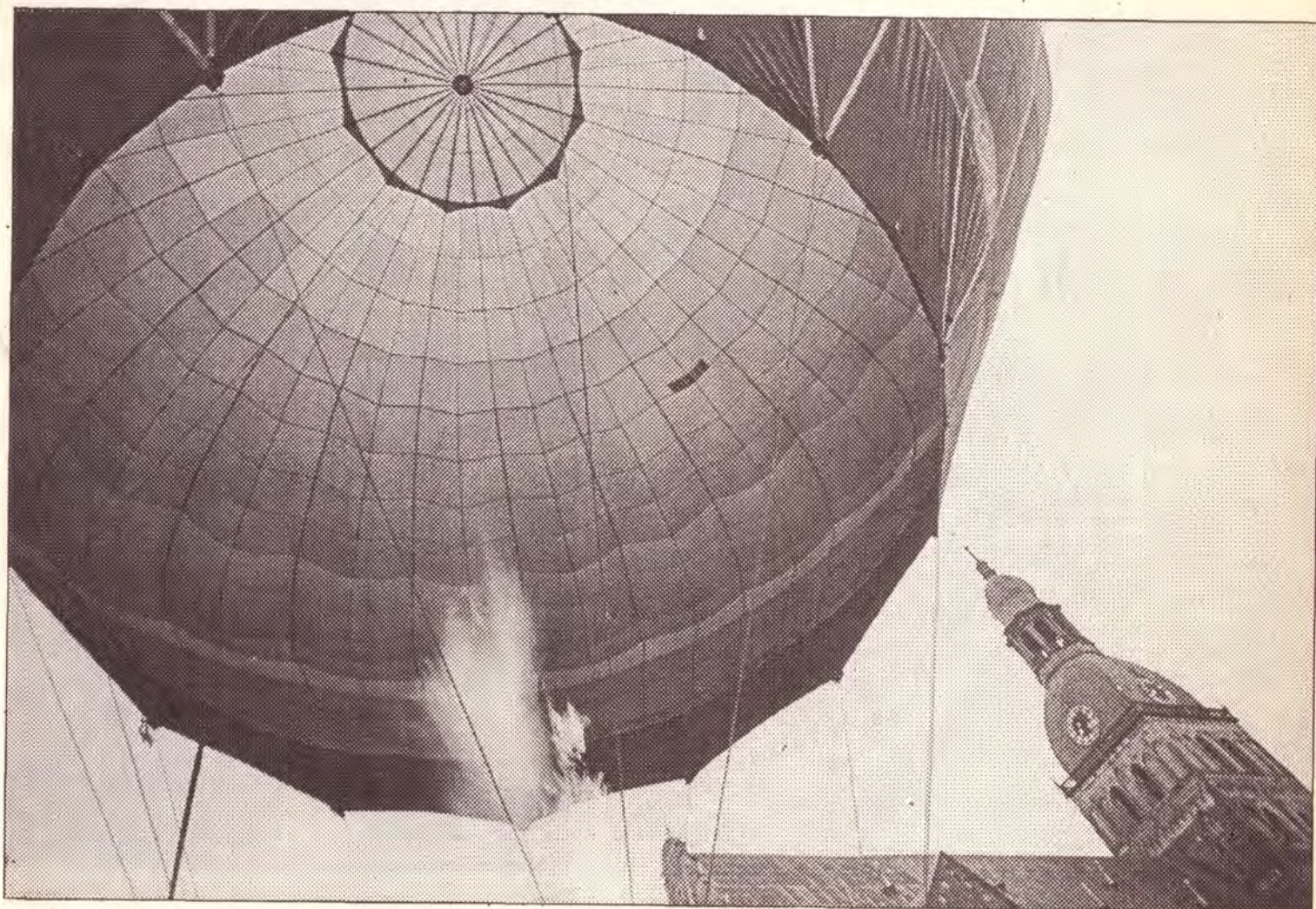
Vai Jums, izņemot Trifo, ne ar vienu citu kinorežisoru nav izveidojušās labas attiecības?

Jā, tādas man ir attiecības ar Savienoto Valstu režisoriem. Viņiem filmas „Virietis un sieviete“, „Jaunais gads“ šķiet ļoti nozīmīgas. Tas mani iepriecina. Taču amerikāņu kinokritiķi kopā franču kritiķus, kā tas ir arī visur citur pasaulē. Zinu, tiklīdz franču kritiķi mainīs savu nostāju pret mani, tas notiks arī citās valstīs. Bet, neskatoties ne uz ko, ar mani kopā ir bijusi publika, aktieri un režisori, kas bijuši pret mani labvēlīgi. Savu attieksmi viņi gan nav demonstrējuši, savas simpātijas nav man izteikuši personīgi.

Jūs nepiederat pie Jaunā viļņa?

Acīmredzot mūsu darīrade sakņojas dažādās augsnēs: mana dzimtā vide ir televīzija, viņu — literatūra. Visvairāk man viņos patīk tas, ka viņi ir iemīļējušies kino. Viņi taīsa literāru kino, es to vienkārši dievinu, daudzas labas filmas tapušas literatūras ietekmē. Tomēr man šķiet, ka kino ies pa citu ceļu. Kad es uzņemu filmu, galvenais uzdevums ir paveikt ar tās palīdzību kaut ko labu. Un, ja kādu dienu tas būs izdevies, tas man dos spēku turpināt tālāk iesāktu ceļu.

No franču valodas tulkojusi
REGĪNA OLŠEVSKA

JĀNA BULA foto

Lufthansa

ARĪ TRIJĀS BALTIJAS VALSTĪS

Džefs Kūns. Ceļojums. Asamblāža.

Teksti. Zīmes. Burti. Ceļi. Un zvaigznes.
Bez gala. Bez malas. Ceļojumi.
Ceļi. Redzāmie. Neredzāmie. Ejamie.
Domājāmie. Tātad – domu ceļi un kaislību ceļi.
Ceļojumi laikā un telpā. Mākslā. Literatūrā.
Ar robežām. Bez tām. Ar mums. Mūsos.
Ārpus visa. Vai – visā.
Precīzi ceļi. Kartes. Maršruti.
Aptuvenība. Nāve. Bez pēdām.
Vai ar tām.

DŽILBERTS HAIETS

Džilberts Haiets (1906—1976) — skotu izcelsmes amerikāņu dzejnieks, esejists, filoloģijas profesors.

Lasījis lekcijas vairākās amerikāņu universitātēs.

Eseja „Dzen noslēpums” tulkota no krājuma „Talants un ģēnijs” (1957).

DZEN NOSLĒPUMS

Prāta attīstība nekad nedrīkst apstāties. Nudien, viens no retajiem visaizraujošākajiem piedzīvojumiem, kas nekad neapnik, ir vērot pašam savu prātu radām agrāk nebijušas intereses, reaģējam uz jauniem stimuliem un acīmredzot bez īpašām pūlēm, ārpus indivīda apzinīgas kontroles, vērpijam jaunas domas. Simtām reižu esmu novērojis šo parādību pats pie sevis, ikreiz no jauna juzdams vienlaicīgi apburts un pārsteigts.

Pirms vairākiem gadiem kāds izdevējs atsūtīja man recenzēšanai grāmatu. Izlasījis to, es nospriddu, ka grāmatas tēma atrodas ārpus mana interešu loka, turklāt tā ir šauri specializēta literatūra. Tur bija atstāstīts, kā jauns vācu filozofs, dzīvodams Japānā, iemācījies šaut ar loku japāņu stilā un kā šī mācība palīdzējusi viņam izprast dzenbudisma teorētiskās doktrīnas. Patiešām, kas vēl varēja būt svešāks man kā dzenbudisms un japāņu loka šaušanas māksla? Tā nospridzis, es noliku grāmatu malā.

Tomēr lasīto es neaizmirsu. Grāmata bija talantīgi uzrakstīta un pārtulkota labā angļu valodā. Tās valoda bija brīnišķīgi lakoniska un saturs ietvēra sevi daudz vairāk, nekā to atklāja teksts. Neskatoties uz šo dīvaino tēmu, literārais darbs bija ārkārtīgi oriģināls. Neko tamlīdzīgu es neesmu lasījis, nedz agrāk, nedz arī pēc tam. Rakstītais skaidri iespiedies man atmiņā. Grāmatas nosaukums bija „Dzen loka šaušanas mākslā”, autors — Eižens Herigels, izdevējs — „Panteona” izdevniecība Ņujorkā. Kādu dienu es sameklēju to plauktā un ņēmos lasīt no jauna. Šoreiz tā man likās vēl neparastāka un reizē arī neaizmirstamāka. Nu jau grāmatas tēma pakāpeniski rada atbalsi arī citās manās interesēs. Mazumiņš, ko biju lasījis par japāņu ziedu kārtības mākslu, šķita saistāms ar to. Pēc tam kad es uzrakstīju eseju par japāņu dzejas novirzienu haiku, parādījās citas sakarības. Beidzot vajadzēja ķerties pie grāmatas trešo reizi, daudz rūpīgāk, un izstudēt vēl pāris darbu par šo tematu. Arī patlaban es joprojām cīnos ar šo tēmu un, kaut gan vēl ne tuvu neesmu nonācis līdz galīgai izpratnei, tomēr daudz ko šajā laikā iemācījos, par ko esmu no sirds pateicīgs necilajai grāmatīnai, kas man neizgaisa no atmiņas.

Tās autors, kāds vācu filozofs, bija dabūjis filozofijas pansiondžēja vietu Tokijas Universitātē (acīmredzot tas notika laikā starp abiem pasaules kariem) un rīkojies galīgi neraksturīgi vācietim ārzemēs — nolēmis piemēroties šai zemei un mācīties no saviem saimniekiem. Misticisms viņam bija īpašas intereses objekts, bet tas katru nopietnu filozofu var novest strupceļā, jo nostāda faktiski neatrisināmas problēmas priekšā. Dzenbudisms,

nebūdama vienīgā mistiskā Austrumu doktrīna, tomēr ir visaugstāk attīstītā un visgrūtāk izprotamā. Herigels zināja, ka vairums grāmatu pieskārs šai filozofijai tikai vispārīgos vilcienos, bet vislabākajos (filozofa T.D. Suzuki) darbos bija nemītīgi uzsvērts, ka *Dzen* nevar iemācīties no grāmatām — to vispār nav iespējams studēt līdzīgi citiem priekšmetiem, kā, piemēram, matemātiku un loģiku. Tādēļ viņš sāka meklēt kādu japāņu domātāju, lai varētu kļūt par viņa mācekli.

Tē nu Herigels sastapās ar samulsuma pilniem atteikumiem. Viņa japāņu draugi paskaidroja, ka pūliņi filozofiski apspriest *dzen* nencesis nekādus rezultātus, ka *dzen* teorijas nepakļaujas abstraktai analīzei, turklāt *dzen* sektā vispār nepastāv normālas attiecības starp skolotāju un mācekli, jo *dzen* meistari neuzskata par vajadzīgu izskaidrot mācību pakāpeniski vai debatēt par doktrīnas dažādām iespējamām interpretācijām. Herigels bija pietiekami daudz lasījis, lai tas viņā izraisītu izbrīnu. Viņš atbildēja, ka nebūt nevēloties teorētiski ķidāt mācību, jo saprotot, ka tas ir veltīgi. Viņš vēloties pats kļūt par *dzen* filozofu. (Tas bija ārkārtīgi gudri no viņa puses. Cilvēks nevar patiesi iedziļināties Kristus mācībā, nebūdams pārliecināts kristietis; nav iespējams novērtēt hinduistu mistisko doktrīnu, nepieņemot viņu Visuma koncepciju.) Tad Herigela japāņu draugi kļuva laipnāki un pieejamāki. Viņi izteica domu, ka vislabākais veids vai, precīzāk, vienīgais veids, kā ierīcēt tuvojoties *dzen* gudrībām, ir apgūt kādu no mākslām — *dzen* filozofijas izpaušmēm. Herigels bija labs šāvējs, tāpēc nolēma iemācīties japāņu loka šaušanas mākslu. Arī sieva sāka interesēties par *dzen*, apmeklēja gleznošanas un ziedu kārtības nodarbības. Herigels nejautāja, kā filozofs var izpētīt misticisma doktrīnu, mācīdamies šaut ar loku un vērodams, kā sieva nodarbojas ar ikebānu. Viņam netrūka veselā saprāta.

Kāds dzenbudisma meistars, kurš vienlaicīgi bija arī loka šaušanas skolotājs, uzsāka nodarbības. Apmācības ilga sešus gadus, katru dienu bez izņēmuma. Uz zemes eksistē daudz grūti apgūstamu māku — gan jēzuīti, gan vijolspēles virtuozī, gan Talmuda zinātāji iziet ilgu un sarežģītu apmācības kursu, kas turpinās gandrīz vai visu dzīvi. Arī Herigela mācības grūtuma pakāpe neatpauzēja no tiem, galvenokārt savas intensitātes dēļ. Ja es pats mācītos šaut ar loku, mana aksioma būtu — viss sākas ar skatīšanos uz mērķi un cenšanos trāpīt tajā ar bultu. Toties Herigelam pirmos četrus gadus neļāva uz mērķi pat paskatīties. Viss sākās ar mācīšanos parcīzi turēt loku un bultu, bet pēc tam — kā atlaist bultu.

Tas aizņēma veselu mūžību. Japāņu loks ievērojami atšķiras no mūsu sporta loka, un arī šāvēja stāja ir pavisam savādāka. Mēs paceļam loku plecu augstumā, izstiepjam kreiso roku uz priekšu, savēlcam stiegru kopā ar bultu vai nu līdz zoda līmenim, vai dažkārt nedaudz aiz labās auss un tad šūjam. Savukārt japāņi paceļ loku virs galvas, pēc tam sāk stiept rokas uz abām pusēm, līdz kreisā sasniedz acu līmeni, bet labā saliekta apstājas virs labā pleca. Seko pauze, kuras laikā stiegra ir nostiepta līdz galam, bet trīspēdu bultas gals atrodas tikai dažas collas priekšā lokam. Visbeidzot stiegra tiek atlaista. Pirmo reizi to izmēģinājis, Herigels konstatēja, ka šādi šaut ir praktiski neiespējami. Rokas trīcēja. Kājas kļuva stīvas, un tajās lemetās krampji. Elpa kļuva saraustīta. Un par mērķēšanu, protams, nevarēja būt ne runas. Nedēļu pēc nedēļas filozofs vingrinājās meistara vadībā, kas uzmanīgi viņu vēroja un laboja saspringto stāju, nedēļu pēc nedēļas viņš nepavirzījās šajā mākslā ne soli uz priekšu. Beigās Herigels padevās un atzinās skolotājam, ka nespējot neko iemācīties. Savilkta loku un atlaist bultu šādā veidā esot pāri viņa spēkiem.

Par milzīgu izbrīnu viņam, meistars piekrita. „Protams, ka tu nevari,” viņš teica. „Nevari tāpēc, ka nepareizi elpo.” Tev jāiemācās elpot straujā ritmā, visu laiku saglabājot plaušas piepildītas un

katrā procesa stadijā izdarot papildus ieelpu — gan ņemot loku, gan iciekot tajā bultu, gan paceļot loku, savēlcam stiegru, iceturot pauzi un izšaujot. Tā rīkodamies, tu vienlaicīgi pieņemsies spēkā, kā arī varēsi labāk atslābināties.” Lai to pierādītu meistars savilka masīvo loku un lika māceklim aptaustīt savu roku muskuļus — tie bija tik atslābuši, kā atpūšoties.

Nu Herigels uzsāka elpošanas vingrinājumus. Pēc kāda laika viņš apvienoja jauno elpošanas ritmu ar loka savilkšanas un šaušanas kustībām, un sev par lielu pārsteigumu atklāja, ka pēc šīs sarežģītās procedūras viss ir kļuvis daudz vieglāk. Precīzāk sakot, nevis vieglāk, bet savādāk. Brīžiem darbība kļuva gluži neapzināta. Herigels raksta, viņš jutis, ka nevis pats elpo, bet gan caur viņu tiek elpots, un dažreiz filozofu pārņēma sajūta — nevis viņš raida bultu, bet šāviens notiek pats no sevis. Vadošie elementi bija tieši loks un bulta; cilvēks vienkārši kļuva par to sastāvdaļu.

Pats par sevi saprotams, šai laikā Herigels pat necentās savam meistaram ieminēties par *dzen* doktrīnu. Viņš juta, ka tuvojas tai, tomēr koncentrējās vienīgi uz loka šaušanas mākslas apgūšanu. Katra sasniegtā pakāpe šķita novedam pie jaunas — vēl grūtākas pakāpes. Mēneši pagāja, mācoties precīzi atlaist stiegru. Šeit radās sekojoša problēma. Cieši satverot stiegru un bultas galu, viņš vai nu sastinga tā, ka rokas pamazām tuvojās viena otrai un šāviens neizdevās, vai arī izkustējās no vietas, un rezultātā bulta uzlidoja taisni gaisā. Toties, ja nespējot dzināt ķermeni, loks un bulta vienkārši izslīdēja Herigelam no rokām, pirms viņš paguva līdz galam savilkta loku. Filozofs pastāstīja par šiem sarežģījumiem savam skolotājam, kas viņu pilnīgi saprata. Viņš atbildēja: „Loku un bultas vajag satvert tā, kā bērns satver picaugušu pirkstu. Tu zini, cik ciešs ir bērna tvēriens, tomēr roku viņš atlaiž viegli, bez mazākā rāviena. Tas tādēļ, ka bērns nedomā par savām kustībām; viņš neapzinās pats sevi un nesaka — tagad es laidīšu vaļā —, bet vienkārši rīkojas. Tieši tas tev jāapgūst. Vingrinies, vingrinies un vingrinies, tad vajadzīgajā brīdī stiegra pati atlaidīsies. Šāviens tev izdosies tik nepiespiesti, kā sniegs noslīd no koka lapas.” Dienu pēc dienas, nedēļu pēc nedēļas, mēnesi pēc mēneša Herigels vingrinājās šajā mākslā, kamēr pēc viena šāviens skolotājs pēkšņi paklanījās viņam un pārtrauca nodarbību. „Lūk, nu tas izšāva,” viņš teica un piebilda: „Nevis tu, bet loks.” Kopš šī brīža precīzi šāvienu izdevās arvien biežāk un biežāk; jaunais filozofs aizmirsā sevi, aizmirsā, ka mēcās šaut ar loku kādā citā nolūkā, aizmirsā, ka vispār mēcās šaut, un kļuva par visa šī zemapziņas aktīvā kompleksa — loks, stiegra, bulta un cilvēks — sastāvdaļu.

Beidzot parādījās mērķis. Kad bija pagājuši četri gadi, Herigelam atļāva šaut mērķi. Toties viņam bija stingri noliegts mērķēt. Meistars paskaidroja, ka viņš pats arī nemērķējis. Un patiešām — šaujot viņš bija tik ļoti aizņemts ar pašu procesu, tik abstrahējies un atbrīvots, ka rīkojās puspievērtām acīm. Herigels gandrīz vai nespēja noticēt, ka šādai šaušanai varētu būt panākumi, un viņš riskēja apvainot skolotāju, apgalvodams, ka tādā gadījumā viņam mērķi jātrāpa arī ar aizsietām acīm. Tomēr skolotājs pieņēma izaicinājumu. Tovakar pēc tējas ceremonijas un dziļas meditācijas viņš devās uz šautuvi, ieslēdza gaismu vienā pusē, atstādam mērķi gandrīz pilnīgā tumsā, izņemot mazu gaismeklīti, kas dega tā priekšā. Tad ar icrasto grāciju, precizitāti un savu dīvaino, gandrīz mēnessērdzīgo, bezpersonisko pašpāļību, kas ir pati *dzen* mācības būtība, skolotājs izšāva tumsā divas bultas. Herigels devās tās izvilkt. Viņš ieraudzīja, ka pirmā ir iedūrusies desmitnīca pašā centrā, bet otrā trāpījusi pirmajai un sašķēlusi to divās daļās. Meistars neizrādīja ne mazāko lepību. Viņš sacīja: „Iespējams, ka pirmo bultu es izšāvu, zemapziņā atcerēdamies mērķa atrašanās

vietu. Bet otru bultu? Loks pats izšāva otru bultu un raidīja to tieši mērķa centrā.“

Beidzot Herigels saprata. Viņš progresēja arvien ātrāk un ātrāk, kā arī mācījās ar mazāku piepūli. Pilnīgi precīzi šāvienī (pilnīgi precīzi tāpēc, ka pilnīgi neapzināti) viņam izdevās gandrīz katrā nodarbībā. Beidzot pēc sešu gadu nepārtrauktas vingrināšanās viņš saņēma diplomu. Tālāk apmācība nebija nepieciešama — Herigels pats bija kļuvis par Skolotāju. Pa to laiku viņa sieva jau varēja uzskatīt sevi par lietpratēju gleznošanā un ziedu kārtošana — divās visizsmalcinātākajās japāņu mākslās. (Es vēlētos, kaut varētu viņu pārliecināt uzrakstīt radniecīgu grāmatu ar nosaukumu „*Dzen* ziedu kārtošanas mākslā” — tai būtu lielāki panākumi nekā viņas vīra darbam.) Grāmatā ir arī vairāki mājiēni, pēc kuriem var secināt, ka filozofa sieva arī piedalījies vairākās loka šaušanas nodarbībās. Vienā no visgrūtākajiem periodiem visā Herigela apmācību laikā, kad skolotājs praktiski jau bija atteicies no sava skolnieka krāpšanās dēļ, Herigels bija mēģinājis apzināti atvērt plaukstu bultas palaišanas mirklī, un, kad skolotājs viņu atmaskojis, viņa aizstāvēja vīru, tomēr reizē piekritot, ka tā darīt nedrīkst. Herigela sieva bija turpinājusi mācības kopā ar vīru un arī sasniegusi pilnību. Visas šīs pūles nebūt nebija veltīgas — Herigels un viņa sieva bija ieguvuši jaunu apskaidrību, kas kvalitatīvi atšķīrās no visa līdz šim zināmā. Tikai lūzuma brīdī, kad Herigels jau bija gatavs atmet visam ar roku, skolotājs sāka izturēties pret viņu gandrīz kā pret līdzīgu, dodot mājiēnus par dzenbudisma visbūtiskākajām doktrīnām. Tie bija tikai mājiēni, tomēr jaunajam filozofam, nu jau ekspertam austrumu mistikā, ar to pilnīgi pietika. Herigels izprata doktrīnu nevis ar loģisko prātu, bet gan ar visu savu būtni. *Dzen* noslēpumu viņš bija atklājis vismaz sev.

Tomēr bez tik intensīva, pilnīga un visaptveroša mācību kursa Herigels laikam gan nekad nebūtu nonācis līdz patiesībai. *Dzen* doktrīnu nevar analizēt no malas — tajā ir jādzīvo.

Ja arī nevar analizēt, tad mājiēnus dot tomēr ir iespējams. Visi mājiēni, ko dod *dzen* ticīgie, ir ārkārtīgi interesanti. Daudzi no tiem ir gluži fantastiski, citi — pilnīgi neaptverami, bet reizē neaizmirstami. Kopā salikti, tie mūs pietuvina rietumu pasaulē absolūti nerealizējamam un neiedomājamam dzīvesveidam, kam tomēr piemīt dziļa pievilcība un tādas vērtības, kuras nevar necienīt.

Vārds *dzen* nozīmē „meditācija”. Tas ir japāņu vārds, kas atbilst ķīniešu *čan* un hindu *dhyana*. Tā ir centrālā ass vienas budistu sekas mācībā, kas uzplauka Ķīnā Sung perioda laikā (starp 1000. un 1300. gadu m. ē.) un ienāca Japānā 12. gadsimtenī. Pat bez īpašām zināšanām mēs varam teikt, ka dzenbudisms, spriežot pēc augsti attīstītās, izsmalcinātās mākslas skolas, ko tā radīja, sevišķi glezniecībā, ir vērtīga un cēla mācība. Pastudējuši budismu, mēs savukārt varam teikt, ka tieši *dzen* novirziens ir vistuvāk paša Budas mācībai. Jo Buda centās iedibināt nevis reliģiju ar tempļiem un rituāliem, bet gan dzīvesveidu, kas balstītos uz meditāciju. Tomēr *dzen* dzīvesveidā valda zināms ekscentriskums, ko grūti saskatīt Budas mācībā. Šeit ir arī aktīvā enerģija, par ko Buda neļūsmoja, nesaudzīga realitātes apzināšanās, no kā Buda atturējās, kā arī zināma humora izjūta, ko viņš reti izrādīja. Indiešu sludinātāja dziļi rimtais miers un nopietnība šeit pārvērsās ķīniešu un japāņu gudro zemē sakņotajā dzīvīgumā. Dziļdomīgais lotosa zieds, kas līgo uz ūdens virsmas, šeit ir pārvērties kokā ar mežglaiņiem zariem, kas ir pilni pavasara ziediem.

Šajā nozīmē „meditācija” nenozīmē to, ko mēs parasti izprotam ar šo vārdu — filozofs meditē, analizēdams realitāti, ilgstoši pūlas atrisināt dažādas reliģiskās un ētiskās problēmas, loģiski apskata

katru Visuma sastāvdaļu atsevišķi. Meditāciju nevar sadalīt daļās, tā ir vienots veselums, nekas shematisks, bet gan organisks, nekas garumā stiepts, bet gan tūlītējs, zibsnīgs. Tā vairāk tuvojas mūsu vārdu „intuitīvs” un „realizācija” nozīmei. Meditācija ir dzīvesveids, kurā doma netiek nodalīta no darbības, kas nepazīst šo sāpīgo, mums tik labi zināmo plaisu, dzīvesveids, kurā apziņa un ne-apziņa ir viens un tas pats, bet starp „es” un ārējo pasauli, kā arī veselo un tā atsevišķām daļām nav krasu robežu.

Iziedams sešu gadu apmācību kursu loka šaušanā, vācu filozofs Herigels tai pat laikā nekādu filozofisku kursu nesaņēma. Viņam vienkārši parādīja, kā elpot, kā turēt loku un atlaist stiegru un, visbeidzot, kā rīkoties, lai loks un bulta izmantotu viņu — šāvēju — kā instrumentu. Par *dzen* skolotājiem kļīst daudz līdzīgu nostāstu. Visneparastākais, ko es zinu, stāsta par kādu paukošanas meistaru, kas uzsāc apmācīt jaunu cilvēku rīkoties ar zobenu. Austrumos attiecības starp skolotāju un mācekli ir ārkārtīgi nopietna, gandrīz svēta lieta. Lai arī cik neparastas liktos mācību metodes, māceklim pat prātā neienāk pamest savu skolotāju vai protestēt. Tādēļ šis jaunais cilvēks arī sākumā neko neiebilda pret to, ka viņam jāstrādā par sulaini, jāncē ūdens, jāmazgā grīdas, jādodas uz mežu pēc malkas un jāgatavo ēst. Tomēr pēc kāda laika viņš sāka uzstāt, lai meistars viņam arī kaut ko iemāca. Skolotājs piekrita, tomēr zobenu rokās neņēma. Turpinājās jau zināmā dienas kārtība, turklāt šad un tad skolotājs māceklim negaidīti iebēlza ar nūju. Lai viņš darītu ko darīdams — mazgātu grīdas vai ravētu dārzu — sitiens mēdza nākt gluži kā no zila gaisa, tā ka jauneklim pastāvīgi vajadzēja uzmanīties. Kaut gan tas neko nelīdzēja — mūžīgi viņš saņēma negaidītus belzienus gan pa galvu, gan pa muguru. Kādu dienu pēc vairākiem mēnešiem jauneklis pamanīja, ka meistars stāv ar muguru pret viņu noliecies pār verdošu katlu ar dārzeņiem. Nu bija izdevība atbēties. Klusiņām viņš atvēzējās ar nūju un belza, bet skolotājs bez jebkādas redzamas piepūles, pat nepaskatīdamies viņa virzienā, atvairīja sitienu ar katla vāku. Nu beidzot māceklis sāka saprast, kā un kāpēc skolotājs viņu vingrina dzīvot instinktīvā modrībā, zibenīgi un bez piepūles pamanīt briesmas un reaģēt uz tām. Tikko tas bija apgūts, iemācīties rīkoties ar zobenu jau bija tīrā bērnu spēle — jebkuru cirtienai vai dūrienai viņš varēja atvairīt gluži bezrūpīgi, turpretim nokaussētais pretinieks bija spiests pāriet aizsardzībā. (Šo pašu metodi pielietoja vecais samurajs, izvēlēdamies sev cīņu biedrus filmā „Septiņi Drošsirdīgie”).

Visi šie stāsti liecina, ka *dzen* meditācija nenozīmē vienkārši sēdēt un domāt. Gluži pretēji, tā ictver sevī darbību, kas noris gandrīz bez domāšanas. Paukošanas skolotājs trenēja savu audzēkni reaģēt uz katru uzbrukumu intuitīvi un zibens ātrumā, gluži kā plakstiņš nolaižas pāri mūsu acs ābolam pēc vismazākā briesmu signāla. Viņa mērķis bija nojaukt sienu starp domu un darbību, pilnīgi saplūdināt ķermeni, juteklus un prātu, tā, lai tie zibenīgi un bez piepūles darbotos kopā, vienā harmonijā. *Dzen* māksliniekam gleznojot, viņa darbošanās ritms ir gandrīz pilnīgi pretējs Rietumu mākslinieka darbošanās ritmam. Mēs parasti uzskicējam ainavu galvenajos vilcienos, pēc tam izstrādājam detaļas, turklāt, jo tuvāk darba noslēgums, jo lēnāk mēs strādājam. *Dzen* mākslinieks vispirms mierīgi apsēžas. Rūpīgi sagatavo savu otu, tušu un nolīdzina papīra virsmu, uz kuras viņš glezno. Pēc tam ieslēgst dziļā kontemplācijas ekstāzē, kuras laikā necenšas lauzīt galvu par dažādām detaļām — kompozīciju, krāsas uzklāšanas tehniku vai krāsu toni —, bet drīzāk gan pats mēģina kļūt par barbarīku, ar kura palīdzību viņa subjekts var izpausties mākslas darbā. Pēc tam ātriem, gandrīz neapzinātiem, bet drošiem vilcieniem viņš bez piepūles rada gleznu, kas sastāv no nedaudzām,

lakoniskām, efektīgi raksturīgām līnijām. Lielākā daļa papīra paliek neskartā — tikai svarīgākais tiek attēlots un arī tas ne līdz galam. Gara, likumota līnija parāda kalnu grēdu, septiņi otas vilcieni uzbūvē locītus bambusus, un, neskatoties uz tehnisko nepabeigtību, šādas gleznas ir neaizmirstami skaidras un ticšas. Tās attēlo pašu realitātes būtību.

Ar visu iepriekšminēto mēs vēl varam samierināties, jo redzam taustāmus rezultātus. Jauns speciālists mācās paukošanu. Gleznotājs-intuitīvis rāda skaistu gleznu. Bet visgrūtāk mums izprast un novērtēt, kāpēc *dzen* filozofi atsakās tieši mācīt šo filozofiju jeb reliģiju kā priekšmetu un noliedz loģiku. Īstenībā viņi pat nicina loģiku kā mākslīgu realitātes izkropļošanas paņēmieni. Daudzi filozofisko skolu meistari ir grūti izprotami sarežģītu problēmu izsmalcinātas, komplicētas analīzes dēļ — tāds ir arī Aristotelis savā „Metafizikā”. Daudzus mistiķus ir grūti saprast, jo — kā viņi paši atzīst — vārdos tie cenšas aprakstīt valodas iespējām nesasniedzamas norises, tādēļ nemitīgi smeļas no iztēles un analogijas sfēras, ko paši uzskata par vāju, daudz rupjākam realitātes līmenim piederošu izteiksmes līdzekli. Tomēr *dzen* filozofi it kā vispār noliedz valodas un domas iespējas. Piemēram, uz jautājumu, kas ir visaugstākā patiesība, *dzen* filozofs nekavējoties atbildēs: „Bambusu birzs kalna pakājē” vai „plūmju koka zieds”. Acīmredzot tas nozīmē, ka visreālākās un patiesākās ir bez pūlēm ieraugāmās jeb sekundes desmitdaļā iztēlē uzbūramās lietas — neko reālāku par tām mēs nesameklēsim, un vispār, visaugstākās patiesības mums jāaptver tikpat vienkārši un nepiespiesti kā ikdienišķās.

Kādam Ķīnas filozofam reiz uzdeva pašu galveno jautājumu: „Kas ir Buda?” Filozofs atbildes vietā tikai pacēla rādītājpirkstu. Ko viņš ar to gribēja teikt? Grūti izskaidrot, bet laikam filozofs domāja sekojošo: „Lūk, skaties un aptver ar savas redzespējas nepiespiesto vieglumu. Necenties lietot vārdus. Nedomā. Nepūlies arī par katru cenu abstrahēties no pasaules. Neceri uz svētlaimīgu ekstāzi. Dzīvo. Tas viss ir augstākā patiesība, un, skatoties uz vienu pirkstu, to ir tikpat viegli izprast, kā izpildot sarežģītu rituālu, kā uzklautot izsmelošu argumentu vai vērojot zvaigžņotā Visuma ritumu.”

Ar šo žestu *dzen* filozofs īstenībā atdarināja pašu Budu, kas reiz iedibināja saviem tā laika mācekļiem diezgan neizprotamu ceremoniju ceremoniju. Neteikdams ne vārda, viņš augstu pacēla lotosa ziedu un parādīja to klātesošajiem. Tikai viens vienīgs cilvēks no visa pulka toreiz viņu saprata. Šis Budas žests vēlāk kļuva slavens kā Zieda Ceremoniāls.

Dzen vēsturē ir daudz piemēru noslēpumainām atbildēm uz jautājumu: „Kas ir Buda?”, kas mūsu izpratnē nozīmē: „Kas ir dzīves jēga?”, „Kas īstenībā eksistē?” Piemēram, kāds filozofs uz jautājumu, kas ir Buda, atbildēja: „Tavs vārds ir Jeho.” Cits sacīja: „Pat vīstālīgākajam māksliniekam nebūtu pa spēkam viņu attēlot.” Vēl cits baidīs: „Šī nav īstā vieta muļķīgiem jautājumiem.” Ceturtais sacījis: „Mute ir visu nelaimju vārti.” Man pašam vislabāk patīk stāsts par kādu mūku, kurš jautājis *dzen* meistaram: „Vai arī sunim ir Budas daba?” Uz to meistars atbildējis: „Vau!”, respektīvi, to, ko pats suns būtu sacījis.

Daži kritiķi var uzbrukt *dzen* filozofijai, sacīdami, ka tā ir mežonīgu un dzīvnieku cienīga ticība. *Dzen* piekritēji noliegtu vai, drīzāk, pilnīgi ignorētu šādus izteikumus, jeb ar kādu mīklainu piezīmi liktu saprast, ka tai nav nekādas jēgas. Ja vien kādu no viņiem varētu piespiest izteikt savu nostāju vārdos, tad tā būtu apmēram šāda: dzīvnieks instinktivi atrodas saskarsmē ar reālo un tādēļ dzīvo pareizu dzīvi. Tomēr tam nekad nav bijis prāta, kas

spētu aptvert Visumu kā veselumu, bet tikai zināmu daļu, ar kuru tas atrodas tiešā saskarsmē. Turpretim filozofs redz gan vienotu veselumu, gan tā atsevišķās daļas un var izbaudīt visu kopumā. Kas attiecas uz mežoni, tad tas eksistē vienīgi caur grupu. Viņš sevi izjūt kā karapūļa vai rituāledeju izpildītāju bara daļu. Īstenībā mežonim nemaz nav individualitātes, tādēļ viņš tikai pa pusei var tikt uzskatīts par cilvēku. *Dzen* būtība ir iekšējā vientulība. Tā mērķis ir iemācīt mūs dzīvot, kā jaunākajā gadījumā jādzīvo ikvienam — vienatnē.

Daudz bīstamāka kritika *dzen* filozofijai būtu apvainojumi nihilismā, respektīvi, ka tās mērķis ir iznīcināt domu. (Zināmu pretsparu šādai kritikai dod lielā *dzen* autoritāte Suzuki savā darbā „Ievads Dzenbudismā”.) Pilnībā šādu apgalvojumu atspēkot nav iespējams, jo, galu galā, budisma centrālā doktrīna ir Neesamība. Turklāt ļoti daudzu *dzen* meistaru izteikumi patiesi ir nihilistiski. Reiz Ķīnas imperators vaicāja šīs sekts pirmajam patriarham, kas ir visaugstākais un svētākais budisma princips. „Bezgalīgs tukšums, kurā nav ne mazākā svētuma,” jautātais atbildēja. Uz provocējošu jautājumu: „Kur ir prāta patiesā mājvieta?” kāds cits filozofs atteica: „Ne jau šajā labā un jaunā, esamības un neesamības, domas un matērijas duālismā.” Būtībā doma ir aktivitātes veids, kas šķir un sadala. Tā analizē, salīdzina, kritizē, vērtē, sašķel realitāti kategorijās, grupās un atsevišķos indivīdos. *Dzen* mērķis ir novērst šāda veida domāšanu un aizvītot to nevis ar tukšumu apziņas vietā, kas līdzinātos nāvei, bet gan ar tādu apziņu, kas neanalizē, toties tieši izjūt dzīvi. Kaut arī tajā nav nedz formulētu lūgšanu un ceremoniju, nedz arī dieva kā personas vai intereses par dvēseles pēcnāves likteni, *dzen* tomēr ir vairāk reliģija nekā filozofija. Jungs atzīmē, ka tās mērķis ir realizēt reliģisku pārvērtību, „transformāciju”, un piebilst: „Šis transformācijas process ir absolūti nesamērojams ar intelektu.” Doma vienmēr ir interesanta, taču bieži tā ir arī sāpīga; *dzen* filozofija ir domas klusums bez sāpēm. Doma ir nepilnīga. *Dzen* apgaismība nes sev līdz pilnības apziņu. Doma ir process. *Dzen* apgaismība ir stāvoklis, turklāt šo stāvokli nav iespējams skaidri definēt. Budistu manuskriptos var izlasīt kādu dialogu starp skolotāju un viņa mācekli, kurā pēdējais cenšas noskaidrot šī stāvokļa precīzo nozīmi. Skolotājs viņam jautā: „Ja tev priekšā degtu uguns, vai tu zinātu, ka tas deg?”

„Jā, skolotāj.”

„Un, vai tu zinātu arī, kāpēc tas deg?”

„Jā, tāpēc, ka liesmu uztur sausa zāle un žagari.”

„Bet vai tu varētu pateikt, kurā brīdī uguns kurs taisās izdzist?”

„Jā, skolotāj.”

„Un, uguns kuram dziestot, vai tu zinātu, kur palika uguns? Vai tā aizgāja uz austrumiem, rietumiem, dienvidiem vai ziemeļiem?”

„Šim jautājumam nav nekādas jēgas, skolotāj. Uguns kurs dega, jo to uzturēja sausa zāle un žagari. Visu aprijis un palicis bez degamā, uguns kurs nodzisa.”

„Gluži tāpat,” atbildēja skolotājs, „nevienam jautājumam par Nirvānas nozīmi nav nekādas jēgas un nekāds formulējums to nepaskaidros.”

Tāds, lūk, ir stāvoklis, ko cenšas sasniegt *dzen* mācekļi — nedz laimīgs, nedz nelaimīgs, bet ārpus vienotu veselumu graujošiem aprakstiem esošs. Kāds brīnums, ka mums, neapskaidrotajiem, to tik grūti izskaidrot.

1957.

No angļu valodas tulkoja
NORA KINNA

JĀNS KAPLINSKIS

JAUNĀS PASAULES

No politikas sāku kaut ko sajēgt, kad man bija kādi seši gadi¹ un es lasīju visu, kas gadījās pa rokai, kā „Igaunņu enciklopēdiju“², „Dabas“ Zelta grāmatas“³, tā arī stāstus par partizāniem un visbeidzot — pat avīzes, kur stāstīja par to, kā mēs dižā Staļina ģeniālajā vadībā pašizliedzīgi strādājam, laimīgi dzīvojam un traucamies uz prickšu, uz komunisma virsotnēm, par spīti imperiālistiem, kara kurinātājiem un buržuāziskajām palickām. Avīzēs bija arī karikatūras par tēvoci Semu, kas, atombumbu padusē pasitis, lavījās uz mūsu laimīgās zemes robežu pusi, un par Tito un Franko, kas gāja blakus ar karātavām pār plecu un asinis pilošiem cirvjiem rokās.

Taču skaidrāk atceros to, ko par politiku runāja mani mājinieki, sevišķi vectēvs ar saviem draugiem. Tā bija pavisam cita valoda nekā tā, kas avīzēs. Viņi nepavisam neatzina, ka dzīvojam laimīgi, vēl mazāk viņi ticēja komunisma dižumam un biedram Staļinam. Viņuprāt, mums klājās visai plāni: veikalos nebija nekā, cilvēkus atlauda no darba, ares-tēja, lauku saimniecības, pilsētu nami, fabrikas, kas atņemtas īpašniekiem, bija nolaistas. Visi baidījās no VDK un „Pelēkās mājas“ Rīgas ielas stūrī, kur šī baismīgā iestāde perinājās.

Tikpat kvēli, kā vectēvs un viņa draugi atteicās ticēt Staļinam un viņa valdībai, viņi ticēja Rietumiem, Amerikai, tam pašam tēvocim Semam un Rietumvācijai. Viņi ticēja, ka tēvocis Sems vai kāds no turienes nāks mums palīgā un mēs varēsim sākt atkal dzīvot mierīgo dzīvi, kāda tā bija pirms krievu un vāciešu iebrukšanas. Atceros, toreiz, kad ģenerālis Eizenhauers kļuva par ASV prezidentu, viņi bija pārliecināti, ka ģenerālis ir kara vīrs un viņš to tā neatstās. Viņi bija arī pārliecināti, ka lepna vācu tauta taču nesamierināsies ar Eiropā izveidojušos stāvokli un to radikāli grozīs.

Veco kungu optimisms pārdzīvoja pat 1956. gada traģēdiju Budapeštā un kopā ar viņiem aizgāja kapā. Vectēva pēdējais trumpis bija tas, ka katrā ziņā saplēsīsies Krievija un Ķīna: tam tad acimredzot vajadzēs grozīt mūsu stāvokli. Par sastrīdēšanos viņam bija taisnība, bet mūsu stāvokli tas īpaši nemainīja.

Mūsu stāvokli īpaši nemainīja arī ģenerāļa Eizenhauera ievēlēšana par ASV prezidentu, tikpat maz to darīja Rietumvācijas iesaistīšanās NATO.

Mans vectēvs nebija daudz bijis Rietumos, viņš prata tikai vācu un krievu valodu kā vairums viņa līdzaudžu, kas neizprata Rietumus. Vispār igauņi nekad nav sevišķi labi izpratuši Rietumus, un laikam būs vajadzīgs daudz laika, iekams tie kas mainīsies. Tagad, tāpat kā 40. gados, mums ir krietni daudz ticības tam, ka mūsu centienus pēc neatkarī-

bas atbalstīs, ka mums nāks palīgā, ka Maskavai neļaus nospiekt mūs kā blaktis. Tā tas acīm redzami nav, un pirmie pierādījumi par šo Rietumu nevēlēšanos atbalstīt Baltijas neatkarības atgūšanu ir jau arī rokā.

Mans vectēvs tāpat kā daudzi citi igauņi neizprata Rietumus, neizprata to, ka Rietumu cilvēkiem aizvien būtiskāka kļūst aizmiršanās, lielā aizmiršana, kur brīvi pīctiek vietas igauņiem, latviešiem, lietuviešiem un ļoti daudziem citiem. Mēs esam neērti, mūsu problēmas sarežģī pasauli, mēs neiederamies vienkāršās shēmās un mītos. Tā nu labāk ir mūs vispār aizmirst. To Rietumi arī ir citīgi darijuši. Nav nekāds pārstiegums, ka vēl tikko to, kas tā Igaunija īsti ir, vajadzēja izskaidrot vidējam amerikānim, pārstaidzošāk ir tas, ka vēl 1988. gadā tas bija jāskaidro arī rietumvāciešiem, kam taču it kā kaut kas varēja būt zināms par Baltijas provincēm, kur viņu ciltsbrāļi tik ilgi dzīvojuši un cīnījušies un no kurienes ir cēlies ne viens vien Vācijas dižvīrs. Taču vāciešiem Baltija ir kaut kas vēl neērtāks nekā jenkijiem, kam par mums nekad nav bijis lielas intereses. Tādēļ vāciešu aizmiršana varbūt ir pat lielāka un dziļāka.

No kāda norvēģu paziņas dzirdēju tādu stāstu. Viņa brālis kādu laiku bija mācījis ASV. Amerikāņi viņam katru dienu jautājuši: „How are you“, un viņš atbildējis: „I'm fine.“ Bet kādu dienu viņš kaut kāda iemesla dēļ juties ļoti draņķīgi un mēģinājis to jautātājam arī pavēstīt. Nezinu precīzi, ar kādiem vārdiem, piemēram, „I'm not fine today“. Uz ko otrs tikai mundri atbildējis: „O, it's great“ vai kaut ko tādu pašu, kā vienmēr. Viņš gluži vienkārši nebija dzirdējis, ko norvēģis viņam saka. Kaut ko līdzīgu esmu dzirdējis arī no ASV igauņiem, kas paskaidroja, ka šinī zemē cilvēks nedrīkst būt pārlicu kritisks, kopā ar citiem ir jāatzīst, ka viss pamatvilcienos ir *fine, great, fantastic, marvellous* utt. Ja ir kaut kas, kas tāds nav, jenkijam ir divas izejas — nepatīkamās lietas vai nu aizmirst, vai ticēt, ka ir kaut kādi pietiekami vienkārši līdzekļi to nokārtošanai. Nauda, tehnika vai Dievs tas Kungs labos visas vainas.

Tādējādi ir vismaz viena patiesība, ko vidusmēra amerikānis nekad neakceptē. Tā ir patiesība par pasaules traģiskumu un cilvēka bezpalīdzību šinī pasaulē, patiesība, kas ir tik centrāla kristietībā. Amerikā kristietība ir pārveidota par kaut ko citu. Tie Dievs ir labais papucis, kas izpilda labu bērnu vēlēšanās, kad tie viņu smuki palūdz. Dievs dod mums jaunas, skaistas rotallīctas, laimi un veselību. Izpratne par to, ka cilvēkam ir vajadzība pēc pestīšanas, glābšanas no viņa likteņa, savas cilvēka eksistences, Amerikas kristietībai ir sveša. Tā ir izpratne, kas nāk no citādas — no pīcaugušo pasaules.

ASV nav picaugušo pasaule, bet drīzāk bērnu pasaule. Tās kvintescence ir liels bērnu universālveikals, *shopping hall*, slēgta ēka ar simtiem bodiņu, kur var pastaigāties, paēst un iedzert, uztaisīt frizūru, paspēlēties, paklausīties mūziku un gluži vienkārši pavadīt laiku. Bet galvenais šīnā namā ir rotaļlietas, milzīgs daudzums rotaļlietu, no kuru daudzuma var izvēlēties arvien jaunas un jaunas. Dabiski, ka šīnā bērnu pasaulē, bērnu paradīzē nav nekā briesmīga, dzīvības un nāves asākās šķautnes ir ar mīkstu, rozā polsteri no bērniem nošķirtas un tās var aizmirst.

Protams, ASV milzum daudz runā un raksta par nelaimes gadījumiem un noziegumiem, kino un televīzija ir karu un varmācības pilna. Bet, ja mēs tāni iedziļināties, tad redzam, ka nelaimes, noziegumi un varmācība tiek piedāvāti mitoloģizētā veidā. Cilvēkiem ir vajadzīgi asi pārdzīvojumi, bērniem patiek kara un kriminālfilmas, ciņas, kautiņi, varoņdarbi un varoņa nāve. Ciešanām un sliktajiem bērniem bērnu paradīzē ir jābūt, citādi nebūtu iespējams tikt brīviem no ciešanām un uzvarēt sliktos. Paradīzes pilnībai ir vajadzīga zināma nepilnība, lai varētu būt progress, tālākvirzība, ciņa. Lai cīnītos, ir vajadzīgs ienaidnieks. Par ienaidnieku līdz šim ļoti labi noderēja komunisma rēgs, bet tagad, kad šis rēgs sāk izaist kā zili dūmi, par ienaidnieku numur viens kļūst kāds cits, droši vien narkosindikāti, tie, kas piedāvā aizliegumu un pārāk bīstamu aizmīršanu, tādu aizmīršanu, kas paradīzes bērniem pēkšņi var pavērt elles vārtus. Bet centieni cīnīties kā ar komunismu, tā ar narkomafiju notiek pēc mitoloģiskā kara likumiem — šim karam jābūt gan varonības pilnam, gan interesantam.

Amerikas bērnišķīgā sabiedrība nav tik idilliska, kā domā paši tās locekļi un domājam mēs šeit. Kā jau katrā bērnu kolektīvā, arī tur ir savi nelaimes putni, grēkāži un sliktie bērni. Amerikāņi ir bērnišķīgi labsirdīgi, taču arī nevērīgi pret tiem, kam kļājas slikti. Tā lielākajās pilsētās ir tūkstošiem bezpajumtnieku un veselus pilsētu rajonus, pat pilsētiņas apdzīvo sliktie bērni — bezdarbnieki, narkomāni, kļaidoņi un zagļi, lielāko tiesu, protams, krāsainie. Mēģinājumiem viņu stāvokli radikāli uzlabot, socializēt no sabiedrības izstumtos, šķēršļus liek šīs sabiedrības piederīgo bērnišķais egocentrisms un tās sliktā aizmīrst neērto un traģisko. Bērniem vajag, lai viss būtu *fine*, un visiem stāstiem jābūt ar *happy end* — tas ir likums, ko Amerika ir padarījusi gandrīz obligātu arī mums.

Tam, kas grib kaut ko sasniegt Amerikā, pie amerikāņiem, jāprot tulkot savas domas bērnu valodā. Šī prasme ASV intelektuāļiem un mākslas ļaudīm ir labāk attīstīta nekā, piemēram, Eiropā. Amerikāņu mācību grāmatas ir brīnišķīgas, amerikāņu ilustrētajos žurnālos ir brīnišķīgas fotogrāfijas, Amerika ir devusi pasaulē mūsdienu kino, televīziju un video. Amerikas lielākie mākslinieki, domājams, ir bērnišķie Čārlijs Čāplins un Volts Disnejs.

Bērnišķīgiem jābūt arī amerikāņu politiķiem. Viņiem vajadzīgs vairāk teatralitātes nekā, piemēram, Eiropas politiķiem un, protams, arī talanta izteikt savus principus bērnu valodā. Tā varam izskaidrot Ronalda Reigana panākumus, kā arī, no otras puses, divu intelektuāļu politiķu Džona Kenedija un Džimija Kārtera neieviešanos. Amerikas bērnu sabiedrība nepanes to, ka pār to mēģinātu valdīt picaugušie.

Stipri vien bērnišķīgas ir ASV aizsākušās, tur izplatītās un attīstījušās kustības — „jaunie kreisie“, feminismis, hipiju kustība un dažādas ekoloģiskas kustības. Un, protams, kris-

tictība, kuras tālas atskaņas no turienes nonākušas šeit atpakaļ ar Billiju Greicu un vienu otru citu fundamentālistu sludinātāju. Neviena no šīm kustībām nav ne racionālistiska, ne reālistiska, visas grib kaut kādā ziņā pasakas, mitus pārvērst par īstenību un ne sevišķi vēlas uzklaut kritiku, vēl mazāk — izturēties pret savu ticību ar ironiju un humoru. Amerikāņi ideoloģijas izdzīvo ar dedzību, vieglu fanātismu (no viņiem nāk vārds „fans“) un tad zaudē par tām interesi.

Varbūt mēs labāk sapratīsim Amerikas kreiso radikālismu, ja padomāsim par to, ka tas ir bērnu dumpis, dēlu dumpis pret tēviem. Protams, es negribu ar to teikt, ka dēliem nav nekāda pamata dumpoties pret tēviem. Feminisms ir meiteņu dumpis pret zēniem: arī viņas grib spēlēt kara spēles, rāpties kokos un būt par kompāniju līderiem. Ekoloģiskās un reliģiskās kustības ir bērnu tieksme nokļūt pasaku valstībā, kur zvēri runā cilvēku valodā, ļaunie saņem sodu, kur katram labam bērnam ir savs sargengēlis.

Viena no amerikāņu pēdējā laika modes ideoloģijām ir gorbijmānija — ticība mītiskajam varonim Gorbijam un viņa pērcstroikai. Rakstu visu šo nedēļu pēc Baku asinspirts, pēc kā Gorbijam atbalstu izteica gandrīz visu rietumvalstu vadītāji, ar īpašu entuziasmu, protams, amerikāņi. To, ka šeit nav ne runas par *law and order* nodibināšanu un armēņu glābšanai sarikotu operāciju, Rietumi izlickas neredzam, kaut arī skaidri fakti runā par to, ka Baku padomju armija karo pret azeru tautu un cenšas dot mācību visiem, bet jo īpaši — musulmaņu separālistiem. Bet tā ir nepatīkama patiesība, kas nesaskan ar Gorbija varoņa imidžu, un to mēģina aizmirst. Kaut arī, cērams, pavisam aizmirst to neizdosies. Taču esmu drošs, ka tad, kad Azerbaidžānas otrās iekarošanas drausmīgās detaļas kļūs skaidrākas, gorbijmāni atradīs savam varonim attaisnojumu: viņš vai nu bija spiests padoties konservatīvo spiedienam, vai arī nebija par visu īsti informēts — kā jau labais cārs.

Šī stāsta morāle ir šāda: ja gribam Igaunijas lietu padarīt saprotamu Amerikai, tad mums jārēķinās ar amerikāņu bērnišķīgumu, jāmacās tulkot savi apgalvojumi bērnu valodā, mitoloģizēt šejienes situāciju. Vai mums tas izdosies, vai arī šāda tulkošana mums būs nepieņemama?

Es neesmu visu šo rakstījis tāpēc, lai pievienotos kādai kontramitoloģijai, Rietumos un arī Amerikā pašā plaši izplatītajam antiamerikānismam, ko īpaši dedzīgi ir sludinājuši komunisti un fašisti. Gribēju tikai dot savu skatījumu par Ameriku, kam acīmredzot vislabāk atbilst ASV, mazliet mazāk — Kanāda un vēl mazliet mazāk — Rietumciropas zemēs. Amerikāniskais dzīvesveids ir viena zināma dzīvesveida, vienu zināmu cilvēcisku centienu vistālāk attīstītā izpausme, bet šis dzīvesveids un šie centieni ir sastopami visur pasaulē. Arī Padomju Savienībā. Arī Igaunijā.

Ja esam reālisti, mums jāaskata amerikāniskā dzīvesveida, bērnišķās aizmīršanās sabiedrības plusu un mīnusu pusēs. Par mīnusi runa ir jau bijusi. Pluss katrā ziņā ir brīvība: Amerika ir bērnu sabiedrība, ko bērni paši arī pārvalda un kur katram bērnam ir konstitucionāli garantēta iespēja meklēt savu laimi. Protams, ja viņam pietiek spēka un uzņēmības.

Bagātajā un brīvajā Amerikas sabiedrībā, protams, pietiek vietās arī citām cilvēcbūtnēm, ne tikai bērniem. Šejienes marginālā antropofauna ir ļoti bagātīga un daudz devusi pasaules kultūrai. Taču ir vērts atcerēties, ka visi augstākā

limēna intelektuāli, Bērklījas un Hārvarda profesori, rakstnieki, filozofi un mākslinieki Amerikā ir margināli, tiešā vai pārnēstā nozīmē — imigranti un nepieder pie klusējošā bērnišķīgā vairākuma. Es domāju, ka par kritēriju var būt, piemēram, tādu izteicienu lietošana kā *O, it's fine, It's fantastic* u. tml. Ja jūs vilcienā sastopat cilvēku, kas šos izteicienus nelieto, kas zina, kur atrodas Igaunija un zina pat, kas ir Ziemeļu karš un Kārlis XII, tad esiet droši, ka tas nav tipisks amerikānis. Es šādu cilvēku esmu sastapis un arī dzirdējis, kā viņš pēc kāda incidenta tai pašā vilcienā atzinās, ka viņš reizēm jūtas neērti par savu pavalstniecību.

Bērnišķīgā Amerika tomēr kādā mērā iedveš ticību cilvēkam. Ja bērni ir tikuši galā ar tādas sabiedrības radīšanu kā ASV, pieaugušie varētu darīt kaut ko daudz labāku. Bet arī tādas, kādas tās ir, ASV ir pārsteidzoši labdabīgas. Varmācības, par ko mums ir tik daudz rakstīts, patiesībā tur ir daudz mazāk, nekā varētu domāt, un šī varmācība ir koncentrēta tur, kur dzīvo sliktie bērni. Labo bērnu kvartāli un pilsētas sūdzības ir ļoti mājīgas un drošas vietas. Un, kad šur tur atskan sūdzības, ka pēdējā laikā arī tur atgadās zādības, tā ka vairs nevar atstāt neaizslēgtas namu durvis, tad neņemiet šo sūdzēšanos pārāk nopietni. Bērklījā patiešām namu parādes durvis nevienš vairs neatstāj vaļā, bet sētas durvis gan.

Salīdzinot ar tādu ļaundabīgu sabiedrību kā Padomju Savienība, ASV, protams, var šķist sevišķi *marvellous*. Šīs divas sabiedrības ir ļoti daudz tikušas salīdzinātas un vēl tiks salīdzinātas jebkurā limenī. Es īsumā parunāšu tikai par dažām iezīmēm, kas nav guvušas lielāku ievēribu.

Gan USA, gan USSR ir dzimušas kā utopijas, tās ir radījuši trimdinieki, kas bēguši no realitātes, kas tiem aiz dažādiem iemesliem bija kļuvusi nepanesama. Vienā gadījumā viņi bēga pāri jūrai, kas taču simbolizē nāvi un aizmirstību, otrā gadījumā — uz nākotni, novelkot starp pagātņi un nākotni asins un uguns robežu. Abas bēgšanas bija patētiskas, un bēgšanas un revolūcijas patētika ir raksturīga abām. Kā jenkiņu, tā sarkankrievu attieksme pret savu valsti ir jūtami romantiskāka nekā angļiem vai zviedriem. Mums vēl nupat tik tipiskajiem lozungiem var atrast atbilstes ASV: arī tur zīmīgās vietās, piemēram, uz Kanādas — ASV robežas, ir uzstādīti klasiku (Bībele, Vašingtons, Džefersons, Linkolns) citāti vai citas dziļdomības.

Abu sabiedrību dibinātāji ir bijušie sektanti, kas nevarēja saprasties ar oficiālo reliģiju: USA — pirmām kārtām puritāņi, USSR — bolševiki. Pēc manām domām, arī bolševisms ir kristīga sekta un Ļeņins — sava veida harizmātisks reliģijas radītājs, kas vienkārti neatzīst nekādus kompromisus ar dzīvi un prasa pasaules pilnīgu pārtaisīšanu tagad, tūlīt un uz lidzenas vietas, tāpat kā varbūt pirmkristieši un vēlākie otras atnākšanas gaidītāji. Abas ir bijušas visai neiecietīgas pret citām reliģijām. Taču, par laimi Amerikai, jauno sabiedrību neizveidoja puritāņi, bet tā ilgāku laiku eksistēja zem Anglijas kroņa varas un no Eiropas bez kristīgā sektantisma paņēma līdzī arī no citas tradīcijas — agnosticisma — nākušu izpratni, ka ikvienam var būt sava patiesība, un tas kopā ar kolonistu individuālismu šeit palīdzēja saglabāt un attīstīt tālāk plurālismu. Amerikas bērni cits pret cita ticību, nodarbēm un hobijiem izturas labvēlīgi.

Mums diemžēl ir bijis citādi. Krievijā pie varas tikusi sekta uzskatīja sevi par vienīgo parcizo un sāka mēzt laukā visu, kas ar tās mācību nesaskanēja. No vecās sabiedrības tika paņemts līdzī lielkrievu nacionālisms, kas sakausējumā ar

postkristietisko sektantismu deva drausmīgus rezultātus. Krievijā ticēās iznīcināt to, ko Amerikā atstāja aiz jūras un centās gluži veiksmīgi aizmirst. Iznīcināšanas priekšnoteikums ir ticība. Un tā padomju sabiedrība ir tikusi celta uz ticības pamata, bet Amerikas sabiedrība pirmām kārtām balstās uz aizmirstību.

Taču abi ceļi uz Jauno pasauli cilvēkus nav isti noveduši pie mērķa. Neatkarības karu izcīnījušās Savienotās Valstis un zem britu karaļvaras palikusi Kanāda ir viena otrai ļoti līdzīgas. Ar visām baismīgajām pūlēm sevi no vecās pasaules nespēja atraut arī sarkanā Krievija. Cilvēka mēģinājumi bēgt no sevis lielāko tiesu nav veiksmīgi, vismaz tad, ja cilvēks baidās pats no sevis, no dzīves un viņam nav drosmes ieskatīties tai acīs.

Tādas bailes, cilvēka bailes pašam no sevis, no savas dabas un likteņa, manuprāt, ir raksturīgas kā USA, tā USSR. Un no diviem ceļiem šīs bailes uzvarēt USA ir izvēlējusies aizmirstību, USSR — ticību un svēto karu pret neticīgajiem. Un tomēr bailes nav zudušas. USA par to liecina maniakālais optimisms, viss drīkst būt vienīgi *fine, marvellous, fantastic un great*, un kļūst jūtama neērtības sajūta, ja kāds mēģina pateikt ko citu. USSR bailes ir lielākas un baigākas. Šeit ir valdījušas bailes un ir vajāts viss brīvais, dabiskais, patstāvīgais un savdabīgais, kas nepakļaujas kontrolei. Viena no bīstamākajām lietām krievu valstī ir *stihija*, pašplūsme, nepieņemama ir doma, ka jebkas varētu dzīvot un attīstīties pats, pats pēc saviem likumiem vai izpratnes. Ideāls ir absolūta kontrole pār visu, dievišķa vara, no kā neglābtos nekas ne cilvēkā, ne dabā.

Kā USA, tā USSR faktiski neatzīst dabas likumus, tikai viena tos ignorē maigā veidā, otra — varmācīgi. Abu traģika slēpjas tur, ka galu galā tām tomēr dabas likumiem būs jāpakļaujas. Krievu valstij būs jāatsakās no absolūtas kontroles utopijas un jāļauj cilvēkiem un ekonomikai sevi regulēt pašiem. USA būs jāatzīst, ka daba negarantē visiem cilvēkiem tiesības uz pārpilnību un labklājību. Planēta Zeme nespēs visai ilgi panest labklājības sabiedrības, vismaz ne tik vērienīgi tērējošu un šķērdējošu kā Ziemeļamerikā. Ja USA šī izpratne nāks par vēlu, iespējams, ka šī valsts sabruks tāpat, kā pašlaik brūk Padomju impērija. Mēģinājumi bēgt no dzīves traģiskuma beidzas traģiski.

Taču USA un USSR ir ne tikai valstis, bet kaut kas vairāk. Tās ir mūsu gara divi poli, tās eksistē mūsos visos kā bailes, ticība un aizmirstība. USA un USSR ir izkaisītas pa pasauli kā Dieva valstība Toma evaņģēlija vārdos. Tādējādi kaut kas no Amerikas ir katrā cilvēkā un katrā valstī, tāpat kā arī kaut kas no Padomju impērijas. Abas bez tam ir arī mīti, kas tur mūs savā burvības varā, un, tiem sabrūkot, acīmredzot tiks atrasts jauns mīts. Domāju, ka mīts par Ameriku ilgs vēl kādu laiku, taču mīts par proletariāta tēvzemi, sarkano paradīzi un brālīgo tautu lielo saimi ir sabrucis. Ir liels jautājums, kas nāks komunisma mīta vietā. Pēc psiholoģijas un mitoloģijas likumiem šis jaunais mīts nevar nenākt.

No igauņu valodas tulkojusi
RŪTA KARMA

„Vikerkaar“ 1990. g. № 4.

¹ J. Kaplinskis dzimis 1941. gadā.

² Iznākusi Tartu 8 sējumos 1932. — 1937. g.

³ Apgāda „Loodus“ (Daba) daiļliteratūras sērija jaunatnēci.

JURIS STRENGA

UZ KANĀDU PĒC LATVIJAS!

1991. gada augusts.

Mūsu dzīve — sapnis. Stāvu rindā Rīgā pie kāda veikala. Mazliet salicis, garām nāk divmetrīgais Pauls Duškins: — Sveiks, vecais! Tu arī vēl dzīvs! — Viņš apkampj mani, sakrata un saka, ka mans Pērs Gints (?) esot bijis neaizmirstams. Uzsit man pa muguru un aiziet. Nāk kāds krieviski runājošs un saka, ka viņš noteikti manu seju esot kaut kur redzējis. Aiziet. Nāk atpakaļ. Atcerējies: — Tu esi fotogrāfs! Dzīve — sapnis.

Lidojot pāri okeānam atpakaļ uz mūsu konglomerāta galvaspilsētu Maskavu, aiz IL-62 iluminatoriem nekad nepazuda sāta rīta blāzma ziemeļos, nekad neiestājās nakts, tāpat kā manā dzīves posmā šogad starp Jāņiem un Aleksejiem, pat ja uz brīdi galvā kaut kas satumsa un likās, ka esmu nogāzies slīpi starp plīvojošiem aizkariem, pat ja likās, ka acis ir ciet. Pustumsā turpināja vērpies un vērties monologi, dialogi, notikuši un vēl nenotikuši notikumu notikumi.

Nezinu, kur meklējami šī neprātīgā projekta pirmsākumi? Londonā? Toronto? Baņuta Rubess no Toronto un Nīls Bartlett no Londonas bija iedomājušies aizvest izrādi, kas veidota pēc Aspazijas „Atriebējas“, no Rīgas uz Toronto šovasar latviešu dziesmu svētku laikā. Kad pagājušo rudenī es dzirdēju, ka Baņuta šajā aktieru ansamblī izvēlējusies arī mani, es ar padomju cilvēkam piemītošu optimismu tūlīt teicu, ka tur nekas nesanāks. Vēl vairāk. Kad izlasīju pirmo Aspazijas dramatisko sacerējumu, vēl dziļāk pārliecinājos par šīs idejas murgainību. Par ko ir šī luga? Par sliktiem vācu baroniem un nabaga latviešu atriebtību? Tomēr Baņuta un Nīls lidoja uz Rīgu un 18. martā sāka mēģinājumus Mazās Ģildes pagrabā. Gandrīz mēnesi režisori lugu it kā nemaz nepieskārās, ja nu vienīgi sāka ātri sarunāties savā starpā ķīniski un lika mums pēc sava ieskata nospēlēt lugu diviem ķīniešu režisoriem, kuri grib mūs vest uz Honkongas teātra festivālu, latviski nespārot ne vārda, pie tam — ļoti steidzas uz lidmašīnu, tikko skatoties palīc garlaicīgi. Vārdu sakot — murgojām krustu šķērsu apkārt lugai. Katru dienu piecas sešas stundas. Tas bija nopietns pārbaudījums mūsu bērniskībai, spontanitātei, godīgumam, atklātībai un tā sauktajai profesionalitātei. Aizmirst visu un sākt no gala ar pirmā kursa eldēm, vienalga, vai tev 60 vai 20 gadu! Pārbaudījums bija arī sadoties rokās, veidojot apli, sākt mēģinājumu vienmēr tieši norunātajā laikā ar sasveicināšanos un grēksūdzi, beigt mēģinājumu atkal aplī, izrunājot visu, kas labs, kas slikts, lai nekas nepaliktu apslēpts, kas vēlāk varētu radīt neaizmāļejamas plaisas šajā trauslajā roku aplī. Pārbaudījumu mēs izturējām. Arī pēdējo dienu divpadsmit stundu mēģinājumus. Neteiksim, ka uz „pieci“, bet 25. aprīlī bija pirmizrāde. Tieši murgainība bija izrādes mugurkauls un tās aste.

Nākamais pārbaudījums bija pirms Jāņiem Šeremetjevā II. Simtiem mazu vjetnamicšu grūstīti, lidostas prickšā sadevāms rokās, ietverot mūsu koferus un kostīmu kaudzi, bet lidmašīna šoreiz aizlidoja tieši ar 10 tukšām vietām, jo, lūk, caurcaurēm korumpētai Aeroflotai ir vajadzīga valūta par katru cenu. Liktenim labpatika paskatīties, vai mēs pratīsim pēc Jāņiem tikpat sirsnīgi atvadīties no tuviniekiem Rīgas stacijā kā pirmo reizi. No Vācijas atsūtītās DM palīdz mums beidzot iekāpt zilajā sapņu kuģī, kur dod konjaku par brīvu.

Kāpēc ir tik sāpīgi smeldzīgi, ejot cauri visām kontrolēm un izbraucot no mūsu Lielās Dzimtenes? Ā! Izrādās, ka no melnās plecu somas, kurā iepakotas 5 kg metāla nozīmītes, kaldinātas

Rīgā Toronto dziesmu svētkiem, viena ir atdalījusies un stūrgalvīgi visu laiku man dur dibenā. Lai es atostos! Bet sapnis turpinās...

Pārlidojam Grenlandes leduslaukus un aisbergus, nobraucam ar busiņu 600 km no Monreālas līdz Toronto — viss tajā pašā bezgalīgajā dienā. Beidzot ir nakts. Visi gul. Pat tik lielā pilsētā kā Toronto (apmēram tikpat iedzīvotāju, cik visā Latvijā). Stāvu ar savu koferi zaļā mauriņā zem smaržojošas liepas kādas šauras trīsstāvu mājas prickšā. Lievenīti starp baltām kolonnām, starp zaļām puķēm deg tukšos puķu podos saliktas sveces. Pa trepiņiem uz leju kāpj maza, balta māmiņa. Mēs klusu apkampjamies. Mašīna aizbrauc. Mēs abi jūtamies apmulsuši. Cenšamies nodzēst sveces, bet liesmiņas ir ārkārtīgi dzīvotspējīgas. Apkrīt pāris puķu ar visiem podiem. *Savas mātes māstītu neatceros.* Viņa saka, ka mani gan reiz redzējusi, kad man bijuši pieci gadi. Par viņu es uzzināju tikai pirms izbraukšanas no Rīgas.

Viņa ved mani uz virtuvi. Tur gaida saklāts galds ar speciāli ceptiem pīrāgiem un dzeltenmaizi. Steidzīga informācija par visiem radiem. — Tikko mēs uzzinājām, ka jūs brauksit, es tūlīt pieprasīju, lai tu dzīvotu pie manis. Arī tavai sievai es šeit esmu atradusi radus. Es atceros viņas tēva vecāku mājas. Mēs — maza tauta. Tuvāk vai tālāk pagātnē varbūt visi esam radi... — Uz galda parādās mans dosjē — no avīzēm un žurnāliem izgriezti raksti un fotogrāfijas. — Es par tevi zinu visu! — viņa smeļ. — Kad Tev būs brīvs laiks? Nezinī? Es jau uzzināju. Vienīgi vienpadsmitais, tad mēs tiksimies ar manām draudzenēm. — Viņa uzmanīgi griež plānu šķēlīti no Krimuldā ceptās rudzu maizes. — Es šeit atbraucu no Zviedrijas ar kuģi. Kanāda man nepatīk! Nekas nesmaržo. Ne lilijas. Ne augļi. Kā smaržo mūsu maizīti! Te viss kļuvis stipri dārgs. Šī māja! Kādreiz, kad vīrs strādāja un bija dzīvs, mēs šo māju nopirkām par 17 000 \$. Tagad tā jau maksā 300 000 \$. — Viņa ierāda manu gultu vidējā istabā. Pati gul viestabā pie ielas. Iedzeram abi pa nervu nomierinošai tabletei un iekrītam gultās. Manā galvā turpina skanēt viņas stāsts...

— Es bēgu pāri uz Zviedriju no Kurzemes katla. Mans vīrs vācu armijas tērpā pārtaisīja kādu zvejas kuģi. Tur ietilpa ap 90 cilvēku. Man bija papīri no Valmieras apriņķa. Atļauja izbraukšanai uz Vāciju. Kad izbraucām jūrā, drīz pamanījām, ka mums seko vācu zemūdenes periskops. Vācieši, pārliecinājušies, ka mēs braucam pareizi, vēlāk pazuda. Tad kuģi pagrieza uz Gotlandi. Kādu kilometru no krasta uzskrējām uz akmens. No tukšas benzīna mucas un dēļiem viens no vīriešiem sataisīja plostu. Viņš tika līdz krastam. Paņēma līdzī arī profesoru, kas prata zviedru valodu. Zviedru zvejnieki un policija pēc tam pārcēla krastā visus. Leģionāru lieta? Vainīgi viņu vīrsnieki! Viņi negribēja novilkt formas. Izglābās taču daudzi apriņķu vecākie un karavīri, kas Zviedrijā izcēlās privāti. Krievi maksāja Zviedrijai par gūstekņu uzturēšanu un likumīgi pieprasīja viņus atpakaļ. No Zviedrijas aizbraucām 1951. gadā. Mans vīrs bija piensaimnieks. Arī šeit saveda kārtībā un padarīja par pirmklasīgu pienotavu, kurā viņš strādāja. Pieņēma strādāt arī citus latviešus. Viņš pārstrādājās un 1961. gadā nomira...

Viņa runā vēl, bet es vairs nekā nespārotu... Šūpojas zaļpelēki Baltijas jūras ūdeņi. Mutē sāļa garša... Es peldu uz Visbiju!...

Kā komisārs... Brokastīs viņa atkal krāmē pilnu galdu. Ar šķelmīgu smaidu uzliek Rīgas šprotu bundžiņu: — Tās mēs te varam dabūt! Made in USSR! Pēc vīra nāves man nācās grūti strādāt laboratorijā 16 stundas dienā, lai izpirktu māju. Redzi, es visu laiku mokes ar klepu. Tas no ķīmikālījām. Nerakstīju jums tādēļ, ka

baidījies no izsekošanas. Esmu bijusi Valmieras apriņķa policijas darbiniece. Kancelejā. Man pat bija pistole. Mana māte palika „Mellūzī”. Viņu izsūtīja. Mīra kaut kur lielas Sibīrijas upes krastā. Meita piedzima pēc kara. Ātri apprecējās, ar angli no labas ģimenes. Meita dzima Karalienes Hospitālī. Dzimšanas apliecībā zviedru karalienes paraksts. Tas vēlāk paver viņai angļu karaļnama durvis. Ballēs Londonā viņu jokojoties sauc par zviedru princesi. Vīrs — liels aviācijas speciālists. Strādāja Londonā, Indijā, Kanādā un tagad pārcēlās uz *USA*. Afganistānas kara laikā viņš noslēdza līgumu ar Indiju par jauna lidlauka celtniecību. Kad aizbrauca, atklājās, ka tas jābūvē džungļos netālu no Pakistānas robežas, ka īstais pasūtītājs ir krievi, kuriem bijis vajadzīgs lidlauks, no kura varētu bombardēt Afganistānas bēgļu nometnes. Viņš tūlīt izjauca šo pasākumu...

Mazs dārziņš aiz mājas ar diviem bērziem, rozēm, avenēm un lilijām. Mauriņā klunkurē mazmeitiņas pārbarots balts Angoras kaķis. Nabadziņš, citādāk nevar paiet, kā dreifējot šķērsām ar dibenu gan uz vienu pusi, gan uz otru. Mazmeitiņai ir vēl mazsunnītis Taši, pekiniētis, nežēlīgi apcīrpts, lai nebūtu karsti. Tūlīt nodibina labas attiecības ar mani, uzcīlīgi sēžot zem brokastu galda un skatoties manī spožām pogu acīm.

Pagrabā vannas istabā vairākās vietās atplēsti griesti, lai tiktu klāt ūdensvadiem. Šur tur izsisti caurumi paneļos, kas man atgādina mūsu totāli ruinēto vannas istabu Rīgā. Savam jaunākajam ienaidniekam nenovēlu sākt remontu krīzes laikā, kad neko nevar dabūt. Remontētāji nāk un aiziet, bet caurumi paliek. Un tā visu vasaru.

Izeju pastaigāt pa *Bloor street*. Nopērku Toronto karti. Angliski runājošie gan šo nosaukumu izrunā kā Tronto. Orientēties viegli. No ziemeļiem uz dienvidiem ielas iet pret ezeru, gar ezeru — no austrumiem uz rietumiem. Viss kvadrāts. Eju garām milzīgam mirgojošu lampu apsētām kvartālam „*Honest Ed's*” — „Lielākais pasaules universālveikals!”. Preces kastēs. Meklē pats! Pieminēklis mantu kultam! Ar padomju cilvēkam piemītošu optimismu neticu iestādēm ar apzīmējumu *Honest* — godīgs. Tas pamudina domāt, ka aiz šīm sienām sēž blēžu banda. Veikals vēl nav atvērts.

Pie izejas — gara rinda. Vienīgā šeit redzētā. Satieku Juri un Niku, un viņu saimnieku — jaunu ārstu. Viņš paskaidro, ka šī neparastā rinda esot tāpēc, ka pirmajiem pircējiem var gadīties prēmijas, piem., vistas par brīvu vai — olas!

Palicis maz laika. Līdz mēģinājuma sākumam. Ātri ejam pa diagonāli cauri milzīgam Universitātes rajonam. Jauns cilvēks bez redzamiem defektiem, bet ubago: — *For change, please!* — Priekšā guļ suns un briesmīgi apgrauzts, garš koks. Varbūt suns ir traks, un saimniekam ir pilnīgas tiesības prasīt sabiedrības atbalstu savam slimajam likteņa biedram. Un, ja es nedošu — saimnieks uzrīdīs man suni! Viņam ir cilvēktiesības. Sunim — suņa tiesības. Valstij arī ir tiesības uzlikt katram tavam pirkumam divas takses (viens nodoklis 8%, otrs — 7%, kopā no katra \$ — 15 c). Vienīgi tas, ko tu saubago vai nolaupi, ir drošs. Ja var ubagot valstsvīri, veselās tautas, kāpēc būtu jāstrādā tieši man? Ja lielākie laupītāji sēž valdībā?

Kāds cits jauneklis, mazliet applēsis augšējo malu jaunai, tukšai kurpju kastei, tup blakus uz ielas un, klusi īdot, trinšķina ģitāru. Nav īsti saprotams, vai viņš ubago tādēļ, ka neprot ne spēlēt, ne dziedāt, vai kā citādi? Komunisti kliec par cilvēktiesībām. Jeļcins viņus aplaupījis. Jeļcins — viņus, kuri visu laiku dzīvojuši kā baltie cilvēki, tagad grib pataisīt par nēģeriem! Murgainā pasaulē dzīvojam, kungi! Skalpēšana, ja to nedara citiem, sāp!...

Universitātes parkā turpu šurpu skrien vieglās drēbēs tērpušies jaunāki un vecāki cilvēki. Milzīgā zaļā futbola laukumā mētā šķīvīšus. Jaunais ārsts mūs visur ved pāri zālājiem. Katrs solis griežas sirdī, bet viņš mierina: — Tā te dara visi, mauriņš ir labi kopts, biezs, kaut arī izdedzis saulē, jo pilsēta neļauj tērēt dzeramo ūdeni.

Pēc stundas gājiena esam Sv. Andreja baznīcā. Te kopā sadzīvo latviešu un igauņu luterāņu draudzes. Otrajā stāvā — zāle ar skatuvi. Sasēžamies zālē ap galdiņiem. Saņemam plānus. Prospektus. „*Atriebēja*” — *politisks mīlas stāsts!* Jau pie galda sēžot, svīstam. Ārā 33°C un bezgala mikls. Izskatās, ka no Latvijas neviens vairs nebūs. Nav biļešu. Nav vīzu. Zālē uz parketa tiek nomarkēti mūsu nākamās īstās skatuves izmēri, kas ir divas reizes platāka par „Kabatas” pagrabu Rīgā. Atzīmē arī jaunās prožektoru vietas. No

rītdienas mēģināsim šeit. Oficiāli piespraužam nozīmītes — balts uz zaļa — ES MURGOJU...

Bet kāds tad izskatās teātris, kur jāspēlē? Briesmīgā karstumā ejam ezera virzienā garām centra debesskrāpjiem līdz vecu noliktavu rajonam — *Downtown*. Kādreizējās sarkanu ķieģeļu fabrikas tagad pārbūvētas par kantoriem, birojiem, teātriem, pat *Metropolitan* operai aizmugurē slejas dižens sarkans dūmenis. Un turpat aiz stūra *Canadian Stage Centre* ar divām nelielām skatuvenēm. Starp vecajiem korpusiem — jaunas stiklotas pārejas un trepes. Spēlēsim zālē (160 skatītājiem) ar balkonu (40 skatītājiem) 13 izrādes pēc kārtas...

Vakarā mājās iepazīstos ar augšstāvā dzīvojošu jaunu cilvēku. Viņš runā ar spēcīgu, agresīvu amerikānisku akcentu. Man tūlīt jālūdz atkārtot, jo neesmu pārliecināts, ka esmu viņu pareizi sapratis. Iepazīstos arī ar mazmeitiņu — ā! — tāpat tas bija viņas vīrs, kurš strādā aviācijā, tāpat kā viņas tēvs, un vēl nakts maiņās. Viņa braukšot uz veikalu (ar vienu no savām trim mašīnām), varbūt man būtu kādas īpašas vēlēšanās? Labi. Tāpat būtu pirmā vēlēšanās zelta zivtiņai: — Ja varētu lūgt pāris pudeli *Budweiser* alus. Slāpst! — O. K.! Vecmāmiņa esot uz viņu dusmīga.

Pēc tam vecmāmiņa izstāsta, kādēļ. Viņa iekait aizvien vairāk un vairāk:

— Kaimiņos dzīvo veca ukraiņiete (Kanādā dzīvo apmēram miljons ukraiņu). Mazmeita iet runāties ar viņas vedekli, kura gaida vecās saimnieces nāvi, lai dabūtu naudu un māju! Vai nu tu neiesi runāties ar šo nekrietno sievieti, vai arī es tev neatstāšu SAVU māju. Un tā ukraiņietes vedekla vēl dzer un pīpē! Vispār abi jaunie grib manā mājā augšā visu pārbūvēt. Noplēst vecos tumšos sienas pančlus! Es neļaušu! Viņi izmeta ārā virtuves izlietni un sienas skapīšus! Bija vēl tīri labi! Mazmeita grib visur valdīt. Un viņas vīrs ir tāds pats! Mūsu māte bija pavisam citāda (rāda brūnganas gadsimta sākuma fotogrāfijas). Un te mans mazdēls. Beidza koledžu Anglijā. Ļoti dārgu. Bet tad arī kaut ko iemācījās (mazdēls Kodaka krāsās stipri atgādina princi Čarlzu)... Mums jau bija briesmīgi žēl, ka jūsu ģimenē sākās tā tuberkuloze (skatās atkal fotogrāfijas). Nomira tava vecmāmiņa, pēc tam tavas mātes brāļi un māsa Luīze, Alberts, Emīlija, Oskars un Vera... Zviedrijā man vispār patika. Bet viņi arī bija negodīgi. Vienu reizi. 1951. gadā vīrs aizgāja uz Kanādas vēstniecību, jo Kanāda pieprasīja pienesaimniekus. Mēs gribējām braukt... Es ar viņu Latvijā apprecējos tikai tās Jaunzēlandes dēļ. Latvijas valdība taisījās viņu sūtīt uz turieni praksē. Viņš jau mācījās angļu valodu. Es gribēju redzēt pasauli — un arī redzēju, tikai ne Jaunzēlandi... Jā, zviedri lika mums visiem izdarīt rentgena uzņēmumus un pēkšņi pateica, ka manai mazajai meitiņai ar apaljiem, sārtiem vaigiem ir tuberkuloze. Tūlīt viņu aizsūtīja uz sanatoriju un uz mūsu dzīvokļa durvīm uzlīmēja zīmīti. Visi sāka vairīties no mums. Sanatorijā, protams, izrādījās, ka nekā nav, bet tas pazemojums! Kāpēc?

Otra mana kaimiņiene ir kanādiete. Viņai ir divi puikas. No dažādiem vīriešiem. Viņa man noņēma puspēdu zemes un uztaisīja sev jaunu sētu. Dabūjām iet uz tiesu, un viņa bija briesmīgi dusmīga, kad dabūja pārlīkt atpakaļ sētu. Pēc tam viņa trīs reizes ir izsaukusi policiju — mēs traucējot viņai gulēt. Bet viņai tajos vakaros vienkārti nebija neviena *boy-friend*... Man nav šeit ne māsa, ne radu. Tikko Latvija būs brīva, es braukšu atpakaļ. Cik grūti bija iekārtot šo māju! Cik grūti bija šeit iedzīvoties (viņa berzē acis)! Man nepatīk šī zeme. Jaunie ir savādāki. Es esmu veca muļķe! Viņi ir bagāti, viņi visu jauc nost un pārtaisi!

Atbrauc jaunie no veikala. Atveduši man kastīti ar *Budweiser* alus pudeliņiem. Osta istās Latvijas maizes šķēlīti un brīnās par saldo garšu:

— Ja gribi, uznāc augšā, iedzērsim alu!

— Vīrs šovakar gan nevar, viņam pa nakti jāstrādā, bet pīkt-dienas un sestdienas vakaros viņš dzer alu! Vienaļga, uznāc! Vecmāte jau vienmēr neapmierināta.

Zvana telefons. Vecmāte paceļ klausuli. Mazmeita no augšstāva aicina iet paskatīties, cik skaistas lampas vīrs tikko pielicis virtuvē. Vecmāte noliek klausuli un norūc: — Es jau tās redzēju stāvam pagrabā. — Viņa izvelk no galda atvilktnes pudeli ar

melni zaļām nervu nomierinošām pilulām. — Tās aizved savai vecmāmiņai un šīs manai mātai. Es esmu tās ilgi krājusī. Man nevajadzēs. Tikai vakar drusku uztraucos, kad tu vēl līdz pusnaktij nebiji atbraucis. Sadomājos par tiem krieviem... Par ko tas mums bija jāpārcieš?!...

Viņa bēdīgi paskatās manī un samiedz acis, ar plaukstas virspusi kaut ko noraušot no vaiga...

Mēģinu gulēt, bet acu prickšā dej *Honest Ed's* krāsainās lampiņas. Šī lielā, nīrbošā kaste cilā sānus. Viņa taču elpo!!! Briesmīgi liels tumši pelēks reklāmas tēviņš uz jumta laipni smaida, rādīdams porcelāna zobus. Viņš lokās un māj, un aicina tevi iekšā. Tu ieej, un durvis aiz tevis aizcērtas. Briesmīgais pelēkais vīrs tevi nospiež uz ceļiem pie altāra — lupatu kastes, un tu zemojies un arvien ātrāk rakājies pa lupatām, rāpojot no vienas zāles otrā, no vienas kastes pie otras. No kastēm ceļas viegls, salds marihuānas vīraks. Tu apdulsti un aplaimots pērc tik un pērc visskaitākās mantas pasaulē, vislielākajā pasaules universālveikalā!...

Smaržo bekons ar olām. Vecmāmiņa stāsta par Trono bandītiem un zagļiem. Viņu paņēmiņi visā pasaulē ir vienādi. Viss atkarīgs tikai no talanta un improvizācijas spējām, piemēram, pa ielu garām iet divas sievietes, grib piezvanīt, prasa telefona grāmatu, ienāk virtuvē, viena zvana, otra paņem no galda papīru un čaukstina rokā. Tajā laikā trešā no ielas uzlīvušies otrajā stāvā un pūlas uzlauzt vecmāmiņas īrnieka rakstāmgaldū.

Vai atkal tā. Ierodas cilvēks it kā no telefoncentrāles. Tikai nez kāpēc velk cepuri uz acīm. Bet grib redzēt otrajā stāvā telefonu, esot īrnieks zvanījis, ka sabojājies. Negaidīti nāk pats īrnieks. Blēdis momentā metas bēgt. Vai atkal. Jauna sieviete palīdz vecmātei atnest pienu no veikala. Lūdz izčurāties. Nokāpj lejā vannas istabā. Ar visu vecmāmiņas somiņu. Somiņu aizbāž aiz poda un ar 12 \$ aizbēg.

— Pensija man liela, dzīvoju labi, bet nomirt gribētos Latvijā...

Paskatos pulkstenī. Esam aizplāpājušies. Izskrienu svelmē ar kostīmu paunān padusē. Vecmāte, baltā prickšautā, pavada līdz ielai, māj ar roku. Viegļā rīksītī pāri zālājiem, pāri futbol laukumam, kur jauni cilvēki mētā šķīvīšus, pēc desmitiem ieskrienu baznīcā un sabrūku. Slapjā pelkē. Ausma kavē, paldies Dievam, vēl vairāk. Mums pietieca pirmajā dienā: šeit tā nedara! Tas maksā naudu! Ieskrienoties — spēlējam cīdies. Tad solīti pa solītim cauri lūgai. Svīstam pat sēžot un neko nedarot. Pauzē ierodas Velta Toma ar milzīgiem Niagāras ķiršiem, šokolādi un pašas sietu sieru... Viņa atrod labu vārdu katram, joko, stāsta anekdoti par kanādiešiem: Jubileja. — Ko mēs viņai dāvināsim? — Varbūt grāmatu? — Nē taču, kāpēc grāmatu? Viena jau viņai ir?... Acis vientulība un sāpes. Peld vientuļš aisbergs Atlantijas vidū. Pēdējie saules stari skar leduskalnu. Uz pašas augstākās virsotnes nolaižas nogurusi kaja. Sārtajā starā. No Kanādas krasta paceļas ērgļu eskadrīļa, pikē un spārniem sit leduskalnu. — Sarkanā! Sarkanā! — viņi sauc. Arī no Eiropas izslīd jahta. Pie stūres baltā maskēšanās tērpā ģērbies Jānis. Viņš piebrauc tuvāk, atvelk stopu un sauc: — Čekiste! Čekiste!...

Pēc mēģinājuma ap sešiem aizvelkamies uz parciņu *City Hall* prickšā. Tur par brīvu dažādas ādas krāsas puskailli publikai spēlē *big band*, kurā tenorsaksofonu spēlē arī Baņutas *boy-friend* Niks. Visāda veida, dažāda stila jazz. Spēlē arī kāda amerikāņu gabalu par trim lietām. Viņas pat ir nosauktas, bet kā isti viņas izskatās, neviens nezina. Varbūt pats amerikānis arī ne. Tad nu viņi spēlē to, kas ienāk prātā... Pēc tam brīnišķīgs trio spēlē svingu. Kontrabasisti dzied tēmas. Arī tādu, kur, „I love You“ love vietā ir pavisam nepieklājīgs vārds.

Pa *Queen Street* kopā ar Juri garām lētām bodītēm, pankiem, kafejnīcām, cauri vecai divstāvu Trono ar šķībiem telefona stabiem, kas pēdējiem spēkiem mēģina saturēt milzīgu drāšu mudžekli, kājām dodamies mājās.

Mājās mani gaida ar vakariņām, kas jau galīgi sažuvušas. Saimniece stāsta, ka jaunībā viņa bijusi pagasta dzīves centrā, kā spēlējusī teātri, piemēram, Ieviju Silmačos. Vēlāk Stokholmā un pēc tam Kanādā pārgājusi jau uz vecenēm (neviens nav gribējis tās spēlēt), kā, piemēram, Babulienī... Viņa rāda medus burciņu ar

ekoloģiski tīru medu, ko ražo latvieši kopā ar Kanādas bitēm. Šeit ir pat Kanādas latviešu bitenieku savienība. Racionālie kanādieši iepērk bišu spictus Kalifornijā tikai vienai vasarai. Rudenī, kad medus savāks, pašas vācējas ar ūdeni noplaucē. „Viņas strādāja... vienu vasaru...”

Skatāmies fotoalbumus. Pēc trešā alus es jau skraidu pa „Rīnūžu” pļavām pie Burtnieku ezera, ganu govīs „Lāņos” pie Alojas. Mēs ar „Lāņu” saimnieci un manu mātesbrāli ejam kaut kur tālu ciemos pie kādām radniecēm. Mājās ejot, radniecēs liek papīros tortes gabaliņus un saka: — Tas Jurītim! Pa ceļam ieciet kādās citās mājās. Saimniece izvelk papīru un iedod vienu tortes gabaliņu mājās esošajam puikam. Jurītis — caps! — un izrauj tortes gabalu no puikas rokām. Protams, torte sašķīst un netiek nevienam. Jurīti kaunina. Mājās nonākot, onkulis pārguris ielickas gultā. Jurītim jāstāv pie gultas un jāpasaka, ka viņš slikti izdarījis. Jurītis stāv kluss un mēms. Onkulis aizmie. Visi mājā aizmie. Pēkšņi onkulis pamostas. Kur Jurītis? Istabā nav. Ārā arī nav? Onkulis sauc: — Jurīti? Jurīti? — Nav! Viņš iet meklēt un beidzot atrod Jurīti, cūkām domātos sakapātos salmos ierušinājušos saldi gulam...

Slapjš atkal skrienu stundas maratonu uz mēģinājumu. Pie *Yong Street* manu uzmanību piesaista kāds velosipēdists, kurš šķērso ielu pie sarkanās gaismas. Es taču viņu pēc spalvām pazīstu — mūsu Nīks Ērglis... Arī steigšus. Baznīcas kancelejā jauna sieviete līm speciālu naudu nākošās svētdienas folkloras svētkiem Sidrabenē un raud, jo pasākums draud galīgi izgāzties. Nav atbraucis neviens folkloras ansamblis no Latvijas. „Pērkonam” nav vīzu. Vīzu priekšnieks gan ir atbraucis. Bet nedziedās. No mūsējiem arī neviens negrib braukt. Beidzot piesakās Indra. Viņa varot kaut ko nodziedāt. Piesakos arī es. Klausītājos.

Pēc mēģinājuma Baņuta aizved visus mūs, četrus vīriešus, atpūsties pie Ontario ezera uz *Harbour Front*. Saule ir tik nežēlīga, ka dzen mūs asfaltā. Laivas, jahtas, kuteri, izpriecu kuģi. Lidmašīnas nolaižas aerodromā uz salas vai tieši ezera ūdenī. Vilinoši skalojas pie krasta vilniši, bet neviens te nepeldas. Ezers pīcsārņots! Kājām uz ziemeļiem. Cauri ķīniešu kvartālam. Lielākais Ziemeļamerikā. Lielāks nekā Sanfrancisko un Vankuverā. Meklējam

atklāto peldbaseinu. Lai izvilktu dzīvību. Satiekam divus latviešu zobārstus no Rīgas. Arī kāds ārsts kongress šeit notiek. Beidzot mēs ar Juri esam ūdenī. Tikai peldēt neiznāk. Baseins pilns ar dažādās ādas krāsu un temperamentu apveltītiem bērniem un pusaudžiem. Aiz drāšu žoga stāv vīrietis uz kruķiem un skatās, kā instruktori neļauj bāzt meitenes zem ūdens. Briesmīga kliegšana un ūdens kulstīšana... Vecmāmiņa stāsta par pēdējo evakuāciju no Valmieras pirms krievu armijas ierašanās. Par 1941. gadā uz Krieviju izvesto saraksta mīklaino pazušānu, par policistu, kas ar visvarīgākajiem dokumentiem, ar vislabākajiem ieročiem, labāko zirgu un ratiem bombardēšanas laikā pazūd mežā... — Hruščova laikā mani aicināja uz Latviju, bet es taču zināju, ka esmu nevēlama lieciniece... Tava vecmāte bija mana krustmāte, un, kad mūsmājas atnāca tava māte, es staigāju viņai visur līdzi. Kad viņa kāpa ķīrsi, es arī kāpu līdzi. Mani saukāja par viņas asti. Naktis es nepārtraukti esmu Latvijā. Es ganu govīs „Mellūzi”, bet viņas vienmēr lien svešā labībā... Es teicu savam policijas priekšniekam — mūsu iestādē ir komunistu pagrīdnieki. Viņš neticēja... Krievi lidoja zemu pāri mūsu pajūgiem un meta degbumbas. Es paslēpos auzu statiņā. Tas bija visbriesmīgākais uzlidojums. Daudzi palika uz ceļa...

Šodien pa ielām braukāja mašīna ar divainu karogu, kam sarkanu rūtīņu šaha dēlītis vidū. Tikai vakarā uzzinājām par notikumiem Horvātijā. Pilsētas centrā notikusi 6000 horvātu demonstrācija (Kanādā dzīvo ap 100 000 horvātu). Trono etniskajos svārkos var atrast daudz kabatu, kur ielīst un visu mūžu nodzīvot, neiemācoties angļu valodu. Sešdesmit procentiem pilsētas iedzīvotāju angļu valoda nav pirmā valoda. Te ir *Chinatown*, *Little Italy*, *Little Athens*, ebreju, portugāļu rajoni. Skatoties izkārtņēs, var atrast ungāru, japāņu, jamaikas, indiešu, meksikāņu, marokāņu, vjetnamicšu, tailandiešu, franču, etiopu, ukraiņu, korejiešu, austriešu u. c. virtuves. Kā stāsta latvieši, agrāk šeit bijis savādāk. Uz katru, kas uz iclas nerunāja angļiski, skatījās šķībi. Bet tagad Kanāda nav vairs tautu kausēšanas katls (kāda vēl ir *USA* un bija cariski komunistiskā *PSRS*). Šeit cenšas neiejaucies daudzo kultūru mozaikā. Tas piedod pilsētai mazliet šizofrēnisku gaisotni (kā Sanfrancisko *USA*) Nedrīkst skaļi runāt par krievu pāridarījumiem.

miem (par komunistu — jā!). Nekādu rasismu! Visām kultūrām ir jāsadzīvo!...

Mazmeita aizved mūs ar Juri uz *Passe Muraille* teātri, kas iekārtots pēc Kanādas mēra pārbūvētā (1902. g.) mājā (Kanādai ir 125 gadi). Agrāk te bijusi maizes ceptuve un zirgu stalli. Pilnīgi tumša neliela zāle. Uz skatuves melnais kabinets ar lielu daudzumu ļoti spēcīgām un šaurām gaismas pistolēm. Politisks kabare vai farss par Kanādas vēsturi un šodien, par nacionālām ilūzijām un mīliem, par franču *Quebec* neatkarības alkām, politikāņu intrigām un demagoģiju, par pirmo Quebec premjerministru *Laurier* un viņa laiku (1861.—1911. g.), un kā viņš realizē savu vīziju par Kanādu kā multinacionālu valsti. Astoni aktieri un aktrises, spēcīgi un krāsaini pārgrimējoties ar pulksteņa mehānisma precizitāti, lai trāpītu ritmā un gaismu punktus, nospēlē 44 dažādus raksturus 150 epizodiskās ainiņās „*Jesuis Canadien?*“ (es esmu kanādietis?). Nedaudzie skatītāji līdz ledusskapja temperatūrai atvēsinātajā zālē daudz smej. Mums trūkst šodienas Kanādas politisko asociāciju. Mēs brīnāmies un drebināmies.

Starpbrīdī mūs iepazīstina ar zālē sēdošo, skaisto blondīni, horvātu aktrisi, kas spēlējusi kādā Baņutas iestudētā izrādē un tagad norunā pāris teikumus latviski. Runājam par tautu līdzīgajiem likteņiem Baltijā, Slovēnijā un Horvātijā...

Mājās pēc vakariņām atkal skatāmies albumus. — Tas jau miris! Tas miris! Tā mirusi! Un tā arī! — Albums, kas pilns ar mirušām dvēselēm! Stāsts par dzīvajām dvēselēm Latvijā, kas lēni un sistematiski sabāž pudelēs turp sūtīto naudu, mašīnu, kompensāciju par mājām. Kāds mūsu paziņa, jauns zēns, trīs bērnu tēvs, pirmo reizi lidojot uz *USA*, pieprasījis radiem pagādāt biļeti pāri Anglijai — viņš gribot redzēt Angliju no gaisa! Radi saņēmaš un izvilka vēl liekus 600 \$ no bankas. Viņš redzēja Angliju no gaisa! Un Lielo Kanjonu! Un Niagaras ūdenskritumu! Pēc tam viņš gribēja vēlreiz redzēt Ameriku. Arī to viņš redzēja. Pēkšņi radi pamanīja, ka viņš no pašapkalpošanās veikala nes mājās vairāk preču, nekā čekos samaksāts. — Mīļais draugs, vai tad tu zodz?! — negribēdama tam ticēt, jautāja mājasmāte. — Jā! Nu un tad? Pie mums visi zog!!!

Uz rīta pusi paliek mazliet vēsāks. Pil lielas, retas lietus lāses. Šodien mēģinājums iecerēts jau astoņos, bet to pārceļ uz vieniem. Sēžu dārzīnā, iebaudu vēsumu un lasu kilogramīgo „*Toronto Star*“. Mazā Tašī piepeši sāk mežonīgi riet. Blakus dārzā milzīgā ķirši sēd un ēd ogas melna vāverē. To ir ārkārtīgi daudz. Pilni parki. Pilna pilsēta. Tās apēdušas vecaimātei liliju sīpolus (katrs maksā 5 \$). Brokastīs viņa man teica: — Ēd, Jurī, ēd! Mums te ir viss, veikali pilni, to visu nevar noēst. Man tikai nav tuvinieku, māmiņas, kura guļ Sibīrijā, un Dzimtenes! — Viņa atkal samirkšķina un samiedz acis...

— Pēc Pirmā kara, kad viņi pirmo reizi atnāca, tie bija mūsu pašu pagasta kalpi. Atnāca kāda sieviete jakā un vīrietis ar šautenēm. Pielika visus mūs, sešus bērnus un māti, pie sienas, paņēma tēvu un aizveda. Sita jau mūsu acu priekšā. Vēlāk kādā šķūnī sasists viņš nosala... — Es atceros SAVAS mātes stāstu: — Mūs saņēma ciet. Es esot izrunājusies! — Arī viņa stāvēja šautenes stobra galā. Šis savējais, latvietis, to nolaida un teica: — Mēs vēl atgriezīsimies! Un tad es tevi nošaušu! — Viņš neatgriezās. Viņu pašu kaut kur Krievijā nošāva. Bet atgriezās citi. Un divreiz.

— Četrdesmit pirmajā gadā „Mellūzi“ mums bija vairāki zirgi, 13 govīs, katra cūmala bija applauta. Tagad tur esot tikai alkšņi. No lielajām, skaistajām mājām nekas necsot palicis. Mana māte guļ Sibīrijā, jo viņa negribēja pamest mīlās mājas, negribēja iet prom no „Mellūza“. Vai to var piedot?...

Ierodas mazmeitiņa, gatava vest mani uz mēģinājumu. Uzvelku žaketi un šlīpsi, mazmeitiņa novaidas, ieraugot tādu krāšņumu, un divpadsmitos esam teātrī. Gaidām līdz vienam, saģērbjoties un gaidu līdz trijiem, un arī tad vēl nav gatava skatuve. Strādnieku maz, viņi nespēdza, viņus sarga arodbiedrība. Līdz pieciem esam paguvuši gaužām maz. Niks cītīgi mācās tekstu *Stumbres*, „*Rozci*“. Sanfrancisko ansamblī Kanādas vīzu nav dabūjis pats jaunākais aktieris, un ar vienu nepilnu mēģinājumu viņam šovakar būs jāspēlē. Mūsu mēģinājuma beigās viņu aplaimo ziņa — Sīpols ir ieradies! Ausma

no rīta, pilna optimisma, fotografējusies vīzai uz *USA*, uz Čikāgu, uz kurieni viņa lidos pēc tam, kad tur uz operāciju ieradīsies Imants. Uzzinām, ka biļetes atpakaļ nav ne 16. jūlijā, ne arī vēlāk.

Pēc mēģinājuma skrienam uz šīs dienas galveno notikumu — Dziesmu svētku atklāšanas koncertu. Sievietes aizved ar mašīnu, mēs braucam ar tramvaju, Niks ar velosipēdu. No mapītes esmu pakēris nepareizo adresi, un mēs aizbraucam pa *Queen Street* desmit picturas par tālu, tur, kur vakarā būs balle. Kamēr mēs atbraucam atpakaļ uz *Metropolitan Centre Church*, koncerts jau beidzas... Mirdza un Ivars jau lasa beigas Raiņa „*Daugavai*“, koris dzied Mārtiņa Brauna „*Saulē, Pērkons, Daugava*“. Pārlaižu skatu sēdošajiem. Cik tālu var redzēt, visa baznīca pilna un tikai sirmas vai papliskas galvas. Vakarā Universitātes *Hart House Theatre* Sanfrancisko Mazais teātris spēlē *Stumbres*, „*Rozi*“ ar Ilzi Rūdolfu galvenajā lomā. Protams, profesionālā Ilze nošķiebja izrādi uz savu pusi. Ausma, man blakus sēdot, sitot un kniebjot, pataisa manu kreiso roku pilnīgi nelietojamu.

Pēc tam mūs aizved uz *Rock* balli. Vispirms latviešu, tad kanādiešu *rock* ansamblis. Graujošs troksnis. Pretstatā baznīcai — jauniešu publika. Divas meitenes no Latvijas sūdzas par šejienes dzīvi, bet prom nebrauc. Šis atpūtas veids tomēr nav priekš mums. Ejām ar Juri kājām uz mājām. Tās ir tālu. Vecmāmiņa vēl gaida, lai gan ir vēls: — Un reiz atbrauca kāda jauna radniecē. Ļoti smalka. Studējusi angļu valodu. Sēžam un skatāmies TV. Te viņa pagriežas un saka man: — Ko Tu tur skaties? Tu kaut ko arī saproti, ko viņi tur runā?! — Viņai bija daudz prasību. Man bija jātaisa katru dienu trīs malītes! Pusdienās vajadzēja trīs ēdienus! Kotletēs vidū vajadzēja sieru! Tad viņa vēl pieprasīja, lai viņai nopērk melnu ādas somiņu, melnus garus cimdus, kurpes un lapsādas kažoku!

Izeju dārzā. Spīd mēness. Mans onkulis atceras. Viņš un Jurītis, abi iet pa mēnessnīcu. Pēc kāda brīža mazais prasa: — Onkul, ja divi cilvēki iet katrs uz savu pusi, kuram līdzī iet mēness? — Onkulis ilgi skaidro mazajam zinātniski, par attālumiem, par relativitāti. Klusums. — Jā! Bet dažreiz ir tikai puse no mēness. Tad tā otrā puse ir aizgājusi līdzī tam otrajam gājējam!...

Klāt svētdiena, un tūlīt klāt ar mašīnu ir Solveiga, kas ved Indru un mani uz Sidrabeni. Tas ir apmēram 50 km no Trono uz rietumiem. Pakāpeniski piepērkot, paplašinājies latviešu draudzes īpašums — 44 ha starp strautiņu un upi ar mācītāja māju, daudzām privātām latviešu vasaras mājīnām, brīvdabas baznīcu, brīvdabas estrādi, bērnu vasaras nometni ar virtuvi un ēdamzālēm, sporta laukumiem, plāvām, mežiem un diviem lieliem bruņuru-puķiem upē. Tālumā — pakalnu grēda. Uzkāpjot kalnā, kur bērnu vasaras nometnes teltis, grūti noticēt, ka tu nesi kaut kur pie Gaujas. Dievkalpojumu tomēr nokavējam. Tas bija ļoti īss. Bet folkloras svētki — vēl priekšā. Lejā, plāvā ceļa rādītājs — līdz Rīgai 7421 km un divas milzīgas baltas teltis. Zem vienas ir tirdziņš. Zem otras — deju zāle. Tālāk — daļamatnieku ciems.

Vienpadsmitos sākas pirmais koncerts brīvdabas estrādē, kuras aizmugurē lietus un vējš Blaumaņu lauku sētu no krāsota finiera ir veiksmīgi iekludinājis ainavā. Viktors (no „Ornamenta“) staigā apkārt pa laukumu un izmisīgi mēģina noorganizēt kaut ko folkloras koncertam līdzīgu. Ir mūsu Kultūras ministrijas pārstāvis, kurš plāta rokas, ka nav folkloras ansambļu, nav dejojāju no Latvijas. Ir pāris uzrunu, pāris koklētāju, Indras nolasītais dzecjollis, pāris Trono deju kolektīva dejas, un pagaidām viss. Bet cilvēki nekurn. Atbraukuši ar visām ģimenēm, ir labs laiks, daudz paziņu, desnas, kāposti, alus, katrs var atrast sev piemērotu nodarbošanos. Mani taisās intervēt Latvijas TV, kad pāri plāvaj ar mazu dzejniecei astē kā komēta drāžas *Andre el Leton*. — Sveiks, Don Kihot! — viņš sauc kā parasti. Atsēžamies ēdamzālē pie zupām un alus, un no Andrē lūpām veļas neskaitāmi īsie stāsti. Par viņa dažādām dzimtenēm, par Spāniju, par tēva mājām Amerikā, par nepārtraukto atgriešanos Bavārijā: — Vienīgi Bavārijas kalnos tā īsti saprot mūziku! Tur var dzīvot no spēlēšanas vien! Šeit jau manu strinkšķināšanu neuzskata par kaut ko! Kad es reiz sniegu puteni nosalis, izsalcis ieklidu kādā Alpu kalnu ciematā, mani pieņēma, sasildīja, pačudināja. Un kad vēl es uzspēlēju, un kad vēl uzzināju, ka tepat

ir dzīvojuši vairāki vācu mūzikas ģēniji — es paliku tur desmit gadus! Man izjuka koncertbrauciens uz Latviju, un es dabūju mēnesi nelegāli strādāt vissmagākos fiziskos darbus. Baidoties, vai kāds nenodos. Vācijā ir daudz ekonomisko spiegu. Tikai strādājot fiziski smagu darbu plecu pie pleca, var patiesi iepazīt cilvēku. Tā es velku kopā ar zvejniekiem tīklus Gricķu salās, kur arī pastāvīgi atgriezšos. Un atrodu kontaktu ar šiem vienkāršajiem cilvēkiem, jo es esmu godīgs pret savu mākslu, es cenšos nepārdoties, saglabāt tīru sirdsapziņu. Ja klausītājam ir sirds, viņš to tūlīt jūt. Nav vienkārši dabūt kontaktus koncertceļojumam, piemēram, uz Latīņameriku! Jāatrod komponisti. Bet, protams, ir robeža! Dievs pārbauda pārbaudītos, pārējie viņu neinteresē! — Es salccos, cik precīzi teikts!...

Mazā dzejniece stāsta par indiāņiem, par viņu atmodas laiku, par laiku, kas ir beidzot pienācis, un senās indiāņu gudrības drīkst pastāstīt citiem. Līdz šim indiāņu rituāli bija aizliegti. Tuvojās laiks, kad kalnos dejas saules dejas. Daudzas latviešu meitenes arī pošas līdzī. Viņu pareģi teic: — Tas būs laiks, kad indiāņiem atkal atļaus audzēt garus matus, šis laiks būs īss — divi, varbūt trīs gadi, pēc tam mums atkal būs jāklusē. Mūsu — indiāņu dvēseles iedzimst jūsos, baltajos. Un arī melnajos. Tāpēc mēs varam saprast viens otru! Viņa parāda Lielvārdes jostu. — Kur tu to ņēmi? Tā ir mūsējā! Tu arī esi mūsējā! Bet kāpēc tu nepalīdzi savai tautai?!...

Tirdziņš, kur katrs palīdz savai tautai kā māc. Daudz pazīstamu no Rīgas, pat no ielas, kur dzīvo mana māte. Satieku draugus no Čikāgas un Sirakūzām, pie kuriem pagājušā braucienā esmu dzīvojis. Jauns cilvēks no Latvijas strādā tepat Sidrabenē. Ļoti neapmierināts. — Labāk pie itāļa vai nēģera nekā pie latvieša. — Viņam maksā mazāk kā nēģerim (5 \$ stundā) — tomēr viņš strādā un prom nebrauc...

Kāds padsmiņnīcs garāmejojot dod man lielu kārbu, ko es noturu par Glābšanas armijas krājkasi. Jau taisos mēklēt sīknaudu, kad viņš saka: — Tu esi liels aktieris! Es zinu! Še iedzer! — Un viņš atver vienā stūrī lodziņu, pa kuru izlec kokteilstobriņš... Alkohols ar sulu. Sulas trīsreiz vairāk nekā alkohola. Pats alkohols trīsreiz vājāks par šņabi...

Pēcpusdienā otrs koncerts — līdzīgs iepriekšējam. Man lūdz interviju „Brīvajai Eiropai“. Gari runājam par šodienas teātri Latvijā.

Uz vakara pusi ēdamzāle jau stāvgrūdām pilna. Beidzot solistu netrūkst. Sākas īstie folkloras svētki. Visi visu dzied līdzī. Lejā zem baltās telts „Runči“ spēlē veco labo sentimentālo latviešu mūziku, un dejo balti cilvēki. Viss notiekošais šeit ir ārpus realitātes. Pa sapņiem mani un Indru Solveiga atkal atgādā Trono. Pie viņas pa ceļam nogaršojam aprikozu likieri, un pēc pusnakts esmu mājās. Deg uguns. Vecmāmiņa sēž gultā un lasa... Kā mana māte, kad jaunībā Siguldā es atgriezšos no balles...

Šodien Kanādas svētku diena. Brīvības diena. Atbrauc Solveiga un aizved Indru un mani uz savu darba vietu universitātes Pedagoģijas institūtā. Izvadā pa telpām. Visur tukšs. Tieši divpadsmitos šauj ar lielgabaliem. Mēs stundas laikā mēģinām apskriet Karalisko muzeju. Eaton Centrā kopā ar Indru noskatāmies šogad 7 Oskarus ieguvušo „Dances with wolves“ — Amerikas iekarošana no indiāņu redzes punkta. Pēc tam skrienam uz Royal York Hotel. Indrai saplīst kārtējā kurpe. Piecos Rakstnieku sarīkojumā no Latvijas vienīgais vīss — Knuts Skujenieks. Zāles krēsli gandrīz pilni cienījamu kungu un dāmu. Esmu vienīgais īsās biksītēs. Salu jau kinoteātrī un tagad salstu vēl trakāk. Balti, kulturāli cilvēki runā par Latviju. Dzejā! Bijušo, esošo, nākošo?... Nedzirdu Ivaru Lindbergu no Sanfrancisko, jo metos uz blakus zālē esošo Andrē Letonu un Ievu Akurāteri, kur kopā ar „Pērkonu“ tikko ielidojusi. Starpbrīdī ar Niku nolemjam vēl paspēt uz kuģīti, kur koncertēs „Pērkons“. Kopā ar jauno ārstu izskraidām visu krastmalu, bet kuģīti neatrodam. Tas jau aizpeldējies. Visur stāvgrūdām pilns ar Kanādas pilsoņiem, kas jau stundu agrāk ieņēmuši vietas, lai redzētu svētku ugunīšanu.

Vecmāte jau gaida ar vakariņām: — Tu man tagad esi tuvākais rads. Un tu esi atbraucis. Tu nezini, cik grūti ir vienai! Bet tas puika, nu, viņas vīrs (rāda uz augšu). Tu padomā, ko viņš reiz izdarīja. Viņš palīdz man veikalā nopirkto atnest mājā. Bet burkānus, kas viņam negaršo, viņš pagrūž veikalā zem letes un neatnes!...

Beidzot pēc nedēļu ilgas mēģināšanas būs jāsāk spēlēt. Jāieklaujas konkurences cīņā. Jo šajā laikā Trono notiek vēl citas pilnīgi neticamas lietas. Viņā no pasaules lielākajiem Zoo — cūku svētki ar cūku intelligences demonstrējumiem, Piektais gadskārtējais *Du Maurier Downtown Jazz* festivāls, Vienpadsmitais gadskārtējais lezbiešu un homoseksuāļu svinības *Pride Day* ar ielu gājieni un bērnu pieskatīšanu („mēs esam ne mazāk kā 10% pasaules iedzīvotāju, un mēs visiem pierādīsim savu spēku, mīlestību un tiesības” — raksta speciālizlaiduma buklets), internacionāli tautu deju svētki, *B. Shaw* festivāls — sezona no aprīļa līdz novembrim netālu esošajā *Niagara on the Lake* pilsētīnā, Trešais gadskārtējais *Fringe of Toronto* — mazo formu teātra festivāls, Stratfordas teātra gadskārtējais festivāls (kopš 1953. g.), izpārdotie gigantiskie mūzikli „*Les Misérables*” un „*Phantom of the Opera*”, ar daudzām citām teātru izrādēm, deviņtājiem Latviešu dziesmu svētkiem ar 4—5 pasākumiem katru dienu utt. Visai šai paaudzei pa vidu caurdurts rēgojas CN TV tornis (celts 1976. g.), kurš esot visaugstākais pasaulē — 553,3 m... Zem zemes izkurmots ar *subway*, kas esot tīrākais pasaulē...

Brokastis turpinās pārtrūkusī saruna: — Cik manai vecmātei bija labi! Viņu pačudināja, apkopa, iejūdzta zirgu, aizveda uz pirti, apmazgāja, noslaucīja, atveda atpakaļ. Kas te par mani rūpēsies? Kur ir mani radnieki? Draudzeņu jau man ir daudz. N. kundze, piemēram, viņa ir laba. Daudz nerunā pa telefonu. Bet ir arī draudzene, kas runā stundām, stāsta vienu un to pašu trīs reizes. Bet jāklausa. Ārsti! Viens ārsts aizliedz ēst to, otrs šito. Viens iesaka dzert tādas zāles, otrs šitādas. Bet vecums paliek vecums. Pag, vai tu, Jurī, redzēji, vai es iedzēru tās zāles vai ne?! Šonakt kanādiešu kaimiņiene pāri sētai paņēmusi vienu manu puķu podu. Nāc, Jurī, pasmaržo manas mātes balto rozi! — Viņa paliek uz lieveņņā, mājot ar roku, un es kājām dodos uz mēģinājumu...

Pa ceļam ieeju vairākos grāmatveikalos. Pat nocenotām grāmatām cenas ir ļoti augstas. Es neloloju ilūzijas. Es tās nepirkšu. Pat ļoti interesantas ne. Bet paskatīties jau var. Visvairāk nocenotas ir biezas. Tās neviens nelsa. Kur šodien ir prāts rakstīt biezas grāmatas Nav laika. Ir vajadzīgs sākusms (interesants) un tūlīt beigas (laimīgas). Viss pa vidu ir garlaicīgs. Dodiet rezultātu!

Daudz naudas un baltu mājiņu zaļā dārzā!

Mēģinājums velkas lēni, mokoši. Līdz pieciem tehniski izejam cauri mizanscēnas ar gaismām. Visas cerības uz sarkanmataino gaismotāju un Jāni, kas sēdēs katru izrādi viņam blakus. Ieēdam turpat uz vietas maizi ar desu, sieru un augļus. Kā parasti, stundu pirms izrādes sākam iesildīšanos, sadodoties rokās. Baņuta liek patcikt katram lugas jēgu. ATRIEBĪBA? MĪLESTĪBA? Ko tā nozīmē konkrēti tev, skatītājam, tieši šodien, tieši šeit, Kanādā? Indra nez kāpēc raud, lielas asaras krīt uz melnās grīdsegas un atstāj tur vēl melnākus punktus!... Zāle ir pilna. Uzņem tāpat kā sākumā Rīgā, smej pat vietās, kur Rīgā bija klusums. Ilgi aplaudē pēc pirmās un arī pēc otrās daļas.

Tā kā šī ir pirmizrāde Kanādā, skatītāju foajē nez no kurienes uzradušies galdi ar sviestmaizītēm, zaļumiem un augļiem. Tikšanās ar skatītājiem, kas vēl nav aizgājuši. Rīņķojam ar glāzēm rokās, lai uzklausītu visus, kas vēlas ko teikt. Īsas sarunas ar Ievu Akurāteri, Vairu Viķi-Freibergu, Ievu Kundziņu, Laimoni Siliņu, Ivaru Lindbergu — iebildes pret pretenciozo režiju, neattaisnoti pusizjērbtiem vīriešiem un neskaidrību, kurā brīdī sākas lugas sižets. Aktierus slavē visi. Izrādi skatījās arī mana saimniece ar mazmeitiņu. Daudzi latvieši, sevišķi jaunieši, vairs nezina jēgu daudziem Aspazijas vārdiem. Viņi lūdz runāt lēnāk...

Pēc pusnakts braucam uz kādu krogu blakus ķīniešu rajonam. Baltic otrajā stāvā dzied un spēlē balto svingu. Ap vieniem, neskatoties uz briesmīgām ovācijām, orķestranti aiziet. Bars austrāliešu tūristu vēl mēģina dziedāt, nēģeris ar pāresnu dibenu vēl mēģina šo to nodejot uz galda. Tad mūsu kompānija sāk dziedāt latviešu dziesmas. Austrālieši atbild. Dziesma pēc dziesmas, un austrālieši ir galīgi sakauti. Patiesībā jau viņiem nekādu savu dziesmu neatrodas, beigās viņi bija spiesti gaudot elementāro stadionu kaujas saucieni. Beidzot atradām kopēju dziesmu: „*Oh, When the Saints!*” Es aizraujos, uzlecu kājās, un, kad dziesmas beigās droši

sēžos... centīgais kalpotājs jau novācis manu krēslu — skaists kri-tiens, kūlenis un spēcīgs latviešu kompānijas sašutums. Es patīcos censonim un micrinu mūsējos, ka šis numurs mums bija iepriekš sarunāts. Aizbraucam pie Baņutas un turpinām sarunas nakts gaisā uz jumta. Pēc četriem pārrodos mājās. Cenšos ārdurvis aizvērt klusu, bet vecmāmiņa dzird. Iedegas uguns viesistabā...

Kāda līdz šim nedzirdēta vīrieša balss: — Es kājas jau esmu nomazgājis!

Sieviete, laikam vecmāte: — Man uzvilkt cimdus?

Vīrietis: — Nē, nevajag. Iztiksīm tāpat. Kā man gulēt?

Vecmāte: — Liec galvu uz šo pusi. Es uztaisīšu uguni.

Vīrietis: — Apsēdies!

Vecmāte: — Nē, tad es neredzu! Paņemšu tikai dvieļi.

Es guļu un esmu spiests klausīties. Lēnām noskaidrojas, ka ir jau rīts, ka atnācis vecmāmiņas otrā stāva bijušais īrnieks — inženieris apgriezti kājām nagus.

— Tu atceries N.?

— To, kura bija paralizēta?

— Nē, viņai bija meita, kura apprecējās ar B.

— Tā jau mirusi!

— Nē, tu vienmēr jau! Tā bija cita!

— Bet tā jau arī ir mirusi. (Pauze) Mums — ventspilniekiem — būs tikšanās astotajā jūlijā viesnīcā pretī Sv. Andreja baznīcai. No maniem skolotājiem un pat no manas paaudzes visi jau miruši. Tur būs jaunie, un tos es vairs nepazīstu. Ko es tur darišu?

Mēs jau sēžam visi kopā virtuvē pie galda: — Iedomājieties, kamēr es te dzīvoju 14 gadus, es ar kaimiņu nepārmiju neviena vārda, neviena! Pat nesasveicinājos! Viņš man nepatika! Tagad es dzīvoju veco ļaužu mītnē. Tur ir ļoti labi. Reizi nedēļā mums izīra dzīvokli, nomaina tualetes papīru, gultas veļu, viss gatavs, nav pat trauki jāmazgā, jābūt tikai ēdienreizēs mājās. Esot tāda slimnīca, kur par velti griežot nagus, bet man nepatīk tur iet. Paldies! O. K.! Iedod vēl kādu avīzi līdzī. — Grabinādams ar spieķi, viņš aiziet. Vecmāte pavada viņu līdz ielai...

— Viņš vienu avīzi abonē ar mani uz pusēm. Viņam ir plastmasas gūžaskauls un sirdsdarbības regulētājs. Brienot līdz jostas vietai pa jūru, tumšā novembra naktī viņš uznesa mani uz kuģa. Un vēl daudzas citas sievietes arī. Pats pēc tam gulēja ar plaušu karsoni. Tāpēc es pieņemu viņu dzīvot pie sevis augšstāvā. Viņa sieva bija vāciete. Aizgāja ar citu. Palika divi puikas.

Izrādi vecmāmiņa nav īpaši sapratusi. Tāpat kā mazmeitiņa. Sēžot dārzā, uzrakstu vēstuli uz mājām, uzvelku baltu kreklu un atkal pa citām ielām kājām dodos uz teātri. Baņuta izsaka savas piezīmes par vakardienas izrādi. Ausma nokavē. Viņa septiņas stundas nosēdējusi *USA* pārstāvniecībā, gaidot pēc vīzas. Visi kopā mazā telpā. Nēģeri ar bērniem. Un beidzot ierēdņa atbilde: — Brauciet atpakaļ uz Maskavu! Dabūjiet tur vīzu un tad lidojiet uz šejieni! Protams vīzu viņa nedabū. Jo — tādas Latvijas vēl nav!!! Ir PSRS! Ir *USA*!

Šodien izrāde sākas piecos. Zāle pilna. Beidzot arī balkons. Daudz jaunatnes. Klusāki nekā vakar. Pirmā daļa jau izdodas tempā. Atkal šausmīgi svīstam. Pēc izrādes Velta Toma pirmā, pēc tam arī pārējie zālē pieceļas kājās. Spēcīgi aplausi. Pēc tam mūs aizved uz *Colledge str. O'Tode's* restorānu — Karlone vakars. Aktieriem no Rīgas jāuzstājas. Bet kurš dziedās? Tie latvieši, kas nopirkusi biļetes, gaida. Sākumā dzied jau sastrādājis trio — divas sievietes un vīrietis, liekas, latvieši. Restorāns plašs. Tikai vienā kaktā sēž latvieši, bet tālāk visāda publika. Vidū tukšs četrstūra aizgalds ar monitoru un videomagnetofonu, kur 400 dažādu dziesmu pavadījumi. Uz galdiņiem izdala šo dziesmu sarakstu ar šifriem. Ja vēlies dziedāt, lūdz, kartiņā ieraksti savu vārdu, uzvārdu, adresi, vecumu, dziesmu un tās šifru. Kartiņas savāc un nodod vakara vadītājam jaunam zēnam ar sievišķīgi sacirtotiem matiem. Vai parūku. Viņš piesaka, un tad tu ej, nezinot, kāds būs pavadījums. Jāizpilda vēl loterijas kartiņas, kurā piedalās visi. Visā sarakstā ir tikai pāris gabalu, kas ir bijuši manā repertuārā. Protams — jādzied mana specialitāte — „*Strangers in the Night*”, bet tik un tā neomulīgi ap sirdi. Spēcinu sevi ar bezgala garšīgu zivi, *spaghetti* un aluskausu. Izsauc mani, apkārt sanāk icinteresētie latvieši, man priekšā moni-

torā slīd dabas ainavas, baznīcu torņi, kamēr prickšspēle orķestri, un, tikko jādzied, parādās divas teksta rindiņas. Vārdi, kuriem jābūt jau nodziedātiem, dzēšas sarkanā krāsā. Ignorēju šo prickšā teikšanas aparātu un dziedu savu, improvizētu variantu. Sajūsma liela un kā katram — prēmija — audiokasete ar tikko dziedātā ieskaņojumu. Vēlāk ducts ar Indru Boba Dilana „*The Answer is blowing in the Wind*” vairs neizdodas tik labi. Protams, skatītājiem ir interesantāk redzēt dziedātāja neveiksmes un mokas. Tas ceļ pašcieņu. Tad jau es varu to labāk izdarīt! Tieši tā es jutos, kad kāds pamazs cilvēciņš necilvēciski samocīja „*Everybody loves Somebody*”. Šo dziedāšanas veidu izmēģināja arī „Pērķona” puīši un Baņuta. Jo dziļāk naktī, jo drosmīgāki kļūst apmeklētāji. Lai labāk redzētu, mēs ar Juri un Raini no „Tango Lugano” Paulu Berkoldu uzrāpāmies uz kamīna malas un karājāmies gaisā, pie skursteņa pieķērušies...

Pēc pusnakts sākas dejas, un mēs ar Juri slīdam uz māju pusi. Lejā metro stacijā ļoti slaida nēģeriete ar neiedomājami tievām kājām melnā triko izvēlas tieši mani, lai kaut ko sarežģītu noskaidrotu. Man likās — jautājums bija saistīts ar augstāko matemātiku. Es lūdzu viņu runāt lēnāk. Tad arī viņa uzzina no manis visu briesmīgo patiesību, ka mēs pārstāvam valsti un kompartiju ar ierobežotiem līdzekļiem. Viņa koleģiāli novēl man veiksmi un šūpodamās cēli iekāpj vagonā, kur drīz vien iegrimst saistošā sarunā ar kādu intelektu, kam ap kaklu melna šlipse... Melnādains padsmītnieks vienatnē izmēģina karatē paņēmienus, ar kāju precīzi trāpīdams telefona aparātam pie sienas. Nākošais spēriens ķer jau piebraukušo metro vagonu... Kad Jurītis „Lāņos” izdarījis kādu pārkāpumu, saimniece ātrās dusmās viņam draud: — Es tev galvu noraušu! — Puika vēlāk stāsta: — Viņa man solījās noraut galvu! — Onkulis prasa: — Un viņa to izdarīja? — Nē, tūlīt pat viņai nebija laika, un vēlāk viņa aizmirsā...

Naktī drusku list. No rīta ļoti sutīgs. Brokastīs bekons ar speķi. — Divas reizes esmu spēlējis „Trīnes grēkos”. Tā nav laba Blauņa luga. Tāpat kā „Brīnumzāle”. Viss pārspīlēts. Un šejienišs briesmīgi izgrimējas. Kā čigāni. Nē, es neicīšu šovakar skatīties... — Aizeju līdz Jurim. Viņš mazgā veļu. Niks guļ gultā un lasa. Abi bēdīgi. Neesot ilgu laiku neko siltu ēduši. Ejot uz teātri, uz veselu stundu ienirstu Universitātes grāmatu veikalā...

Izrāde piccos. Iesildāmies bez Baņutas. Viņa lidostā sagaida Nīlu no Londonas. Tā kā nav istā vadītāja, iesildīšanās aplis izjūk. Katrs aizskrien par sevi. Nervoza atmosfēra. Spēlēsim ātrāk! Spēlējam ātrāk, bet karstums visus piespiedis pie grīdas. Šur tur apstājas izrādes motors. Publika arī stipri vēsa. Baņuta un Nīls, noskatījušies izrādi, neparko nenāk paklanīties. Nīls savus icbildumus pateicis rīt, un rīt viņi abi sāks mēģināt angļu variantu. Dievs pārbauda pārbaudītos, pārējie viņu neinteresē!...

Ātri saģērbjos un skrienu uz vietējās latviešu trupas „Trīnes grēku” izrādi *Reyerson* zālē. Tramvajs nenāk. Skrienu kājām un tā ieskrienos, ka paskrienu garām *Gerard Str.* Un pēc milzu gabala atduros *Bloor Str.* Skrienu atpakaļ. Kāds no garāmbraucošas mašīnas sauc — Juri! — un māj ar roku. Tas šoreiz attiecas uz mani? Nav ne jausmas, kas tas varētu būt. Pagūstu ieskriet lielā un atkal briesmīgi aukstā zālē uz pirmā cēliena beigām. Zālē un balkonā ap 500 skatītāju, un visi smeļ. Starpbrīdī daudzi nāk klāt, spiež roku un pateicas par mūsu izrādi. Ivars Elerts — Brencis — no mūsu Dailes teātra spēlē naivi, godīgi un gūst lielu atsaucību skatītājos. Gaidu, kad parādīsies afišā solītā Mirdza Martinsone, bet ar katra jauna personāža parādīšanos manas cerības zūd. Viņas tieši šovakar nav. Viss pārējais ir ļoti, ļoti tradicionāli un saprotami...

Vecmāmiņa sēž virtuvē, lāpa un gaida mani ar vakariņām. Pēc neveiksmīgās šīsdienas izrādes ir nēlāgi ap dūšu. Beidzot jūtos noguris... Naktī esmu līdzī onkulim pieguļā. Deg ugunskurs. Lēkā zirgi ar sasietām kājām. Vīrs plāvmā ceļas balti, biezi miglas vāli — Onkul, redzi, tur nāk baltā tumsa!...

Pēc tam naktī list un manā nabaga galvā veidojas bezgalīgi biogrāfijas pārstāsti angļu valodā. Ar katru stundu tuvojas „dzīvā” LIVE intervija CBC — Kanādas radio. Baņutai un man. Zvanu Mrs. Alisei. Piecpadsmit minūtes viņa mani tirda par latviešu teātri, manu biogrāfiju, iespaidiem Kanādā. Pirms vienpadsmitiem, galīgi sanervozējies, sēžu pagrabā uz poda. Uznāk pēckšņs

pērķona negaiss. Es sēžu un brīnos. Zem manis uz vannas istabas grīdas sāk tecēt Svētā Labrenča upe! Un tas viss no manis? Iemērcu roku, kājas jau man ir slapjas, un pasmaržēju. Nē! Šis ūdens nav cilvēciskas izcelsmes. Tas neiztek no manis...

Mani aizved pie CBC mājas. Baņuta jau prickšā. Nevienš neko neprasa. Kā cjam no iclas, tā lielā studijas zālē iekšā. Apsēžamies soliņos aiz zemas sienīņas. Aprunājamies ar režisoru. Ko gribam dzert? Kafiju ar pienu? Tūlīt atnes. Tad vēl sīki izrunājam visus iespējamus jautājumus ar jauko Mrs. Alisi. Mums atvainojas, ka mūsu intervija par Aspazijas „Atriebības” izrādi notiks divdesmit minūtes vēlāk. Jāgaida. Atnāk sirmā kundzīte, nolasa Alises sastādīto tekstu ar iespējamie jautājumiem. Pārprasa, vai es visu saprotu, vai ir precīzi fakti, vai precīzi skan uzvārdi. Tad piepeši jautā, vai mēs tūlīt iešot uz skatuves (*on stage*) — Vai tad skatītāji arī būs! — satraukti icsaucas Baņuta. — Nē! — Izrādās, tā sauc paaugstinājumu bijušās skatuves vidū, kur ērtā grozāmā krēslā pie apaļa galda sēž programmas vadītājs un klusā sieviete, kura lasa ziņas. Viņiem prickšā karājas monitōrs, kurā plūst zaļgans teksts. Mēs sēžam nelielā amfiteātra zālē, vienīgi krēslu rindās, un sākam jau manāmi nervozēt. Alise kā ringa tiesnesē ieskatās Baņutas acīs un tūlīt atnes glāzi ūdens. Zālē staigā cilvēki. Skatī sarunājas. Gar sienām stikla būros sēž tehniskā apkalpe. Kāda sieviete staigā gar būriem un bezbēdīgi mētā gaisā mazu bērnu. Tas priecīgi gaviļē. Sirmā sieviete, atkārtoti ieskatījusies mūsu bālajos ģimjos, micrina: — Intervētājs ir brīnišķīgs cilvēks. Viņš prot atrast kontaktu ar jebkuru cilvēku. Viss būs labi. Nomicināties un kādu brīdi mēģinām atrast neveiksmīgās vakardienas izrādes cēloņus. Varbūt mūsu galvās ir sācis darboties padomju cilvēka kompjūters, kurš ar akmeņu maļamās mašīnas enerģiju kūpēdams mēģina risināt veikalu problēmas, kā pie ražošanas lejupslīdes, krīzes un augstajām cenām savienot neierobežotu izvēli ar ierobežotu rocību!!! Viss, kas ar mums notiek diendienā, izsit aizvien vairāk no līdzsvara. Pārbaudījums! Kā saglabāt sevi un savu enerģiju? Kā novadīt produktīvā virzienā? Varbūt šeit vēl vairāk nekā Rīgā ir jāizolējas no apkārtnē? Baņuta stāsta par savas lugas viesizrādēm Amerikā. Arī viņu ansamblī ir pienācis līdzīgs brīdis...

Mūs aicina. Atsēdina. Tādos pašos augstos grozāmos krēslos. Uzmauc galvā lielas ausis ar mikrofoniem prickšā, kā pilotiem. Nu beidzot varam dzirdēt visu, kas notiek ēterā. Beidzas ieprickšējais sižets — radiotelefona intervija. Īsa muzikāla pāreja, un programmas vadītājs pievēršas mums. Sasveicināties. Iepazīstamies. Un tūlīt pat viņš izsaka bažas, ka mana balss nenokļūst tur, kur vajadzētu. Atskrien sirmā kundze un nomaina man apaušus. Man jāiepazīstas atkārtoti. Viņš jautā par lugu. Baņuta stāsta. Pa to laiku viņš veikli pārskata sev prickšā noliktos materiālus un izvēlas jautājumu tēmas. Lick man nolasīt kaut ko no lugas latviski. Tad Baņuta to pašu nolasā angļiski. Viņš uzmanīgi ieklausās. Tad man uzstāda sarežģītu jautājumu, kura jēgu es pilnībā neuztveru, sāku atbildēt ko citu, Baņuta mani atrauj atpakaļ precizās slīdēs — uz barikādēm. Stāstu par kņudošo sajūtu pakrūtē iespējamās nāves prickšā. Torciz, janvāra naktīs. Pēc vairāk kā 10 minūtēm mūsu saruna beidzas. Viņš pateicas. Parāda man uz augšu paceltu iekšķē. Paspiež nepieceloties mūsu rokas, pievēršas savai kolēģei, un CBC LIVE vai CBC LIFE aiziet tālāk...

Alise pie zāles durvīm priccājas par manu spēcīgo basu. Saku, ka šajā punktā jāpateicas labam stimulatoram — *Budweiser* alum. Viņa smeļ. Visi rāda priecīgas sejas. Pavada. Uz iclas smēķē režisors. Laipni atvadāmies. *Willcomen!* Baņuta aizved mani līdz tramvajam. Braucu līdz *Roy Thomson Hall*, kur notiek latviešu simfoniskās mūzikas Izlases koncerts ar Toronto stīgu orķestra piedalīšanos.

Vispirms par pašu *Roy Thomson Hall*. Labākā koncertzāle varbūt visā Kanādā. Atklāta 1982. g. Stikla kupols ar nosegto virsmu. Foajē ar daudziem bāriem, kafējnicām, veikalēm, kāpnēm iet visapkārt zāles lodei. Aiz spoguļu sienas, kurā atspīd pilsēta un projicējas foajē staigājošie, vidū iekšā milzīga zāle ar ideālu akustiku. Šajā pilnī lēni ieplūst gaiši ģērbusies, priecīgi čalojoši cilvēki, kuri sarunājas latviešu valodā. Satieku kolēģi Ventu no Dailes teātra. Viņai esot laimējies. Veselu nedēļu viņa diendienā braukusi uz Šeremetjevju II un lūgusi apsolīto vietu lidmašīnā uz

Montréal. Beidzot kāda sieviete apžēlojusies, un viņa dabūjusi biļeti par rubliem (protams, 1000 pa virsu). Amfiteātra veida zālē un divos balkonos 2 800 vietu. Šodien aizpildīta lielā puse. Zāles vidū pāri orķestrim lido 30 lieli stikla šķīvji — spoguļi — medūzas. Maināmi, grozāmi, piemērojami akustikas izmaiņām. Sienas, krēsli, grīda — viss gaiši pelēks...

Man blakus sēž kāds kungs, kas, liekas, runā tikai angliiski. Pirmo gabalu, Jāņa Mediņa „Pie baznīcas“, kanādieši ar Alfrēdu Štromberga kungu pie pults pasniedz labi. Tālāk, liekas, iet formālāk, un kungs blakus ķer pēc sava krāsainā bestsellera. Virsū lieliem burtiem „IORSĒS...“, tālāk sīkāk burti. Tik saistošs gabals par zirgkopību tas nevarētu būt. Tātad slepkavu romāns, un Jāņa Kalniņa sēriģā vidusdaļa no „Mūzikas stīgu orķestrim“ te pilnīgi vietā. Mēs abi, aiz krūma noslēpušies, noskatāmies, kā pelēki vīri iznes liķi no pagraba. Sievietes stāv gar ielas malām un raud. Vējš rausta melnās, garās kleitas un melnos šifona lakatus. Medūzas, kurās atslogojušas trīsošas mazas, melnas skudriņas frakās, ātri kustina savas lumīgās krokas. Plakida „*Songs to Wind and Blood*“ („Dziesmas vējam un asinīm“), ko dzied Laila Salīna, ir tieši kā radītas viņa bestselleram, un viņš momentā tiek uz priekšu par vairākām lapusēm. Tālvalža Ķeniņa klavieru koncertā ar sitamajiem instrumentiem un orķestri viņš jau paceļ galvu un nopietni ieklausās. Arturs Ozoliņš sirsnīgi cīnās ar brīnišķīgās, trauslās, meitenīgās Džonstones pilna apjoma visa veida sitamo instrumentu kompleksa kaulu grabināšanu. Man likās, ka sirmais diriģents ne īpaši saprata šo āķīgo un moderno mūziku. Nevaru teikt, ka arī es to sapratu. Varbūt viņš nebija pie vainas. Varbūt es arī ne... Komponists sēdēja balkonā...

Pēc koncerta es nesteidzos. Stāvēju ārā pie izejas un klausījos veco cilvēku vienbalsīgo sašutumu par beidzamo Ķeniņa opusu. Bet, stāvot pāri ielai pie Meyer sendviču kafejnīcas loga un lasot ēdienkarti, vēl jūtami garām plūstošie satraukuma viļņi. Kāds mazs, apaļš kungs ar spīķi un vienu piemiegtu aci šauboties lasa piedāvāto sendviču sarakstu. Stāvot aiz muguras, iesaku iet iekšā, jo esmu dzirdējis, ka šeit esot vislabākie sendviči Toronto. Viņš strauji apmetas pret mani: — Vai tas nebija smieklīgi, ka ar bungām nosita nost Artura Ozoliņa klavieru spēli? — Iznāk, ka apsēžamies pie viena galdiņa. Pasūtu sendviču un alu. Mans galdabiedrs izrādās no USA — Pitsburgas. Tur esot maz latviešu. Pārsteigts, ka es esmu no Latvijas. Man nākas daudz stāstīt par mūsu lietām dzimtenē. Viņš šeit dzīvo „Lētā“ (36\$ dienā!) Universitātes kopmītnē. Tur esot tīrs un divreiz lētāk nekā viesnīcā, nerunājot par Dziesmu svētku štāba viesnīcu *Royal York*, kur pārgulēšana izmaksā 100—125\$ dienā. Viņš diezgan skeptiski izsakās par revolucionāri un sieviešu tiesību cīnītāju Aspaziju un kā džentlmenis samaksā mūsu kopējo rēķinu. Kaut gan viņa rociņa nav liela (katrs koncerts šeit izmaksā 100\$), un viņš nevar atļauties ilgāk šeit uzturēties kā pāris dienu; es saņemu adresi Pitsburgā un piedāvājumu rakstīt, ja kāda vajadzība, ko viņš var izsūtīt pa pastu. — Liels paldies! Tiksimies brīvā Latvijā! — Kāds kungs sauc no blakus galdiņa: — Jūs dzirdējāt, kā Ķeniņš pārdevies kanādiešu valdībai un raksta viņiem avangardisku mūziku, par ko viņam, protams, labi maksā!...

Teātrī neliela sapulce. Nīls nopietni runā par vakardienas izrādi: — Nevajag domāt, ka mūsu izrāde ir grūta vai smaga! Jāspēlē vienmēr viegli! Jāpārliecina skatītājs — mēs esam atbraukuši šo trako gaisa gabalu, lai parādītu jums, cik kolosāli mēs esam!!! Kāpēc viens moments neieplūda otrā? Kāpēc apstājās? Kāpēc jūs neatdevāt viens otram enerģiju? Mēs piedalāmies spēlē!

Seko jauka iesildīšanās Nīla vadībā, kas tik vienkāršā veidā momentā paceļ mūsu galvas. Mēs dejojām valsi uz skatuves! Un šajā VALSĒ ir viss! Pārtrūkusī ķēde ir savienota. Pirmo (un pēdējo) reizi šeit izrāde ir pārpildīta. Dzelžaini ugunsdzēsības noteikumi — ne vairāk par 200 skatītājiem zālē! Daudzi ir apvainoti un spiesti aiziet mājās.

Pēc izrādes Baņuta aizved mūs uz pagrabu, kur džeza kvartetā spēlē viņas draugs Niks. Mums par prieku kādas improvizācijas beigās dzirdam skaidru alta—saksofona tēmu „Tumša nakte, zaļa zāle“. Es neatklāšu neko jaunu, ja teikšu, ka četri cilvēki ar labu aparāturu var sarīkot daudz skaļuma. Pārējais ir lēkājošo viesu

rokās. Vai kājās. Alz orķestrantiem ir durvis uz virtuvi. Tur palai kam baltā priekšautā iznāk tumšs arābs vai pakistānietis. Varbūt viņš Toronto nav ilgi. Jo vēl skatās. Vēl mēģina kaut ko saprast. No šīs Rietumu civilizācijas agonijas. No šī acīmredzamā neprāta. Nē, ne sejš, ne acis nav nosodījuma, nav nekā. Viņš tikai skatās. No turienes. Tālu prom, no virtuves sliedīša... Svešu cilvēku spēlēs!

Vecāmāte lēni liek uz galda maizi, tomātus, gurķus, piparus. — Es šeit esmu bēgle! Lūk, kas es esmu! Tu drīz aizbrauksi uz Dzimteni, un es palikšu šeit! — Lēni, klusi un metodiski es noēdu daudz mazu ceptu desiņu... Uzvelku žaketi, pametu ar roku vecāmātei uz lievenīša un, braucot ar metro, vienpadsmitos esmu teātrī. Šodien mēģinājumā ir jautri un interesanti. Mēs daļēji kļūstam par skatītājiem, kā Baņuta un Nīls, pārvērtušies no režisoriem par aktieriem, aptvēruši visa pasākuma nopietnās sekas, sāk lēni uztraukties, cīnoties ar lielo angļu teksta lērumu, kas jāapgūst pāris dienās. Pagaidām viņi viegli improvizē un caur humora caurvītu sižeta atstāstījumu, caur plastisku savas vietas meklēšanu mūsu mizanscēnu gatavajā karkasā mēģina ielīst pašu radītāji izrādē.

Pēc mēģinājuma metamies uz *Maple Leaf Gardens* hokeja halli, uz kurieni no Sv. Andreja baznīcas nāks Dziesmu svētku gājieni. Viss ielas posms stāvgrūdām pilns ar latviešiem un latviešu valodu. Daudz pazīstamu. Daudz koru un deju kolektīvu karogu un nosaukumu plāksnīšu no Kanādas un USA austrumkrasta un vidienes. Ar dalībnieku skaitu nav tik spoži. Bet ir deju kolektīvi, kur roku rokā iet triju paaudžu dejotāji. Neapskaužu viņus, kam jākustas šajā karstumā īstos vilnas tautas tērpos. Es katru vakaru vīrs vatēta rītasvārka uzvelku biezu mēteli un klausos, kā čurkst sviestu urdziņas pār manu muguru.

Paiet ilgs laiks, kamēr cilvēku tūkstoši no ielas saplūst neatvēsinātā milzīgā slēgtā hokeja stadionā, kurā ir ap 16 000 vietu. *Maple Leaf Gardens* celts 1961. g. Šeit karjeras sākumā koncertējuši *Beatles*, *Elvis*, un visas Kanādas un Amerikas hokeja zvaigznes ir virpuļojušas uz šī stadiona ledus. Mūsu brīvbilētes ir pašā augšā, un ar gaisu tur ir trūcīgi. Pretējā tribīnē kādi 500 dziedātāji, šajā pusē ap 6000 klausītāju. Tradicionālas, vienkāršas dziesmas. No Latvijas vienīgi daļa no Radio kora, diriģenti Juris Kļaviņš, Pauls Kvelde un Edgars Račevskis. Spoži nodziedāto un aizrautīgi nodirģēto „Jāņu vakaru“ Račevskim nākas atkārtot vēlreiz. Un gaisā tric pagājušās vasaras „Līgo“ Mežaparka lielajā estrādē...

Starprīdī Ausma organizē savu gaisa ceļojumu uz Otavu joprojām pēc amerikāņu vīzas. Daudzas sievietes nāk klāt, pateicas par mūsu izrādi un prasa, ko nozīmē roku spaidīšana? Somijas mētāšana? Koncerta otru daļu nevaram atļauties skatīties. Atpakaļ uz teātri, iesildīšanās, balss vingrinājumi, čūsku gājieni cauri skatītāju rindām un pūķa skrējieni uz garderobēm.

Izrāde sākas ar nokavēšanos, jo vēl nav beidzies lielais kora koncerts. Zālē mazāk par 150, ir jaunieši, klausās ļoti uzmanīgi, reaģē saprātīgi. Pēc izrādes tiekamies ar skatītājiem. Kāda sieviete izsaka pārmetumus visu veco skatītāju vārdā: režija nav pratusi pasniegt lugu skaidri un saprotami, kas ir viņas (režijas) galvenais uzdevums. Tā nav Aspazija! Luga ir tieši samežģīta un sarežģīta. Mēs (skatītāji) ejam kā pa ledu. Nav nekādas drošības. Visu laiku jāmin, ko tas viss nozīmē...

Baņuta aizved uz *Royal York* hoteli. Viena no pēdējām ballēm. Nespējot īsti iedzīvoties, pēc pusnakts kopā ar Niku dodamies mājup. Zibēno. Vecāmāte vēl gaida, lai gan ir jau viens nakts. Mazmeitiņai un viņas vīram viesi — draugi no Kalgari, kur viņi kopā gājuši skolā. Mani uzlūdz augšā, iepazīstina. Daļa draugu aizbrauc. Pāris paliek pārgulēt trešajā stāvā. Ar ukraiņu izcelsmes Deividu dzeram alu no bundžām, es atbildu uz jautājumiem par Latviju, par mūsu ikdienu, par cenām. Kad esam izdzēruši 3 bundžiņas, es norādu uz tukšajām un kā piemēru piemietinu, ka tagad mēs, rubļos rēķinot, esam nodzēruši 3/4 no manas mēneša algas! Viņi ir pilnīgi satricēti. Pirmais attopas mazmeitas vīrs un piedāvā man kasti alus līdz uz Latviju. Nu labi, fotoaparātu! Nē, nu kur tu gribi aizlidot, man biļetes ir par brīvu, uz Bufalo, Van-kuveru, apskatīt Kanādu? Nē, es tev nopirkšu sauju tokenu (monēta vienam *subway* vai tramvaja, vai autobusa braucienam vienā

virzienā 1.30\$ ~ 35 rbl.). Labi, mēs tevi apsolām aizvest uz nakts klubu! Tas ir to vērts! Paklau, varbūt tu gribi palikt šeit? Mēs to nokārtosim! Mums ir pazīšanās...

Uzdāvinu viņam Jānos Rīgā vērtu rūmē pirktu šnabja pudeli (30rbl. ~ 1 tokens vai 1.15\$). Viņš vieglprātīgi apsolās vēlāk to izdzert kopā ar mani... Ārā sākas nakts pērkona negaiss. Sutīgs. Šausmīgs nogurums, bet aizmīgi nav iespējams. No jauna un no jauna pāri plūst negaisa viļņi... Jau Rīgā es dzirdēju: — Kā „cilvēks ar vārdu“ var atļauties tā ākstīties?! — Nu ko? Katram ir savs vārds. Un katram ir savas cilvēktiesības ākstīties, kā viņam tik. Ja par to vēl maksā! Pārvēršot rubļus Kanādas dolāros, 4 bundžīņas mēnesi! List aiz loga. Kailām kājām dzērvju zābakos Jurītis bradā pa mauriņu pie akas. Tas ir mīksts, valgs un tik zaļš, tik zaļš...

No rīta vannas istabā atkal ūdens. — Kanādā mūs nesaprot. Kāpēc man būtu jādzīvo starpsiem muļķīgajiem kanādiešiem. Viņi pārmet, ka es bēgu tāpēc, ka negribēju Latvijā strādāt!...

Pa dienu jau atrodas, ko darīt, bet, kad pieņāk vakars un sēžu savā istabā vienā, nāk virsū visādas domas. Vasarā arī vieglāk, bet ziemiā?

Mazmeitiņa ved mani uz teātri. Viņa prasījusi vecmāmiņai, varbūt Jurim kaut ko atvest no veikala? Varbūt pienu? — Nē, nekādā gadījumā. Krējumu! Viņš ir tik kaulains! — Tagad no ķīniešu kvartāla tirgus pasūtu banānus. Otrā vēlēšanās zelta zivtiņai! Biļetes atpakaļceļam varbūt būšot 21. jūlijā.

Vairāk kā četras stundas no vienpadsmitiem Baņuta un Nīls intensīvi mēģina. Karsti! Starprīdī sēžu ģērbtuvē, kājas zem galda auksta ūdens blodā. Pēc mēģinājuma ar Indru skrienam atkal uz *Maple Leaf Gardens* lielo tautas deju koncertu. Pusstundu nokavējam, bet trāpām vēl uz runām un Kanādas himnu. Lickas, ka skatītāju vairāk nekā vakar. Noskatāmies visu. Apbalvošanas. Pa vienam latviešu un igauņu deju kolektīvam tepat no Amerikas un viens no Latvijas — „Sprigulītis“. Deja par Baltijas vienotību — trīs riņķu vidū stāv trīs dažādu republiku meitenes rokās sadevušās. Skaisli! Žēl, ka dzīvē tā nav. Katrs cenšas skriet individuāli un pirmais raut mērķa lenti. No šīs puses skatoties, skaidri redzams, — tā ir viena no daudzajām mūsu ilūzijām. Koncerta beigās trīs valodās „Brīvību Baltijai!“ Aizkustinoši! Pēc tam visi piecēļas kājās un *a capella* nodzied „Daugav's abas malas“. Tiksimies nākošgad Sietlā USA!...

Nīls šodienas iesildīšanos arī velta deju svētkiem — daudz tautiskas lēkāšanas un dejošanas. Skatītāji varbūt 80—90. Visklusākā publika. Neviena pikstiena līdz izrādes beigām. Atvadāmies no Andra Lakstīgalas — mūsu izrādes inspicienta, kurš pēc dienas brauc uz Latviju. Aizbraucam uz Baņutas māju un video skatāmies divus šausmīgos mūziklus: „*Little Shop of Horrors*“ — mazs pārdevējs *New York* graustos izaudzē divainu puķi. Jo lielāka viņa aug, jo vairāk izsūc no mazā cilvēciņa. Vēlāk viņa pieprasa jau citu cilvēku asinis, tad gaļu (kapātu). Bet ceļas arī veikaliņa vadītāja labklājība. Noziegumi, kompromisi ar sirdsapziņu. Paziņstams sižets. Tikai ne ar puķi. Beigās, protams, viss jaunais sabrūk. Mīļtāji savienojas. Idille. Zaļa mājiņa. Bet starp zaļajām lapām dārza dziļumā jau slēpjas jauna maza puķīte — vampīriņš...

Naktī caur lietu slapjām kājām uz mājām. Ap trijiem gulēt. Ap sešiem galvā atkal sāk list monologi angļu valodā. Ap astoņiem kāds stipri daudzās pie ielas durvīm. Kaimiņš. Otrā pusē mājai garāžas durvis visu nakti stāvējušas vaļā... — Jā, tu, Jurī, aizbrauksi uz dzimteni, bet man te būs jāraud (berzē acis). Viņš (rāda augšā) durvis ir atstājis vaļā tīšām, lai nozagtu viņa mantas un es būtu vainīga! Es šodien stipri sanervozējos. Viņš grib augšā arī pārtaisīt dušu. Saskrāpējis sienas. Kāpēc viņš ir tik spītīgs? Viņš nekad neaprunājās ar mani. Man stāstīja, kad viņš līcis eksāmenu par lidmašīnām, esot ar kāju spēris lidmašīnas atejas podam un tiecis, ka par to viņš neko nevēloties zināt...

Saki, ko lai es vēl tev dodu čst, lai tevi kaut nedaudz uzbarotu? Kad atbrauci, tu, lickas, izskatījies labāk? Brokastīs es auzu pārslām un krējumam piegriežu mazmeitas pirktos banānus... Varbūt...

Šodien vienīgā brīvdiena. Pēc desmitiem no Centra Latviešu nama trīs mašīnās izbraucam uz Niagāras ūdenskritumu (apmēram 130 km). Sēžu Zanes mašīnā. Braucam apkārt Ontario

eзера rietumu stūrim. Cauri I Hamiltonai, kuras rūpniecība briesmīgi gandrējot vidi. Pat Sidrabēnē jūtot I Hamiltonas radītos caurumus jonosfērā. Braucam cauri Kanādas augļu dārzam. Vistālāk uz dienvidiem esošais Kanādas stūris ar ideālu klimatu. Ķirši, āboli, plūmes, vīnogas. Pat grūti dabūt nost no kokiem.

Ap divpadsmitiem esam pie ūdenskrituma. Pat darbdienā pilns ar cilvēkiem un mašīnām. Laimējas atrast vietu mašīnām pie vienas no daudzajām spēkstacijām. Nebraucam zem ūdenskrituma ar kuģi, kas tālu lejā cinās ar ūdens vērpētēm un straumi. Necjam pa tuneli zem ūdenskrituma. Nebraucam torņos virs ūdenskrituma. Necjam muzejos un restorānos. Stāvam nežēlīgā saulē, ļaujām dobjajai rūkoņai urbties saules pinumā un, skatoties milzīgo ūdens masu brīvajā kritienā, uzlādējam savas patukšotās baterijas. Pie velna visus *McDonald* un *Budweiser*! Tā var stāvēt stundām! Un elektrizēties miklajā sasiestā ūdens putekļu mākonī. Starp modernajiem japāņiem un latviešu dzejniekiem elektrizējas arī melnās drēbēs ortodoksālie ebreji un no viduslaiku Nīderlandes gleznām izkāpušie tumši zilās kleitās un baltās aubēs menronīti, kuri neatzīst elektrību un XX gs. civilizāciju. Tālāk braucam gar kanjona malu. Lejā, dziļi virpuļodama, plūst Niagāras upe. Otrā pusē USA un daudz spēkstaciju. Pie Ontario ezera pilsētiņā piebraucam pie Festivāla teātra. Viens no lielākajiem repertuāra teātriem Ziemeļamerikā. Vēl divas skatuves pilsētiņā. Kāds simpātisks cilvēks to visu stāsta un izvadā pa teātri. Trupā 62 aktieri. Viena trešdaļa — jaunie. Pēc trim gadiem var kļūt par trupas pilntiesīgiem locekļiem. Sēžam mājīgajā, lielajā zālē ar 650 vietām. Nečveļētu sarkankoka dēļu sienas, laba akustika, tuvs attālums līdz skatuvei pat no balkona. Uz skatuves mūs gan nēlaiž, Viszemākā aktiera alga — 550\$ nedēļā. Šis teātris sadarbojas ar Leņingradas Lielo teātri. Izejam teātra dārzā — parkā. Galvenā režisora hobijs ir dārzniecība. Desmit gadu plāns. To realizē speciāli algots dārznieks. Ir īpaši baseini ar zelta zivtiņām, kuros neuzmanīgi mākslas pārņēmti skatītāji vakara krēslā reizēm iegāžas. Teātri darbojas tieši vasarā: sešas pirmizrādes sezonā bez finanslālam grūtībām, jo teātris uzcelts istajā vietā, kur kādreiz sanāca kopā sešu nāciju indiāņu ciltis.

Atpakaļ braucot, iegriežamies Sidrabēnē. Mēs ar Vitu ejam peldēties upītē. Mūsu kaislīgie makšķernieki Jānis un Juris te kādu agru rītu esot noķēruši vienu zivi un zināja stāstīt par milzu brunurupučiem, bet, ja cilvēks bieži ņem rokās spīnīgu vai bisi, viņš kļūst stipri uzbudināts. Apvienojas divu blakus esošo vasaras mājīņu saimnieces, un vakara vēsumā zem kokiem tiek klāts bagātīgs vakariņu galds. Apmetam lielu loku kājām pa Sidrabēni. Lapu mežs kā jebkur Latvijā. Tikai šur tur ap kokiem ložņā indīga cfeja, no kuras pieskārieniem bērniem uzmetas čūlas...

Vakarīņās Toronto atkal jācēl desīnas. Un zemenes ar krējumu. Pēc tam — pusnomoda murgi. Tad atkal krējums ar zemenēm un banāniem. Pusdeviņos izskrienu uz teātri. Tur visi šodien manāmi satraukti, jo šodien „Atriebējas“ trešā pirmizrāde — angļu eksporta variants. Ģenerālmēģinājums. „Angļu“ aktieri — vēl divi kalpi Rīdera piln kostīmos (Nīls melnā pidžamā, Baņuta cecīnkrāsas atlasi apakškleitā) vairs nav runājami. Mūsu kostīmi vakar ķīmiski iztīrīti. Dinas kostīmam notīrītas pogas, Ausmai — knopes, man — smalkās rekvizīšu cigaretes. Rītasvārkam klāt pietīta sveša pušķota josta.

Četros esam cauri. Kavējas TV reklāmas ieraksts. Centrā ielas esot stāvgrūdām pilnas ar mašīnām. Slēgtajā beisbola stadionā 50 tūkstošu skatītāju klātbūtnē mača laikā tiekās Bušs ar Malrūniju. Kā pie bada cietējiem internēto personu nometnē Gulēnu ģimene ierodas ar kārbām, maisiņiem un kastrolīem. Atpakaļbraukšanas datums atkal mainās. Tas būšot 16. jūlijs. Tātad nospēlēsim pēdējo izrādi, un ātri ātri, prom. Bet varbūt būs vēl kāds cits datums, jo mums jārežķinās ar *Aeroflot*, kura kā katra padomju iestāde nodarbojas galvenokārt ar putošanu un putraimošanu...

(Turpinājums sekos)

No šīs stundas es atzīstu sevi brīvu no iedomātiem
ierobežojumiem un saitēm,
Es eju, kurp vien vēlos, pilnīgi un absolūti valdnieks pār
sevi,
Apstājos, pētu, uzņemu, pārdomāju,
Maigi, bet ar nelokāmu gribu raisos vaļā no saitēm, kas
varētu mani aizturēt.

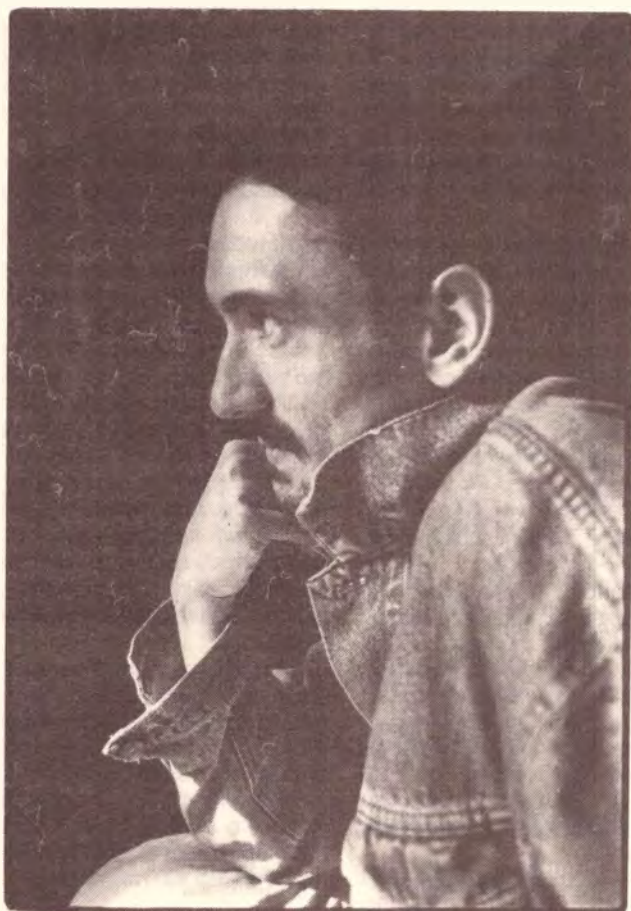
VALTS VITMENS

ES ESMU CITĀDĀKS

Nils Bartlets ir cilvēks, ko daudzi no jums jau pazīst kā režisoru. Gadījās tā, ka pirmoreiz es viņu sastapu Londonā, teātri, kurā viņš strādā un par kuru biju dzirdējusi, ka tas ir „alternatīvais” — arī attieksmē pret seksu. Smadzenēs bija izkārtoties stereotipi: tur būs tā, un viņš būs tāds. Taču nebija ne „tā”, ne „tāds”. Bija mājīga, cilvēka siltuma pilna vieta un ciešs cilvēka rokasspiediens.

Nilam Rigā esot, uzaicināju viņu uz „Atmodas” redakciju. Dzērām kafiju, un Nils runāja par to, kas ir svarīgs viņam un ko varētu mēģināt izprast arī tie, kam šīs problēmas pilnīgi svešas.

— Zini, šeit, Latvijā, tomēr jūtu, ka esmu citā zemē. Jūtos neredzams — lielāko daļu no manis šeit neviens neredz. Kad eju pa ielu, cilvēki noskatās mani. Nezinu — vai tāpēc, ka manas drēbes uzrāda ārzemnieku, vai arī tāpēc, ka es, kā jau mākslinieks,

Nils Bartlets. Anvaram Liepiņa foto

izskatos citādi, vai arī viņi varbūt nojauš, ka esmu homoseksuālists? Uz šo jautājumu man nav atbildes. Nezinu, ko cilvēki redz, kad viņi skatās uz mani. Un, kad ar mani sarunājas, — ko gan viņi par mani zina? Par manu dzīvi? Cilvēki ticcas vispārināt, novienādot un reducēt savu situāciju arī uz mani, bet man tomēr ir jāpasaka — nē, esmu citādāks.

Kad tu nonāc svešā zemē, ir nemitīgi jābūt sašpringtam. Cilvēki vēlas zināt: vai tu esi precējies, vai tev ir bērni? Ar ko tu dzīvo utt.? Un vai man ir jāsaka, ka dzīvoju viens, ka man ir draugs un viņam arī ir sava māja. Citreiz redzu, ka cilvēki skatās uz manu roku, domā: vai tas ir laulības gredzens un kas man to ir iedevis?

Latvijā man ir tāda sajūta,

ka šeit ir pilnīgi neiespējami par šīm lietām runāt.

— Anglijā tu esi tu visur vai arī tikai kādās konkrētās vietās, konkrētās situācijās. Savā teātrī?

— Teātrī — jā. Bet nav tā: esmu Rictumos, tātad esmu brīvs. Man bija jāgaida deviņi gadi, pirms atradu vaidu, kā pateikt savai mātei, kas es esmu.

Teātris beidzās, un man ar autobusu ir jābrauc mājās. Un jāuzmanās — mājupeļš var būt bīstams. Esmu citāds, un pārējie to ievēro. Ja esam divi un runājam par savām lietām, jāskatās, kas sēž aizmugurē — vai varam būt bez bažām. Ja tie būtu, piemēram, kādi piedzēruši puisi, es pielūkotu nesēdēt viņu tuvumā. Ir gadījies, ka autobusā man uzbrūk.

Tam, ko tu radi, zināmā mērā ir jābūt par tavu dzīvi. Ir periods, kad tu paud sevi caur metaforām, mājiņiem. Tu runā vicnu, bet patiesībā saki pavisam kaut ko citu. Taču ar laiku tomēr nonāc pie atziņas, kad esi valstīdīgs, ka tikai tad atrodi sava darba dvēseli.

— Bet tu savu mākslu radi arī kopā ar sievieti. Ar Baņutu Rubesu. Gan „Sidraba šķidrums“, gan „Atriebēja“ ir sievietes uzrakstītas lugas. Abās centrālie tēli ir sievietes.

— Mūs ar Baņutu vienot uzskats, ka pasauli var uzlūkot arī no kāda cita skatu punkta. Viņa, protams, to uztver citādāk nekā es. Bet abi jūtam, ka jāatkāpjas kādu soli nost no pasaules, lai to labāk redzētu. Šajā ziņā mēs abi esam līdzīgi. Esmu novērojis, ka, strādājot ar aktieriem, mēs bieži sakām viņiem vicnu un to pašu. Tas, pie kā mēs bieži atgriežamies, ir — kā būt stipram skatuves teātrī un ko tas vārdu stiprums nozīmē. Mūs abus neapmierina spēka stereotips. „Atriebējā“ ir ļoti skaists moments. Kopā virietis un sieviete. Tas, ko viņi dara ar saviem ķermeņiem, aktieriem ir kaut kas pilnīgi jauns, neierasts. Sievišķīgs virietis un sieviete, kuras rīcībai jūtos jāizraisa nāids. Bet koptēlu, ko viņi radija, varētu nosaukt par maigumu. Un šis skatījums varēja rasties tāpēc, ka es raudzījos uz pasauli, pakāpies solīti nost.

— Vai mākslā tev vairāk piesaista sievišķais spēks?

— Kaut kāda taisnība jau tur ir...

Savā teātrī, savā grāmatā esmu gribējis rādīt viriešus tādus, kādus es viņus redzu. Bieži, vērojot viriešus uz skatuves, es domāju: kas tie par cilvēkiem? Es viņus nepazīstu. Vēids, kā viņi runā un kustas, nemaz neatgādina virietis, kādu es to pazīstu. Es virieša tēlā „ielieku“ īpašības, kuras parasti mēdz uzskatīt par sievišķīgām. Piemēram, maigumu. Un jo īpaši — sajūtu, ka uz tevi skatās. Parasti skatieni ir pievērsti sievietei. Mūsu un arī latviešu kultūrā sieviete ir tā, uz kuru skatās. Ja tu nemitīgi tiec uzlūkots, tu esi spiests iejusties šajā situācijā, apgūt to. Šī nemitīgā uzmanība atņem tev spēku, un ir jāatrod iespēja, kā to kontrolēt. Es vienmēr meklēju iespēju, lai virietis un sieviete no skatuves it kā sacītu, darītu zināmu: jā, skatieties uz mani, tie es esmu. Un, ja skatāties, vai tiešām neredzat, kāds esmu? Vai tiešām redzat tikai to, ko gribat redzēt?

Piemēram, „Atriebējā“ ir daudz situāciju, kurās sievietes ir vājas, viņas raud, lūdzas. Vai arī ir gērbušās skaistās drēbēs, kas neļauj viņām kustēties. Pirmajos mēģinājumos

mēs nemitīgi atkārtojam: paskaties vēlreiz, padomā, kas tam visam „apakšā“, jo tieši tas ir svarīgais, tas „stiprums“. Un otrādi — virieši lugā izskatās ļoti stipri. Bet mēs sacijām: paskaties vēlreiz, paskaties uzmanīgāk — patiesībā tev ir ļoti daudz kā ievainojama. Un tas ir tas īstais. Tā ir tā īstā būtība. Tas mums ir jāparāda. Cilvēki bieži domā par ievainojamību kā par sieviešu īpašību. Bet virieši tāpat ir ievainojami.

— Tāda bībeliska atkāpe: vai tu sevi pieskaitītu pie tiem piecdesmit taisnajiem, kuru dēļ Sodoma izbēgtu no pazudināšanas? Un vai to neiznīcināja tāpēc, ka tika izjaukts dabas noteiktais līdzsvars?

— Šo jautājumu Rīgā esmu dzirdējis no vairākiem cilvēkiem. Daudzi saka: ja visi būtu homoseksuālisti, nebūtu bērnu. Varētu atbildēt arī tā: ja visi būtu latvieši, nevienš nerunātu franciski. Bet ir gan latvieši, gan francūži. Es jau neuzstāju, un tu esi latvietē, taču neuzstāj, lai visi būtu latvieši. Visiem pietiek victas. Turklāt šis teiciens „dabiskais līdzsvars“ ir ļoti bīstams. Tam var sekot, piemēram, tāds: tu esi sieviete, un tavs dabiskais stāvoklis ir sēdēt virtuvē, vai arī gruzināt dabiski dzert vīnu, vai nēģerim ir dabiski būt muļķim. Un nākamais, ko tu dzirdēsi, būs: visi, kas nav „savējie“, ir jānovāc. Sācis lietot jēdzienu „dabiski“, tu vairs nevari apstāties.

Piemēram, ir pieņēmums, ka cilvēkiem ir jāatgādina savi vecāki — no paaudzes paaudzē. Jāatkārto. Mēs abi — es un Baņuta — sakām „nē“ šādai domai. Mums jāatrod citāds dzīvesveids. Protams, arī dabiski, ka mums ar vecākiem ir daudz kopīga, tomēr mēs paši izvēlamies, ko paturēt un ko ieviest no jauna. Tā būtu jādara katram. Daudziem tā šķiet revolucionāra ideja, taču tā tas nav.

Rictumos ir teiciens — „izīcšana no ēnas“. Tas nozīmē pateikt, kas tu esi. Un to var izdarīt dažādos veidos: pateikt mātei, darbā, intervijā. Tā ir tava izvēle, kā tu to izdari. Dažkārt tu esi nolēmis pateikt, citreiz domā, ka tas būtu nevietā. Bet kādam brīdī ir jābūt īstajam. Ja gadu esi grāšījies pateikt, bet joprojām necsi to izdarīt, tad tie ir tikai vārdi, nevis atbrīvošanās no sloga. Tā nav brīvība.

— Pirms tam un pēc tam, kad esi pateicis — vai tie nav divi dažādi cilvēki?

— Iedomājies, ka nevienš nezina, ka tu esi sieviete, un tev ir jāpaziņo: „Starp citu, esmu sieviete.“ Vai varbūt tā: „Starp citu, esmu latvietē.“ Man stāstīja, ka jūs ilgu gadus nedrīkstējāt runāt par savu vēsturi, par to, kas jūs esat. Es to ļoti labi saprotu — ilgu gadus nevarēju pateikt mātei, kas es patiesībā esmu. Tagad es to varu. Un vecāki mani saprot.

Zinu, ka Londonā, lidostā, mani sagaidīs tēvs. Un noteikti jautās, vai Latvijā esamu saticis savējos. Atbildēšu, ka esmu saticis cilvēkus, kas mani pieņem tādu, kāds esmu.

Intervējusi TAMĀRA RINGA
AIVARA LIEPIŅA foto

Hanss Magnuss Encensbergers

Minhenē dzīvojošais pazīstamais vācu dzejnieks un esejists Hanss Magnuss Encensbergers (1929) savus lasītājus 1989. gadā pārsteidza ar ceļojumu aprakstu „Ak, Eiropa!“, kurā autors saistoši attēlo savus piedzīvojumus septiņās valstīs: Zviedrijā, Itālijā, Ungārijā, Portugālē, Norvēģijā, Polijā un Spānijā. Encensbergers cenšas izprast tās sekas, ko izraisījusi gandrīz pirms piecdesmit gadiem notikusi Eiropas civilizācijas katastrofa. Kādas sekas uzrāda rekonstrukcija Austrumos un Rietumos? Šo meklējumu rezultātu var izteikt paradoksā: Eiropas spēku nosaka tās iregularitāte un juceklīgums.

TULKOTĀJA

POĻU NEJAUŠĪBAS (1986.)

NAKTS NO SESTDIENAS UZ SVĒTDIENU VARŠAVĀ

Pēc desmitiem vakarā uz Polijas galvaspilsētas milzīgajām maģistrālēm nav nevienas dzīvas dvēseles, granīta namu logi un valsts universālveikalu vitrīnas slīgst tumsā. Pašā pilsētas centrā, Jeruzalemes alejas un Maršalkovskas krustojumā, gadiem ilgi stāvēdēju žogs; ap šo būvlaukumu nedaudzās mašīnas met likumu. Varšavai pāri klājas bieža, balta migla — pa pusci tvaiks, pa pusci smogs —, kurā pazūd arī kultūras pils smailais tornis. Trotuāri ir divdesmit piecus metrus plati; nedaudz šur tur samanāmie gājēji izskatās kā apmaldījušies. Tur ir pavecas sievietes, strādnieki, pensionāri, jaunieši, un visi šie neilona jakās gērbušies ļaudis grīlīgā gaitā iet cits citam garām pa lielu gabalu, pavēro skatlogos izliktās preces un izgrūž pa klusam lāstam. Kaut kur uz trotuāra sašķīst tukša pudele. Nevienš nepievērš uzmanību vienuļajiem rēgiem. Tie līgojas, tomēr nekrīt. Tik vēlā stundā uz ielām nav redzami pat miliči.

Kur gan paslēpušies 1 600 000 Polijas galvaspilsētas iedzīvotāju? Centrā, kur nav iespējams paslēpties. Pavidē kādam restorānam, bet tos slēdz agri. Restorāna „Šanhaja“ zāle ir neomulīga, tajā visur jūtams caurvējš; apgaismojums nespodrs, ēdiens tikko silts, ķīniešu maltīšu nav, nedaudz vieni pēc iespējas ātrāk cenšas pazust. Taksometru stāvvietā nevienas mašīnas. Ļaudis rindā atstāj rezignētu iespaidu. Lielākā daļa Varšavas iedzīvotāju sēž mājās, bet viņu mājas — tie ir bezgalīgie dzi-

vjamie rajoni Mazovijas zemienē, kas atrodas tik tālu no centra, ka dabūjuši nosaukumu „Folklendu salas“.

Tukšās centra ielas un laukumi atrodas virs kapiem. Vairāk nekā simtpiecdesmit tūkstoši kritušie pēc Varšavas sacelšanās 1944. gada rudenī palika zem drupām. Dzīvī tika deportēti. Vācu armija jau bija sakauta, tomēr pielika visas pūles, lai no zemes virsas izdzēstu pat atmiņas par šo pilsētu. Akurāti un lietpratīgi tika uzspriecinātas atlikušās drupas. Pilnīgi nopostītas gandrīz visas sabiedriskās ēkas, baznīcas, pils, universitāte un tas, kas bija atlicis no ķeizara rezidences; no pazemes tika izrauti pat elektriskie kabeli. Hitleram šķita, ka viņš ir īstenojis savu mērķi — padarījis pilsētu neapdzīvojamu uz visiem laikiem.

Šodien virs šīs *tabula rasa* paceļas milzīgās Staļina laikmeta pils. To mākslotās fasādes slavina citas — svešas varas triumfu. Taču pils vienīgi aizsedz tukšumu, kas rēgojas aiz to fasādēm. Dažos pagalmos saglabājušies senāko laiku liecinieki — ķīrmju saēsti, pussagruvuši, šauri īres nami, no vienas vietas kara bakurētām nosēti.

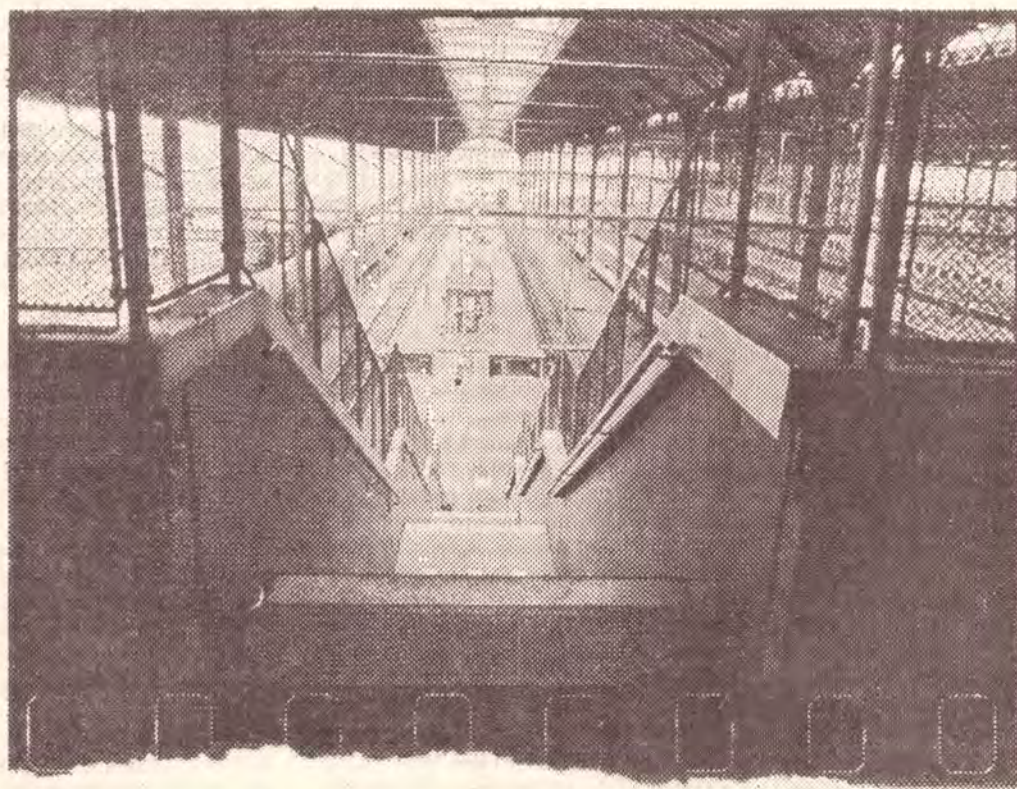
Šī pilsēta, šī drupu kaudze tika atbrīvota gandrīz pirms pusgadsimta; tomēr vēl aizvien, pa to ejot, šķiet, ka sajūtamas tā laika smaržas, ko atcecas ikviens, kas 1945. gadu piedzīvojis šeit; toreiz gaisā jaucās sviluma un karbola, sodrēju un atkritumu smakas. Varšava nav atdevusi savas pozīcijas. Šeit graušana un tukšums, apspiešana un pašaizsardzība ir kļuvušas par ikdienā. Šī ir vienīgā Eiropas pilsēta, kas četrdesmit gadus pēc pamiera noslēgšanas vēl aizvien dzīvo pēckara laikā.

Kad poļi runā par „karu“, viņi nedomā vienīgi vācu — padomju kopējo iebrukumu 1939. gadā un tam sekojošo okupāciju, bet arī pašu armijas izricību 1981. gadā. Kas notika toreiz, vienā vārdā nav pasakāms. Ārkārtējs stāvoklis? Bet par ārkārtēju Jauruzceļska valdība uzskatīja stāvokli, ko pēc tās pavēles varmācīgi izbeidza. Kara laika likumi? Bet puča laikā par likumiem nevarēja būt ne runas. Aplenkuma stāvoklis? Bet kas tad bija aplencēji, ja ne poļu tauta?

Tautas republikas konstitūcijā šādi gadījumi nebija paredzēti: staļiniešiem tie bija šķituši neiespējami. Tāpēc arī ģenerāļiem bija jāķeras pie militārās aizsardzības ieviešanas, lai savai darbībai piešķirtu konstitucionālu raksturu. Šim risinājumam bija arī viens būtisks trūkums: režīms bija spiests pēc visiem pieklājības likumiem pietiekt karu savai tautai. Vakaros, ejot pa izmirusajām ielām un atrodoties monumentālo ēku ēnā, tā laika šoks jūtams vēl šodien, kaut arī „kara stāvoklis“ atcelts jau sen.

PIRMDIENA VARŠAVĀ

Divas dienas kājām izstaigājies pa svešo pilsētu, jūtos krietni paguris. Dzīvoju rajonā, kur koncentrētas ministrijas — smagās rūpniecības, enerģētikas, kalnrūpniecības. Tieši šajā rajonā uzturas āmurgalvas, proti, tādas industrializācijas propagandētāji, kas jau sen kļuvusi par lietuvēnu. Uzpūsta centralizācija. Zem dokumentu kalnēm aprakti akumulācijas projekti: applūdušas raktuves un bankrotējuši metalurģiskie uzņēmumi; tie stāv kā pieminekļi zemes noplicināšanai un lielummānijai. Bet šīs

JĂŢA BUIA foto

katastrofas vaininieki sēž savās medus kārēs, brokasto, kreklos izmetušies, un runā pa telefonu.

Pāris ielu tālāk atrodas lielie universālveikali. Iepirkšanās šeit ir smags, nogurdinošs un garlaicīgs darbs. Viegli ar to tiek galā tikai tie, kam šajā jomā ir precīza informācija un spēks ilgi nostāvēt kājās. Pircēji, pa lielākai daļai sievietes, atstāj labi trenētu ekspertu iespaidu. Šeit vairs nevalda nabadzība, tas jau ir trūkums. Dūsmām un izmisumam nav vietas. Lai izdzīvotu, nepieciešami tādi tikumi kā atjautība un pacietība. Atsevišķas nodaļas universālveikalā ir vai nu tukšas, vai pārpildītas, atkarībā no tā, ko „*viņi*” ir izmetuši“. Šis izteiciens nāk no Padomju Savienības. Nelielos daudzumos preces uz lētas parādās pēkšņi, neizdibināts paliek, kad, kur un kāpēc, tās ir it kā nokritušas no debesīm; visi metas tām virsū kā suns kaulam. Šodien pārdošanā ir šķidrums veļas skalošanai, ko iepilda līdzatnestās kannās vai pudelēs, un tualetes papīrs bezveidīgos rullīšos.

Preču cenas ir absolūti neizprotamas. Braukšanas biļete tramvajā nemaksā tikpat kā neko, tāpat arī telefona saruna, toties melnā tirgus cenas ir ar daudzām nullēm. Iespējams, ka cietajām cenām ir kaut kas „jānovērš“ vai arī jāmaskē zlota straujā inflācija, taču rezultātā veidojas haoss. Lai fiksētu preču vai pakalpojumu patieso vērtību, nepieciešama otra valūta. Polijiem par ekonomikas notieciņu ir kļuvusi dolārs. Neskatoties uz kursa svārstībām, šeit tas ir kļuvis par nemainīgu, gandrīz metafizisku lielumu. Valsts jau sen vairs necenšas cīnīties pret dolāra pārdabisko valdzinājumu; tieši otrādi, tā ir kļuvusi par lielāko spekulantu visā Polijā. Valsts aģentūras pilnīgi atklāti aicina doties ceļojumos uz Parīzi, Maiami un Ēģipti — samaksa dolāros. Garāmgājēji, apstājušies palasīt vilinošos piedāvājumus, uzskata šo parādību par normālu; ļaudis ir pieraduši, ka par viņiem smejas. Deveni miljoni poļu dzīvo ārzmēs. Kāpēc gan viņi nevarētu palīdzēt radīem un draugiem? Kurš būs tas, kas metīs pirmo akmeni? Vai šī jaukā sirmgalve, kas ar smagu iepirkumu tiklīņu rokā iznāk no PEWEX veikala, izskatās pēc spekulantes? Viņa taču ir nopirkusi tikai veļas pulveri un zobu pastu, kafiju meitai un šokolādi brāļadēlam. PEWEX ir visuresošā valsts melnā tirgus centrāle. Atšifrējot akronīmu, atklājas tas ārpriests, kas šeit kļuvis par metodi: „Iekšējā importa valsts uzņēmums.“

Ja Varšavā nebūtu daudzo parku, būtu jāsāk uztraukties par pilsētas iedzīvotāju psihisko veselību. Taču ik pēc desmit minūšu gājiena ir iespēja izbēgt nomācošajai arhitektūrai. Parki ir pilsētas otrā — idilliskā puse. Laiks šeit ir apstājies. Plašas alejas, melanholiski diķi, apsūņojušas kāpnes, kas ved uz upes ieleju, domās nogrimuši pensionāri, bērni ratiņos, pilis ar aizbarikadētiem slēģiem, krēslaini paviljoni, gulbji un sēru vītoli. Urbanizētā Varšava nesa-

stāv no akmeņiem vien, tā sastāv arī no veģetācijas.

Vēl viens patvērums ir vecpilsēta. Tas ir ne tikai lielākais, bet arī lieliskākais viltojums pasaulē. 1945. gadā, kad Varšavā valdīja visbriesmīgākā nabadzība, kad nebija ne naudas, ne materiālu, ne pārtikas, ne mašīnu, kad neviens vēl pat nezināja, kāda izskatās dolāra banknote, tās iedzīvotājiem neienāca prātā nekas labāks, kā ar kailām rokām sākt atjaunot 17., 18. un 19. gadsimta ēkas, turklāt ar centimetra precizitāti mērogā 1:1 veidot vienreizēju, dona Kihota cienīgu darbu pasaules mērogā. Ar šo darbu poļi aizstaidzās priekšā Eiropas atjaunotnei. Darbs ir izdevies, tāpēc ka šī nodoma pārdrošība ar gadiem ir kļuvusi nemaināma. Pilsētas iedzīvotāji un viesi vecpilsētas laukumos, ielās un namos jūtas tāpat kā ikvienā citā Eiropas vecpilsētā, kā Santjago, kā Stokholmā vai Bergamo. Šķiet, ka šajos mūros ir iemājojusi pagātne. To pārklāj sekundārs sūbējums. Jau atkal trūkst naudas remontdarbiem. Tikai uzmanīgu vērotāju pārņem vēsturiski filozofisks reibonis, un viņš sev jautā, vai šī noteka vai tas durvju rokturis patiešām ir sens vai pakalparinājums. Ar šo godkārtīgo projektu poļi ir ne tikai pierādījuši, kā pieminekļu aizsardzībā veikti neiespējamo, bet arī parādījuši veselam kontinentam, ko nozīmē rekonstruēt savas tautas vēsturi.

OTRDIENA VARŠAVĀ

„Bet platā un seklā upē ir Visla. Nekādu atvaru, pavisam vienmērīgs plūdums. Dzeltēnās smiltis brīžiem ir pavisam tuvu ūdens virsmai. Pie krasta piestājuši nelieli kuģīši. Saule met tilta margu atspulgu ūdenī. Pretējais krasts vietām smilšains, vietām ar zāli apaudzis. Gar krastu slaištās strādnieki; tur redzamas sliedes un kūpošas lokomotīves. Pāri šim tiltam ceļš ir garš, daudz trūcīgo ļaužu pārcelas uz šejieni... Arī es reiz nonācu šajā trūcīgajā apvidū, bet tas dara mani priecīgu, tāpat kā ikviena nekārtīga apdzīvota vieta; baznīcas un pilis mani neiespaido. Un tā ir Prāga. Zemnieces platos, puķainos linaudekla svārkos stiepj geros... Pa labi ved plata aleja. Trotuārs nožēlojams, neviena nama ar tīru fasādi. Starp diviem namiem pavid sprauga; tā ir iecja tirgū. Tas sastāv no mazām, sarkanām koka būdīnām, kur pārdod gan augļus, gan apģērbu, gan apavus. Pārdevēji pa lielākai daļai ir ebreji. Reizēm aiz mazās lētes var redzēt vai veselu ģimeni... Cik daudz ciešanu izķēmotu seju ar baltu kā papīrs sejas krāsu, sievietes nesukātiem matiem, biežām lūpām, lielām acīm, nokārušiem vaigiem, kas izsauc briesmīgu nepatiku...“

Pēc sešdesmit gadiem Varšavas priekšpilsēta upes pretējā krastā izskatās tāda pati; tā ir nožēlojama, taču dzīvības pilna — tieši tāda, kā to aprakstījis Alfreds Deblins. Vienīgi ebreju vairs nav. Ak, Krusta kalns, Prenciņlauva kalns, Vedings un Lihtenbergs!

— kas gan ir šīs Berlīnes atliekas salīdzinājumā ar Prāgu, vienīgo Varšavas kvartālu, kur valda nevis pēckara, bet gan pirmskara laiks, kur cilvēku sejas iegūlusi senākā vitalitāte, kas sajaukusies ar senāko postu. Zabajkovskas namu balkoni ir aillūzuši jau pirms veselas paaudzes, sarūsējis armatūru tērauds izlīdis no kailajiem ķieģeļu mūriem. Mazliet tālāk tirgū stundām ilgi stāv vecas sievietes, turot rokā cepuri vai piešpiedušas krūtīm kreklu, — tas ir vienīgais, ko viņas var pārdot. Proletāriskā nabadzība, ar asociālu elementu kriminālo enerģiju piesātināta, uzplaukusi šajā spekulantu, ielasmēitu un dzērāju apvidū. Cepuru meistares darbnīcas mazītiņais skatlogs, kur puteklī klāj īpašnieces pastelkrāsas produkciju, veido skumjas reminiscences ar laiku, kad Varšava bija Austrumciropas Parīze, blakus netīra frizētava un kurpnieku darbnīca. Iekšējā pagalmā starp atkritumu konteineriem, ugunsdzēsību cauru diennakti degošu spuldziņu vītņēm, zem debeszilas krāsas baldahīna atrodas madonna; uz tamborētiem galdautiņiem konservu kārbās veselas svaigu ziedu piramīdas; šī mājas altāra pakājē guļ izlaidušies divi kraupaini kaķi.

Pāris ielu tālāk veca fabrika, tā ir nokvēpusi ķieģeļu ēka ar alvas tornīšiem. Aklo logu priekšā sastatnes, kas gadu gaitā pašas pa pusi sagravušas; virs fabrikas vārtiem Polijas valsts baltais ģerbonis. Ar savas kabatas formāta vārdnīciņas palīdzību atšifrēju uzrakstu zem tā *Varšavas valsts spirta industrijas uzņēmums*, tāpat arī transparentu pie fasādes: „Strādnieku un zemnieku savienība — Polijas labklājības pamats“.

Vilenskas picturā trako kāds dzērājs; viņa dusmu izvirzums vērsis pret mani, es tikai nesaprotu, kāpēc. Milicis viņu ar mokām nomierina. Kāds students man pārtulko, ko viņš — gadus trīsdesmit vecs bārdainis ar boksera figūru — kliecīši: „Es esmu strādnieks, man ir tiesības kliegt!“ Viņa dusmas laikam izraisījusi mana sarkanā šalle.

Mans Vīnes draugs visu bija paredzējis jau iepriekš. Nezinu, kāpēc, bet vīnieši šajā pasaules daļā aizvien orientējas vislabāk. „Ak, tu gatavojies ceļot uz Poliju?“ viņš jautāja, rokas aiz galvas sakrustojis, uz vecmodīgā dīvāna labpatikā izstiepies. „Bez draugiem, bez sakarīem, nezinot ne vārda poliski? Vēlu patikami pavadīt laiku!“

„Mans izglītības trūkums ir vienīgais, kas mani padara pārāku par tādīem kā tu,“ es iebildu. „Jūs esat Austrumu eksperti, tas nozīmē, jūs esat visziņi. Bet tā ir jūsu problēma. Turpretim es ļaunos pārstieģumiem.“

„Es tevi pazīstu. Pēc trīs dienām tev būs tulznas uz pēdām; tu gan būsi visu redzējis, bet saprast nesapratīsi neko.“

„Bet ko man darīt?“

„Tev vajadzīgs gids. Cicerons... Neuztraucies, es nedomāju oficiālā cēlo-

jumu biroja ierēdņus, kas varētu tevi iepazīstināt ar ievērojamām vietām... Vari šo gidu saukt, kā gribi: par sargeņģeli, mīcassargu, guvernantu... Es tev iedodu pārī telefonu numuru. Kad vairs nezināsi, ko darīt, ņem un piezvani."

Izņemis no kabatas zīmīti, ķeros pie telefona. Izlauzties cauri Varšavas telefona tīklam nav vienkāršs pasākums. Ja klausulē nevalda pilnīgs klusums, zvanītājs dzird dažādus akustiskus efektus: aizņemtos signālus visās tonkārtās, svešas sarunas, pikstienus un rūcienus, kā arī īpatnējus, regulārus klikšķus. Neļāvos iebiedēties, un pēc četrdesmit minūtēm biju sasniedzis mērķi. Uz nākamo pēcpusdienu norunājis satikšanos ar patieso Varšavu.

TREŠDIENA VARŠAVĀ

Vēls vakars. Es esmu glābts! Kad pa durvīm ienāca šī slaidā, nepilnus trīsdesmit gadus vecā sievietē zilā cepurē, zilā mētelī un īstas dāmas stājā, es uzreiz sapratu, ka tas ir mans sargeņģelis. Pīktā kursa studenti veterinarārsti es, stulbiem aizspriedumiem apveltītais, biju iedomājies citādu, neizskatīgu, iespējams, pat ar pamatīgām brillēm uz acīm un kalošās. Viņu sauca Jadviga, viņa bija gaišiem matiem, lietišķa un nepieejama, tiešs pretstats „pikantajai policetei“, kāda tā attēlota pagājušo laiku romānos un filmās. Viņa pētoši manī palūkojās ar savām pelēkajām acīm, un šķita, ka mana nomāktā sejas izteiksme viņu uzjaucina. Telefona sarunā viņa man šķita neloķama, vārdi nosaukti netika, man liekas, viņai pat nepatika viesnīcas foajē; bet, tikko mēs bijām uz ielas, viņa ķērās pie lietas.

Klusējot mēs pagājām garām vienmuļajām monumentālajām ēkām. Attiecībā uz postu, kas bija redzams ik uz soļa, viņai bija viens teikums: „Jocīgi, 1945. gadā mēs bijām uzvarētāju vidū. Pēc četrdesmit gadiem esam kļuvuši ubagi.“ Es paraustīju plecus; taču tas, ko viņa man gribēja parādīt, bija pavisam kaut kas cits: viņas galvā Varšavai bija simboliska topogrāfija. „Šeit,“ viņa stāstīja, „dežurēja policijas mašīnas, bet tur, pretējā pusē, kur uzlauzts asfalts, pie tā dēļu žoga, bija liels ziedu krusts. Šo laukumu tagad sauc par Uzvaras laukumu, agrāk tas bija Ādolda Hitlera laukums, vēl agrāk Saksijas laukums... Vai redzat plāksnīti uz stūra? Fotografēt aizliegts. Zināt, kāpēc? Šajā namā atrodas armijas politnodaļa. Tur trešajā stāvā Jaruzeļskis plānoja savu puču.“

Manai pavadonei bija cits, neredzams pilsētas plāns, tajā nebija ne mašīnu stāvvietu, ne autobusu pieturu.

„Šis pieminēklis ir uzcelts, lai godinātu pēdējā karā kritušo piemiņu. Man tas šķiet šausmīgs. Laukums pretējā pusē ir nosaukts asinssūcēja Dzeržinska vārdā. Tas ir čēkas, tagadējās VDK, dibinātājs, viņš, jūsu zināšanai, bija polis, dzimis dižciltīgā zemes īpašnieka ģimenē.“ Nebija tādas vietas, kas Jadvigai nesaistītos ar kādu sacel-

šanos, noziegumu, literatūras klasiķi, sazvēresību, kādu svēto vai apspiedēju.

„Šeit tika pabeigta 1791. gada 3. maija satversme, jūs zināt, tā bija pirmā rakstītā satversme Eiropā.“ (Man par to nebija ne jausmas.) „Pie šī mūra vācieši nošāva simtiem gūstekņu. Šeit tika pakārti Targovicas sabiedrotie.“ (Es neuzdrošinājos pajautāt, kāpēc.) „Vai redzat to krustu parkā? Tas atrodas vietā, kur tika izpildīts nāvessods mūsu nacionālajai valdībai.“ — „Kas bija izpildītāji?“ — „Izpildītāji? Krievi, protams, 1864. gadā.“

Reizēm viņas fantāziju rosināja arī kāda pavisam tukša vieta. Tas laikam bija netālu no universitātes zem kādas baznīcas smilšakmens portāla, kur Jadviga man parādīja gaišu plankumu uz asfalta. „Vēl pirms pāris mēnešiem šeit bija sapulcējušies studenti, kas simpatizēja „Solidaritātei“, bet tad iejaucās policija un novāca sveces, attēlus, ziedus un nodzēsa no sienām uzrakstus. Reizē ar to viņi radīja jaunu problēmu. Nedēļām ilgi dienu un nakti šeit stāvēja divi policijas posteņi, lai neļautu studentiem pulcēties vēlreiz. Tā pie mums tiek apsargāts tukšums.“

Bijām nonākuši pie kādas kafejnīcas vecpilsētā. Manā galvā virpuļoja vietu nosaukumi, uzvārdi un gadskaitļi: 1768., 1941., 1830., 1794., 1863., 1944. Jadviga, tāpat kā daudzi poļi, pārvaldīja šo patriotisko kabalistiku; viņi ir speciālisti attiecībā uz atmiņām.

CETURTDIENA LOMŽĀ

Bezgalīgs līdzenums, pār kuru klājas kartupeļu racēju ugunsgrūka dūmi, nav manāms neviena traktors vai kāda cita lauksaimniecības mašīna. Laukos līkņā zemnieki, sievietes ceļ smagos maisus rātos, pāri šosejai maršē zosis, pavīd pa retai lauku mājai ar nelielu sakņu dārziņu un ogļu kaudzi aiz tās, pilādži ar koši sarkanīgiem ogu ķekariem, žagatu bari.

Līdz krievu robežai būs vēl sevi simt kilometri. Rodas sajūta, ka esmu nokļuvis kaut kur ļoti tālu, pasaules galā vai, parcižāk sakot, mūsu pasaules galā. Apturam mašīnu šosejas malā un noplūcam pāris ābolu, visā plašajā klajumā esam vienī paši. Varšavas problēmas nogrimst krēslā aiz mums: valūtas trūkums, nepilnības plānošanā un kreditēšanā; pagrīdes avīzes, demoralizācija, leģitimitātes krīzes. Nespēju aptvert, ka šie jēdzieni šajā apvidū varētu svērt smagāk par pelavām. Sāku jau mazliet fantazēt: ja ļaudīm tas viss būtu apnicis, ja, paguruši no valsts politiskajām neveiksmēm, tie atvestu visam ar roku, vai tad kādā no šejienes zemajām mājīnām būtu iespējams mierīgi pasnaudulot, jo šeit taču nepienāms nekādas ziņas, nav nekādu notikumu, nav nekādas ār pasaules...

Jadviga, ābolu serdi rokā, no sānīem mani vēro: „Tas tāpēc, ka nodarbojaties ar literatūru! Vai neesat pamanījis uz jumtiem televīzijas antenas? Nē, nē, mans

draugs, tik idillisks šis līdzenums nemaz nav... Labāk brauksim, iekams satumst! Zirgu ratī nav apgaismoti, un zemnieki nemaz nepūlas tiem aizmugurē piestiprināt kaut vai reflektoru. Braukt naktī pa šejienes ceļiem ir tīrā pašnāvība.“

„Es labprāt gribētu apskatīt kādu vietu,“ biju Jadvigai Varšavā teicis, „kur nekā nav ko redzēt. Pavisam parastu kaktu kaut kur tālumā no galvaspilsētas, visattālākajā provincē.“

Jadvigai šī mana vēlētānās šķita ļoti dīvaina, taču viņa bija gatava to izpildīt. Mums izdevās par dolāriem tikt pie poļu fiata. Benzīnu, reti sastopamu, stingri ierobežotā daudzumā iegūstamu substanci, tirgoja PEWEX, tautas republikas oficiālais spekulants. Par brauciena mērķi izvēlējāmies gadījumu.

PIEKTDIENA LOMŽĀ

Šopavasara pilsētas dārzniecība laikam ir sasparojusies, tās darbinieku pūlīni ir vēl šur tur samanāmi; tomēr ziedus dārzniecības nožēlojamajās dobēs ar laiku ir uzveikušas tukšas cigarešu kārbīņas un vecas avīzes. Solīti gan šeit tiek izmantoti. Uz tiem sēž nenosakāma vecuma vīrieši, blakus pāris tukšu pudeļu. Šie ļaudis izskatās bezrūpīgi, viņiem nekur nav jāsteidzas. Šejienieši tos iesaukuši par „zilajiem putniem“. Kas tie ir par ļaudīm? Slaisti? Bezdarbnieki? Klaidoņi? No visa pa druska un nekas no visa, viņi rada iespaidu, ka pieder pie tādiem, kurus vairs nespēj aizsniegt ne sods, ne pārliecināšana. Kad realitāte pienāk viņiem pārāk tuvu, šie ļaudis to gluži vienkārši noraida.

Pilsētas centrs ir kādreizējais tirgus laukums, tam ir četrstūra forma, un to no visām pusēm ieskauj nenosakāma vecuma nelielas mājas. Nekoņā parka malā atrodas tirgus paviljons, tas drīzāk atgādina lielu šķūni, kas uzcelts kaut kad agrāk — 1930.? 1948.? 1960.? Pircēģaismas logi ir aizkrāsoti ar zilu krāsu, šķiet, lai radītu aptumšošanu un atvairītu mušu uzlidojumus, lielākā daļa stiklu gan izbīruši, taču virs ieejas karājas sarkans transparents. Jautāju savai gidei, kas tur rakstīts: „Pretgaisa aizsardzības galvenais uzdevums ir nosargāt civiliedzīvotājus!“

Jadviga pie vislabākās gribas nespēj saprast, kas tur tik smieklīgs. Taču es esmu nolēmis izpētīt visu laukumu kā cīņogrāfs. Gribu izprast to, kas šeit notiek, un ceru, ka pedantiska tiesas sēde nodarījuma vietā varētu man palīdzēt.

Netālu no paviljona uzceltas pāris būdas, to logi aiznaglioti ar dēļiem. „Remonta dēļ slēgti,“ rakstīts uz plāksnītes, kam gadu dēļ pašai nepieciešams remonts. Atveras čīkstošas durvis, un paviljona iekšpusē aiz lodziņa samanāma veca sieva. Pustumšā telpa ir tikpat kā tukša, tajā redzamas vienīgi no pārliceku dārgām presētām skaidu platēm izgatavotas mēbeles, tas ir pilnīgi

jauns fabrikas brāķis, ko neviens negrib pirkt.

Mēs rūpīgi apstaigājam visu tirgus laukumu. Invalidu un pensionāru biedrībai ir brīvdiēna. Lokālā, virs kura nav nekāda uzraksta, aizzvilkiem aizkariem cita citai cieši piespiedušās stāv māsaiņniecības. Pulkstenis ir vienpadsmit, tieši tagad sāk tirgot gaļu. Pēc stundas veikals būs tukšs, mīcnieka sirmā sieva tad pilnīgā vientulībā sēdēs zem vienīgā virs lētes pakarinātā salami desas līkuma. Nākamajā ēkā ir ceļojumu birojs, skatlogā aicinājums doties uz Augstajiem Tatriem. Starp daudzajiem puķu podiem ar istabas puķēm karājas papīra lidmašīnas modelis, tas ir pazaudējis kreisās puses motoru. Kas uzrakstīs labāko sacerējumu esperanto, iegūs pirmo vietu un varēs braukt uz vispasaules esperantistu kongresu Pekinā. Žēl tikai, ka iesūtīšanas laiks ir beidzies jau pagājušogad, esam atbraukuši par vēlu.

Tagad pievērsamies „Sadzīves pakalpojumiem“. Aiz matēta stikla durvīm redzami bojāti ledusskapji, tiem nepieciešams jauns motors. Taču motoru piecdums nav paredzams. Bibliotēkā divas bibliotekāres sacenšas adīšanā. Pie rātsnama sienas piestiprināta akmens piemiņas plāksne. 1920. gadā šeit darbojies visiem zināmais Fēlikss Dzeržinskis. Viņa darbība nav tuvāk paskaidrota. Jadviga rausta plecus.

Zivju veikalā vienīgi smirdoņa atgādina par precī, bet konservus, ar kuriem pilni plaukti, neviens nepērk. Vai tie ir pārāk veci, pārāk slikti, pārāk dārgi? Toties blakus veikalā var iegādāties ziedus, cik sirds vēlas. Polijā ziedi ir visur, pat šeit: ziedi baznīcām, dzejniekiem, varoņiem, madonnai, ziedi kapiem. Tepat ir arī suvenīru veikals.

No kā dzīvo šī mazpilsēta ar saviem 52 000 iedzīvotāju? Varbūt būtu labāk šo jautājumu, uz kuru nespēj atbildēt pat Jadviga, vispār neuzdot? Ja paskrāpē nolupušo krāsu no namu fasādēm, atklājas aizvien jaunās apspiestības un truluma kārtas: cara režīms, muižnieku kundzība, vācu nāvējošie uzbrukumi, stalinisms... Šī apkārtnē ir tikusi aizvien no jauna kristīta: Poldahija, „Jaunā Austrumprūsija“, Krievijas impērija, Varšavas ģenerālgubernā, Padomju Savienība, „Lielvācijas impērija“, aizvien jauni karapulki ir soļojuši caur Lomžu, to dedzinot un laupot, it kā šeit jēlka būtu bijis ko ņemt. Un ka šī pilsēta to visu ir pārdzīvojusi, ka tā vēl joprojām eksistē, ka tā ir tikpat neuzkrītoša un sīksta kā zāle, šajā apstākļi ir kaut kas pārcilvēcisks.

SESTDIENA VARŠAVĀ

Nepatikams atgadījums: sastrīdējies ar savu sargeņģeli. Īemesls patiesi dīvains. Kaut kur biju dzirdējis, ka Polijā trīs ceturtdaļas visu jauno pāru laulājoties baznīcā. Vai tā tas tiešām ir? Vai taisnība, ka baznīca uzstādot visus iespējamus noteikumus?

Tā pieprasot atsauksmes no darba vietas un grēku atlaidi, bet arī tās vēl ne tuvu neesot visas mocības. Kandidātiem esot jāapmeklē desmit lekcijas, turklāt tiekot pārbaudīts apmeklējums, bet beigās esot jānokārto eksāmens, bez tam vēl nepieciešami divi nepatīkami ārsta apmeklējumi, kuru laikā jaunie cilvēki tiekot pamatīgi instruēti dzimumdzīves jautājumos. Vai polijiem nepietiek ar valsts birokrātiju; kā izskaidrot to, ka tagad viņi labprātīgi pakļaujas priesteru kundzībai?

„Bet kas gan jums tur šķiet tik aplams?“ Jadviga jautāja.

Es liku viņai saprast, ka pie mums gan baznīcēvi netiek uzskatīti par kompetentākajiem padomdevējiem ar ginekoloģiju saistītos jautājumos. Turklāt, cik man zināms, Polijā aborts vēl aizvien ir vispopulārākā metode ģimenes plānošanā.

Jadviga, kaut arī negribīgi, piekrita.

„Bet tad man nav skaidrs... Komunistu likulība politikā un katoļu — dzimumjautājumos, tas taču ir viens un tas pats.“

Biju kļaudzinājis pie nepareizajām durvīm. Jadvigai ietrīsējās nāsis, viņas zobgalība pārvērtās dedzīgā sašutumā. Izrādījās, ka mans sargeņģelis ir kvēla baznīcas aizstāve. Bet es izrādījos pietiekami liels mulķis, lai pielietu eļļu ugunij. Es viņai pajautāju, kāpēc Polijā, kur alkatīgi tiek uzskūts viss, kas nāk no Rietumiem, sākot ar kompjuтеру spēlēm un beidzot ar ezoteriskām mācībām, nav nevienas vērā ņemamas sicvēšu kustības.

„Feminisms“, viņa iesaucās, „ir riebīgi maldi! Vismaz šī nelaide mums paies secen. Jo polji sicvēties ir pārāk emancipētas un pārāk pašapzinīgas, lai kļūtu tik zemiskas. Mūsu vīrieši mūs dievina! Viņi mūs dievina, un tas ir mūsu spēks!“

„Jūs pārāk augstu vērtējat tradīcijas.“

„Mēs respektējam cits citu. Vācu vīrieši acīmredzot ir citādi. Viņi savu godu ir zaudējuši uz Hitlera altāra. Polji turpretim, kaut arī sakauti, tomēr cīnījušies par cīņā pusē. Vēsturē uzvarām un sakāvēm nav nozīmes, galvenais ir gods un negods.“ Jutos tik apstulbis, ka nespēju pat ieblīst.

SVĒTDIENA VARŠAVĀ

Trūcīgi iekārtots dzīvoklis vecā mājā Prāgā, pašu spēkiem kaut kā izremontēts; dzīvoklī ir tikai viena nēdaudz noplukusi, manuskriptiem un brošūrām apkrauta, tomēr glīta kumode, tā liecina par buržuāzisku pagātni, tāpat arī grāmatas daudzās valodās, ar kurām piebāzti rupji tēsti plaukti gar istabas sienām. Mēs sēžam pie petrolejas krāsns un dzeram tēju.

Mājastēvs — reizē tuļks un liels mēlncis — ir īsts zinātnieks. Profesūru viņš ir zaudējis jau pirms ilga laika, taču šis apstāklis tikai palielina viņa autoritāti. Viņš, tāpat kā viņa studenti, dzīvo no rokas mutē. Pār nelielo sapulci, ko var uzskatīt vienlīdz labi par salona sarunām vai semināru, kļājas konspirācijas plīvurs. Tieck runāts gan

par Berdjajevu un Buberu, gan par Niči un Dostojevski, man par izbrīnu, šeit augstu tiek vērtēts arī Klāģess un Ernsts Jingers.

„Racionālisma liekmets ir beidzies.“ — „Pagriezies, metafiziskā atgrīcēšanās, kas sevi pīcsaka visā pasaulē, varbūt sāksies tieši šeit. Tās ir izredzes, kas Polijas nēlājmē paslēptas tāpat kā kodols rīckstā. Pāvests ir šīs cerības simbols.“ — „Amerikā jau sāk skaidri icīmēties garīgās atdzimšanas simptomi, taču civilizācijai, kas balstās uz materiāliem labumiem, būs grūti izdarīt parcīzos secinājumus.“

Es uzmanīgi viņos klausos, taču beidzot riskēju icēmet kādu vārdu arī no savas puses par šo *common sense*. Man šī diskusija šķiet krietni pārspīlēta. Es cenšos viņiem icēgalvot, ka, atrodoties ārpus icēbkuras icēoloģijas, cilvēka vesēlais saprāts saka visiem, kas to grib dzirdēt — padomju impēriju nav icēspējams sagraut nē ar lūgšanām, nē konspirāciju. „Ja jūs būtu Jaruzēlska vietā,“ es jautāju, „kādu kompromīsu jūs censtos sasniegt?“

Reakcija ir tāda, it kā es ar savu vienkāršo jautājumu būtu icētriecies lapseņu pūznī. „Tas, ko jūs nosaucāt par *common sense*, ir kapitulācija, tā ir visu vērtību nodošana! Ja mēs, polji, vadītos pēc šāda principa, tad būtu beiguši eksistēt jau pirms 150 gadiem! Ja mēs būtu centušies sevi sakārtot, tad mūsu vispār vairs nēbūtu. Vai jūs zināt, kā skan krievu oficiālā tēze? Viņi Polijā redz trīs kontrrevolūcijas balstus: baznīcu, lauku zemnicību un icētelīgenci. Pārveidojot stratēģiskos jēdzīenos, šī tēze nozīmē: lai Polijā uzvarētu komunisms, jāiznīcina icētelktuāļi, zemnieki un katoļi. Vai jums nēšķiet, ka šī programma stipri līdzinās Hitlera programmai?“

Es nēcenšos runāt viņiem pretī. Saruna novīrās uz Icēideģera attīeksmi pret kristīctību. Esmu līdz nāvei noguris.

Uz vicnsīcu mani pavada pavisam jaunīņš students. Viņš atgādina 19. gadsīmta polju sazvērnieku — melnā uzvalkā, ar ūsām un nē centīgas mēcīšanās bālu seju.

„Joka pēc icēdomājīeties, kas notīktu, ja vienā jaukā dienā krievu okupācija būtu pazūdusi no zemes virsas, ko tad brīvā Polija, ja tā darbotos pēc jūsu prīekšrakstiem, darītu ar tiem ļaudīm, ko jūs saucat par kolaboracionīstiem un nodevējiem?“ Viņš apstājās — mēs atrodamies uz Vislas tilta, mēness met atspīdumu ūdenī — un icēsaucas: „Viņus vajag pakārt!“ — „Tas nēsa skan ar Kristus mācību,“ es vērsu viņa uzmanību uz šo faktu. „Beigu beigās runa taču ir par miljoniem cilvēku.“ — „Bet komunistiskā partija ir nozīedzīga! Tā ir jālikvidē. Ir jāizdara tas, ko jūs Vācijā nēizdarījāt.“ Mēs ējam tālāk. Es klusēju. Pēc garākā klusuma brīža mans pavadonis tomēr atzīst: „Nu jā, to es tā saku tagad... Bet ja kādreiz līdz kaut kam tādam patīcīšām nonāktu... Es to pat nēspēju icēdomāties... Tas būtu liels juceklis... un kliegšana... Viss icētu juku jukām, un beigās mēs ar viņiem laīkam atkal izlīgtu.“

OTRDIENA UN TREŠDIENA VARŠAVĀ

Šis pilsētas iedzīvotāji nepārtraukti kaut ko meklē: ūdenskrānu, grāmatu, dzīvokli, pāris litru benzīna. Arī es dzenu pēdas kādai retai precei. Man ir nepieciešama maza kriptiņa *common sense*. Vai varbūt man nepieciešams oksimorons: „saprātīgs polis”? Kas tas ir — anomālija? Varbūt himēra?

„Muļķības,” saka mans draugs no Skandināvijas, pie kura vērsos ar savu vajadzību. „Manā darbā” — viņš ir kādas zviedru avīzes korespondents Polijā — „man ir darīšanas ar visdažādākajiem ļaudīm, ar birokrātiem un fanātiķiem, ar spekulantiem un dzejniekiem, ar līdzskrējējiem un praviešiem, par klusējošo vairākumu nemaz nerunājot. Man nav tev jāsaka, ka es šo zemi mīlu — beigu beigās es šeit dzīvoju jau 25 gadus —, un kas ir vēl sliktāk, es bez tās nemaz nespēju iztikt; tā mani apgādā ar ikdienas adrenalinu devu. Rietumi man šķiet pārāk miegaini un pašapmierināti. Bet ir arī šīs tas tāds, ko es poļos ienīstu: tā ir viņu poza un viņu patoss. Viņu tieksme tēlot pašiem sevi man krīt uz nerviem, arī politiskā tā iedarbojas postoši. Tā ir kļūda, kas visvairāk piemeklējusi opozīciju — un tas ir tas sliktākais —, bet šī īpašība poļiem ir raksturīga kopš senseniem laikiem. Šausmīgi.”

„Es vienīgi baidos, ka tam ir savi dibināti iemesli. Zini, ko man patīca mani neapdomīgi pie pazinas? „Ja mēs kā labi pragmatiski būtu koķetējuši ar realitāti un varu, tad kā poļi mēs būtu izzuduši jau pirms simt gadiem.” Vai tev nešķiet, ka tur ir sava daļa taisnības?”

„Nē. Tās ir vēsturiskas projekcijas. Es negribētu, lai mani uzskata par padomju draugu, bet tomēr pastāvu uz to, ka šodien nevienam nav nolūka poļus iznīcināt. Tās ir muļķības! Krievi jau sen ir samierinājušies ar to, ka sociālisma uzvara Polijā nav iespējama, ka viņiem jāsadzīvo ar saviem tradīcijas cenošajiem, konservatīvajiem, klerikālajiem kaimiņiem. Un viņi jau sen ir apraduši ar to, ka šeit valda tāda uzskatu brīvība, kādas nav visā Austrumu blokā, pat Ungārijā. Nekad agrāk tik daudz poļu nav izbraukuši uz ārzemēm, uz Rietumiem, kā pēdējos gados.

Un kas attiecas uz diktatūru, dārgais draugs, tad tā šeit nav neko daudz jūtama. Jaruzelska valdība pat nespēj unificēt pionierus. Bet šī valdība ir uzmanīga un viltīga, un atrodas aizsardzības pozīcijās. Kaut tikai nē aizkaitinātu zemniekus! Tas nozīmētu nepatīkšanas.

Arī ar cenām jāpīcietas kā pirotehnikam ar bumbu. Par pamatīgām ekonomikas reformām šādos apstākļos nav pat ko domāt. Tāpat ir ar baznīcu. Dieva dēļ, tai nedrīkst pat pirkstu piedurt! Bet, kas attiecas uz disidenti, tad tie netiek slodzīti cietumā, tos atstāj brīvībā. Kopš pēdējās amnestijas šeit ir mazāk politisko ieslodzīto nekā Fran-

cijā, Itālijā vai Vācijā. Nesāc tikai domāt, ka šīs valdības rīcību kāds atbalsta. Tieši otrādi, opozīcija uz to reaģē pa lielākaļai daļai ar boikotu vai tukšu radikālismu, kam reizēm ir pat labēji ekstrēma pieskaņa. Opozīcija nolamā ikvienu, kas negrib turēties pie mokrālā polārisma normām.”

CETURTDIENA VARŠAVĀ

Man nav ne mazākās patikas iet ārā.

Pēcpusdienā ar grūtībām izdodas sazvānīt Jadvigu; atvairinos. Sargeņģelis šajā zemē pieder pie iztikas minimuma. Cenšamies viens otram pierādīt, ka mūsu strīds ir tīrākais pārpratums. Samierināšanās tiek nosvinēta ar tēju un mazām kūciņām. Ja pavēksies, aizparīt poļu fiatā dosimies dienviņu virzienā.

PIEKTDIENA VARŠAVĀ

Pārsteidzošs pavērsiens: esmu uzlūgts zaļumos, tas laikam būs ceļojums pagātnē vai varbūt tur, kur var tikai ar vienu aci pašķīlēt, — nākotnē? Šajā Eiropas daļā to ne vienmēr var tik viegli atšķirt.

„Ja jums sagādā grūtības daudzie līdzskaņi manā vārdā,” Gžegožs teica nevainojamā angļu valodā, „sauciet mani gluži vienkārši par Gregoriju. Man teica, ka jūs taisoties rakstīt kaut ko par Poliju. Tas nav viegli. Ja šajā pēcpusdienā neesat ieplānojis kaut ko īpašu, nedomājiet pāris stundu par savu darbu. Es jums ļoti gribētu parādīt savu kolekciju.”

Viņa jātņicku bikses bija tikpat nevainojamas kā izruna un manieres. Viņam bija ap gadiem sešdesmit, viņš vienlaikus bija gaus un spēcīgs, bet viņa uzacis, kuplas, icsarkanās, rūpīgi sasūkātās, atsauca atmiņā tos pirmkāra laika kavalērijas virsniekus, par kuriem vēsta poļu legenda. Bet man par viņu bija zināms viss. Viņa militārā karjera bija bijusi īsa un beigusies cietumā. Jaunībā viņš bija cīnījies savas valsts armijās rindās; pēc krievu ienākšanas arestēts, atgriezies mājās, uzzinājis, ka vecāki miruši, bet ģimenes īpašumi atsavināti. Lauku muižniecībai bija pienākuši grūti laiki. Taču par šīm atmiņām, nepilnu stundu braucot Gregorija amerikāņu mašīnā augšup gar Vislu dienviņu virzienā, runāts netika. Kad bijām pabeiguši obligāto *small talk*, es uzmanīgi apjautājos par viņa kompjuāteriem.

„Ak jūs esat dzirdējis par manu blakus nodarbošanos? Lūdzu, nevienam neko nesakiet, bet no kompjuāteriem es neko nesaprotu. Man tie šķiet neinteresanti.”

Neticēju nevienam viņa vārdam, taču uzskatīju par prātīgāku klusēt.

„Mana nodarbošanās ar kompjuāteriem ir vistīrākā nejausība; es tikpat labi varētu pārsvieties uz kokvilnu vai ekskavatoriem. Vienīgi šim tik ļoti vajadzīgajām lietām pietrūkst auras vai, precīzāk sakot, ideoloģiskā *sex appeal*. Šajā zemē cilvēki ir traki uz kompjuāteriem. Tos man rauj ārā no ro-

kām. Man nav ne mazākās jēgas, kāpēc katrai naglu fabrikai vai apgabala pārvaldei ir vajadzīgs kompjuāters. Taču funkcionāri no kompjuāteriem cer sagaidīt brīnumu licētas. Un visam, protams, jānāk no Rietumiem, *hardware*, *software*, perifērija...”

„Man tomēr šķiet, ka jūs savā darbā arī riskējat. Nelīcīgas pārmaiņas partijas aparātā, kāda no parastajām izmaiņām kursā — un jūsu bizness jau saucas saimnieciskais noziegums, spekulācija...”

„Riebīgi vārdi,” Gregorijs teica. „Bet jums, protams, taisnība. Tikai paturiet prātā to, ka zināma administrācijas daļa pieder pie maniem pastāvīgajiem klientiem, par valsts uzņēmumiem nemaz nerunājot.”

„Bet problēmas ar muitu, amerikāņu embargo, valūtas kurss?”

„Protams,” Gregorijs nopūtās. „Visā visumā mans darbs ir garlaicīgs. Esam klāt.”

Taisna aleja veda uz galveno ēku, tā bija plaša koka māja, celta 19. gadsimta sākumā, tagad krēslā tā izskatījās žilbinoši balta. Hallē jau pulcējās pirmie viesi: kāds scenogrāfs ar sievu, kāds aktieris, kāda galerijas īpašnice; šeit nemanīja neviena, kas būtu apguvis vismaz beisiku vai forttrana pamatus. Ievērojamākais garajā telpā ar augstajiem, greznajiem griestiem, bija sienas. Gregorija gadsimtu mijas poļu mākslinieku gleznu kolekcija bija milzīga. Gleznas, kurās redzama naksnīga pilsēta, „Noktirnes”, izplūdušas ainavas, koloristiski mirzoši portreti — tā bija māksla, par kuru es neko nezināju. Var jau būt, ka to varēja „ierindot” kaut kur starp simbolismu, jūgendstilu un postimpresionismu; taču manās acīs šis stils bija ļoti pastāvīgs un ļoti savdabīgs. Pajautāju mājastēvam par kolekcijas veidošanas vēsturi.

„Visas gleznas iegādātas pēdējo divpadsmit gadu laikā,” viņš atbildēja. „Pirms tam man bija daudz darāmā, lai savestu kārtībā māju. Kad pēc ilgām klapatām man beidzot izdevās to atpirkt, tā bija nožēlojamā stāvoklī. Pēc atsavināšanas mājā bija ieperinājušies kaut kāda iestāde, taču šīs telpas tai izrādījās nepiemērotas, tāpēc māja ilgu laiku bija neapdzīvota. Jums jau draudēja iebrukt. Protams, es nopirku tikai māju, zemi apstrādā citi. Mēbeles man ir vienaldzīgas, jūs redzat, tās visas ir salasītas. Taču es sāku interesēties par gleznotājiem. Tur ir pāris slavenu autoru, pārējie savulaik nebija novērtēti vai nepelnīti aizmirsti. Pēdējos gados arī šajā jomā ir notikušas lielas pārmaiņas... Ko jums piedāvāt? Vodka? Portvīnu? Šeriju?”

„Gleznas jūs mājās ir tumšos toņos, taču atmosfēra priecīga,” es teicu. Viņš iesmējās.

„Arī jums tā ir iepatikusies, vai ne? Bet Polija ir traģiska zeme, un situācija bezcerīga... Vai kaut kas uz to pusi. Parastās nomācošās frāzes. Ir grūti, sevišķi ārzemniekiem, no tām izvairīties. Man pat šķiet, ka ir tādi tūristi, kas par tām jūsmo. Jūs šeit meklējat to, ka jums mājās pietrūkst, — drāmu, ticību, izmisumu, iespējams, pat

varonību. Un manu tautiešu vidū ir pārāk daudz tādu, kas šos apšaubāmos tikumus spēj nodemonstrēt.“

„Tam ir pietiekoši daudz vēsturisku iemeslu.“

„Varbūt. Bet var jau arī vēsturē sameklēt kaut ko tādu, kas pietāv vislabāk. Šis bālais, ciešanu plosītais polis, šis traģiskais upuris, raugoties no vēsturiskā viedokļa, ir diezgan jauks tips. Neaizmirstiet, ka kopš 16. gadsimta mēs visā Eiropā esam bēdīgi slaveni ar savu baudkāri un vieglprātību. Poļi tika uzskatīti par jautru, izšķēdīgu, no pastāvīgiem svētkiem apskuribu tautu. Par to liecina kaut vai mūsu renesanses laikmeta dzejnieku dziesmas. Miera laikā tas viss atklājās no jauna, pat vēl 19. gadsimtā. Atcerieties kaut vai laiku starp abiem kariem!“

„Bet jums jāpiekrīt, ka tas ir atkarīgs arī no ekonomiskajām iespējām, no bagātības.“

„To jūs labi pateicāt! Jā, naidis pret bagātīnīkiem ir mūsu specialitāte. Bet tas ir pēdējā laika sasniegums. Tā ir vienīgā vieta, kur sociālisms ir uzvarējis! Skaudīgi puritāniskajā Polijā bija retums. Visas runas par korupciju ir vistīrākā demagoģija. Nabaga Gereks! Ja jūs būtu redzējis viņa slavenos savrupnamus — ar zelta ūdenskrāniem un tā tālāk —, jums kļūtu viņa žēl. Pie jums pastāv Liverpūles vai Bohumas vienveidīgo ēku standarts. Bet tādā mājā Ricturnvācijā nebūtu ar mieru dzīvot pat mīcnieks.“

Lai jau paliek. Beigu beigās katrs no mums izgudro savu Poliju. Nekas cits mums neatliek. Jāķeras pie lietas pašiem, nerēķinoties ne ar krieviem, ne amerikāņiem, ne partiju, ne baznīcu, ne pasaules tirgu. Ja es būtu cerējis uz pieminckļu aizsardzības biedrības palīdzību, tad šodien no šīs mājas būtu pāri palikusi gruvešu kaudze.“

„Gregorij, jums viegli runāt.“

„Jums tā šķiet? Jums derētu paskatīties uz manu kaimiņu. Viņš apsaimnieko zemi, kas agrāk piederēja mums, un man jāatzīst, ka viņš to dara labāk par mums un katru dienu piegādā Varšavai svaigus dārzeņus. Protams, viņš ir kļuvis bagāts. Tas ir neizbēgami. Viņš naudu investē, katru gadu uzceļ pāris jaunu siltumnīcu, bet apsilde tajās tiek regulēta automātiski. Es viņam pagādāju vajadzīgās kompjūteru iekārtas.“

„Tātad, neskatoties uz visu, progress ir jūtams.“

„Neesmu noskaņots optimistiski. Man tas šķiet veltīgi. Praviēši mums nav vajadzīgi. Apstākļi Polijā ir nepārredzami. Patiesi ir tikai šis mirklis. Ļoti iespējams, — ar nedrošu rokas kustību viņš norāda uz savu māju un gleznām — „ka es to visu kādu dienu būšu zaudējis. Bet pagaidām es jūtos kā uzticības persona. Mūsu stiprums slēpjas nenoteiktībā, tajā mēs jūtamies labi. Un krišanas gadījumā būs jāšak viss no jauna.“ Viņš pievērsās saviem draugiem

un uzsauc: „Vai jūs nevarētu ienest pāris grozus malkas kamīnam? Esiet tik labi. Bet jūs man varētu palīdzēt izvilkt lielo galdu. Pārējiem drīz jābūt klāt. Viņu būs vesels ducis! Šovakar mums būs svētki. Pagaidu svētki! Es ceru, jums šeit patiks.“

SESTDIENA KATOVICĒ

Tuvāk paraugoties, valsts senākais iedzīvotājs ir manāms vēl joprojām. Varšavas centrālismam nekad nav izdevies šīs atšķirības pilnībā izdzēst — atšķirības paražās, arhitektūrā, pilsētu izskatā. Katovice: prūšu rūpniecības cile Duisburga salīdzinājumā ar to šķiet idillē. Turpretim Krakova, pazemojoši nolaista, taču vēl joprojām lieliska, pārstāv seno Vidusciropu: poļu renesanse, austriešu baroks, Vīnes 19. gadsimta baroks.

Arī mazpilsētas, caur kurām braucam, atgādina sen pagājušus laikus. Rudenīgas kastaņas aug abpus šosejai, kas ved pa plašo līdzenumu. Ik pa brīdim jāgrīcē ceļš kādam pajūgam, tie visi piekrauti ar ogļēm.

Pārbraucam pāri tiltam un nonākam pilsētas vēsturiskajā centrā, kur valda dzīva sestdienas rošība. Man radusies pārlicēība, ka attiecībā uz Polijas tirgus laukumiem man izveidojusies zināma pieredze. Atšķirība no Lomžas, pilsētiņas tālu ziemeļaustrumos, ir acīm redzama. Parks tirgus laukuma centrā jau septiņdesmitajos gados ir atkāpies progresā prickšā. Kur kādreiz bija parka soliņi, tur Gereks, kam bija teikšana Augšsīlērijas apgabalā, uzdāvināja savai klientūrai universālvēikalu „Varavīksne“. Postfunkcionālā celtnē starp senajām pilsētnieku mājām iederas kā kulaks uz acs; dāmu apģērbu nodaļā izvēle ir plaša. Vienīgi neona cerību stari ir apdzisuši — gaismas reklāma nedarbojas jau sen. Toties ļaudis priecē cits sasniegums, apakšzemes tualetes tieši pretī policijas iecirknim, un tajā apmeklētāju netrūkst.

Tāpēc jo miegaināka šķiet partijas komiteja tai blakus, dzeltena, cieniņama izskata ēka no monarhijas laikiem. Šajā pilsētā traucējoša ir smaka. Tie nav tikai brūnoglū sodrēji, kas klājas pāri. Tiem piejaukta kaut kāda smaka, pa pusei salkana, pa pusei kodīga, kas atgādina gāzes smaku. Par to laikam gādā ķīmiskā rūpniecība; šo uzņēmumu skursteņi redzami tur, kur beidzas pilsēta.

Uz brīdi icejam arī veikalā, kas domāts pionieriem. Pie sienas milzīgā palielinājumā karājas organizācijas emblēma — šai organizācijai Polijā ir liela nozīme —, tas ir no krāsota kartona izgatavots Maltas krusts ar līlīju centrā un ozollapām fonā, bet uz krusta horizontāli uzraksts: „Esi modrs!“ Šeit vietējie pionieri var nopirkt arī emblēmu ar savas dzimtas pilsētas nosaukumu. Bet kas gan no brīva prāta gribēs piešūt savai piedurknei šo nosaukumu no astoņiem burtiem? Mazā pilsētiņā, kurā

esam iegriezušies, saucas OŠWIECIM, vāciski: Aušvica.

PIRMDIENA BRESLAVĀ (VROCLAVĀ)

Tadeušs Ruževičs ir neuzkrītošs. Ar viņu kopā var pavadīt veselu dienu un pat nepamanīt, kas viņam mugurā. Es viņu pazīstu jau gadus divdesmit. Un tomēr viņš mani pārsteidz arvien no jauna.

Pēkšņi Breslavā, centrā iepretim universālvēikalam „Spāre“, viņš apstājas. „Tas nemaz nav slikts veikals,“ viņš apgalvo. „Vai neiesim iekšā?“

Skatlogi nešķiet neko vilinoši. „Te faktiski ir viss,“ Tadeušs saka. „Kaut vai šis kreklis, piemēram. Tev nevajag kreklus?“ Viņš man to ir piebāzis pie deguna, viņš to slavē — pelēks, rūtots kreklis ar īšām piedurknēm. „Pie jums tāds maksātu 30 marķas. Šeit tu to vari nopirkt par trīs. Tas taču ir izdevīgi!“

„Ļaudis lamājas par apgādi, cenām, ikdienas rūpēm. Un viņiem ir taisnība, kliegt ir labi; bet dzīve šeit ir labāka, nekā tu domā. Tā sauktie vienkāršie ļaudis ir ļoti intelligenti, viņi atrod visu. Poļi zināmā mērā līdzinās itāļiem, viņi prot sev kaut ko izblēdīt. Muļķi esam mēs, tā sauktie intelligenti. Mans dēls, piemēram, strādā par asistentu universitātē un peļna veselus 7000 zlotus mēnesī. Pats vainīgs! Kāpēc nestrādā par atkritumu savācēju?“

„Un tu?“ jautāju, „vai tu nekad nēlamāties?“

„Man neiznāk laika,“ viņš atbild. „Piemēram, benzīns. Ļaudis uztraucas, ka nav benzīna. Lai taču pārdodu savas mašīnas! Es savējo pārdevu jau pirms gada. Tagad esju kājām. Un nemaz nav slikti.“

Ieejam tuvējā krodziņā un pasūtām pa kausam alus. „Kāpēc tev nav laika?“ es viņam jautāju.

„Man nepārtraukti zvana telefons. Gados vecākas dāmas, kas raksta dzejoļus, ir kļuvušas neticami neatlaidīgas. Šajās dienās pie manis atnāca kāds ķirurgs ar manuskriptu. Kāpēc viņš neliek mieru poēzijai? Beigu beigās es taču netaisos stāties pie operāciju galda! Reizēm man kaut kas jāparaksta, kāds uzsaukums par vai pret kaut ko. Bet es esmu pārāk vecs, es to negribu. Agrāk, lai uzrakstītu dzejoļi, man pietika ar divām stundām, tagad man vajag divus mēnešus. Es daudz strādāju, taču tikpat kā neko nerakstu.“

Izdzērām alu un gājām tālāk.

„Jā,“ viņš turpināja, „ar dzīvokli arī ir grūtības. Viņi grib uzbūvēt vēl vienu stāvu virs manis, tas nozīmē troksni vesela gada garumā.“

„Tev vajadzētu pārcelties uz smilšu salu, tur ir tik skaistas mājas.“

„Jā, bet tur dzīvo kardināls.“

„Tad tu nēsi izvēlēties parcižo profesiju.“

„Tā nēsaki, es arī esmu kardināls, tikai to, paldies Dievam, neviens nezina, citādi zvanītu vēl vairāk.“

„Jā, tu esi ateistu kardināls,“ es teicu. Viņš pasmaidīja neizdibināmu smaidu.

„Nu jā, redzi, tagad visi poļi ir kļuvuši mistiķi. Bet tas nav nekas jauns. Mickēvičs, Slovackis, mūsu labākie rakstnieki, gudri cilvēki, un pēkšņi vienu dienu kļūst mistiķi. Riskants amats, tāpat kā kalnračiem.“

„Kad līst, vajadzīga pajumte.“

„To es saprotu... Bet vai tad visiem uzreiz jāpublicējas baznīcas avīzē? Turklāt tiem, kas pirms gadiem divdesmit uz mani skatījās šķībi tāpēc, ka nebiju īsts marksists... Tas, ko raksta Ruževičs, ir visstākaais sīkpilsoņu nihilisms! Bet tagad visi kļuvuši ļoti dievbijīgi.“

Pametu bailīgu skatienu uz Jadvīgas pusi, bet mans sargeņģelis nepamirkšķināja ne acu.

„Nu jā,“ beidzot notēca mans draugs dzejnieks, „tikai nevajag baidīties, mēs neesam Paragvajā, Polija nekļūs par jezuitu valsti... Es esmu šīs zemes pēdējais racionalists. Varu tev uzdāvināt autogrāfu.“

CETURTDIENA LODŽĀ

Pamodos ar visām tuvojošās gripas pazīmēm. Nēkāds brīnums pēc tam, kad atceros ogļmeļnos kabatlakatiņus un sāpes bronhos, kas man uzbruka Silēzijas apgabalā.

Pilsēta ir dēmoniska. Lodža — tie ir pārakmeņojušies mežonīgie Rietumi: visur redzamas pagājušo laiku alkātības un ekspluatācijas pēdas.

Lodžas proletariāta nožēlojamā un varonīgā cīņa vēl nebūt nav galā. Jo drūmāka šķiet tekstilfabrikas nākotne, jo vairāk fabrikas noveco, jo mazāk naudas tajās tiek investēts, jo bezcerīgāks liekas strādnieču stāvoklis. Nekur nav zemākas algas, lielāka jaundzimušo mirstība un sliktāki dzīves apstākļi kā Lodžā.

Neglītajā ķieģeļu cietoksnī, kas kādreiz piederēja Poznaņskim, tagad strādā pieci tūkstoši sieviešu trīs mainās akorda darbu bez pusdienlaika. Arod biedrības veiktie pētījumi ir pierādījuši, ka šīs fabrikas strādnieci, kam ir jārūpējas arī par ģimeni, jāiztiek ar piecārpus stundām miega.

Kādā no septiņdesmito gadu lielajiem streikiem sievietes ieņēma fabriku; viņas prasīja, lai toreizējais partijas un valdības vadītājs personīgi runā ar viņām. Kad pēc vairāku dienu ilgas vilcināšanās viņš šeit ieradās, sarunas izvērtās satrauktā diskusijā. Strādnieces viņu apmētāja ar sausu maizi un sapelējušu desu. Drošības iestādēm nācās Gereku glābt ar helikopteru, citādi viņš ar veselu ādu nebūtu ticis prom.

Šo atgadījumu man pie pusdienām stāsta Jadvīga. Gados vecais viesmīlis, kas mūs apkalpo, neliekas neko dzirdam, bet pārējie lokāla viesi ausās; mēs pastāvīgajiem viesiem šķietam aizdomīgi. „Labi, ka ir vēl tik agri,“ Jadvīga klusu nosaka. „Kad šie ļaudis būs iedzēruši vairāk par 200 gramiem, mums kļūtu riskanti šeit palikt. Ve-

cākajiem no viņiem nepatīk klausīties vācu valodu.“

PIEKTDIENA LODŽĀ

Vakarā pie Slavas paredzēts lielais mīlests. Viņa ar vīru un diviem bērniem mīlētās divistabu dzīvoklī. Šajā rajonā vodu var nopirkt dienu un nakti, spekulanti savus krājumus slēpj hidrāntos un elektrības skaitītāju kastēs pie māju iecjas durvīm. Šajā rajonā apgrozās arī vecākās lētākās prostitūtas. Drūmais 1905. gadā celtais īres nams izskatās tā, it kā kopš tā laika nevienam nebūtu piedūris ne pirksta, lai uzturētu to kārtībā. Šaurais iekšējais pagalmis atgādina cietumu. Patrepē ieperinājusies privātā ēdnīca, tajā var lēti paēst.

Taču šodien trūkums nav jūtams, drīzāk gan izšķērdība. Mūs gaida svētku galds. Slavas vīrs — pēc izskata trausls cilvēks ar lielām, tumšām pravičā acīm — ir ne tikai nodibinājis privātu izdevniecību, kas darbojas šaurajā joslā starp cenzūru un samizdatu un neliecos metienos izdod lielisku literatūru, viņš ir arī izcils pavārs. Viņš rīkojas pa virtuvi, kur blakus Slavas rakstāmgaldam kaudzē sakrautas rotaļlīcīgas, slotas un kastītes, veidodams šajā haosā brīnišķīgu dīneju.

Man vienīgi nav lemts novērtēt aromātu, kas pilda dzīvokli. Mani pilnīgi ir pārņēmis vīruss, un es jūtu, kā manas smadzenes apņem karsta migla.

„Pieņemsim,“ teicu, iekams bija pasniegta zupa, „pieņemsim, ka rīt notiktu pirmās brīvās Polijas parlamenta vēlēšanas.“ Pats nezina, kāds velns mani didīja uzsākt šo spēli.

„Tā ir plānprātīga ideja,“ Slava teica. „Tu taču redzi, kas šeit notiek.“

„Tas jau arī bija tikai pieņēmums,“ es vārgā balsī atbildēju.

„Kas tad būs kandidāti?“

„Nav ne jausmas. Bet jums noteikti nepieciešama katoļu partija.“

„Par to iestātos 40% vēlētāju,“ Jadvīga iesauca. „Tikai ar noteikumu, ka tur ietilptu arī zemnieki.“

„Nē, augstākais 30%,“ teica Slavas vīrs, turēdams rokā zupas bļodu.

„Tad vēl sociāldemokrātu partija,“ es turpināju.

Skaitļi bira kā izsolē, ātri un precīzi: „25!“ — „36!“ — „Bet labējie?“ es jautāju.

„Nacionāldemokrātu un Pilsudska piekritēju nebūs vairāk par 10%. Tiem var pieskaitīt arī labējos radikāļus. Un ap 8% fašistu atradīsies katrā gadījumā.“ — „8%? Izslēgti!“

„Un kas būs ar komunistisko partiju?“ es jautāju.

„Komunistu partija, protams, tiks aizliegta.“ — „Vai jums prāts? Tā būtu vislielākā kļūda. Viņiem es paredzu 5%.“ — „Muļķības! Vismaz divtik. Visi tie, kam ir bail pazaudēt darbu, lauku mājas un pensijas. Padomājiet kaut vai tikai par slepenpoliciju. Tu strādā miljoniem cilvēku!“

Pēc ilga, nikna strīda visi klātesošie vienojās par sekojošiem vēlēšanu rezultātiem. Sociāldemokrātu partijai 32%, kristīgi sociālajai partijai 36%, zemnieku partijai 7%, nacionāldemokrātu partijai 9%, labēji radikālajai partijai 5%, komunistu partijai 11%.

„Bet tā taču ir sensācija!“ es saucu. „Vai zināt, ko tas nozīmē? Pirmkārt, 40 gadu partijas propaganda ir bijusi priekš kakšiem. Otrkārt, no politiskā viedokļa Polija ir gluži normāla Eiropas valsts. Tāda pati kā Francija vai Itālija.“

To viņi negribēja pieļaut. „Iedomājieties visu šo jucekli!“ — „Šķelšanās! Kaušanās! Ielu cīņas!“ — „Neprāts! atklātos visas mūsu kļūdas!“ Viņi smējās. Biju viņus aizrāvis ar savām idejām. Viņi bija paškritiskas pārgalvības pilni.

„Turklāt iedomāties poļus par brašiem ciropiešiem — tā ir ilūzija. Mums nav ne jausmas par to, ko jūs uzskatāt par normālu. Šajā virzienā mēs neesam trenēti. Vai tad tev nevienam nav stāstījis par mūsu iedomību un paštaisnumu? Atpalikusi tauta, kas centrēta uz savām problēmām.“

„Dārgais draugs, tu esi aizmirsis vēl vienu lietu. Proti, mēs nezīnām, kā sadzīvot ar kaimiņiem. Jo, cik ilgi vien mūsu atmiņa sniedz, šiem kaimiņiem prātā ir bijis tikai viens — kā mums uzbrukt. Un mēs esam pie tā pieraduši. Es neesmu pārliecināts, vai mēs bez ienaidniekiem maz spēsim iztikt. Katrā gadījumā mēs jūs līdz nāvei nokaitināsim gan ar savām ekskursijām, gan savu jūtību.“

Es viņiem iebildu, bet manus iebildumus aizvien biežāk pārtrauca klepus lēkmes. Es viņiem aplicināju, ka Polija Eiropai ir vajadzīga. „Pat jūsu trūkumi ir ļoti nepieciešami,“ es saucu. „Kas gan ir Eiropa, ja ne trūkumu konglomerāts? Tur ir tik ļoti dažādi trūkumi, ka tie cits citu papildina un izlīdzina. Atsevišķi aplūkojot, mēs visi esam neciešami. Katrs savā veidā. Pavērojiet taču šveiciešus vai grieķus! Par vāciešiem nemaz nerunāsim.“

Tad Slavas vīrs ienesa zaķa cepeti, un pie galda iestājās ilgs un svētīvinīgs klusums. Beigās ķērāmiņš pie deserta. Pēc ilgāka laika Slava man pajautāja: „Cik ilgi tu vēl būsi Polijā?“

„Rīt braucu mājās.“

„Tādā stāvoklī? Izslēgti!“

Viņai bija taisnība. Es vairs nespēju norīt ne kumosa.

„Lūdzu piedod,“ es teicu. „Mana runa pirmīt bija tiešām naiva. Es saprotu, ka tas viss nebūt nav tik vienkārši.“

„Nevajag,“ Jadvīga teica. „Mēs nesaprotam paši sevi.“ Viņa runāja tik klusu, ka man bija grūti viņas vārdus sadzirdēt. „Mēs esam drosmīgāki, dievbijīgāki un gudrāki par visiem pārējiem, — to tu tagad zini. Bet vai tu nopietni domā, ka mūs var kaut kas arī glābt?“

No vācu valodas tulkojusi
SILVIJA ĢIBIETE

ANITA UZULNIECE

TĪKLS PĀRI NESAPRAŠANĀS BEZDIBENIM

Ātri gan cilvēks pierod pie visa! Cik pašsaprotami šodien šķietas, ka mūs ielūdz uz Berlīnāli, ka februāra vidū mēs atkal skatāmies filmas *Kongresshallē*, skrienam gar Šprē uz Mākslas akadēmijas zāli, kur tiek rādītas *Fortuna* filmas, vai braucam ar mazo festivāla busiņu uz *Delphi*, *Urania* un citiem kinoteātriem. Vai būs jāpierod arī pie tā, ka vienā no vecākajiem Eiropas (arī pasaules) kino festivāliem pēdējos gados nav ko gaidīt atklājumus vai satricinājumus konkursa programmā? Tādi drīzāk var gadīties *Forum* vai *Panorāmas* skatēs, labākajā gadījumā — filmās, kas atzīmētas ar zvaigznīti — ārpus konkurences. Festivāla vadības orientācija uz amerikāņu kino (9 filmas konkursā, no tām 2 — ārpus konkurences), šķiet, sāk jau ierobežot viņus pašus: pērn galvenie *Lāči* tika itāļiem, šogad — Zelta Lācis vismazāk amerikāniskajai filmai no visām — Lourensa Kasdena „*GRAND CANYON*” (Lielais kanjons). Tā varētu būt reakcija uz festivāla pārplūdināšanu ar amerikāņu filmām un arī zināma „uzsišana pa plecu” režisoram, kurš atļāvēis nebūt tipisks amerikānis, tā sakot, izstājies no skriešanās sacīkstēm jau pirms starta, un ne jau tādēļ, ka Kasdens būtu

no ceļiem, pa kuru ejot iespējams veicināt savstarpēju uzticēšanos un cilvēcību.

Viena no nozīmīgākajām festivāla daudzo pieņemšanu vidū man likās tā, kuru festivālam par godu rīkoja Vācijas garīdzniecības vadība un kurā bez saviesīgās daļas bija arī bīskapa uzruna un neliels priekšlasījums „Filma un mīts — mīts un baznīca”. Dr. Norberts Šneiders šodienas kinoprocesā un Berlīnāles filmās bija saskatījis līdzību ar mēģinājumu mest tīklu pāri tam bezdibenim, kāds mūsdienu pasaulē ir starp valstīm un cilvēkiem. Kā piemēru Dr. Šneiders minēja Ištvana Sabo filmu „*EDES EMMA, DRAGA BOBE*” (Saldā Emma, dārgā Bebe), kas ieguva žūrijas speciālbaltu — Sudraba Lāci. Interesanti, ka kristīgi cilvēki tik precīzi uztvēra Sabo lentes varoņu izmisīgos centienus rast atbalstu un sapratni mīlestībā, kas vēl svarīgāk ir bijušajā sociālistiskajā Ungārijā ar tās pilnīgi sajukušo vērtību sistēmu. Baznīcu ekumēniskā žūrija pieminēja to ar slavinošu formulējumu: „par divu sieviešu grūtā orientieru meklēšanas ceļa pārliecinošo attēlošanu haotiski mainīgajā sabiedrībā”.

Emmas lomas tēlotāja holandiešu aktrise Johanna Ter Stēge varēja, manuprāt, pretendēt uz Lāci par labāko sieviešu lomu. (Viņa spēlēja arī iepriekšējā Sabo filmā „*Vēnēras brīnums*”.)

Jau pagājušajā Berlīnes kinofestivālā nācās vilties kādreizējos elkos, piemēram, Kopolā („*Krusttēvs III*”). 42. Berlīnālē diemžēl nepārstēdza neviens no slavenajiem un lielajiem „dūžiem”. Berija Levinsona „*BUGSY*” (Bagsijs — pazīstama 30. gadu gangstera Benjamina Zīgela iesauka) gan spoži eksponēja jauno pāri — Aneti Beningu un Vorenu Bītiņu, perfekti restaurēja laikmetu un vidi, ievērojot arī gangsteru melodramas spēles noteikumus (ne velti filma izvirzīta 10 Oskariem). Šarmantais Bītijs Berlīnes presē izpelnījās nesaudzīgu (bet varbūt cildinošu) raksturojumu: „Viņš tēlo savu pazemes vīrsaiti kā pilnīgu riebumu paciņu.” Vai Bagsija Zīgela reinkarnācija kino (kaut arī jūsmīgi tika vērtēta Bītiņa spēle) bija tā vērtā?

Martina Skorsizes „*CAPE FEAR*” (Bailu rags) ar režisora drauga pastāvīgu un galveno lomu tēlotāja Roberta de Niro piedalīšanos varēja tikai sarūgtināt viņu agrīno kopdarbu cienītājus: maniāku atribūcijas alku dzīvē de Niro varoņa gaitas uz ekrāna divu stundu garumā nogurdināja un diez vai sniedza vēlamo terapeitisko iedarbību; vienīgā svaigā un psiholoģiski interesantā līnija filmā bija atribūcija attiecības ar vainīgā tiesneša (Niks Nolte) piecpadsmitgadīgo meitu (Džuljeta Levisa).

Jaunā īru intelektuāļa Keneta Brenega Amerikā uzņemta filma „*DEAD AGAIN*” (Vēlreiz miris) par reinkarnāciju runā pilnīgi nopietni un reizē ar distanci (humoru) — visiem tās varoņiem lemts otrajā dzīvē iziet to pašu ceļu. Neiedziļinoties sižeta un pārtapšanas likločos, viena kritikas daļa cildināja Brenegu, salīdzinot pat ar Orsonu Velsu, un viņa paralēles ar Hičkoku, otra — neizpratnē raustīja plecus vai labākajā gadījumā jūsmoja par skais-to režisora kundzi Emmu Tompsoni galvenajā dubultlomā.

Paldies Dievam, ka amerikāņiem ir savs Vudjūs Allens; viņa jaunākā filma „*SHADOWS AND FOG*” (Ēnas un migla) gan tika rādīta ārpus konkurences — un precīzi vien bija, šogad Allenam Berlīnē tiešām nebija konkurentu. Viņa darbs vēlreiz apstiprināja

KAILĀS PUSDIENAS

„sastindzis bailēs” tādu figūru kā Martins Skorsīze, Berijs Levinsons vai Kenets Brenegs priekšā, nē, Kasdena vienkārši neinteresē sacīkstes tādā „ceļiņā”. Atcerēsimies pie mums demonstrētās Kasdena filmas „*Kermēņa karstums*”, „*Silverado*” un *MSKF* — „*Gadījuma tūrists*” un sapratīsim, ka nepretenciozitāte un sīcocotību laušana arī var būt stils. „Lielais kanjons” savijis vienā stāstā vairāku parastu mūsdienu cilvēku likteņus Losandželosā, balto un melno, atbildīgu un pavisam necilu darbinieku ceļi krustojas. Pārstēdzoši, cik nozīmīgas var izrādīties visvienkāršākās lietas, nu, kaut vai palīdzīga rokas pasniegšana šķietami bezcerīgā situācijā, atrasta zīdaiņa smaids, jā, pat kopīgs brauciens uz Lielo Kanjonu, lai cik vientiesīgi tas arī liktos! Iespējams, ka žūrija bija tikpat pārstēgta kā skatītāji — kā, un tas ir viss, neviena „dzelzs cilvēka”, mafiozi, nav kaislīgu mīļtāju. Un tomēr to var uzskatīt par vienu

patiesību, ka visu nosaka režisora personība un tas, ka viņš vispār kaut ko grib pateikt cilvēkiem; forma, kinovaloda rodas tikai pēc tam, atkarībā no abiem iepriekš minētajiem faktoriem. Melnbaltā filma korespondē gan ar dižajiem priekšgājējiem Langu un Murnauvu, gan paša Vudija Allena agrākajiem darbiem — „Kairas purpura rozi“, „Alisi“, „Noziegumu un citiem sīkumiem“, arī „Enniju Hollu“ un vienā ziņā it sevišķi ar „Zēligu“, kas arī bija melnbaltā filma. Režisora piedāvājums — meklēt atrisinājumu fantāzijas pasaulē, — filmas pēdējie vārdi: „Cilvēkam nepieciešamas ilūzijas.“ Savukārt jēdzieniski vieno „Ēnas un miglu“ ar tādiem agrāk ekranizētiem darbiem kā Apdaika „Īstvēkas raganas“ un vēl filmā ncuņemto Enkvista „Magnetizētāja pietā ziema“; Allenam raksturīgais melnais humors šeit savienots ar neparastu cilvēkmīlestību, bez tam arī ar filozofisku pamatojumu sievietes un vīrieša attiecībām. Bez galvenā klasiskā motīva — pa pilsētas ielām, kas ir ne tikai ekspresionistiskas, bet arī brehtiskas (filmā skan arī Veila/Brechta melodijas) kļīst slepkava, meklējot nākošo upuri — tajā ienāk vēl citi: pricks māja (diezgan felliniska) un cirks (kā agrinājās Bergmaņa filmās). Visos šajos „punktos“ nokļūst Kleinmanns (Vudijs Allens), kļīstot pa miglainajām ieliņām un meklējot slepkavu (varbūt bēgot no viņa?). Finālā mazais cilvēciņš atklāj sevi burvja spējas un nolemj palikt cirkā par burvja asistentu, un... pazūd pats savā filmā.

Vudijs Allens īpaši mīl sievietes, ne velti vienā no darbības vietām ar vissiltāko atmosfēru — bordeli — viņu ir tik daudz. Pavisam mazās lomiņās piekritušas filmēties tādas aktrises kā Džūdijs Fostere, Lilijs Tomlins un Ketija Beitsa, bet cirka epizodē — arī Madonna, ar kuru Džona Malkoviča klauns piekrāp savu zobenu rīvēju (Mia Feroa). Prostitūtu diskusijās par dzīvi ir tik daudz patiesības, nu, kaut vai viena tēze: „Vīrietis un sieviete, katrs no viņiem grib no sekta kaut ko pavisam citu. Un to viņi viens otram nepieņem.“ Epizodē, kurā students stāsta nejaušam sarunu biedram, kas izrādās klauns, kādu vienreizēju, temperamentīgu, skaistu un kaislīgu sievieti viņš saticis pricks mājā, nenojaušot, ka tā ir klauna pazudusi līgava, vien ir vesela traktāta vērtība.

Fantastiski, ka 90. gadu sākumā viens no intelektuālākajiem un asprātīgākajiem amerikāņu režisoriem, godinot lielos Eiropas groteskas un baiļu meistarus, saskata glābiņu 80. gadu ekspresionisma manierē stilizētas melnbaltās filmas vienkāršajās alegorijās.

Kā uzturēt gaišumu un cerības visdrūmākajā situācijā — pesimistisks optimisms vai optimistisks pesimisms! Šajā plaknē ar Allena filmu sasauca cita Berlīnāles filma — Aki Kaurismeki „BOHĒMAS DZĪVE“. Arī tā ir melnbaltas, savdabīgs, karātavu humora un patiesu skumju piestrāvots darbs. Tas uzņemts pēc 1851. gadā iznākušā Anrija Mirčē romāna „Ainiņas no bohēmas dzīves“, ko kāds pabāza zem Kaurismeki dzīvokļa durvīm 1976. gadā, kad viņš vēl strādāja pastā. Kā vienu no iemesliem, kādēļ viņš ekranizējis to (kādēļ izdarījis noziegumu, dramatizējot darbu, kurš ir tik patiesss kā pati dzīve — tāpat viens no Kaurismeki attaisnojošiem motīviem), somu režisors min vēlēšanos atbēgties Pučīni, kuru sabiedrība uzskatījusi par šī lieliskā stāsta tēvu.

Trīs draugi mūsdienā Parīzē, it kā Monmartrā (tāda tā varētu izskatīties pirms 150 gadiem), no kuriem viens izlīckas par gleznotāju — Mati Pellonpē, otrs — par rakstnieku — Andrē Vilms, bet trešais par komponistu — Kari Vēnenens. Pie tam viņi nemaz nespēj to, ka ir tikai pārgērbušies. Skarbā, brīžiem pat bezcerīgā eksistence nav piespiedusi viņus zaudēt ilūzijas: viņi runā par mākslu, sacer dzejoļus, komponē un glezno, sēž bāros, mīl sievietes, mēģina izdot savu žurnālu. Viņu dzīve ir kā bohēma. Te parādās kāds rūpnīks — Žans Pjers Leo, nu jau pastāvīgs Kaurismeki filmu dalībnieks, arī manu Berlīnes iespaidu neatņemama sastāvdaļa. Sākumā viņš vēlas tikai savu portretu, vēlāk nolemj kļūt par gleznu kolekcionāru un burtiski izrauj no rokām visas vecās un katru jaunu gleznu. Visi turpina spēlēt bohēmu. Savu diletantismu te neviens nespēj, režisoru ieskaitot. Un tomēr — filmas nepretenciozā poēzija, draudzības, biedriskuma un mīlestības atmosfēra (zcm Parīzes jautiem, to neizjauc kāda mūsdienas auto marka vai mašīnu straume Elizejas laukos) tikai vēlreiz apstiprina savstarpējās brālības un gaišu jūtu pastāvēšanas iespēju vispār. Nošķukuši, kurkstošiem vēderiem, bez franka kabatā, bet nevērīgi pret

IIOMO FABER

dzīves prozu (kāda tur īre, malka u. c. sīkumi, ja tu vari būt mākslinieks!). Varoņu mākslas dzīves šķietamība sakrīt ar Kaurismeki rokraksta šķietamo nevērību — patiesībā katra epizode ir rūpīgi izstrādāta, katra seja — izgaismota. Tāda gaismēnu spēle iespējama tikai melnbaltajā filmā. Cik maiga un skaista izskatās ne vairs jaunās Mimī seja, kad to apskaidro mīlestība! Aktrise Evelīna Didi tāda ir pat mīksti pirms aiziešanas labākā dzīvē... It kā diletantiska melodrama, dvēseles bohēma, bez ilūzijām, bet vai tādēļ mazāk skaista? Presē dēvēta par mūsdienas „Vaterlo tiltu“, man gan tā atgādināja vecos labos „Trīs draugus“. Savā nepretenciozajā poēzijā tā spēj gan aizkustināt, gan noraut plīvuru operetiskajām bohēmas klīšējām mākslā.

Ar Vudija Allena darbu to saista ne tikai melnbaltā filmēte, arī Kaurismeki izmanto pazīstamas personas mazās lomiņās: tā Sems Fullers parādās kā izdevējs, bet Luijs Malls vienā epizodē aizdod bārā varonim naudu, lai tam būtu ar ko samaksāt rēķinu.

Vēl viens caurviju motīvs festivāla programmas labākajā daļā, kas man īpaši tuvs arī nesenās personīgās pieredzes dēļ, — Parīze. Ak, Parīze — melnbaltā un krāsaina, nomalē un centrā, it kā diletantiski (tīši nevērīgi) un profesionāli spoži uzņemta. Pilsēta, kuras burvība ir it kā pieejama visiem un katram, arī tam, kurš pavisam izstumts no dzīves.

Leo Karaksa „LES AMANTS DU PONT-NEUG“ (Mīlētāji no Jaunā tilta) ir vēl viens stāsts par dzīves pabērniem, tikai šo viņu dzīves baudīšanu, viņu „bohēmu“ Karaks izsaka pavisam citiem līdzekļiem nekā Kaurismeki. Franču režisora („Arsenālā“ rādīto viņa darbu „Sliktās asinis“ pieminēju arī iepriekšējās Berlīnāles piezīmēs) valoda ir spontāna, tieša un atvērta, niknuma un poēzijas pilna (arī kādas recenzijas virsrakstā minēti tieši šie abi šķietami nesavienojamie pēdējie vārdi). Jaunais tilts ir visvecākais Sēnas tilts, restaurācijas laikā tas slēgts, un uz tā vēsturiskajiem akmens soliem dzīvo ugunsriņķis Alekss (Denis Lavāns, visu trīs Karaksa

MĪLETĀJI NO JAUNĀ TILTA

filmu tēlotājs) un kāds vecs vīrs, kura lomā filmā debitē vācu teātra vecmeistars Klauss Marija Gribers. Kādu dienu pie viņiem iekļūst Mišele (Džuljete Binosa), jauna gleznotāja, kurai viena acs aizlīmēta, bet otra asaro no piepūles un draud izdzist pavisam. Tas ir stāsts par to, kā divi nokļīduši cilvēk bērni atrod ceļu viens pie otra. Kādēļ viņi par tādiem kļuvuši — jebkura motivācija vai cēloņsakarība filmā tiek ignorēta. Robusts, maigumu nekad neizbaudījis klaidonis — ugunsriņķis un jauna, dzīvē un mīlestībā vilusies gleznotāja, kas meklē draugu — čellistu, kurš viņu atstājis — un kuras acu gaismā ir pilnībā apdraudēta. Un kad tas ir noticis — kā izmainās dzīve, arī vispieticīgākā, visnožēlojamākā, kad tev ir kāds tuvs cilvēks! Cik neapvaldīti un izšķērdīgi liksmi režisors rāda Bastilijas 200. gadadienas svinības uz Jaunā tilta — kā vienu lielu reiboni! Tas sajūsmina, pārsteidz ar savu dinamismu, kustību un izdomu. Kā Alekss un Mišele valsē, kā kamera (operators Īvs Eskofjē) parāda viņus abus, pagurumā, laimē un reiboni nokritušus uz tilta, no augšas, un mazajām figūrām blakus gulošas pudeles un visādas drāžas pēkšņi pārvērtušās par milzīgi lietām. Kā parādīts brauciens ar ūdensslēpēm pa Sēnu, iekrišana ūdenī, zemūdens pasaules poēzija, 14. jūlija ugunošana. Filmas otrajā pusē — Alekša izmisīgā vēlēšanās paturēt meiteni sev, utopiskie mēģinājumi noslēpt no Mišeles garo plakātu rindu ar viņas seju un aicinājumu nenokavēt acu operāciju. Filmas forma vispār provocē skatītāju, it kā atraujot valā visus aizsērējušos jūtu kanālus, liekot ne tikai just līdzīgas filmas varoņiem, bet dzīvot paralēli arī savu dzīvi, izjust savas sāpes, šķīstīt savu sirdsapziņu.

Franču kino atkal vicē cerības, un tas, ka Karaksa daiļradē var saskatīt „jaunā viņa” (Godāra „Ar pēdējo elpas vilcienu”) un Marsela Karnē atblāzmu, liecina par to, ka šodienas jaunā paaudze atkal protestē pret konvenciālo kino, protestē vienreizējā un neatkārtojamā balsī, kas brīžiem atgrūž un šokē savā dokumentalitātē un nesaudzīgumā, piemēram, filmas sākuma kadros, kad dienesta mašīna Parīzē naklī savāc visus „kritušos” — dzērājus un klaidoņus, lai nogādātu iestādē, kas nedaudz atgādina mūsu atskurbtuvi, kur tos nomazgā un apgulda, un liek sirdij saņņauties skaudrumā, kad Alekss, atklājies, ka Mišele aizgājusi, izmisumā nocērt sev pirkstu ar pudeles lausku. Aktieru spēle, pastāvēšana tēlā — gribētos to apzīmēt tā — ir pilnīgi līdzvērtīga kameras un režijas ticīsumam un spontanitātei. Šoreiz nevaru piekrist savai no pagājušā festivāla iemīļotajai amerikānietei Berlīnē — Marsijai Palle, kas ar nožēlu rakstīja, ka Lavāns gan ir labs aktieris, bet tomēr nav Belmondo, domājot, protams, sešdesmito gadu jaunatnes protestu filmā „Ar pēdējo elpas vilcienu”. Nav nemaz jābūt. Pēc tikšanās ar Demisu Levānu „Delphi” pārliecinājos, cik ļoti viņš filmā ir viņš pats un cik labi viņš vienlaicīgi pārvalda savu profesiju. Un ar pārvaldīšanu es nebūt nedomāju tikai uguns rīšanu, peldēšanu un akrobātiku.

Izmisums un reibinoša laime — abi šie galējie stāvokļi filmā iet roku rokā, tāpat kā dzīvē, un abus cilvēks izjūt vēl sāpīgāk tad, kad jau ir atklājies, ko nozīmē nebūt vairs vienam. Daudzos filmā veļtītajos cildinošos (vairāk un mazāk) epitetos precīzi atspoguļojas Leo Karaksa pasaules izjūtas un kinovalodas originalitāte, arī tās „zemums un cēlums”. Lūk, viens no tādiem: „Filma ir bilžu (attēla) orgijas acīm, galvai un vēderam.” Tāpat zināma drosme (varbūt vieglprātība?) nepieciešama, lai atstātu filmā laimīgu finālu, un kas par to, ja arī tas būtu tikai iluzors? Vai tad tāda nav arī visa dzīve? Pat ja tev laimējies būt Parīzē, iet pāri Jaunajam visvecākajam tiltam, kurš nu jau skaisti restaurēts, redzēt Pompidū centra tuvumā īstu ugunsriņķi (vai to pašu, nezinu, „Slīktajās asinīs” Lavans izskatījās pavisam savādāks), būt Luvrā un pat vilties tajā (varbūt tādēļ, ka dienā, nevis kā Mišelei un Hiansam — nakstī) utt., u.tml.

Franču kinomākslas karogu vēl joprojām augstu tur vecmeistars Ēriks Romērs — Berlīnē rādīja viņa filmu „CONTE D'HIVER” (Ziemas pasaka). Tāpat kā Ištva Sabo darbs, arī šis saņēma Ekumēniskās žūrijas atzinību ar motivējumu: „Šajā priecīgajā un ikdienā daudzslāņaini tēlojošā filmā pārliecina jaunas sievietes nešaubīgā cerība, neskatoties uz visām neveiksmēm un maldiem, spēt iet pa savu ceļu.” „Zaļā stara” un „Manas draudzenes drauga” autors — viņa „Pavasara stāsts”, gadalaiku cikla pirmā daļa, Ber-

līnē tika demonstrēta pirms diviem gadiem ārpus konkurences — palicis uzlicēgs sev. Jūtu skaidrība, kas ir kā vadzvaigzne filmas varoņiem Felīcijai (Šarlote Verija) viņas ikdienas ceļos un šaubās starp diviem vīriešiem, palīdz saglabāt ticību nejausībai un... liktenim. Vienkārša un skaidra, gandrīz caurspīdīga forma savā ikdieniskībā var maldināt — „tur jau nekā nav” —, bet var arī saviļņot un uzrunāt ne mazāk spēcīgi kā visrafinētākajā kinovalodā pausta ideja. Kā necila teātra iestudētā Šekspīra „Ziemas pasaka”, kuras viena aina aizkustina Felīciju līdz asarām... Kā rakstīja Berlīnes prese, „72 gadus vecais Ēriks Romērs ir Eiropas kino partizāns, kas vienmēr no jauna pierāda, ka filmas bagātība nav tās budžeta jautājums”.

Vudija Alena filmā iezīmētā fantāzijas un burvestību tēma netieši turpinājumu (vai attīstību citā virzienā) guvusi kanādieša Deivida Kronenberga filmā „NAKED LUNCH” (Kailās pusdienas). Tai par pamatu ņemts bītu paaudzes patriarha, šodien 77 gadus vecā Viljama S. Borouza romāns un viņa paša dzīve. Borou ir arī slavenā Roberta Vilsona un Toma Veisa mūzikla „Black Rider” libreta un tekstu autors. Kronenbergs pieder pie nedaudzajiem režisoriem, kas perversitātes attēlo vēsi un lietišķi ne tikai tādēļ, lai izmantotu to potenciālu horora radīšanai, bet gan — lai stāstītu publikai par cilvēka dabas tumšajām pusēm. Kukaiņu indes radītās halucinācijas vajā rakstnieku LI (arī Borouza pirmais pseidonīms), vajā tāpat kā policija, vainas apziņa sievas nāvē (vienā jaukā dienā neizdodas laulātā pāra „kroņa numurs” — Vilhelma Tella skats ar ābola šaušanu), paša homoseksualitāte un... rakstīšanas mānija.

„Kailajās pusdienās” spoža ir Džulija Deivisa LI sievas lomā, viņu pašu spēlē Pīters Vellers, aktieris, kuru Berlīnē visi uzreiz pazina kā Robokopu — brīnums, tur taču redzams tikai viņa zods!

Deivida Kronenberga vārds nav svešs arī mums — pēc viena no MSKF Rīga rādīja viņa filmu „Līdz nāvei saistītie” ar Džeromiju Aironsu galvenajā dubultlomā, un jau tajā manipulācijas ar psiholoģisko Stāmas dvīņu momentu bija pietiekoši iespaidīgas. „Kailajās pusdienās” kukaiņu indes izraisītie murgi pārspēj visus līdzīnējos prickšķēstus: rakstāmmašīnas pārvēršas recekļveidīgos radījumos, kas var ievilkāt savās atverēs; tās attēlotas, hm, diezgan fizioloģiski, asiņu un dzīslu masas (smadzeņu personificējums?) uzkuņdzējas cilvēkam (burtiski — metas virsū, izvaro) utt., utml. Būtībā gandrīz vai „Solāris” cienīga sirdsapziņas tēma, tikai pilnīgi citā interpretācijā, absolūti attīrīta no jebkādas poēzijas. Katrs radošs process ir sāpju un zaudējumu pilns, katras jaunrades sākumā stāv nāve — arī tādu skaidrojumu pieļauj gan Borouza, gan Kronenberga daiļrade. Speciālisti skatās uz šo Kanādas režisoru („Naked Lunch” uzņemta sadarbībā ar Angliju) ar lielām cerībām, pieskaitot viņu, līdzīgi Vudijam Alenam, pie spārna, kas varētu pārsniegt argumentācijas līmeni „mērķaķis redz, mērķaķis — dara”.

Lai izteiktu savu pašsajūtu, arī Dereks Džārmens izmantojis klasiķi Mārlovu un viņa „Edvarda II” adaptāciju tāda paša nosaukuma filmā. Pēc inerce vēl juzdamies kā ģēnijs, Džārmens prezentēja Berlīnē savu jauno filmu fanu auditorijā, bet lika vilties: pseudofilozofija, brutālas, neapgarotas sejas, kas karaļa un viņa mīļākā Gavestona gadījumu risina abstrakti mūsdienīgā vidē, bīstami robežojās ar kiču. Satriecoši skaistā Tilda Svintone Izabellas lomā, kas spēlē visās Džārmena filmās, šoreiz bija vientuļa — pāris efektīgas horeogrāfiski risinātas ainas nespēja kompensēt filmas kopējo primitīvismu. Seksuālā mazākuma izpaušmes māksla diemžēl arvien vairāk nosliecas uz brutalitātes un agresivitātes, nevis māksliniecisku kvalitāšu pusi. Tad jau pirms pāris gadiem Berlīnē rādītā Kārova filma „Coming Out”, piemēram, daudz iedarbīgāk runāja par šo tēmu. Pats leģendārais Džārmens diskusijā pēc filmas uzvedās drīzāk kā popzvaigzne (man blakus sēdošā topošā latviešu kinozinātnieka apzīmējums), nevis kā nopietns mākslinieks, kuram ir ko teikt cilvēkiem, kurš steigšus to vēl pagūt, jo atrodas jau AIDS ēnā.

Zināms loks noslēdzies. Berlīnā beigu akordi man atkal izskanēja nedaudz sāņus no ierastajiem festivāla maršrutiem, un proti, ar atgriešanos Eiropā ar visu tās tradicionālātāti, kultūras slāni un... atkal dažām „atslēgas” figūrām vai simboliskiem tēliem,

ENAS UN MIGLA

kas zīmīgi met tiltu vai novij (notamborē) vēl kādu aci tajā tīklā, ar kura palīdzību katrs no mums tāpat pūlas noturēties virs bezdibņa, kāds, neskatoties uz visu, tomēr pastāv starp cilvēkiem, valstīm un pasaulēm.

Folkera Šlendorfa ekrānizētais Maksa Friša „IOMOFABER“ — „VOYAGER“ nāca istajā brīdī — kā patikama pāreja pēc arī Berlīnē dominējošā amerikānisma (nu, gluži kā Rīgā, tikai augstākā amata pārvaldīšanas līmenī, protams). It kā tradicionāls, bet bezgala smalks kino, kurā jūtas izsaka slāpētāk, nemetoties otram cilvēkam virsū vai nepieķaujot viņu, ar brīnišķīgiem aktieriem — Jūliju Delpi, Semu Šepardu (tomēr amerikānis, kurš, izrādās, arī spēj tēlot inteliģenti un pustoņos) un Barbaru Zūkovu. Savukārt režisors triecieni un traģisku atklāsmju brīžos negāž pār mums, skatītājiem, varenas mūzikas šaltis, panākot vēlamo efektu daudz delikātāk, īsi sakot, ciropeskāk.

Gluži kā personīgais sargeņģelis Berlīnē man izrādījies Bruno Gancs, kuru pieminēju arī pagājušās Berlīnāles piezīmēs — un pēckšņi, ārpus istajām festivāla skatēm, tālajā bijušās Austrumvācijas kino „Babylon“ islandiešu režisora Fridrika Tora Fridriksona filmā „BORN NATUTURUNNAR“ (Dabas bērni) pēdējos kadros parādās Bruno Gancs — kā eņģelis, uz pāris sekundēm viņš viegli pieskaras vecajam vīram, pirms tas aiziet un izzūd pavisam. Islandiešu filma bija viens no dzīlākajiem pārdzīvojumiem festivālā — tik vienkārša un skaista: par divu vecu cilvēku bēgšanu, bet patiesībā — atgriešanos tur, dabas klēpī, kur viņi agrāk tik ļoti jutušies. Tā izvirzīta Oskaram kā gada labākā ārzemju filma.

Varbūt pienācis beidzot laiks arī mums, latviešiem, darīt pasaulē zināmu mūsu eksistenci uz šīs planētas? Jāņa Streiča jaunā filma „CILVĒKA BĒRNS“ arī bija Berlīnē, tikai vai kāds ieinteresēts cilvēks to redzēja?

Berlīnē bija pavasaris jau februāra vidū, kad sākās festivāls, tā maršrutu galvenie „objekti“ — *Gedächtniskirche*, *Siegeshule* un Brandenburgas vārti — stāvēja kā stāvējuši. Reihstāgs vēl joprojām bija tumšs un tukšs (kopš esmu bijusi Bonnā un redzējuši, cik mazs un omulīgs tur ir viss, Bundestāga mītni ieskaitot — nu gluži

kā mūsu Mežaparks, daudz koptāks, protams, varu gluži ļoti saprast Vācijas valdību, kura nesteidzas pārcelties uz Berlīni). Eņģeļi virs Berlīnes vairs nelido, Vims Venderss uzņēmis jaunu filmu „Līdz pasaules galam“, par kuru gan ir sliktas recenzijas. Neskatoties uz to, noslēguma pieņemšanā Venderss ar kundzi — aktrisi Solveigu Domartinu — bija prominentākie viesi. Viens no filmas eņģeļiem Daniels, Bruno Gancs, kā jau minēju, pārlidojis uz Islandi, bet ar otru, Kasielu — Oto Zanderu — mani ceļi negaidīti krustojās vairākas reizes. Naktī, ejot mājās no noslēguma balles „Hotel Palace“, tā lejas vestibilā varēja vērot jauku mizanscēnu: kāda meitene mētelī sēdēja pie klavierēm un improvizēja kaut ko džezisku, bet ap viņu, tādā pašā melnā mētelī, kā no „Debesīm pār Berlīni“ izkāpis, ar šņabja pudeli rokās, lielākus un mazākus lokus mēta Oto Zanders. Pēc pāris dienām man bija laime redzēt aktieri uz Schaubühne skatuves Boto Štrausa „Noslēguma kori“, kuru iestudējis Līks Bondī. Neliels, rudmatains un vasarraibumains, bet bezgala šarmants aktieris; Boto Štrausa tekstu I cēlienā viņš ir tikai fotogrāfs, kurš neskaitāmas reizes „knipsē“ beigu kori, neskaitāmas, tādēļ ka katrs no kora grib izskatīties pēc iespējas labāk. Otrajā cēlienā „Party“ — Zanders spēlē kādu no viesiem, kurš ar puķu štrausu rokās (vienu puķi, iesaiņotu celofānā ar daudzām bantēm) gatavojas teikt izšķirošo runu kādai dāmai, mēģinot to vienatnē, spoguļa priekšā, un, nekādi nevarēdams izmeklēt piemērotākos vārdus un izteicienus, izmisumā iesaucas „Das Reichthum meines Deuschts“, bet cēliena beigās nošaujas.

Izrādās, ka Oto Zanders pašlaik uzņem turpinājumu „Debesīm pār Berlīni“...

Vēl joprojām skaistākā un plašākā Berlīnes daļa ir austrumpusē, vakaros gan diezgan agri jau klusa un tukša. Naktīs, kad nācu mājās pēc filmām, diskusijām vai krodziņiem istajā — festivāla — pusē, no apstādījumiem ap Neptūna strūklaku pretī lēca tikai zaķi, vienā naktī saskaitīju kādus sešus. Vienas debesis pār Berlīni — vai tās kādreiz vienos Austrumus un Rietumus? Vai to spēš izdarīt šarmantie, bet nogurušie eņģeļi?

DIKS HIGINSS

MĪLAS AINA

POĒMA PIECIEM SPĒLĒTĀJIEM

Uzvedot šo darbu, nepieciešami pieci vīrieši vai sievietes un pēc sēkojošiem notikumiem izgatavotas uzskaites kartītes.

Kā sagatavot kārtis:

- 1) uz 100 tīrām kartītēm uzrakstīt sēkojošos tekstus (vārdus vai izteicienus) vai kā citādi tos pavairojiet un uzlīmējiet uz kartītēm;
- 2) nolieciet gatavās kārtis atsevišķi.

Kā spēlēt:

- 1) spēlētāji numurē sevi — no 1. līdz 5.
- 2) katrs ņem sev piemēroto kāršu kavu; 4. un 5. spēlētājs sadala komplektu (IV un V) uz pusēm.
- 3) katrs sajauc savas kārtis.
- 4) pēc savstarpēji norunāta signāla katrs spēlētājs pēc kārtas (no 1.—5.) skaļi nolasa tekstu uz virsējās kārts.
- 5) kad teksts nolasīts, kārti noliek malā.
- 6) kad kādam kaudzītē kāršu vairs nav, atliktās netiek jauktas, bet gan lasītas tādā secībā, kādā tās atrodas — tikai nu jau no otra gala.
- 7) spēle ilgst tik ilgi, cik esat norunājuši vai vēlaties. Tās ritmu var variēt, pielāgojot tekstu latviešu valodas formām. Temps liccinās par jūsu attapību.

I Mēs sākam (davai)

Ak, ja es varētu
Vai es varu
Es varētu
Tev vajag
Es gribu
Vai mēs
Vai tu
Kā būtu, ja mēs
Vai jūs ne...
Protams, ...

II rūkt

pieskarties
prātot
piecelties
doties
smieties
peldēt
mazgāties
dziedāt
zaudēt spēkus
mīlēties
dejot
aizmigt
smēķēt
sapņot

III ar ticību

ar smaidu
ar mīlāko
ar dziesmu
ar vieglu nopūtu
ar asarām
NEASI
ar mani
ar lielām cicšanām
smejoties
ar lielām pūlēm
pieskaroties
žestikulējot
ar bāliem ķermeņiem
ar baigi labu uzrāvienu

IV kailam

uz ceļa
baudot pavasari
kaisot rozēs
uz 23. ielas
uzreiz
starp dejotājiem
pie ābelēm
bez pieskārieniem
saules gaismā
pārsvarā
atkal
pie strautes
ezcrā
vienalga
ūdenī
uz ūdens
starp visiem pārējiem
starp zirgiem
nopūšoties
gaidot briesmas
kopā
miglā
starp zivīm
maigi
Cīrihē
sapnī
kamēr pauti izspiežas
dusmās (niknumā)

V tieši te

kinofilmās
glāstot
bēniņos
sūcot kafiju
mētājot kārtis
saldumos
zālē
zinot patiesību
plāviņā
pirms viņš aiziet
Vašingtonas virzienā
pilns spēles pricks
mīlēties
tik uzbudināts
uz klavierēm
noģērbjot bikses
mēnesnīcā
par velti
franču stilā
starp ziediem
karstumā
kā vienmēr — iekšā ārā
uz galda
o — o — o!
pienēnēs
meklējot ziepes

No angļu valodas tulkojis
NORMUNDS NAUMANIS

NĀKAMAJĀ NUMURĀ

- *Džeks Keruaks. Celojums pāri Amerikai
 - *Andrea Lī. Hipiji
 - *Allena Ginsberga, Lorensa Ferlingeti,
Gerija Snaidera dzeja
 - *Ieva Lešinska. A Remarkable Collection
of Angels
 - *Klāss Vāvere. Stabulētājs pie elles
vārtiem un dziesma par debesīm
 - *Intervija ar Bobu Dilanu
 - *Joko Ono. Kinoscenāriji
u.c.
-

Nākamais numurs veltīts 50 –60. gadu literatūrai, muzikai, modei, laikam, kas asociējas ar džezu un rokenrolu, marihuānu un dzenbudismu, hipijiem un stopošanu – ar beat generation izaicinājumu sabiedrības pieņemtajām formām un normām.

24-54
Cena 5 rbł.

Indekss 77109

